6
22-a

6
12 E
51

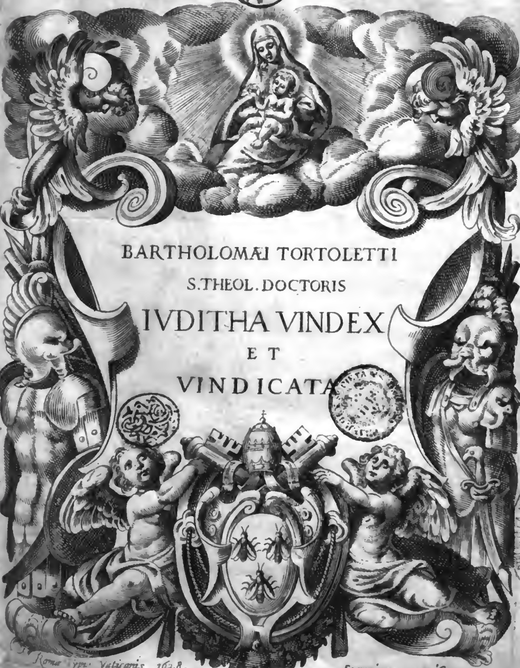
6. 22.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBL. DOM. PROF. ROM. IHS V

BARTHOLOMÆI TORTOLETTI

S. THEOL. DOCTORIS

IVDITHA VINDEX ET VINDICATA

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Romæ Typ. Vaticanis 1628. Superiorum permiſſu.

Digitized by Google

VRBANO VIII.
PONT. OPT. MAX.

Bartholomæus Tortolettus
Poſt humillima Apoſtolicis impreſſa pedibus oſcula,
felicitatem D.

IN caſtra Aſſyriorum Imperatorem obtruncatura IVDITHA HEBRAEA prodiuit antiquitùs. In conuentus litteratorum nemini mortem, ſibi vitam quęſitura IVDITHA LATINA prodit hoc tempore. Vouit tunc Deo caput ſuum; nunc Vindex Votum eſt Virgini, Vindicata obſequium Principi. Ibià Pontifice collaudata; Hìc Pontificem adoratura. Ciuibus ab ea ſalus; Vtinàm ab hac mihi. Auibus, aut certè Api-

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

bus, Beatissime Pater, veſtris auſpicibus hæc, inquam, prodit; lucrum ingens; nam quod à ſe ipſa referre neutiquàm poteſt, è maieſtate Principis hauriet. Ego vero quod in mea eſt poteſtate, totum exhibeo; etenim cui Deus immortalis ſummum in hac vita negauit nihil, eidem omnia tribuere mortales decet, meq; in primis benignè habitum, & beneficijs vltrò affectum. Viuat diù, Sanctitas Vestra, vt nobis viuere felicitèr liceat, & ſua virtute fruatur, & gloria.

Digitized by Google

AD VRBANVM VIII.
PONT. OPT. MAX.

IAmpridèm IVDITHA manu caput explicàt hoſtis,
Inq; triumphalem tota parata viam eſt;
Laurea temporibus pendet, chlamys aurea collo,
Currus ab implacidis ſollicitatur equis,
Suſpiciunt populo iuga Vaticana frequente,
Ante pedes quando prodeat illa tuos.
Interdicta domi tamèn eſt, atque obice clauſa;
Annue, ſuppliciter cernua poſcit opem;
Nam ſi laurigeram iubeas procedere pompam,
Hic, VRBANE, tuus magne triumphus erit.

AD CAROLVM S. R. E.
CARDINALEM PIVM.

IN dudum optatum Vindex IVDITHA triumphum
Ecce tuis prodit, CAROLE, de laribus,
Quippè domos habuiſſe decet, quæ fortiter arma
Exeruit patria pro pietate, PIAS.
A quò, ſi videas, ad quem deducitur illa,
Non poterat geminis clarior eſſe locis.

Impri-

Imprimatur

Si videbitur Reuerendiſs. P. M. S. P.
A. Epiſc. Bellicaſtren. Viceſg.

CVM *mihi à* Reuerendiſſimo *Patre Nicolao* Rodulfio *Magiſtro* S. *Palatij* Apoſtolici *demandata fuerit prouincia Epicum recolendi carmen in quinque diſtributum libros Bartholomæi* Tortoletti *V.C. de* IVDITHA *Vindice, & Vindicata, quò meam hoc de opere ſententiã enunciarẽ; nihilq; repererim, quod Chriſtianam non ſapiat fidem, quod inſignem non redoleat cum pietate doctrinam, Typis digniſſimum arbitror, vt potè rei litterariæ maximo vſui, atque ornamento futurum. Datum die* 16. *Aprilis* 1628.

Don Io. *Aloyſius* Cerchiarius *C.R.Congr.Somaſchæ.*

Imprimatur

F. Nicolaus Rodulfius S.Pal.Mag.

Digitized by Google

LECTORES, PRVDENTES, BONI,

ADESTE.

IVDITHAM VINDICEM

NE VT ERVTAM E SACRIS LITERIS ACCIPIVNTO.

VT POESIM HABENTO:

REM PVRAM E BIBLICO FONTE HAVRIVNTO,

CVM FACTVM MIRABILE, MEMORABILE

AD MVSARVM FAVOS AVCTOR TRADVXIT,

HAVD HISTORIÆ SACROSANCTÆ

DEMERE, AVT ADDERE ANIMVM INDVXIT SVVM,

CÆTERVM

FORTVNAM, FATVM, SORTEM

IVXTA CATHOLICAS SANCTIONES INTERPRETANTOR.

VOS VTRVMQVE MONITVM OPPORTVNISSVMVM

ÆQVI, BONI CONSVLVNTO.

AV-

Digitized by Google

Auctor
IN IVDITHAM SVAM.

QVicumque celſam mente Virtutem colit
Huic diligenda iure IVDITHA *eſt ſuo,*
Cui ſumma Virtus, ſiuè plectendus foret
Cruentus hoſtis, ſiuè placandus Deus.
At quos amamus, diuidat ſi longiùs
Mariſuè, terræuè improba à nobis via,
Horum libenter intuemur æmulis
Mandata ſignis ora, ſenſus anxios
Nec non inani fallimus præſentia.
IVDITHA non apparet vſquàm gentium,
Mortalibus videre nec Diuam potes,
Hoſpes, pupillis, fulgidis Cœli procùl
Verſatur aſtris illa, quà laurum Dei
Accepit altam dextera, & nunquàm aridam.
P*ictura tantæ frontis, & victoriæ*
Hæc eſt, beato ſcilicèt ſi Heroidis
Flagras amore fortis, & formam cupis,
A*mabis hanc, quæ paginis noſtris nitet,*
Virtutibus colore quamuis impari
V*ultuq; lactabis imitato lumina.*
Sin oderis (monere te volo) caue;
Feroci amicos iſta defendit manu,
Sed truncat hoſtes; quiſquis es contrà, time.

Sin-

Digitized by Google

Singulorum librorum IVDITHAE Vindicis Breuiaria.

ACCIPE, *optime* Lector, *quam tibi Argumentorum tenuem faculam noſtro* Poëmati *præferendam operæpretium exiſtimauimus; non quòd in obſcurum pergendum ſit, ſed quià iucundiùs videre deindè, quòd anteà penitùs non ignoraueris.*

Iſtiuſmodi Poëma *noſtrum in quinque libros diſtribuimus, ab ouo belliq; incunabulis nequaquàm exorſi ſumus,* Vnum, *vniuſque* Iudithæ *factum perſecuti fuimus.*

Eſt in Primo *libro* Seditio *Bethulienſis populi annonæ, aquarumq; inopia laborantis, quò nimirùm hoſtibus oppidum traderetur. Principum aduerſus tumultum conatus, tum vbi nihil profecere, decretum de facienda ſtato die deditione.* Re *audita, non ſine Cœleſtibus monitis de Patria liberanda* Iuditha *cogitat, deliberat, ſtatuit,* Proceribus *conſilium abeundi ſignificat, rei gerendæ modum ſilet. Ephræmus ad Senatum Hieroſolymam legatur. In Aſſyrio exercitu turbæ, ac remedia.*

Secundus Iudithbam *orantem, comptam, diſcedentem proponit ob oculos. Concilium apud Inferos; furiarum contentiones, & iurgia; tùm aduersùs* Iudithbam *conatus irritos.* Profligatis *ab* Angelo *monſtris, atque illuſo* Babilonio *præſtigiatore, ad Holophernem Hebræa peruenit.* Ille *amore captus loquentis verba ad ſuum ſenſum traducit; indemnem præſtat; tentorium, Heſteris hiſtoria illuſtratum in contubernium tradit, cæleſtis cuſtodia* Iudithæ *accedit.*

Recenſetur Tertio Bethuliæ origo; Nuntijq; ex ea Hieroſolymam profectio. Mandata exponuntur; auxilia commentusq; impetrantur. Sacrificio, cœnaq; peractis, hoſtium ille Catalogum, ac res geſtas ab ortu belli Pontifici rogitanti narrat. Modicis *cohortibus*

hortibus frumentarioq; ſubſidio præfectus Ionathas; *armiſq; donatus*, *in quibus* Aſsamonæi *futuri* Principes *præfulgebant*, *nec non vnà* Ephræmus Bethuliam *ſuppetias ferunt*.

Habet *Quartus legationem* Numidarum *ſplendidiſsimam ad Holophernem ; Concilium in Cælo ad perficiendum opus;ac de Chriſto oraculum luculentum. Angeli ad euocandum ab* Inferis *Somnum deſcenſum,eaq; occaſione Dauidis Vaticinia de rebus quoq; noſtrorum temporum ; Epulas Principum præſente Iuditha;Somnum*, *Cædemq; Imperatoris;Victricis Fœminæ ad ſuos reditum.*

Res à Quinto abſoluitur. Iudithæ *intrà oppidum receptio; obtruncati capitis detectio ; obſeſſorum catalogus , & eruptio ; Hoſtium primò conatus , dein comperta cæde Principis metus , fugaque ; ſuppetiarum ab* Hieroſolymis *in ipſa perſecutione aduentus; Varij caſus ;* Iudæorum *victoria . Lector candide, vtere , & Vale.*

Eadem contractiùs.

IVDITHA *ad* Perſas *ſtatuit deſcendere primo .*
Comit; itq; Herebo fruſtrà aduerſante ſecundo .
Tertius auxilium Solymos *rogat , actaq; narrat .*
Immanem Quarto IVDITHA *interficit hoſtem :*
Aſſyrios Quintus fugientes demetit enſe .

D.O.M.

Digitized by Google

D. O. M.

VIRGINI MATRI

QVÆ VERBI ÆTERNI GLADIO TARTAREVM HOLOPHERNEM
OBTRVNCAVIT

IVDITHAM VINDICEM,

PRÆNVNTIAM EIVSDEM, AC TYPVM
BARTHOLOMÆVS TORTOLETTVS,
QVOD AB INGENTIBVS PERICVLIS IPSIVS PRÆSIDIO EREPTVS
MAXVMIS BENEFICIIS EIVS CLEMENTIA AFFECTVS FVERIT,
VOTI REVS
NON TAM MEMORIS ANIMI TESTIMONIVM,
QVAM CENSVM INGENII DEBITVM, PACTVMQ;
SOLVIT, DICAT, CONSECRAT,
SVPPLEXQ; ORAT, NE COELESTIBVS MVSIS ASSVETA
TERRESTRES NVMEROS DEDIGNETVR.
QVOD VTINAM VALIDVM, MVLTVMQ. SIT
AD EXCITANDAS IN EIVS PRÆCONIA MELIORVM VOCES,
NAM ET PARVA SÆPE SCINTILLA SATIS EST
AD AMPLISSVMVM CONFLANDVM INCENDIVM.
ARÆ SACRO LVXV OPEROSÆ, BASILICÆ COELO ÆMVLÆ
EIDEM A LOCVPLETIBVS ERIGVNTOR;
AB EGESTATE SVPPLICIS
HÆ PARIETINÆ VELVTI NOTÆ
NE CONTEMNVNTOR.
TANTÆ HOMINVM, ANGELORVM, RERVM REGINÆ,
DEI DELICIIS
VTRAMQ. VITAM DOMVM LABORES IPSE SVOS
PERPETVO COMMENDAT,
NEC NON SEMPITERNI NVMINIS VIVVM TEMPLVM
PRONVS ADORAT.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

BARTHOLOMAEI TORTOLETTI SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTORIS

IVDITHAE VINDICIS

Liber Primus.

ARMA cano, Abrami quorum virtu-
te nepotes
Fœmina ab obſidio ſoluit, cum ſe in-
tulit hoſtes
In medios, ſtrauitq; Ducem, tùm cæ-
de cruenta
Aſsyrium latè cecidere immania caſtra.
Conſtitit imperium Solymorum, & Numinis aræ.
Tu modò, quam Cœlum tantos delegit ad orſus,
Bellatrix, atauos, nec non genus omne ſequentum
Virtute anteuolans, & diæ lumine formæ,
Dùm famam egregij veterem renouare laboris
Aggredior, cœca merſum caligine vatem,
Diua, mone ex alro, & repetenti ſingula pande;

Quandoquidem tenuem, cùm tantùm præterit æui,
Rerum ipſi nunc multarum vix cernimus vmbram,
Et multę ſub nocte latent, nec mens valet vltrò
Quærere, & arcanis tacitas reuocare tenebris.
Iam ſe ſe Oceano tulerat bis denus ab Indo
Pulſa nocte dies, primaq; in luce rubebat,
Ex quò Bethuliam Galilęæ in finibus oræ
Aſsyrijs vaſtæ à regnis, & littoræ rubro
Cingebant alæ, ac dura obſidione premebant.
Afflictam terrere minis crudelibus vrbem
Nullus erat finis; firmati milite colles
Haud fugiunt animo, ſpretiq; iniuria regis.
Non tamen obſeſsi, quamuis haud æqua periclo
Gens foret, innumeros nec non lethalis egeſtas
Perderet, humanæ nec ſpes opis vlla daretur,
Intereà obliti ſuperum, & virtutis auitæ
Ponebant arma, aut fœda ſibi pace cauebant.
Cum Dira, Hebręæ monſtrum implacabile genti
Sciſſa genas, inq; aſtra vomens conuicia ſecum
Hæc agitat. Num me tandem, num me ipſa reliqui?
Vſqueadeò nunc lenta moror; vilisſimus hoſtis
Illudatne mihi? nec tela audacia contrà
Profuerit vires Orientis, & arma ciere
Vltima? nam quorſùm populis indicere bellum
Niliacis? quorſùm Cilices, & Caſpia regna,
Omnia, quæ dudum noſtris operantur in aris,
Subijcere Aſsyrijs, & mœnia ſternere ferro?

Digitized by Google

Ni quò relliquias inuiſæ denique gentis
Auferrem, ac Solymæ delerem ſemina noxę?
Noſtra ſinus iſtos optarunt hactenùs arma.
Ipſa tamen, quam tota domus damnata veretur,
Formidatq; ſolum, palletq; afflatus Olympus,
Pulſa pedem referam conuerſis turpiter armis?
Non faciam, ſcelus hùc omne, atq; hùc omnia fundam
Tartara, me me acuam, meq; in noua tela refingam;
Iamq; adſum, genus obſcœnum, tua viſcera contrà
Te cieo, mortemq; fero. Sic fata colubros
In ſpeciem tenuare comæ, frontiq; colorem
Addere feſtinat, poſita ferrugine diſcunt
Mentiri malę candorem, exuſtaq; colla,
Nec non exuuias ſuperinduit, oraq; nuptę
Bethulidis, macie effœtum, ac miſerabile monſtrum,
Semèſumq; ſinu natum gerit, atq; vbi vulgus
Fœmineum ſortem lachrymis deplorat iniquam,
Proripit in medias vltrò ſe, ac talia fatur.

Quid vos ſollicitis incenditis aſtra querelis
Nequicquàm, ſocię? nulla eſt iactura dolori
Æquiparanda meo; puerum, quem pectore toto
Dilexi quondàm, iugulare, ac reddere ventri
Ambuſtum flammis penuria adegit edendi.
Regredere ad primos, fili miſerande, receſſus;
Hæ ſunt ſpes noſtrę, ſic magnus vincitur hoſtis.
Atq; hæc omnipotens oculis Deus hauriat æquis?

Hic peſtis lachrymis ſermonem abrumpit obortis

Incendens reſides animos, & inertia corda
Spectaclo immani; nunc has, nunc præterit illas
Vipereum inſpirans incautis oſsibus ignem,
Ac tandem in tenues è cœtu euanuit auras.
Tum verò magis, atq; magis crebreſcere queſtus
Incipiunt matrum, & vicina accurrere turba;
Fama malum in maius ſæuis rumoribus auget.
Continuò viru tacta hoc ſubcanduit omnis
Bethulia, exoritur populo trepidante tumultus;
Quandoquidem rebus, quas multi corde premebant,
Motibus vt ſæpe in magnis, auctore reperto
Quiſq; ſuum ſentire malum, & damnare loquendo.
Iamq; venenata quæcumq; atrocia mente
Concipiunt, ſpolia, & plagas, & funera paſsim,
Seu prædura fames turbam populetur egentem,
Siuè ferox hoſtis ſuperatis molibus vrbem
Diripiat, captaſq, facem iaculetur in ædes.
Ipſæ adeò poſtes, & auiti limina tecti.
Complexæ matres ſuprema voce ſalutant,
Et quos expectant raptari ad vulnera natos,
Patribus obtendunt, atque oſcula triſtia figunt:
Tantus cuiq; furor tremefacta per oſsa recurſat.
Ergò omnes vnà ſtygijs terroribus acti,
Atq; viri, atq; nurus magno clamore feruntur
Ad proceres, poſci orantes in fœdera Perſas,
Vna ſalus hoſti muros offerre videtur.
Sicut oues, quà fortè procul ſenſere ferocem
Aduen-

Aduentare lupum, qui ſylua egreſſus opaca
Appetit impaſtus ieiuno pabula ventri,
Haud mora, diffugiunt agris, & nota pauentes
Oſtia caularum turbis ſtipantibus arctant.
Non alitèr furijs actum concurrere vulgus
Cernere erat, denſoq; viæ ſe ſe agmine claudunt.
At procerum primi, quà ſe prætoria tollunt,
De belli inter ſe rebus conſulta ferebant.
Mos erat Iſacidum genti, poſtquam arcta leuarunt
Vincula Perſarum reges, duroq; ſoluta
Seruitio in patrias retulit veſtigia terras,
Ardua quà ſolymis hęrebat curia templis,
Cogere concilium, patreſq; à regibus orti
Regnum exercebant luculentum, & iura ferebant.
Ipſe ſacris princeps qui præſidet, aſtraq; placat,
Res ſimul humanas, & munia regis obire
Aſſolet: aſt alij ſubiecta per oppida præſunt,
Quorum conſilium præſtat, ſpectataq; virtus.
Tales Bethuliam Chabris, Charmiſq; regebant
Tempeſtate illa, quos experientia duxit
Longa per euentus, & rerum exercuit vſu.
Micheades verò Ozias dux optimis armis,
Cuiq; adeo afflictis ingens ſolertia rebus,
Militiæ præerat; tunc illi cura tueri
Obſeſſæ muros, & propugnacula rupis.
Protinùs immanis ſtrepitus diuerberat aures
Attonitas facti nouitate, ac pectora turbat;

Nec

Nec mora, proſiliunt clauſtris, altaq; tuentur
Diluuium è ſpecula, tum facta ſilentia genti
Primorum iuſſu, lingua bonus vnus Ananus
Conſtitit ante omnes ſenior, dein talibus infit.

Egregij proceres, fortiſsima pectora, quorum
Nulla dies famam venturis auferet annis,
Ne noſtros damnate orſus, populumq; precantem
Suſcipite, & ſi qua eſt pietas ſuccurrite feſsis,
Hęc vos cura manet, quorum pendemus ab ore,
En quibus ad pœnas armis nos poſtulat hoſtis
Externus, quantisq; fames graſſatur in vrbe
Stragibus, & ciues interno demetit enſe;
Vna in pace ſalus, pacem vos poſcimus vnam;
Nam quod iamdudum totius viribus orbis
Obſeſſi Hebræas tenui res vrbe tuemur
Pro patrijs ſacris, pro libertate decora,
Hoc ſatis, atq; ſuper vos tollit ad ęthera fama,
Aſt vbi perfugio vitalis ianua nulli
Panditur, & cladem manifeſta in luce videmus,
Quæ laus incerto fuerit confidere bello,
Dum tolli populo incolumi certamina poſſunt?
Nam quid iam ſtruimus? qua ſpe duramus in armis?
Nos ſi Bethuliam ſuadet defendere dextra
Et generis virtus, & laudum innata cupido,
Qui poſſe immenſas acies auertere pauci
Speremus? pulſaq; locum obſidione tueri?
Finitimos populos fortè, atq; externa vocemus

Auxi-

Auxilia? infenſi nobis, victiuè propinqui
Suntomnes, quià ne hunc aliqui potuere furorem
Effugere? an quiſquam Numen non regis adorat?
At ſi cunctari, nec rem decernere ferro
Eſt animus, luxu frangi quia poſſe potamus
Aſſyrium longo, quamuis nunc omnia bello
Territet, ac nunquam victis exultet in armis,
Haud ſcio, qua vitam liceat ratione tueri
(Ni ſumus æterni, aut vanas depaſcimur auras)
Intereà, quandò ſupremas horrea fruges
Suppeditant, puroſq; vetat cuſtodia fontes,
Voſq; adeò aſpicitis, quot vitam abrumpere cogat
(Nec tenuiſtis enim lachrymas) penuria rerum,
Immò ne deſint ſcelerum ſpectacula, mater
Iam non inſonti parcit ſæuiſsima nato,
Deficiendum ergò nobis, nobiſq; cadendum
Eſt primis, nos ergò prement, quæ fingimus hoſti.
His adeò ex cauſis vos æquum eſt parcere veſtro
Heroës, populo, veniamq; repoſcere Perſas;
Si libertatem poſitis amittimus armis,
Seruamus vitam, vita eſt pulcherrima rerum.
Flagitat anteactæ hoc vitæ fortaſsè piamen.
Conditio, atq; Dei manet alta mente repoſtum
Pollutum fas a patribus, violataq; ſacra.
Nec quod iam grauior ſenio, quod frigida bello
Dextra mihi iaceat, me me hoc ſuadere putandum eſt,
Namq; Deum teſtor cordis ſecreta tuentem.

Me

Me nullas horrere vices, ac temnere vitam,
Aut ferrum in mortem, aut penuria pellat edendi;
Sat vixi, tumulo iam debeor; haud mihi vita,
Si qua mihi ſupereſt, melior nil morte ſenecta eſt;
Hos ego ſed nuruum cœtus, hæc pignora culpæ
Conſcia nullius miſeror, quæ barbarus enſis
(Auertant ſuperi) iam iam vitalibus auris
Eximet, aut potus, atq; eſcæ dulcis egeſtas.
Talia fundebat, gemituq; extrema coorto
Suppreſsit verba, & lachrymarum flumine merſit.
Contiuuò timidæ matres, & innutile vulgus
Clamorem excipiunt, geminantq; infanda doloris
Argumenta trucis, tum pectora mollia plangunt.
Et pacem ſibi quiſq; petit. nil flectitur ingens
Heroum virtus, populoq; immota reſiſtit,
Quantus Atlas ventis, aut nubifer Appenninus
Obtendunt firmas rupes, & flamina temnunt.
Scilicet Hebræis animis, & nomine gentis
Indignum Aſſyrio regi ſe dedere victos,
Cum res de ſacris agitur, rituq, paterno;
Ne metuant, ſupereſſe Deum, qui rebus egenis
Subueniat, feſsiſq; animum, vireſq; miniſtret,
Nam cadit in mentem, Ciues, fortaſſe (ferebat
Arbiter Ozias) nos hæc latuiſſe pericla
Iamdudum? latuiſse trucis diſpendia belli?
At non humanis opibus fiducia noſtra
Nititur, aut rerum euentum metimur ab armis;
Cœli-

Cœlicolæ auertant à noſtra talia mente;
Maior agit virtus, Deus eſt, cui fidimus; ille
Proh quanta exibuit generi miracula noſtro.
Hunc adeò & vobis ſenſum, quāquam ægra fatiſcant,
Corpora pauliſper, ſocij, pigeatq; laborum,
Eſſe velim, neq; enim obliti res eſtis auitas,
Nec compos animi quiſquam diffidat Olympo.
Præcipuè cum ſit vobis ſat cognita gentis
Perfidia Aſsyriæ, nullique obſcura pateſcant
Flagitia, oppreſſa & iaceant promiſſa ſub armis.
Propterea pacta quamquam tellure potiti
Pacem promittant, & ſacris fœdera firment,
Ecquis erit veſtrum, manibus qui ſperet in illis.
Eſſe locum fidei? ſemotusne angulus orbis
Immanis populi periuria neſcit, & iras?
Vos adeò ingentes campi, vos oppida teſtor,
Quæ bigis Aurora recens ſurgentibus afflat,
Cum vos oblata exciperent, linguaq; fauentes
Tranquilla in ſpeciem ſponderent omnia Perſæ,
Quot tamen ingreſsi ſtrages, quot ſæua dedere
Funera? caſta merum cum tecto in paupere mater
Exuit, & cuncta à bello ſecura putauit,
Tum primum ærumnis ſenſit flagrare repertis
Hoſpitium, viditq; mori ſub verbere natos;
Vidit purpureas raptari ad probra puellas,
Dein ſcelere augeri ſcelus, & crudelibus armis
Transfigi. quæ commemoret vox ferrea prædas,

Incenſaſq; domos, euerſaq; templa Deorum?
Nos verò, qui veſtibulum mucrone coruſco
Sepſimus, & caſſum duri diſcluſimus hoſtem,
Speremus populo incolumi certamina tolli?
Accipite ergo, animis quæ ſit ſententia noſtris,
Nos nullam horremus faciem, nulla ora malorum,
Vt patrias rerum Dominum veneremur ad aras,
Mentibus hæc eadem per cuncta pericula veſtris
Hæreat, hæc veſtris eadem ſit gloria cœptis,
Et ſperate Dei præſentia numina voto.
  Nititur his adeo gentem ſermonibus Heros
Flectere; pernicies verùm altè in mentibus hæret;
Ac velut ægreſcit vulnus, ferrumq; medendo
Cuſpidis infixæ ſtridet, quod dextra veneno
Aduerſa infecit; ſic vis eſt addita peſti,
Seditioq; auctis compreſſa referbuit iris.
Muſſant attoniti tanto in diſcrimine patres,
Attolluntq; polo voces, & Numen adorant.
  Flectere, ſumme Parens, & caſus aſpice noſtros;
Heu quibus abſumpti bellis, quo vulnere fracti
Non fuimus miſeri? cuius non iuſſa Tyranni
Pertulimus patria extorres? quæ barbara tellus
Subiacet Auroræ vinclis incognita noſtris?
Nunc vix attigimus patriam, ſedeſq; relictas,
Et tamen hoſtiles iterum, fera pectora, turmæ
Auectare parant prædas, & perdere gentem.
Si Cœlo inuiſi proauita recepimus arua,

Si

Si ritus, & ſacra, tibi quæ debita ſoli,
Dijs facimus, ſaxiſq; tuos adolemus honores,
Dele adeò, & capita hæc ſub Tartara fulmine mitte;
Sed cui iamdudum ſtultorum de grege Diuum
Delubra erigimus, ſparſoq; cruore litamus
Taurorum? cuius veneramur numina formę?
Tu columen, tu noſtra ſalus; miſerere laborum,
Et cauſam defende tuam; tibi prima minantur
Detrimenta, tuis te trudere ſedibus audent:
Scilicet id ſupereſt, proprijs vt viribus exlex
Arroget Aſſyrius noſtræ diſpendia cladis,
Illudatq; Deo. cœptis immanibus obſta,
Atq; tuæ maneant æterna in ſecula laudes.
Talibus vnanimes onerabant æthera votis;
Nil tamen ad turbas validum, & conuiçia vulgi
Sedanda, aut Cerere auxilium, lymphaq; parandum
Extemplò, aut pacem Perſarum ab rege petendum:
Sin renuant, malintq; armis defendere turres,
Vincula ſe omnia rupturos, vrbemq; daturos.
Sic inſtant turbæ, ac magno clamore minantur,
Tantùm dira lues agitat, flammaſq; miniſtrat.
Ergò neq; hortatus Procerum cohibere tumultum,
Nec valet imperium, turbataq; pectora curis
In partes verſant omnes, animumq; fatigant.
Qualis in immani pelago ſub nocte maligna,
Dum ſtridunt venti, rapiuntq; ad ſydera fluctus,
Ac tonitru ſonat, & rapidis micat ignibus aër,

Nautica terribili pubes iactata procella
Velum aufert Boreæ, atq; inſurgit in æquora remis,
Nec ſatis eſt, hærent animi, puppiſq; ſoluta,
Ni freta ſubſidant, demum compage fatiſcit.
Haud ſecus ambiguo Rectores turbine rerum
Iactantur, dum parte alia per vulnera malunt
Oppetere, ac ſummis caput obiectare periclis,
Quàm dare terga Deo, & mandata capeſſere Regis,
Parte alia miſeræ ſpectaclum detinet vrbis;
Cunctando interius plebem fera vexat Erynnis,
Et gliſcit rabies, gemituq; inſania mixto.
Hic Deus Oziæ mentem demiſit ab alto,
Vt peteret tempus, cauſaſq; ex arte morandi
Necteret, hoc vnum ſupereſt, quo flectere poſsit
Deceptas Herebo mentes, lymphataq; corda.
Acceſsit procerum paribus ſententia votis.
Auſus propterea tacitum celare dolorem
Aggreditur rurſum. Si res committere veſtras
Perſarum fidei ſtat vobis certa cupido,
Eſto, habeant Perſæ, reliquos, quicumq; ſequantur,
Succeſſus videant Superi: ſuprema laborum
Haud tentanda tamen ſtudio fortuna videtur
Præcipiti, non flaua ſeges, non vnda cauernis
Exhauſta eſt penitus; paucis durate diebus.
His adeò, & voſmet veniæ ſeruate paternæ.
Aſſenſit plebs conſilio, placuitq; morari.
Aſperaq; immanis tolerare incommoda belli,
Dum

Dum ſuperant fruges, nec copia deſit aquarum.
Idcircò iubet Ozias diſcrimine nullo
Annonam, penituſq; caua tellure latentes
Cenſeri latices; confeſtim tecta miniſtri
Omnia veſtigant, auidaq; indagine luſtrant;
Nec tantùm non rerum Vrbi ſupereſſe repertum eſt,
Quantùm alat afflictas animas, dum ſydera quintus
Deducat veſper, tum, ni ſpes emicet vlla,
Placabunt hoſtem, & victoribus oſtia pandent.

At Pater æthereus, cui rerum æterna poteſtas,
Sydereo è ſolio, populos vnde arduus omnes
Aſpicit, Iſacidum lachrymas, ac triſtia vota
Audijt, & patrio gentem miſeratus amore eſt,
Nec non vindicibus iuſtè ſuccenſus ab iris
Aſſyrij damnauit opus crudele Tyranni,
Infandoſq; orſus eſt execratus Auerni.
Protinùs electam numero vocat Arbiter omni,
Eſt quæ virtutum ſuperis fortiſsima caſtris
Bellatrix, flammæ abſiſtunt, ireq; decoræ
Acribus ex oculis, & bellum in fronte coruſcat.
Præcingit lorica latus, in caſſide criſtę
Aurata volitant, humeriſq; patentibus alæ;
Ipſa quidem pinum ferrata cuſpide quaſſat
Ingentem: auſpicio tantę virtutis in omnem
Quiſq; ferat pectus caſum, mortemq, paciſci
Egregium pro laude putet. cita Numen adorat
Æternum Virtus, tùm ſic Pater ore profatur.

Nata,

Nata, vides iamdudum hominem, cui pinguia parẽt
Aſſyriæ regna, & ſuperati milite Medi,
Qnam tumidus ſceptris exultat, & aſpera miſcet
Bella ſibi fidens, ac terras ſanguine fœdat;
Nos etiam noſtris depellere nititur aris,
Et diuina petit, nulli feritate ſecundus
Iuſſa facit Ductor, Iudęæq; imminet arci;
Ortaq; ſeditio trepidantia mœnia turbat.
Nunc immota manet noſtro ſententia cordi
Vlciſci, & pœnas dextra, minus vnde timendum,
Sumere: Iuditha eſt obſeſſa inſignis in vrbe
Fœmina; tu cautè aggredere, & noua ſuffice menti
Conſilia, vt Perſas adeat; fœdum ipſe puellæ
Subijciam dominum, nec caſtra infanda manebunt;
In caput auctoris vertetur crimen Auerni.
Dixerat, excutitur nutu tremefactus Olympus.
Eſt auro è ſolido limen, gemmataq; cęli
Ianua, quà pulſis remeans Aurora tenebris
Ad nos purpureas educit lutea bigas.
Hàc ſimùl ęternæ referens mandata ſalutis
Itq; reditq; frequens ſtellatę exercitus oræ,
Nec non tartareis animas erroribus actas
Auocat exitio, & felicia tollit ad aſtra.
Sic vbi vere nouo gelidę ceſſere pruinæ,
Aëriasq; comas ornatu ſylua recenti
Extulit, & croceos reparant violaria flores,
Protinùs agmen apum (ſi fas mortalia Cœlo
Conferre)

Conferre) ad campos pernicibus aduolat alis,
Et pars egreditur celeri per inane volatu,
Pars redit ad cellas, & inundant alite portæ.
Continuò his illa è foribus volat ocyor Euro,
Quàq; polum liquido flammarum turbine lambit
Aëriæ per ſumma plagæ circumfluus æther,
Labitur, hinc oras tacitis interſecat alis
Nimborum grauidas, & grandia nubila tranat,
Vnde ignes, ac tela ruunt de more triſulca.
Iamq; adeò leuibus plantis obſeſſa tenebat
Limina, tum legit pennas, tum cognita nulli
Ingreditur thalamum, lecta eſt vbi fœmina facto.
Hæc fuerat Merari, Simeon cui ſanguinis auctor,
Filia (Iudithæ nomen dixere parentes)
Diues opum, formaq; nurus ſupereminet omnes,
Clara pudicitia, & virtutibus aucta decoris.
Illam purpureo vernantem flore iuuentæ
Connubijs genitor primis tranſmiſit habendam
Egregio, & diti agrorum, pecorumq; Manaſſi,
Nec deerant artes iuueni, ſpectataq; agendis
Sedulitas rebus, laudiſq; accenſa cupido.
O' fortunati, ni mox concordia Parcæ
Heu nimiùm propero ſecuiſſent ſtamina ferro;
Namq, ſub æſtiuo coniux dum ſegnibus inſtat
Agricolis, & dona legit cerealia Sole,
Occubuit miſer, & miſeram ſine prole reliquit,
Quæ defraudatos conſolaretur amores.

Iuditha

Iuditha hinc abdi foribus, nec tempore ab illo
Flectere coniugio mentem, tædiſq; ſecundis.
Iamq; adeò ternum Sol circumuoluerat annum,
Sola domo luget vacua, connubia cœli
Sola cupit, ſanctoſq; Dei ſuſpirat amores.
Mos illi intereà parcis ieiunia menſis
Ducere, tum ſetis, ne membra infeſta rebellent,
Textilibus fœto præcingere pectus amictu.
Ancillæ aſſiſtunt haud vili è ſanguine, quarum
Idem amor, atq; viam cœlo affectare voluptas.
Ergò cùm ſubijt penetrale interpres Olympi,
Iudithæ fama anteuolans impleuerat aures
Dedendas arces, faciendaq; ſacra Tyranno;
Propterea lauit os fletu, paſsiſq; capillis
Effundit vota ad ſuperum mœſtiſſima regem,
Mittat opem, ſurgat melior ſententia genti.
Tempore correpto tum Cœli filia virtus
Diuinam vultu faciem mutauit anili,
Et crebris frontem ſulcis induſtris arauit
Os, habitumq; gerens, qualis procedere nutrix
Abra ſolet, caſta verſatur qualis in æde,
Ira ſubeſt oculis, pietaſq; ac talibus orſa eſt.
Heu patriam, heu primæ nobis cunabula vitæ,
Dulcia tecta nimis, monumenta antiqua parentum,
Mox diræ abſument flammæ, furet æſtus ad auras
Horribilis, iam, iamq; vias mucrone tenebunt
Vltore Aſſyrij, Lethum vndiq; & vndiq; terror;
Nulla

Nulla fides hoſti, cui ſit prò lege voluntas;
Gaudebit miles gemmis, & virgine rapta
Intactos ante ora patrum populatus honores
Barbarus; atq; auri ſpe diſtrahet oſſa ſepulchris.
Nam quid prętereo? ſeù quò grauiora reſeruo?
Num diuina virò facimus? num legis auitæ
Interitum patimur, vetitaſq; amplectimur aras?
Quin agè, iamdudum noſtram ſententia mentem
Inſperata ſubit; quam sì, Iuditha, ſequaris,
Haud equidem à nobis vereor, quin arma faceſſant,
Longiùs, & regnum liceat dotàle tueri,
Nec dubitem tales animos deſcendere Cœlo.
Sunt tibi florentes anni, formaq; decori,
Aurea facunda labuntur flumina lingua;
Macte animo, aduerſis infer veſtigia caſtris
Freta Deo, atq; caput tantorum immane malorum,
Ductorem aggredere alloquijs; incautiùs illum
Carpet amor, tu dein correptum lumina ſomno
Audentèr certis nocturna interfice plagis.
Ipſa adero, tecumq; viam, tecum omne ſubibo
Diſcrimen, neq; tunc (haud me fiducia fallet)
Percuſſo viduæ conſtabunt principe turmæ.

Sic menti pulchrum memorans inſpirat amorem.
Illa feros auſus, ſubitamq; exterrita flammam
Obſtupet, atq; animo nutricia verba volutat
Ancipiti, contraq; refert. Quæ te, optima nutrix,
Tot maturam annis, quæ te dementia cepit?

Quis malæ conſultæ ſuggeſſit talia menti?
Scilicet in medijs manus hęc miſerabilis armis
Heroëm ſtygias tantum detrudat ad vndas?
Deſine ſic fari, non hos lachrymabile tempus
Poſtulat auctores, nec vulnere vincitur orbis
Fœmineo. Quidni ſperes (ſata ſemine virtus
Ætherio reddit) generi concedere noſtro
Quod gaudet de more Deus? non ne ipſa peterras
Luminibus, noſtri quæ patrauere parentes?
 Tunc illam triſtes oculos attollere iuſsit
Altiùs, atque nouas adiecit ſedula cauſas,
Quippè duces atauos, ſacraſq; ex ordine pugnas
Egregia paries referebat imagine pictus.
 Hàc trepidos parta iam libertate vocabat,
Quà ſiccos aditus vaſto dabat æquor hiatu,
Legifer indicio ſuperum ſecurus eundi,
Tendebatq; manum ſuſpenſa in pollice virga;
Tempore non alio reſeratum immania cœte
Obſtupuere ſalum, detectaq; regna natantum.
At populo Pharao fugienti, Ægyptus, & omnis
Ponè minans aderat, cum reddita rurſus aquæ vis
Tellurem Pharijs ſubduxit; amara bibebant
Fata viri, & currus, ac tela trabalia ponto,
Semineces & equi, diſiectaq; ſigna natabant,
Et nigro horrendum fluitabant cœrula tabo.
 Parte alia aggreſſi collectos fœdere reges
Agmina delebant infeſtis obuia ſignis

Iſacidæ

Iſacidæ ſedem, promiſſaq; regna petentes;
Ipſe polo Ioſue prohibebat pergere Solem;
Paruit, & medio rutilus ſtetit æthere Titan
Natura mirante moras, & militis auſum.
Ecce autem Gedeon ex agmine deligit omni
Hauſta manu forti lambentes flumina paucos
Armans quemq; tuba, atq; animata lumine teſta:
Itur in aduerſos; dat concors buccina ſignum,
Et ſimùl è ruptis lux circumfunditur ollis:
Territus ex templo Madianæ exercitus oræ
In ſe ſe mixtis conuertit pila cateruis.
Verùm finitimos obiecto in pariete Samſon
Tela manu haud criſpans, nullo circundatus ære
Ponè Philiſtæos palantes feruidus vrget,
Cunctantes Herebo maxilla damnat aſelli.
Tum iuxtà armatũ, & minitantẽ extrema Gigantem,
Exempla aggreſſus properatæ turbine fundæ
Hebræo puer, imperio delectus habendo
Sternebat, proprio victi caput enſe cadebat.
Intentis oculis hęc dùm Iuditha recenſet,
Virgo genus Cœli faculas ſub corde tuenti
Admouet, ac flammis animum ſerpentibus ambit
Iam magis, atq; magis, tum pectore feruet anhelo.
Nulla nurum tamen interiùs tentauit imago;
Quam Cinæa Iahel prædiuitis vxor Haberi;
Quippè fuga exceptum Siſaram, ſomnoq, grauatum
Vera videbatur per tempora fortitèr acto

Figere humi clauo; ſtat facto vulnere dextra,
Atq; ſuum miratur opus; contrà agmina Iudæ
Nullus Arabs, nullus tendebat ſigna Sabæus.
Iuditha immotos oculos hanc figit in vnam
Admirans opus artificis, vireſq, colorum,
Fœmina quam validè feriat, quam turpitèr hoſtis
Occubet, ac picta verè ſub morte laboret.
Inuadit pudor æquęuam, & generoſa cupido
Augetur, patriæq; manu ſuccurrere ſuadet.
Haud aliter nondum prædis aſſueta leæna,
Cui primæ exiliunt iræ, necdum vbera liquit,
Si quando ad nidum cæſo remeare iuuenco,
Deuius errabat qui luco fortè, gemellam
Reſpiciat catulam, ſpontè implacabilis ardet,
Æmulaq; & magnis meditatur funera tauris.
Tum ſecum. Quæ me ancipitem ſententia verſat?
Quæ flamma attonitas eſt importuna medullas?
Me ne Deus ſtimulat? ſeu mens ſua quemq; fatigat?
O'felix nurus ante alias, quæ tempora tanti
Principis obtriuit, clauoq; afflixit acuto,
Non illa expauit ſexu, tingiuè cruore
Horruit; at tu ſi facinus mirabile dictas,
Omnipotens, adſiſq; Pater, neq; dira verebor
Tela, nec Aſſyriæ poterunt prohibere phalanges.
Tales illa ſuo mittebat pectore voces;
Tum, quoniam in tenues virtus euaſerat auras,
Reſpicit, atq; Abram reuocat, dein lenibus ipſam
Incre-

Increpat alloquijs. cur me ſermone relinquis
In medio, nutrix, dum tantos voluimus auſus.
Abra ſtupet iam vera, negat ſe ſe ore locutam,
Nec pridem arcanos dominæ tetigiſſe receſſus,
Teſtaturq; polos, & non violabile Numen.
Proindè ferat, quid fortè noui, quæ monſtra fatigent.
Iuditha attonito rem tantam corde volutat,
Et venit in mentem voces, quas credidit Abræ,
(Conſilium non tale hominum) diuinitùs eſſe.
Tum vero, ſed mater, ait, namq; vbere ab iſto
Vitales hauſi latices, & parua pependi,
Quæ rogo, quę vultu fuit illa, & vocibus Abra,
Horrendum quæ ſuaſit opus, ſpecieq; fefellit?
Nam cum Cœlicolas iuſto labefacta dolore
Orarem, ne qua Aſſyrijs ante omnia ab armis
Ad nos deueniat legum iactura ſacrarum,
Tum ſtetit ante oculos ſimulachrum, humanaq; forma,
Quæ te luminibus, greſſuq; referret anili,
Tota Abra, auderet tantum ſi verior Abra,
Et me (nec vanis ludebant ſomnia monſtris)
Aggreditur, ſuadetq; vrgens, ſtimulatq; pauentem,
Auxilio vt rebus ſubeam, & ſecura per hoſtes
Egregium, Eois iuuenem qui præſidet armis,
Conueniam, & ſtratis iugulem ſub nocte profunda:
Quodq; magis vereare, mihi, dum talia fatur,
Neſcio quid mentem ambiguam, & præcordia ſubter
Inceſſit magnum, ſtimuliſq; ardentibus egit,
Abra

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Abra (fatebor enim) tales in pectore motus
Nunquam, nec ſimiles ſenſi conſurgere flammas.
Id quicquid fuerit, non Orci à limine diri
Eſſe dolum credam, neq; talia ſigna ferebat,
Sed Deus aut ille eſt, aut non iniuſſus ab illo;
Tanta vi inuaſit nouus, & mentem impulit ardor.
Quinetiam paribus ſtimulis pictura Iahelis
Exciuit, primiſq; nouos ſuperaddidit ignes.
Quid faciam, incerta pendet ſententia mente:
Magna quidem res, pulchra tamen tentare ſalutem;
Si pereo, iactura leuis periiſſe puellam.
Miratur longæua auſus exterrita tantos:
Continuò gelida torpet formidine ſanguis,
Inſurguntq; horrore comæ, dein ſemita poſtquàm
Materno tandèm paulùm laxata dolori eſt,
Soluitur in flumen lachrymarum, ac neſcia ferre
Inuehitur. Quæ dira animo ſententia ſurgit?
Quis te dementem vexat furor? heu mihi quondam
Et domina, & nata, & miſeræ ſpes vna ſenectæ;
Hoc verò de te tandem ſperare licebat,
Quò triſtis ſeris in Tartara mitterer annis?
Proptereà ad canum veni miſerabilis æuum?
Has te ego non paui in furias, neq; talia nõſtris
Hauſiſti vberibus, nec ſunt immania nobis
Pectora; quid ſileo? non Orci à limine diri
Eſſe dolum credas, neq; talia ſigna ferebat;
Egregiùm; quaſi Tartareæ tibi cuncta pateſcant
Ten-

Tentamenta domus, atque obiectanda periclis.
Sint temerè capita, & decus irreparabile famæ.
Nam quid te fallam? quin hoc me crimine ſoluam?
Sperasti, dum blanditur tibi flamma iuuentæ,
Sperasti illæſum ſeruare per arma pudorem
Barbara? ſperaſti plagas infligere dextra;
Brachiaq; ad durum conuertere mollia Martem?
Aſſyrij ne colunt adeò, ſanctéq; tuentur
Iura pudicitię? quàque horrent enſibus agri,
Vſqueadeò facili ceduntur vulnere Reges?
Scilicet egregiè vſurpas exempla Iahelis,
Quæ malè re geſta profugum, proprijſque receptum
In laribus Siſaram certa ſibi morte ſubegit;
Non tibi cum profugis res eſt, viget integer hoſtis,
Omnis & antè fores per ſomnos excubat orbis.
At non exactæ ſpondebant tempora vitæ,
Vt ſanctas oblita vias te credere velles
Barbarico attactu, & caſtos fœdare penates.
Iuditha (obteſtor Numen, quod ab æthere fortè
Hæc damnatq; oditq;) pios non talia iuſſa
Extimulant animos, nec Cœli eſt dira cupido;
Conſilia in melius refer, hoc rem limite ſiſte,
Atq; huius miſerere ſinus, qui (gratia facto
Si qua ſubeſt) fouit teneram, primoſq; liquores
Qua parte exhibuit, manſurum hac hauſit amorem;
Tute huius miſerere, iſtum qui ferre dolorem
Nec timuit, neq; iam poterit, miſerere iuuentę

Iſtius

Iſtiùs, & partæ vita reminiſcere laudis.
Vix ea dicta dedit, fletuq; vndabat anili
Vultus, & ingenti gemitu penetrale ſonabat.
At Iuditha licet queſtu labefacta doloris
Nonnihil exhaurit, lachrymis nec parcit obortis,
Non tamen ardentes animo depellere curas
Eſt potis, aut Cœli ſtimulos arcere prementis.
Porrò dum trepidant ambæ, paulùmq; morantur,
Ecce inſperatum ſubita formidine monſtrum,
Lux noua per ſudum manifeſto lumine fulget,
Virtus, quæ nuper Iuditham accendit ad arma;
Scilicet auratas liquido quatit aëre pennas.
Continuò conuerſi animi, & mutata voluntas
Abrę, nec ſuperos pariter non concipit ignes.
Quales fatidici quondam ſueuere prophetæ,
Pectora plena Deo, ſancto ſtimulante furore
Præſeferre hominum quicquam diuinius ore.
Non ſecus Abra furens animi, concuſſaq; pectus
Vi ſuperum, ſequere, ò, clamat, ſequere, inclyta virtus
Quò te cumq; vocat, Deus eſt, Deus ille, ſalutem
Qui parat, & regum illudit victricibus armis,
Parce, Pater, ſine te non fas comprendere mente,
Qui tantos auſus moliri fœmina poſsit.
Nunc victas do, nata, manus, nunc caſibus vllis
Haud piget obiectare caput, deſcendere tecum
Si licet, atq; animam ſalua prò lege paciſci.
Sic ait, & magnum Dominæ confirmat amorem;

Quę

Quæ nec ſe capit, aut vires metitur, & alto
Præſumit palmamq; animo, factumq; futurum.
Te ſequor, exclamat, Pater, ac tua iuſſa capeſſo;
Tu modò cum tanti dictas exordia facti,
Ne fortunatum famulæ bonus abnue finem,
Et miſerere animi ſe ſe maiora ferentis.
At tu chara parens (etenim conſultiùs vlli
Fidere non poſſum, neq; fas arcana recentis
Conſilij plures vulgare, ac ſpargere in aures)
Quandoquidem accedit tua nunc mihi certa voluntas
Adfore te ad Perſas ſub velo noctis eunti,
Accipe, quæ peragenda tibi: Velamina longa
Iam deſueta die vitæ monumenta prioris;
Picta auro, dudum loculis ſeruata vetuſtis
Deprome, & Cererem condenſa in fruſta coactam,
Tellurisq; rudes fructus, agreſtia dona,
Inſtrue; quod reliquum eſt, in tempore deinde iubebo;
Tu modò rumpe moras. Sic fatur, & ardua cœpta
Perſequitur, ſeraq; parat decedere nocte:
Propterea mandat Proceres in tecta vocari
Extemplò ſua, ne noceat mora fortibus orſis;
Orans, & cauſas tam læuo in turbine nectens,
Cur veniant, pretiumq; viæ ſperare ſalutem;
Iamq; aderant illi ancipites, limenq; tenebant,
Tum ſic porticibus ſuſceptos Iſacis amplis
Alloquitur, micat ore pudor, generoſaq; virtus.
Quæ vos ſeditio, populiq; inſtabilis ira

Turbauit Patres, atq; in diſcrimen adegit,
Illiùs & noſtros penetrauit fama penates,
Nec fas eſt tantum me diſſimulare dolorem,
Cui (fateor) iamdudum impar virtute fatiſco,
Præcipuè noſtras animas, & mœnia noſtra;
Cum venit in mentem populo tradenda profano,
Qui ſacras veri delebit Numinis aras.
Hinc vos acciri iuſsi (quod fortè videri
Poſſit ab ancilla cœtu cum principe factum
Audactèr, ſed neſcit amor parere pudori)
Præſenteſq; colo ſupplex, oroq; ſalutem.
Quid facimus miſeri? qui nos agit improbus error?
His ergò ſuperum domibus dominabitur hoſtis
Impius? & ſacros homini ſoluemus honores?
Si ferrum horremus, præſtant Cœleſtia tela,
Nam velut incaſsùm nemo confidit Olympo,
Sic hunc deſerere, aut certis includere metis
Ipſius irarum fluctus impunè fuiſſe
Compertum eſt nulli. Vos omnia diſcite ab vno
Supplicia, & miſſos Arabum de ſaltibus hydros
In deſertores, infidaq; pectora patrum
Mente recenſete; auxilium vitale dolori
Anguineo ſupplex populus quæſiuit ab ære.
Si ſpes nulla ſupèr, ſi torquet inania tela
Arbiter ex alto, mortaliaq; extimet arma,
Eſto, cedamus, pacemq; (ò flebile ſemper
Conſilium) belli deſerta ſorte petamus:

Sin

in res integræ nobis, nulloq; tenemur
Vulnere, ſin totum conuertere conditor Orbem
Obtutu valet in cineres, cur limine in ipſo
Deficimus? ſaluiq; manum cur tendimus hoſti?
Nam quòd pro ſegete exhauſta, riuiſq; laborant,
An deſunt exempla domi? lachrymæq; recentes
Munera delerunt memori de mente vetuſta?
Non id conſilij à vobis procedere, Patres,
Sat mihi compertum eſt, celſo deuota Tonanti
Pectora iampridem, laudiſq; cupidine capta
Agnoſco, ſed vulgus (iners, & inutile pondus)
Conciuit turbas; tenuem nam vulgus ob eſcam
Omnia miſſa facit diuina, humanaq; iura,
Nec mala perpetuis metitur parua coronis:
Immò nec facilis matrem mihi ſuadeat auctor
Demiſiſſe neci puerum, quem geſſerit aluo,
Ac triſtes epulo menſas foedaſſe nefando;
Quod ſi quæratur ſolerti indagine tanti
Foemina flagitij compos, fortaſsè patebit
Monſtra fuiſſe, quibus mortales territat Orcus.
Ergò adeò indigna, Proceres, abſiſtite pace,
Neu ſinite hùc populum, veſtro qui pendet ab ore,
Se dare præcipitem; non perdere nos Pater orbis
Cogitat, aſt æqui donec reuocemus amorem,
Terga quatit patrio iamdudum oblita flagello.
Nec mihi ſpes animum malè ſuada enutrit inanem,
Nam lapidum cultu maiorum exempla ſecuti

Non ſumus; hinc illi totiès commiſſa luerunt,
Et Iudas abijt varias captiuus in oras,
Heu quam multa ferens; tibi nos ſacra debita ſoli,
Summe Pater, facimus, tu ſpes, tu noſtra voluptas.
Hæc vbi fata, ſolo vultus Iuditha decoros
Deiecit: ſtupuere viri, pudor inficit ora:
Tum contrà Ozias referens; Te digna, tuisq;
Iuditha, eximijs memoras virtutibus, inquit,
Verùm nos etiam duræ ſuccumbere morti
Poſſumus, & ſi res adeò depoſcat, amamus:
Quod ſi decretum eſt tradendas hoſtibus arces,
Cum iam concluſos omnis defecerit eſca,
Tunc vbi nec flecti potuit violentia vulgi,
Nec noſtræ valuere preces, placanda fuere
Pectora pollicitis, compeſcendiq; tumultus;
Tempore quò mentem in melius mutare valeret
Plebs ægra, & Cœlo auderet ſperare ſalutem.
Vos ſuperi, & ſuperum tè Rex ſanctiſsime, teſtor
Haud poſuiſſe fidem, & ſupplex tua munera poſco.
Tuq; adeò precibus ne flectere parce Tonantem,
Sancta nurus. ſubit illa. Precum vis nulla mearum eſt;
Ne tamèn ambigua trepident formidine mentes,
Neſcio quid iamdudum animus, nec inutile verſat;
Si liceat, ſi certa mihi ſit veſtra voluntas,
Sola per noctem famula comitante fideli
In caſtra abſcedam, cœloq; auctore ſalutem
Aggrediar, nullo ſuperis diſcrimine habetur,
Vrbes,

Vrbes, & populos ſeu vir, ſeu fœmina ſeruet;
Nec mihi vel dubijs fulſerunt ſydera ſignis.
Omnis in anguſtis iacienda eſt alea rebus.
Vos ergò excubijs mandata hæc mittite veſtris,
Recludant portas, ne cætera quærite, tantùm
Cœlicolæ vt faueant humili contendite voto;
Nondum (ſpero equidem) ſexto nos ſole renato
Bethuliæ in ſalua reduces ſpectabitis arce.
Hic verò augetur ſtupor, expleriq; tuendo
Auſis attoniti tantis, & voce puellæ
Haud poſſunt, ſeniorq; oculos attollit, & ambas
Charmis ad aſtra manus, taleſq; dat ore loquelas.
Magne Pater, cuius noſtra eſt ſub numine tellus,
Et genus omne atauùm, dilecti ſemen Abrami,
Inuiſi nondum penitus tibi ducimus annos,
Nec delere paras, cum tanta in pectore virtus
Fœmineo, noſco veteris veſtigia curæ.
Si tales animos nobis Iudæa tuliſſet
Terra virùm, Aſſyrij nunc flerent agmina Regis.
Hæc dicens lachrymis perfundit mollibus ora.
Tum pius Ozias. Dabitur, Iuditha, quod optas,
Nulla poſſet claudi virtuti ianua tantæ.
Sed quid pro tali facto, & tam fortibus auſis
Obtulerim meritæ? Deus ipſi præmia primus
Perſoluet, non officio, non munere deerit
Arbiter Eliachim, celebriq; augebit honore,
Nec deſolati non ſeruatricis Iudæ.

Ipſe

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Ipſe colam obſequio nomen ſublime perenni;
Nunc adſit Pater Omnipotens; ac vota ſecundet.
  Nec plura effatus portas, atq; alta reuiſit
Mœnia, ſubuoluens animo, quis nuntius arces
Euolet ad Solymas, atq; his compellat amicos.
  O vtinam nunc ſe incolumis, plagaq; leuatus
Redderet Ephræmus, certè ſollertiùs hoſtem
Fallere, nec poſſet patres accedere quiſquam
Incertos animi, rerumq; euenta timentes.
  Callidus à tenera præ cunctis iſte iuuenta.
Cui Ruben generis princeps, & ſanguinis auctor,
Diuerſas adijt gentes, diuerſaq; regna,
Atq; vſus hominum didicit, moremq; loquendi.
Illum ſeu Tyrij ciuem, ſeu Parthus alumnum
Crediderint, habitum ſimulat, varia induit arma,
Omnia veſtigat, memoriq; in mente recondit.
Sic procul Aſſyrias acies ignotus adiuit,
Agnouitq; viros, numerumq; excepit equorum.
Sed dum ſe nuper populis obiecit Eois,
Et conſanguineum præceſſit feruidus agmen,
Saucius exhauſit telum, coſtaſq; per ipſas
Exijt infeſto fluidus de vulnere ſanguis,
Verum dum trepidat, mortiq; propinquior hæret,
Cœlicolas oraſſe ferunt, ac vota dediſſe,
Tum ſubitò (mirum dictu) gelida oſſa calore
Afflantur, plagæq; altum ſenſere leuamen.
Ergò improuiſum ſe ſe inſperantibus offert

(Incer-

(Incertum, ſeu fama rei pulſauerit aures,
Siuè Dei miſſus monitu, curaq; parentis)
Atq; ait. Ephræmum ne quis vereatur ademptum,
Ecce adſum dono Superum, ſolidæq; iuuenta
Antiqua, & primo conſiſtunt robore vires.
Dicite, quid vobis ſit curæ, ego iuſſa capeſſo,
Si ſit opus, medios penetrabo interritus hoſtes.
Obſtupuit chari aſpectu manus omnis amici.
Vt natum abſentem longo quem tempore mater
Crediderat vita caſſum, vacuoq; ſepulchro
Dona dabat, mœſta manes & voce vocabat
Cum lachrymis, ſi quà redeuntem fortè tuetur,
Illa quidem nequit expleri, exultatq; videndo,
Nec ſibi ſat credit, colloq; immobilis hæret.
Haud ſecùs Ephræmum tanto in diſcrimine gaudent
Accipere incolumem, dextræq; adiungere dextram.
At pius Ozias placidè complexus amicum,
O quantis cumulat nos indulgentia cœli
Muneribus, ciues, inquit, deponite curas,
Non adeò immani certa eſt victoria Perſæ.
At tu ſpes rerum noſtrarum haud vltima, quandò
Opportunus ades, nec te obiectare periclis
Formidas, peragenda audi; & rem pectore conde.
Quò res ducta loco, quantis iactemur ab vndis,
Ipſe vides, fratrumq; vicem miſeraris acerbam;
Ergò agè, perge celer Solymam patribuſque recludе,
Quàm nos dura premat dudùm penuria rerum,
Nec

Nec plebem ærumnis ęgram ſatis eſſe ferendo;
Propterea, ſuperi faciles ni vota ſecundent,
Decretum eſt hoſtes quinta iam luce peracta,
Mœnibus accipere, & rerum dimittere habenas;
Nec quodcumq; agitat Iuditha, Ephræme, ſilendum eſt;
Illa quidem Aſſyrium ad cuneos accedere noctu
Apparat, & lapſis fidit ſuccurrere rebus;
Quid ſtruat, ignotum, ſpes hinc, metus inde; videndum,
Frumentiſne leuare queant, atq; addere vires.
Per caput oro tuum, per magnum Numen Olympi,
Eſto tui ſimilis, commiſſaq; perfice iuſſa,
Hàc nobis ſtat fortè ſalus, nec parua feretur
Fama tua, aut deerunt virtuti præmia tantæ;
Sed tibi diuitias reduci, & rem ritè gerenti
Spondeo, nec tenues belliq; & pacis honores.
Tù verò ne carpe viam ſub luce diei
Haud fida, neu murorum de limine cede,
Donec tuta minùs ſubducat lumina veſper:
Nec mora longa, cadens iam iam petit Oceanum Sol.
Talibus Ozias, contra ſic deinde profatur
Ephræmus. Non diuitias, nomenq; requiro,
Nec dedit Omnipotens tales mihi ſurgere curas,
Sed me dulcis amor patriæ, iacturaq; legis
Sollicitat, ſatis officio me parcere nulli.
Propterea, tantumq; meæ ſatis addere famæ.
Nunc tua me ad iuſſa, Iſacidum Dux optime, verto:
Quos animos, pectuſq; mihi formidinis expers,
Inge-

Ingeniumq; dedit cœli, terræq; repertor,
Me velùt in veſtris æquum eſt adhibere periclis,
Sic nunc conabor ſceleratam eludere gentem.
Ibo, patres Solymos diſcrimina noſtra docebo.
Vidiſti, occiduos quà ſoles inter, & auſtrum
Scindunt ſe cautes, anguſtaq; ſemita lymphis
Pandit iter, ſaxo pluuius cum voluitur amnis?
Illa humilis, ſyluaq; ſupèr defenſa virenti
Inſinuat ſe ſe, atq; ambagibus exit iniquis,
Aſſyrio fallendo habilis, vix cognita noſtris.
Illos per flexus, atq; horrificas conualles
Ipſe viam inueniam Solymorum ad mœnia, coecis
Nec mihi opus tenebris, tantùm Deus adſit amicus;
Haud patitur res noſtra moram. nec plura locutus
Aſſyrios habitus, hoſtiliaq; induit arma;
Continuò volat ad portas, neq; ſegnior exit,
Quam leuis ex arcu teretis fugientia ſagittæ.
Illo fortè dabat iuuenem decedere tutum
Tempore, dum caſtris amens noua tentat Erynnis,
Nam circumuentam terreret vt acrius Vrbem,
Deditioq; foret commotis certior armis,
Iſacidas poſtquam turbauit, in agmina regis
Irruerat, dirumq; animis afflarat amorem,
Poſcant vt pugnam, vacuiq; ſedere recuſent.
Nec mora, ſuccenſæ mentes, fremit arma iuuentus;
Ac leue principiò varia ſtatione locorum
Exoritur murmur, dein totis agmina caſtris

Incuſare moras turpes, & inertia ferri
Ocia. non aliter quando ſe nubibus atris
Inuoluit coelum, iamq; horridus imminet imber,
Principiò raris vix læſo puluere guttis
Spargit humum, poſt ingentem magno impete nimbus
Soluitur in pluuiam, micat ignis, & intonat ęther.
Quis pudor? Aſſyrios abdi munimine valli
Obſeſſæ in ſpeciem gentis, nec vellere turres?
Egregium certè, ceù ferro cernere Perſæ
Formident, inimica fame premere oppida turpi.
Quantum hoſti reliquo cauſæ, ac melioribus armis
Temnendi Aſſyrios, ægræ ſi moenibus Vrbis
Abſtineant inferre manum, pugnaq; ciere
Inualidum, & cunctis hoſtem iam rebus egentem;
Non ſi clauſtra forent ſolido ex adamante, manere
Aduerſum ſe poſſe, quibus mortale reſiſtit
Iam nihil; in manibus laudem, obſidionis honorem
Nullum; ſed longo imperio de more ſuperbos
Militiæ gaudere Duces, id crimen obeſſe.
Talia iactantes vallum clamore replebant,
Cuſtodesq; ipſi coëunt ſtatione relicta
Ad primos, totis concurritur vndiq; caſtris.
Intereà Ephræmus, prærupto ex aggere nulli
Obſeruatus abit, volucerq; elabitur hoſtes;
Mentitę veſtes, regioq; occulta viarum
Adiuuat, atq; noua iactata libidine pubes.
Protinùs Aſſyrij volitat Ductoris ad aures.
Fama

Fama loquax, motaſq; acies, turbataq; defert
Agmina, nec dubijs ſuccendit pectora dictis.
Hunc inter primos aulæ ſpectata locarat
Nobilitas, & opes, & auorum ingentia facta
Abdarus ante alios genitor, qui ſigna ſecutus
Regia ſub teneris natum fortiſſimus annis
Duxit in Europam, belliſq; immiſit Achiuis.
Hìc puero puerum cognoſcere contigit Ocho
Nomine Holofernem, pari buſq; incedere curis.
Vt regnum accepit iuuenis, belli arte potentem
Sæuitiaq; ſibi ſimilem reſpexit, & illum
Extulit, atq; vnum caſtris præfecit Eois
Donatum Armeniæ regno, & regionibus amplis.
Ergò ille in medios oculis ſe ardentibus infert
Impauidum, tutamq; auſos turbare quietem,
Increpitat dictis, & vultu terret acerbo.
Quæ nouitas? quę dira ſcelus væcordia dictat?
Imperiumnè datum vobis, pugnæq; iubere
Tempora? nempe Ducis nos nil, niſi nomen habemus?
Fortè piget ſine vulneribus, ſine ſanguine fuſo
Vincere? nunc veſtro tanta eſt in pectore virtus?
Quod ſi feruet amor quatere vrbem, & pandere muri
Limina, quò pecudes nequeant, vos fiditis ire?
Ac dextra, & veſtris adeò diuellere turres
Poſſe minis? ſoluent pœnas temeraria, ſoluent
Ingenia: auctores, famuli, compeſcite vinclis.
Talia dicta dedit, gelidumq; per oſſa timorem

Sontibus iniecit, cum ſe improuiſa furenti
Conſilijs innixa nouis infudit Erynnis
Ocia cauſata Aſſyriùm, atq; incommoda molli
Ventura ex requie, rebus ni tuta ſalutem
Sedulitas ferat, & coepti ſolertia belli;
Propterea Abdarides quæſito ſpontè colore
Indulget turbæ genio, & quà poſſe videtur
Ad muros reperire aditum de robore mandat
Ingentes geminas attolli ad ſydera turres.
Inſpectę cladem laturas deſuper vrbi,
Ac ſterni tumulos, impleriq; aggere foſſas
Imperat, inq; viam loca molibus apta parari.
Sylua fuit procùl à caſtris, & limine valli,
Quantùm quis ſpatij denis percurreret horis,
Quandoquidem eruerat ſolers nemora ardua circùm
Principiò manus indigenum, & præuenerat hoſtem;
Ingens antiqua, & condenſis horrida ramis,
Sæuis apta feris domus, occultoq; volucrum
Seceſſu, cum prolis amor dat condere nidos.
Itur in hanc; tum multiplici percuſſa bipenni
Dura cadit quercus, atq; æmula montibus ornus;
Auiaq; ingenti nemoris panduntur hiatu;
Indoluere ferę, gemitumq; dedere volucres.
Arboribus quod dum pubes delecta ſecandis
Præſtat, diuerſi ſaturandis vallibus inſtant
Tercentum, glebaſq; ferunt, rupesq; refringunt.
Præeſt operi Dux ipſe noui pars magna laboris,
Thre-

Threijcius quem portat equus pernicior Euro,
Donec ſera dies ſubducta luce recedit.

IV-

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.

Digitized by Google

IVDITHAE VINDICIS

Liber Secundus.

AT noua Iudithæ nullam ſub pectore cura
Permittit requiem, nec venis flamma recedit:
Propterea in tacito, cui dudum aſſueta, ſacello
Lænam de villis humero circumdat acutis;
Ille quidem teneræ nimiùm crudelis amictus,
Sed domuit pietas, & longo lenijt vſu;
Nec non flauentem ſparſo foedata capillum
Puluere, nec lachrymis oculos non fuſa rubentes
Poplite humum ferijt duplicato, ac vota profudit.
Conditor omnipotens mundi, cui noſtra Sabæo
Thure calent adyta, & celſis cadit hoſtia templis,
Si non Hebræos omnes exoſus ad vnum es,
Neù prorsùm Abrami ſobolem delere paraſti,
Reſpice nos, quaſſaſq; adeò ne abſiſte tueri
Relliquias duri exilij, & Babylonis iniquæ.
Auſpice te Simeon, noſtrę quæ ſtirpis origo,
Erepta pulchræ pro virginitate ſororis
Barbaricas abolens maculas, & dedecus vltus
Ingenti quondàm raptorem vulnere regem,
Ac ſontem ſtygio populum demiſit Auerno.

Ne,

Ne, precor, imparibus votis hoc, Arbiter, qui
Tranſeat, & noſtro Aſſyrius de vulnere ſanguis
Excidat, & noſtris prædo ſternatur ab armis;
Sunt ſatis, atq; ſupèr cauſæ, cur vertice poenas
Det ferus, hac nulla eſt meliùs data victima Diti.
Nàm quid nota feram? vocesuè, aut crimina fando
Enumerem, quę tute oculis, tute auribus hauris?
Cum ſe pollicitus calamis immanis acutis
(Aduerſæ potiùs contingant talia turbæ)
Aut noſtros terebrare ſinus, aut vrere flamma.
In te quinetiam verſis conuicia linguis
Impia coniectans, auſuſq; laceſſere bello
Deiecturum armis Templi conuexa minatur,
Templi iampridèm toti venerabilis orbi
(Heu nimię luctus cauſæ) ac noua iura ſacrorum,
Mortaleſq; Deos ſtatuit te ponere pulſo.
Scilicèt ille opibus fidit, lateq; patenti
Telorum ſegete, ac fruſtrà putat ignea nimbis
Fulmina torqueri, nec tangere poſse tyrannos.
Ne Pater, hęc tu diſsimula, cape ſanguine poenas,
Sacrilegiq; Ducis domitos mihi ſterne furores;
Nam ſi lenta manus, tenuiq; aſſueta Mineruæ
Exuuias tanto celebres ex hoſte reportet,
Quis violare tuas ſeclis venientibus aras
Audeat, atq; Deo ſceleratum indicere bellum?
Sed quid ego (infelix) tanto non æqua periclo
In ferium, cædemq; feror? quò me mea cogit
Amen-

Amentem, ſeù ſit pietas, ſeù dira cupido?
Vis tamèn humana præſtantior ignibus vrget
Inſolitis, ſenſimq; agitat, raptatq; morantem;
Fors facis audacem me tu, fibriſq; timorem
Eripis, & tantos haud fruſtrà mittis in auſus,
Præ ſe hoc fert ingens, mea qui præcordia dudùm
Inuaſit vigor, & calefacta per oſſa recurſat;
Parce Pater, non ſponte ruo. ſpargebat ad altum
Illa Polum tales ex imo pectore voces;
Funditur intereà tacitè per viſcera Numen
Omnipotens, additq; animos, vireſq; miniſtrat.
Nox erat, & requies animalia feſſa fouebat
Implacidas mulcens facili dulcedine curas.
At non exardens animi Iuditha ſoporem
Accipit, aut tenebras admittunt lumina molles.
Extemplò ancillas è ſtratis ſurgere mandat,
Et quæ de niueo cælari balnea ſaxo
Curarat tecti ſecreta in parte Manaſſes,
Impleri lymphis, & flamma feruere iuſſit.
Ipſa nigra humeris gaudet diuellere veſtes
Infandi ſpolium luctus, villoſaq; texta
Exuit, & fluuio properat ſe tingere puro.
Addit ſe ſociam, & pulchro ſubit Abra labori.
Quis verò eximiam ſpeciem, nullo obice quando
Vel niuibus fulſit, vel lacti concolor albo,
Explicet? ac dignis formam ſermonibus æquet?
Hìc Paphus, hìc Amathus, hìc Cypri roſcida regna,

Hæc Venus, hìc melius caſti fulſere colores,
Hoc Amor in gremio cunabula malit eburno.
Illa ſolo interea vultus auerſa rubentes
Demittit, nudamq, pudet ſe in luce videri.
Agglomerant famulæ circùm, roremq; tepentem
Marmoreo infundunt labro, & dant flumina membris.
Sicut poſt longos ſi quandò luteus imbres
Impleuit liquidam puro Sol lumine nubem,
Illa nouo latè rutilans diteſcit honore.
Sic circumfuſo lucem ſuperadidit amni
Aurea de roſeo procedens corpore virtus.
At poſtquam tepida pectus ſat fouit in vnda
Aſſyrios myrti digitis delibat odores,
Humentemq; ſinum commixto mulcet amomo;
Deinde comam (proùt fortè comę pretioſior imber
Iamdudùm ſpretus per eburnea colla fluebat)
Colligit in nodos, & fuluo ſubligat auro.
Arridet Pater Omnipotens, ac lumine donat
Ætherio, & dios oculis adſpirat honores.
Protinùs auratos lateri circumdat amictus,
Purpureamq; ſuper pallam, quam virgine dextra
Ipſa ſibi neuit thalamo deſponſa iugali,
Ac molles circùm bacchas, ramoſaq; vitis
Brachia pinxit acu, & diſcreuit deſupèr auro;
Inter quæ laqueis, tamquam præſaga futuri,
Pampineis paſſim deuinctos fecerat angues.
Nec manibus teretes gemmas, colloq; monile
Abnuit,

Abnuit, aut niueos plantis negat illa cothurnos
Caſtè luxurians. Qualis reparabilis ales
Æmulus Auroræ, ſeù cum deleuit inertes
Relliquias veteris panchæis ignibus æui,
Seù cum mane nouo Solem de more ſalutat,
Et conſanguinei iubaris perfunditur auro.
Talis in egregio Merari ſata fulget amictu,
Et dominæ obſequijs blanditur purpura miris.
Et iam tranſierant magnæ caliginis horæ,
Ac propè tempus erat, quo nigro nox pede curſum
Decolor expleret, bigasq; educeret albas
Aurora, & piceos depelleret æmula currus.
Illa Deo fidens, nec magnis territa cœptis
Egreditur thalamis, & limina tendit ad vrbis.
Se comitem fati Nutrix, laudiſuè futuræ
Dilecto agglomerat lateri cerealia ſecum
Dona ferens, oleæ ſuccos, & roſcida mella.
Quas eſcas ferri idcircò Iuditha iubebat,
Noxia ne Aſſyriæ guſtaret fercula menſæ.
Ancillæ lamenta ferunt, lachrymiſq; ſequuntur,
Et dolor in pulchra formoſus imagine fulget.
At verò excubias, Hebrææ robora pubis,
Ducunt muros delecti, & mœnia luſtrant
Cunctorum trepidi, ſomnus procùl, omnis in armis
Ianua, dant lucem crebri de turribus ignes.
Tunc etiam varium, facti quod fama trahebat,
Portam, quæ ad vallum rectò fert tramite, vulgus
 Occu-
BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Occupat, & belli fulgentes ære magiſtri
In primis, incerti animi, caſusq́; futuri.
Continuò Juditha fores euaſit ad altas.
Hìc autem inſolito ſtupefactus lumine quiſq;
Hæret in obtutu, nec ſe ſe explere videndo
Eſt potis, aſpectu fauor ortus, & aucta cupido.
At pater Ozias miratus, & omnia luſtrans,
Inceſſumq; habitumq́; nurus, vultumq́; micantem;
O quam te celebrem, generis lux inclyta noſtri
(Exclamat) Deus, ipſe Deus tibi talia formæ
Dona, tibi dulces oculis Deus afflat amores.
Macte animo, fidens iſtud fer pectus in hoſtem;
Non ego, non rebus timeam, mortalia quandò
Exuperas, primoq́; adſpirant aſtra labori.
Sic fatus portis geminas emittit apertis;
Et quantum ſpectare poteſt per noctis opacum,
Omnis ſuſpenſo ſequitur plebs anxia viſu,
Aſtraq́; ſollicitis onerat ſublimia votis.
Trames erat flexo montana per ardua cliuo,
Anguſtus, faucesq́; inter ſinuoſus obeſas,
Peruius ille tamen, duras ab origine cautes
Extuderant quippè indigenæ, greſſumq́; leuarant.
Hìc ſe ſe Iſacides ſubluſtri nocte ferebant;
Nec non intereà facto deuota futuro
Bellatrix animis acuebat fortibus iras,
Aut ſuperare parata, aut certæ occumbere morti,
Nec labor, aut teneras offendit ſemita plantas.

Sic

Sic catulus primis venando aſſuetus ab annis
Veſtigare feras, volucriq; indagine ſaltus
Cingere, cum ſignum vinclis dat turba ſolutis,
Emicat impatiens, nec ſylua territus aſpra
Abſiſtit, donec ſternat fugientia victor
Agmina, detq; noua dominum diteſcere præda.
At non intereà fruſtra ſpectabat Auernus
Talia, nec poſitis torpebat ſegniùs armis.
Tempus erat cum Tartareus Cocytia monſtra
Rex audire ſolet, trepidoſq; expendere caſus,
Namq; dies certos ollis, ac tempora fixit
Principiò, quibus antè ſuam longo ordine ſedem
Omnia conueniant, & facta, infecta recludant,
Innumeris dum corporea ſub nube latentes
Criminibus terrent animas, & verbere crebro
Circumagunt, blandaue adeò ſub imagine fallunt,
Donèc ſuccumbant ſceleri, ſtellataq; claudant
Regna ſibi, regna ſtygiæ inuidioſa ruinæ;
Ille ſuas victo pœnas, ſua præmia cernit
Victori, ſceptroq; cauet, regniſq; futuris,
Oſtenditq; vias omnes, quibus æthera vincant,
Et certis poſſint operis protendere fines.
Eſt ſpecus horrificum, nigrantis ianua Ditis,
Viſceribus penitùs piceis, terraq; ſub ima,
A quibus æternùm Sol exulat aureus oris.
Hoc ſupèr è ſpecula, vt tempeſtas adfuit, ingens
Buccina, & horriſono ſtrepuerunt cornua ſigno
Ob-

Obſcænas acies in regna vocantia tetra.
Mugijt ad ſonitum tellus, gemitumq; dedere
Quadrupedes, caueiſq; metu latuere volucres.
Tum veluti pluuio cum largus ab aëre nimbus
Præcipitat, tortoq; noti ſola turbine perflant,
Torrentes fracta properant de rupe ſonori,
Iratuſq; ſuprà ripas exuberat amnis,
Qui ſegetes, ſyluaſq; trahit, ſonat ora fragore,
Ac vix agreſtes audent ſe credere tectis.
Non ſecùs ad regem crepitantia monſtra ruebant.
Nigranteſq; domos, inamœnaq; clauſtra ſubibant.
At ſenio, turpiq; Charon ſquallore pereſus
Puppe leui ad ripas horrendi fluminis actus
Vadentum fratrum turbam excipiebat inanem,
Vt ferruginea traduceret agmina cimba.
Hìc verò innumeras atra fulgine peſtes
Vndiq; ſuffuſas veci parērē timendæ,
Damnatiſq; caput vidiſſes abdere regnis.
Quis fœdis ſimulacra modis horrentia fando
Æquiparet? patienſq; mali, & lachrymabilis oræ
Tartareum vera deſcribat imagine vulgus?
Hæc virgo matura viro laſciua videtur
Pube tenùs, poſt in turpem multo ordine caudæ,
Ni quod ſe pedibus fert vncis, deſinit anguem.
Illius adglomerant ſe triſtia tempora circum
Ora tribus colubri lambentes ignea linguis;
Deq; ſinu pendent patulæ grauè olente papillæ.
Reſpi-

Reſpicias alium plantis, aluoq; leonem,
Ore referre lupum, commixtaq; ſemina credas,
Nec monſtra Herculeo quondam ſuperata labore
Muſarum luſus, æuiq; inuenta putabis
Antiqui; certis hic conſtat fabula rebus.
Tales tabifico religatus lumina ſomno
Semifera formas ſub imagine concipit æger,
Dum vis atra furit morbi, penituſq; medullis
Funditur exuperans, ac tempora paſcitur igni.
At cuſtos aditus, fumantiaq; oſtia laxat
Cerberus, ac turbam cognatam admittit amico
Latratu, caudaq; fauens, qua ſulphur, & ingens
Excutitur fumus, tripliciq; hiat horridus ore.
Sic tandem ventum eſt in regia tecta, ſuiſq;
Conſedere locis, vbi noctis Rector opacæ
Concilio exceptus medio ſupereminet omnes,
Mõſtrum immane,ferox,quod tetrum exhalat odorem,
Ac trucibus ſpirat ferales lucibus ignes.
Sunt geminę peſtes miſeri ſub fornice regni,
Quæ cum principiò tellurem, ac cœrula Nerei
Mobilibus pennis circumfluus ambijt aër,
Infauſtos ortus cœlo duxere ſereno,
Aſtraq; prò blandis habuerunt aurea cunis.
Nam cum pennatas acies, pubemq; decoram
Virtutis ſpecie anteuolans, & lumine formæ
Ille pater ſcelerum diuinos vellet honores,
Has genuit natas, vi quarum ambiuit amicos
Ilicet

Ilicet, ac bellum turbatis intulit aſtris.
Exin prima mali labes mortalibus orta,
Turpius & nihil eſt Herebo, aut crudelius omni.
Cornigeram ambabus frontem, colubriſq; comantem,
Quorum lethiferum promanat ab ore venenum,
Auctor habere dedit primo mutatus ab illo,
Nec non ærumna cumulauit peſſimus omni.
Flamma vorax, fumoq; eadem ſuffuſca maligno
Cum magno ex oculis animarum horrore coruſcat,
Tota trucis pauitat ſpectando regia Ditis.
Immanes humeros alarum carbaſa velant,
Et centumgeminum ſpiris ſinuoſa volumen
Cauda trahit, diramq; manus quatit horrida tædam;
Hac, & vulnifico mortalia corda flagello
Perq; dies agitant, perq; alta ſilentia noctis,
Nec datur vlla quies, animæ dum labe fathiſcant,
Atq; eiurata à Superis pietate rebellent.
Altera tota tumens bipatenti prominet aluo,
Centenaſq; manus, centenaq; bracchia iactat;
Non aliud priſci exemplar tenuere Gigantes
Auſi ſacrilegis adoriri ſydera telis.
Scilicèt inſana ſtimulante libidine regni
Et tenues ventos, & inanes paſcitur auras.
At ſoror attractis membris, macieq; pereſa
Palleſcit, lachrymiſq; perennibus ægra fathiſcit,
Quippè aliena ſuis deuota doloribus odit
Gaudia, & euentus deflet ſcelerata ſecundos.

Hæc

Hæc colubrùm ſpiris, & ſanguine veſcitur atro,
Ac vix horrendum patiuntur Tartara monſtrum.
His comites ſe ſe agglomerant caligine multę
De ſtygia furiæ, ac longam trahit vtraq; turbam.
Conſtitit ante alias, tum ſic prior illa locuta eſt.

Magnæ Pater, quem regna polo metuenda verentur,
Anteuolatq; loco tantùm ſublimior hoſtis,
Maxima res incepta mihi, finiſq; ſequetur
Maximus, & fuſis hoſtilibus vna cateruis,
Quaſcumque Oceani terras complectitur æquor,
Noſtris polliceor dextra hac adiungere rebus.
Verùm agè, non multis molē hanc paulò altiùs omnem
Expediam, ne dicta nega tu mittere in aures.
Is me præ cunctis labor occupat, hoc mihi primum
Semper opus (neq; enim rerum iactabo mearum
Nomina, nec ductos numerabo ex hoſte triumphos)
Vt niſi vi rapta fas eſſet ab arce Tyrannum
Deturbare, pater qui non fuit omnibus æquus,
Aſſequerer, terras ſaltèm ne lege teneret,
Nec votis, doniſq; hominum gauderet ad aras,
Aut malè mortalem ſpolijs ditaret Auerni.
Regnat adhùc? regnet, vacuo ſed ſolus Olympo.
Nota loquor, notum qualis contra agmina vindex
Syderea exilij fuerim, cladiſq; vetuſtæ,
Æterni quoties repararim prælia belli
Inuidia pulſi poſtquam, regnòque carentes
Ætherio ſtygiæ colimus confinia ripæ.

B. V. E. BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

Ipſa quidem Beli ſimulacrum lumine caſſi,
Quod bonus excudi niueo de marmore iuſſit
Filius, afflictę pignus lachrymabile mentis,
Eſſe dedi Numen, populosq; hac labe furentes
Mortali paſſim diuina faceſſere iuſsi.
Nam quisquam locus eſt, vbi non altaria Beli?
Cum verò nondum ſatis hoc, cauſæq; manerent,
Fraudibus adieci violentas inſuper artes,
Supplicijsq; adeò gentes ad ſacra coegi
Infanda. Aſſyrium pepuli ſic deniq; Regem,
Vndiq; collectis vt formidabilis armis
Bella ferat, ſanctosq; adytis ſibi vendicet ignes,
Stent cuiuis, modò non ſuperis prædonibus arę.
Iamq; Aſiæ procumbit humi gens, Africa ſupplex,
Aſſyrios orat tellus, pacemq; repoſcit,
Omnis & attonitus gelida formidine mundus,
Sacra viro inſtituit, templisq; imponit honorem.
Gens inimica tibi, primiſq; infenſus ab annis
Sanguis habet Solymam Pharia fugitiuus ab ora;
Hic auſus de more nefas negat omnia regi,
Et cenſum Aſſyrijs, & reddere ſacra recuſat,
Præcluſitq; vias armis, ne qua agmina poſſit
Perſa vocare ferox, & mœnia ſternere flammis.
At quæ vis manibus potis eſt obſiſtere noſtris?
Bethuliam vix aggreſſis obſidere Perſis,
Ille ferox populus terræ contemptor, & Orci
Ceſſit inops animi, poſuitq; immania corda.

Ex-

Extemplò, tantusq; timor, tanta vrget egeſtas,
Vt benefactorum ſtatuant deſciſcere Coelo
Multorum immemores, vitæq; cupidine capti.
Ipſa malum vanis etiam terroribus auxi.
Et iam deditio, ſummam quæ amplectitur omnem,
Imminet, ancipitem, genitor, tandem exue mentem,
Nulla mora eſt, partes ſequitur victoria noſtras,
Et debellato fumabunt ſanguine campi:
Templorum in ſummo noſtrorum fornice opima
Pendebunt ſpolia, & generi tracta arma nefando.
Tum verò totus noſtro ſub iure iacebit
Orbis, & in ſtygias deſcendet præda lacunas,
Ipſe Gubernator ſuperum contentus Olympo,
Debita, quæ dudum nobis, ditione recedet,
Nec regni vlteriùs fines protendet iniqui.
Promeritos exindè mihi decernere honores
Eſt, Pater alme, tuum, tua tales exigit artes
Iuſtitia, immenſo veniant vt ſumma labori
Præmia, quæ finem bello impoſuiſſe perenni
Perpetuos latè populis teſtentur in annos.
Talia iactantem iamdudum torua tuetur
Dira ſoror proprij ſtimulis agitata furoris
Nec ſimulare poteſt, aut diræ parcere voci.
Horridus ex oculis micat ignis, & atra dolore
Viperei (infandùm) reuomunt incendia crines.
Nec mora, germanę vix facta ſilentia foedæ,
Cum ruit in medios implens clamore ſenatum;

Impia perpetuæ tremefacta eſt curia noctis.
Audacine adeò fidis, temeraria, lingua,
Vt neq; præſentes ſocios maiora merentes,
Nec verearc patrem? ſed non ſunt præmia verbis,
Grandia quæ fruſtrà ſpargis, dum dicere nemo
Ante patrem tibi ſedato nimis ore fauentem
Audet, turaturq; tuos reuerentia faſtus.
Eſto, multa tua ſteterit victoria dextra,
Marmoreum Beli ſimulacrum lumine caſſi
Eſſe Deum dederis, Belo diuina faceſſant.
Eſto, Aſiæ procumbat humi gens, Africa ſupplex
Aſſyrios adeat tellus, pacemq; repoſcat,
Attonitus magna trepidet formidine mundus;
Quin rerum geſtarum vnam te fama ſequatur,
Nos reſides animæ tuta ſedeamus in vmbra.
At fruere, at gaude partis, dum te integer hoſtis
Ludificat, ſe ſeq; ſuis agnoſcit in aris.
Hoc verò egregium, ſocij, eſt, hoc nobile factum;
Infecti hæc prudens operis quòd præmia poſcit.
Quis ferat? at Solymi ſua me ſenſere priorem
Regna tamèn quatere, ac firmas conuellere vires.
Mitto, naſcentis prima ſub origine mundi,
Quantum Cœlicolis turbauerit ocia, quantas
Noſtra manus, mouitq; acies, ac prælia ſęuit.
Sed quis ad inuidiam populos conciuit, & vrbes
Finitimas? quæ vis Arabas, & regna Moabi,
Ammonioſq; truces, & opimam armauit Idumen?
Scili-

Scilicèt hinc ciues afflixi, atq; oppida bellis,
Inde aras, legeſq, rui, templiq; vetuſti
Alta diù vetui laquearia ſurgere Cœlo
(Nec longæ ambages, ſerieſq; antiqua dierum)
Ne qua manus poſitis placaret ſydera donis.
Non tamen aut iacto palmas, aut præmia poſco
Geſtis tot rebus. Sed tu miracula nobis,
Diua, refer, tutùmq; ſede, dum fœmina cœptis
Illudens in caſtra ruit. Nondum horrida peſtis
Fecerat vrgendi finem, liteſq; ferendi,
Cum ſoror offenſę impatiens caput aſpera quaſſat
Anguineum, probroq; furit, nec ſe capit,& iam
Atria mugitu terret Cocytia diro,
Nec ſat conſtanti reſponſo turpiter hiſcit.
Iſtanè cunctando valeam demittere in aures?
Iſta pati? ò vbi ſum? quæ me tenet impia tandem
Terra, nec ignauę, ſi qua eſt magis ima, dehiſcit?
Tu nè meas impunè putans, fœdiſſima, voces
Argueris? quid diſſimulo? iam vincis Olympum
(Proh pudor) & nemo ſe ſe tibi laudibus æquat.
Quid ſupereſt? iam ſceptra patris ſublimia poſce.
Sed quid ego? aut quo te furiatam nomine lęſi?
Non aliena peto, tua ſint tibi, maxima victrix
Regnorum, ſatis hæc decori manus apta parando eſt.
Quid laceras? quò me ipſa rapis? ſub Tartara moris
Id nè tali ventoſa noui? num præmia nulli
Quęritis? an cuiquam vetitum ſua poſcere iura?
Me

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Me ſolam (obiectas) ſectatur gloria rerum.
An dubitas? quia ne auxilijs, ſegniſſima, veſtris
Indigeo? an quiſquam, noſtri quod muneris, implet?
Sed quid ego? ad quæ me poſthac non vlta reſeruo?
Quid faciant hoſtes, noſtri ſi talia tentant,
Permittitq; Pater? mea me his merita alta, fidesq;
Muneribus cumulant? quid ſi crudelitèr armis
Militię verſis violaſſem fœdera noſtræ?
Non ſat ſupplicij cauſæ conſtare videntur
Improbitas ſontis, natæq; iniuria læſæ,
Nec veritam Patris ora nouos ſeuiſſe labores
Inuidiam, & turbaſſe armis ciuilibus Orcum?
Scilicèt egregiè memorat, quod foemina coeptis
Illudens in caſtra ruit; ſibi nuntiet iſta,
Si quid agit, metuatq; ſuis conatibus ipſa,
Cui ſola audaci conſtat fiducia lingua,
Non vires, non arma valent: me nulla timoris
Deſidia arguerit, nec mentem ſomnia noſtram
Terrificant. Non illa modum poſitura querelis
Sulphureos fuerat iaculans è naribus ignes,
Germanæq; nefas iam dextra vltrice piaſſet;
Ni genitor vetet, ac dirimendas occupet iras:
Iamq; tonat. Quæ tanta animis inſania veſtris?
An glomerare manum, pugnamq; ciere paratis?
Vſqueadeò veſtra, audaces, de mente refugit
Vis mea? præclarè verò certatis vtræq;,
Cum noua ſydereus molitur damna Tyrannus;
Hunc

Hunc iræ immites, formidatiq; furores,
Armaq; veſtra petant, veſtras in prælia poſcunt
Aſtra manus; illic rebus fama inclyta magnis
Profertur, veſtrumq; illic ſedet & decus, & gens,
Ac repetenda ſuos expectat regia ciues.
Ipſe pater cunctis æquus. tu perfice coepta,
Filia; non incerta tibi tua dona manebunt.
Foemina, quæ veſtris illudere viribus audet,
Sentiat vltorem, quem fors ſperauit amantem.
Propterea ſæuas duc tecum in caſtra sorores
Ocyus, & poenis adeò ne parce cruentis.
Hęc vbi, compellat reliquos, auditq; viciſſim,
Expenditq; memor, mentemq; per omnia verſat.
Iamq; adeò cunctis reſponſum, miſerat ipſe
Concilium Pater, ac ſolio ſubmotus abibat,
Cum rapidi fluere, & ſua quisq; ad coepta reuerti.
Quales Æolio laxati cardine venti
Multa vi rumpunt, ſonat Eurus, & omnia turbat;
Tempeſtas nigro terras obnubit amictu.
Viſceribus ſeu cum clauſi telluris opacæ
Exiliunt flatus, trepidant ſola territa motu.
Tales de ſtygia picei ferrugine fratres
Inuaſere diem rursùs, percuſſa maligno
Palluit aſpectu refugis lux aurea bigis.
Emicat, & ſignum Perſis crudelis Erynnis
Intonat, attonitę reſponſant vndiq; valles,
Tactaq; tabifico latè loca ſulphure fumant.

Tum

Tum verò Iuditha gradum de rupe ferebat.
Senſit iter Dira Iſacidis, ſuſpectaq; vidit
Lumina, & inſolitum picti velamen amictus;
Nec certum eſt animis, quo fœmina pergat ad hoſtes
Conſilio, blandanè Ducem lenire loquela,
Et ſpecie, vt parcat clauſis, vtq; auferat arma,
An malit fraudes ſerere, & premere artibus hoſtem.
His commota ſupèr, ſi qua eſt, occurrere cladi
Apparat, & dubiam manibus præuertere famam.
Fortè ſenex erat in caſtris Babylonius Hormus
Vrſacides Perſas, victriciaq; arma ſecutus,
Egregiamq; Duci patrias effuſus in artes
Impendens operam, ſcelerum fœdiſſimus auctor.
Quandoquidem manes illi parère feruntur
Tartarei, verbisq; accitus triſtibus Orcus
Pergere, nec iuſſus cupido reſponſa negare.
Huius carminibus tellus immota moueri
Viſa fuit, viſæ media ſub luce tenebræ
Offundi Cœlo, deſcendere ab æthere Luna,
Et defuncta modis attolli corpora miris
De tumulo, cogiq; audire, ac reddere voces.
Quinetiam ſacris magicis effoſſa ſepulchris
Oſſa dicans, atroq; inſcribens nomina plumbo
Dijs animas nigri paſſim damnabat Auerni,
Inuictisq; hominum miſerorum attacta venenis
Corpora (proh facinus) crudeli morte necabat.
Dira ſibi hunc ſocium rebus delegit agendis.

Con-

Continuò colubros, ac turpes occulit alas,
Luminibusq; trucem furialibus amouet ignem,
Criſpatasq; niues capiti adijcit, inſupèr atro
Promiſſam mento barbam, rugoſaq; duri
Induit ora ſenis, qualis pater Vrſacus olim,
Cumq; ſoporiferam noctu per membra quietem
Mitteret Vrſacides cura ſemotus ab omni,
Hunc fœda in ſomnis Dea patris imagine ludit,
Aggrediturq; virum: Placido indulgesnè ſopori,
Iam non nate mihi? nec mentem cura tuarum
Vlla ſubit rerum? non ſic, non hoſtis inertes
Soluitur in ſomnos, & facta immania tentat.
Quid prò te tantas operum me impendere curas
Profuit? ac tremulis ſignantem peruia plantis
Conatus docuiſſe meos? ſi rebus in aſpris
Debueras ſtrato ſegnis requieſcere molli,
Nec Diuùm ſaltem ſupplex reſponſa rogare?
Quin ſurge, Abdaridiq; celer narrare memento,
Quæ commiſſa mihi fatorum arcana fuere;
Ille quidem ſperet fauſtos ex ordine rerum
Euentus, victas vrbes, & regna ſubacta;
Ne tamen Hebræi generis ſe credat adulter
Scorto, quod blanda iam iam ſubit oſtia forma,
Suppliciumq; adeò ſcelerato è ſanguine ſumat,
Haud fauſtum molitur opus. ſic fata iacenti
Implicuit furias coniecta in viſcera tæda;
Ille manu nixus complecti, ac iungere dextram

 Ne-

Nequicquam, palmas ſimulacrum eluſit inane,
Eripuitq; oculis ſe ſe os exuta ſenile
Dira, & natiuis inceſſit pallida monſtris.
At ſenior trepido ſimilis, ſimiliſq; furenti
Excutitur ſomno, & fugientem eſt voce ſecutus.
O' tu quæcumq; es furiarum ab ſede ſororum
Quæ venis, ac tantis agitas præcordia flammis
(Nam neq; te ſanctos manes, vmbramq; Parentis
Crediderim, noſco inceſſum, noſco ora, comaſq;)
Da veniam, & miſerere animi, Dea, numine preſſi:
Aggredior. nec plura refert, ſtratumq; relinquit.
Ecce autem vix ex oculis euaſit Erynnis,
Cùm foedis ſubitò coeptis occurrit Auerni
Inclytus, ætherijs Michaël qui præſidet armis,
Tartarei vindex ſceleris; quippe expulit alto
Aligerum infenſum Regi, turbamq; ſequentem
Primus, & Infernas olim detruſit ad vmbras.
Poſt immane nefas oditq; agitatq; rebelles.
Ipſe latus niueum lorica fultus ahena
Auriferis galeam confundit crinibus auream,
Ac teretem quaſſans ſumma vi feruidus haſtam
Inſertat læuam clypeo, quo protegit orbem,
Et vi de ſtygia, & furialibus aſſerit auſis.
Talibus effulgens volucer bellator in armis,
Quæ faber ætherëis olim ſudata caminis
Fecerat omnipotens, pueroq; aptarat habenda,
Labitur in terras; rutilæ venientis ab ore

Scintillæ abſiſtunt, dant acria lumina flammas.
Ipſa ſub obſcuram diffundunt aurea noctem
Remigia alarum, medijq; è nubibus ignes
Præuenere diem. Solem decepta putauit
Terra citos adeò mirata reſurgere currus,
Et lucem amplexa eſt. Poſtquam ad tentoria ventum,
Conſtitit adnixus pennis, contràq; ferocem
Ditigenam abrumpit vocem, horrendùmq; minatur.
Ecquando acceptam ſuperis contundere gentem
Abſiſtes ſcelerata lues? quo fine quieſcent
Iſacidum lachrymæ? nondùm piget horrida tela
Irritare Poli, & ſat nota laceſſere caſtra?
Nunc tibi quæ dicam, rerum quæ iuſſerit auctor,
Accipe, & imperijs parere aſſueſce ſupernis.
Non vobis dias habitandas luminis oras
Rex dedit omnipotens, atq; huic dominarier Orbi;
Sed cœcas longè ſedes, & regna profunda
Sub terra, piceos amnes, ignemq; dicauit;
Illùc carpe viam, liceat ſæuire per illos,
Et duro ſontes animas vrgere flagello,
Sic valida increpitans trepidantem verberat haſta,
Inſequiturq; fremens; volat illa per aëra latum,
Horrendùmq, vlulat tum magno victa dolore
Nigrum tartareis ſubito caput abdit in vmbris.
Sic vbi per noctem tacitus præſepia circum
It lupus inſidias tenero meditatus ouili,
Si cuſtos ſtrato exiliat, teliſq; minetur

Arreptis, fugit ille celer, fertq; irrita vota
Multa dolens, notiſq; procùl ſe condit in antris.
Eſt lacus horribilis, vaſtaq; voragine vortex
Palmiferæ ad fines latè porrectus Idumes,
Cuius inacceſſa eſt ratibus via, nec natat æquor,
Sulphuream exhalat nec non grauis vnda mephytim.
Hùc fama eſt cœlo, crimen quæ turpe piarent,
Accenſas cecidiſſe faces, & funditus vrbes,
Quas regio latè ſuperis auerſa tenebat,
Vſſiſſe, ac ciues horrendis imbribus atræ
Demiſiſſe neci, cum læta feracibus aruis
Antè foret, vultuq; oculos lactaret amoeno.
Ex illo tabes, & lurida ſquallet imago,
Et cinerum teſtis locus eſt, igniſq; ſepultus,
Atq; aër circùm caligine triſtis opaca.
Hac via per denſam patet atra in regna paludem;
Hanc adit infandum fugiens in Tartara monſtrum;
Ponè ſubit Michaël, qui poſtquam in fornice pendens
Veſtibulum infelix infenſa luce flagellat,
Corripuere fugam in tetras exterrita ſyluas
Agmina, nec lumen cœleſte afflata tulere.
Non ſecùs aëriæ ſpecubus ſueuere columbæ,
Aut Pandioniæ volucres caput abdere cœcis,
Cum timidum ex alto fuluus Iouis ales in agmen
Inuehitur. Sed miles adhùc hæc intonat ore.
At veſtrum nemo ex numero muliebribus orſis
Obſiſtat, ſtygij, nil vobis reſtat inauſum,

Quod

Quod premat Hebræos, & auitas eruat aras;
Sed nulli fas, ipſe viam Deus obice claudit.
Num ſpes audaci, num ſit fiducia cordi
Hoc prohibere Deo? dabitis, ſi temnere iuſſa
Audeat hæc aliquis, dabitis, fera pectora, pœnas.
His dictis perculſi animi, totusq; remugit
Orcus, & obſcoenæ domitor labat ipſe cauernæ.
Nec vultus audet mœſtos attollere coràm
A flagris, probroq; recens ſata principe noctis
Dira, ſed in clauſas penitùs fugit ima latebras.
At Michaël puro volucer ſe reddit Olympo.
Intereà parère Herebo ſatagebat Haruſpex,
Cauſatusq; graues caſus, & iuſſa Deorum
Conuenit Abdaridem, ſomno qui fortè ſolutus
Proxima præteriti meditatur probra diei,
Et quo ſaxa modo ſuperet, captaq; potiri
Vrbe queat, certis abolere & dedecus armis.
Talia voluenti Cocytius adſtitit Hormus.
At dum Iuditham molitur crimen in ipſam,
Vertitur os, contraque ſonat mutata loquela;
Quippè Deus mentem eripuit, rapidique tulerunt
Monſtra noti, lethæa dolos abſorbuit vnda,
Et nouus illuſit Balaamus Perſidis armis.
Aggreditur. Tu ne Aſſyrium fortiſſime Ductor,
Iam dubites; quod non ſperas, tibi militat hoſtis;
Ecce erit ante pedes iam iam fugitiua Virago,
Qua nec conſilio melior, nec lumine formæ,

Quæ

Quod veſtrum eſt iter? illæ nil ſermone moueri,
Nec reuocare gradum, Iudithaq; talia reddit.
Vos verò nulla, ò iuuenes: fortaſsè fatiget
Suſpicio, quantum eſt animi muliebris, amicæ
Adſumus, & fauſta Aſſyriæ damus omina genti.
Bethulia hùc greſſum tulimus regione viarum
Ambigua, & cœca tectæ caligine noctis,
Quandoquidem haud dubiæ cladis formidine captæ,
Dum veſter Dux ingenti quatit oppida bello,
Has vltrò induimus mentes, & cœpimus vltrò
Maturare fugam, & malè fauſta excedere terra.
Vos, precor, eſte duces, dominoq; admittite veſtro,
Vt res Iſacidum ſummas, arcanaq; diſcat
Conſilia, & noſtras veniat ſublimis in arces.
Immò nihil domino poterat ſuccedere noſtro
(Excipiunt illi) felicius, ò Dea certè,
Nam neq; mortalis credenda es ſanguinis vna,
Nec decuit talem flammis ardere futuris,
Non tamen officio concedet maximus ille,
Nec tibi prò meritis non grandia dona rependet.
Tu verò ingredere, & nobis ducentibus aude.
Talibus effati ſe ſe intra caſtra ferebant.
Poſtquam progreſſi, & cuneos delatus in omnes
Rumor ijt, calidis ardeſcunt pectora curis
Continuò, iam, iamq; volat captiua iuuentus.
Sicut noctifugi, manifeſto lumine quà ſe
Flammea per patulam monſtrauit tæda feneſtram,
Agglo-

Agglomerant ſeſe culices, circumq; ſupraq;
Agmen amore nouo ſemiuſtis conuolat alis,
Nec prius abſiſtunt, quam victor puniat ignis
Exitio amentes, habeantq; in luce ſepulchrum.
Non ſecùs ad monſtrum pubes peritura ruebat,
Inq; peregrina paſcebat lumina forma.
Accelerat vincens curas, & vota iuuentæ
Auditha ad magni greſſum prætoria Regis;
Aurea quæ centum medijs retinacula caſtris
Surgere dant Cœlo, & caput inter condere nubes.
Ante fores clypei pendent, haſtæq; trabales,
Et leues galeas, & grandia ſcuta reclinant.
At locus interior radiabat imagine regum
Clarorum bello, Aſſyria ditione potentum.
Queis adeò fului ſaturabat plurimus auri
Purpuream nimbus chlamydem, lateq; fluebat.
Iamq; in conſpectum procerum, ſupremaq; ventum
Concilia, Abdarides vbi ſede innixus eburna
Opperiens belli in ſpeciem de rebus agebat.
Ille quidem Aſſyrijs opibus, luxuq; ſuperbus
Barbarico ardentes referebat lumine flammas;
Aureus eſt humero thorax, lateri aureus enſis,
Cœruleamq; auro lænam variante hyacinthus
Diſcolor it ſupra, ſummo quem pectore diues
Fibula nectebat, glomeratis vndiq; vittis:
Ardua multiplices onerabant tempora gemmæ.
Vt vidit, perijt, ſpecieq; viraginis amens

Ipſa quidem Beli ſimulacrum lumine caſſi,
Quod bonus excudi niueo de marmore iuſſit
Filius, afflictę pignus lachrymabile mentis,
Eſſe dedi Numen, populoſq; hac labe furentes
Mortali paſſim diuina faceſſere iuſsi.
Nam quiſquam locus eſt, vbi non altaria Beli?
Cum verò nondum ſatis hoc, cauſæq; manerent,
Fraudibus adieci violentas inſuper artes,
Supplicijsq; adeò gentes ad ſacra coegi
Infanda, Aſſyrium pepuli ſic deniq; Regem,
Vndiq; collectis vt formidabilis armis
Bella ferat, ſanctoſq; adytis ſibi vendicet ignes,
Stent cuiuis, modò non ſuperis prædonibus aræ.
Iamq; Aſiæ procumbit humi gens, Africa ſupplex,
Aſſyrios orat tellus, pacemq; repoſcit,
Omnis & attonitus gelida formidine mundus,
Sacra viro inſtituit, templisq; imponit honorem.
Gens inimica tibi, primiſq; infenſus ab annis
Sanguis habet Solymam Pharia fugitiuus ab ora;
Hic auſus de more nefas negat omnia regi,
Et cenſum Aſſyrijs, & reddere ſacra recuſat,
Præcluſitq; vias armis, ne qua agmina poſſit
Perſa vocare ferox, & mœnia ſternere flammis.
At quæ vis manibus potis eſt obſiſtere noſtris?
Bethuliam vix aggreſſis obſidere Perſis,
Ille ferox populus terræ contemptor, & Orci
Ceſſit inops animi, poſuitq; immania corda.

Ex-

Extemplò, tantusq; timor, tanta vrget egeſtas,
Vt benefactorum ſtatuant deſciſcere Coelo
Multorum immemores, vitæq; cupidine capti.
Ipſa malum vanis etiam terroribus auxi.
Et iam deditio, ſummam quæ amplectitur omnem,
Imminet, ancipitem, genitor, tandem exue mentem,
Nulla mora eſt, partes ſequitur victoria noſtras,
Et debellato fumabunt ſanguine campi:
Templorum in ſummo noſtrorum fornice opima
Pendebunt ſpolia, & generi tracta arma nefando.
Tum verò totus noſtro ſub iure iacebit
Orbis, & in ſtygias deſcendet præda lacunas,
Ipſe Gubernator ſuperum contentus Olympo,
Debita, quæ dudum nobis, ditione recedet,
Nec regni vlteriùs fines protendet iniqui.
Promeritos exindè mihi decernere honores
Eſt, Pater alme, tuum, tua tales exigit artes
Iùſtitia, immenſo veniant vt ſumma labori
Præmia, quæ finem bello impoſuiſſe perenni
Perpetuos latè populis teſtentur in annos.
Talia iactantem iamdudum torua tuetur
Dira ſoror proprij ſtimulis agitata furoris
Nec ſimulare poteſt, aut ditę parcere voci.
Horridus ex oculis micat ignis, & atra dolore
Viperei (infandùm) reuomunt incendia crines.
Nec mora, germanę vix facta ſilentia foedæ,
Cum ruit in medios implens clamore ſenatum;

Digitized by Google

Impia perpetuæ tremefacta eſt curia noctis.
Audacine adeò fidis, temeraria, lingua,
Vt neq; præſentes ſocios maiora merentes,
Nec vereare patrem? ſed non ſunt præmia verbis,
Grandia quæ fruſtrà ſpargis, dum dicere nemo
Ante patrem tibi ſedato nimis ore fauentem
Audet, tutaturq; tuos reuerentia faſtus.
Eſto, multa tua ſteterit victoria dextra,
Marmoreum Beli ſimulacrum lumine caſſi
Eſſe Deum dederis, Belo diuina faceſſant.
Eſto, Aſiæ procumbat humi gens, Africa ſupplex
Aſſyrios adeat tellus, pacemq; repoſcat,
Attonitus magna trepidet formidine mundus;
Quin rerum geſtarum vnam te fama ſequatur,
Nos reſides animæ tuta ſedeamus in vmbra.
At fruere, at gaude partis, dum te integer hoſtis
Ludificat, ſe ſeq; ſuis agnoſcit in aris.
Hoc verò egregium, ſocij, eſt, hoc nobile factum,
Infecti hæc prudens operis quòd præmia poſcit.
Quis ferat? at Solymi ſua me ſenſere priorem
Regna tamèn quatere, ac firmas conuellere vires.
Mitto, naſcentis prima ſub origine mundi,
Quantum Cœlicolis turbauerit ocia, quantas
Noſtra manus, mouitq; acies, ac prælia ſeuit.
Sed quis ad inuidiam populos conciuit, & vrbes
Finitimas? quæ vis Arabas, & regna Moabi,
Ammonioſq; truces, & opimam armauit Idumen?
Scili-

Scilicèt hinc ciues afflixi, atq; oppida bellis,
Inde aras, legeſq, rui, templiq; vetuſti
Alta diù vetui laquearia ſurgere Cœlo
(Nec longæ ambages, ſerieſq; antiqua dierum)
Ne qua manus poſitis placaret ſydera donis.
Non tamen aut iacto palmas, aut præmia pòſco
Geſtis tot rebus. Sed tu miracula nobis,
Diua, refer, tutùmq; ſede, dum fœmina cœptis
Illudens in caſtra ruit. Nondum horrida peſtis
Fecerat vrgendi finem, liteſq; ferendi,
Cum ſoror offenſę impatiens caput aſpera quaſſat
Anguineum, probroq; furit, nec ſe capit,& iam
Atria mugitu terret Cocytia diro,
Nec ſat conſtanti reſponſo turpiter hiſcit.

Iſtanè cunctando valeam demittere in aures?
Iſta pati? ò vbi ſum? quæ me tenet impia tandem
Terra, nec ignauę, ſi qua eſt magis ima, dehiſcit?
Tu nè meas impunè putans, fœdiſſima, voces
Argueris? quid diſſimulo? iam vincis Olympum
(Proh pudor) & nemo ſe ſe tibi laudibus æquat.
Quid ſupereſt? iam ſceptra patris ſublimia poſce.
Sed quid ego? aut quo te furiatam nomine lęſi?
Non aliena peto, tua ſint tibi, maxima victrix
Regnorum, ſatis hæc decori manus apta parando eſt.
Quid laceras? quò me ipſa rapis? ſub Tartara moris
Id nè tali ventoſa noui? num præmia nulli
Quęritis? an cuiquam vetitum ſua poſcere iura?

Me

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA
Digitized by Google

Me ſolam (obiectas) ſectatur gloria rerum.
An dubitas? quia ne auxilijs, ſegniſſima, veſtris
Indigeo? an quiſquam, noſtri quod muneris, implet?
Sed quid ego? ad quæ me poſthac non vlta reſeruo?
Quid faciant hoſtes, noſtri ſi talia tentant,
Permittitq; Pater? mea me his merita alta, fidesq;
Muneribus cumulant? quid ſi crudelitèr armis
Militię verſis violaſſem fœdera noſtræ?
Non ſat ſupplicij cauſæ conſtare videntur
Improbitas ſontis, natæq; iniuria læſæ,
Nec veritam Patris ora nouos ſeuiſſe labores
Inuidiam, & turbaſſe armis ciuilibus Orcum?
Scilicèt egregiè memorat, quod fœmina coeptis
Illudens in caſtra ruit; ſibi nuntiet iſta,
Si quid agit, metuatq; ſuis conatibus ipſa,
Cui ſola audaci conſtat fiducia lingua,
Non vires, non arma valent: me nulla timoris
Deſidia arguerit, nec mentem ſomnia noſtram
Terrificant. Non illa modum poſitura querelis
Sulphureos fuerat iaculans è naribus ignes,
Germanæq; nefas iam dextra vltrice piaſſet;
Ni genitor vetet, ac dirimendas occupet iras:
Iamq; tonat. Quæ tanta animis inſania veſtris?
An glomerare manum, pugnamq; ciere paratis?
Vſqueadeò veſtra, audaces, de mente refugit
Vis mea? præclarè verò certatis vtræq;,
Cum noua ſydereus molitur damna Tyrannus;
Hunc

Hunc iræ immites, formidatiq; furores,
Armaq; veſtra petant, veſtras in prælia poſcunt
Aſtra manus; illic rebus fama inclyta magnis
Profertur, veſtrumq; illic ſedet & decus, & gens,
Ac repetenda ſuos expectat regia ciues.
Ipſe pater cunctis æquus. tu perfice coepta,
Filia; non incerta tibi tua dona manebunt.
Foemina, quæ veſtris illudere viribus audet,
Sentiat vltorem, quem fors ſperauit amantem.
Propterea ſæuas duc tecum in caſtra ſorores
Ocyus, & poenis adeò ne parce cruentis.
Hęc vbi, compellat reliquos, auditq; viciſſim,
Expenditq; memor, mentemq; per omnia verſat.
Iamq; adeò cunctis reſponſum, miſerat ipſe
Concilium Pater, ac ſolio ſubmotus abibat,
Cum rapidi fluere, & ſua quiſq, ad coepta reuerti.
Quales Æolio laxati cardine venti
Multa vi rumpunt, ſonat Eurus; & omnia turbat;
Tempeſtas nigro terras obnubit amictu.
Viſceribus ſeù cum clauſi telluris opacæ
Exiliunt flatus, trepidant ſola territa motu.
Tales de ſtygia picei ferrugine fratres
Inuaſere diem rursùs, percuſſa maligno
Palluit aſpectu refugis lux aurea bigis.
Emicat, & ſignum Perſis crudelis Erynnis
Intonat, attonitę reſponſant vndiq; valles,
Tactaq; tabifico latè loca ſulphure fumant.

Tum

Tum verò Iuditha gradum de rupe ferebat.
Senſit iter Dira Iſacidis, ſuſpectaq; vidit
Lumina, & inſolitum picti velamen amictus;
Nec certum eſt animis, quo fœmina pergat ad hoſtes
Conſilio, blandanè Ducem lenire loquela,
Et ſpecie, vt parcat clauſis, vtq; auferat arma,
An malit fraudes ſerere, & premere artibus hoſtem.
His commota ſupèr, ſi qua eſt, occurrere cladi
Apparat, & dubiam manibus præuertere famam.
Fortè ſenex erat in caſtris Babylonius Hormus
Vrſacides Perſas, victriciaq; arma ſecutus,
Egregiamq; Duci patrias effuſus in artes
Impendens operam, ſcelerum fœdiſſimus auctor.
Quandoquidem manes illi parère feruntur
Tartarei, verbiſq; accitus triſtibus Orcus
Pergere, nec iuſſus cupido reſponſa negare.
Huius carminibus tellus immota moueri
Viſa fuit, viſæ media ſub luce tenebræ
Offundi Cœlo, deſcendere ab æthere Luna,
Et defuncta modis attolli corpora miris
De tumulo, cogiq; audire, ac reddere voces.
Quinetiam ſacris magicis effoſſa ſepulchris
Oſſa dicans, atroq; inſcribens nomina plumbo
Dijs animas nigri paſſim damnabat Auerni,
Inuictiſq; hominum miſerorum attacta venenis
Corpora (proh facinus) crudeli morte necabat.
Dira ſibi hunc ſocium rebus delegit agendis.

Con-

Continuò colubros, ac turpes occulit alas,
Luminibusq́; trucem furialibus amouet ignem,
Criſpataſq́; niues capiti adijcit, inſupèr atro
Promiſſam mento barbam, rugoſaq; duri
Induit ora ſenis, qualis pater Vrſacus olim,
Cumq́; ſoporiferam noctu per membra quietem
Mitteret Vrſacides cura ſemotus ab omni,
Hunc fœda in ſomnis Dea patris imagine ludit,
Aggrediturq́; virum: Placido indulgesnè ſopori,
Iam non nate mihi? nec mentem cura tuarum
Vlla ſubit rerum? non ſic, non hoſtis inertes
Soluitur in ſomnos, & facta immania tentat.
Quid prò te tantas operum me impendere curas
Profuit? ac tremulis ſignantem peruia plantis
Conatus docuiſſe meos? ſi rebus in aſpris
Debueras ſtrato ſegnis requieſcere molli,
Nec Diuùm ſaltem ſupplex reſponſa rogare?
Quin ſurge, Abdaridiq́; celer narrare memento,
Quæ commiſſa mihi fatorum arcana fuere;
Ille quidem ſperet fauſtos ex ordine rerum
Euentus, victas vrbes, & regna ſubacta;
Ne tamen Hebræi generis ſe credat adulter
Scorto, quod blanda iam iam ſubit oſtia forma,
Suppliciumq́; adeò ſcelerato è ſanguine ſumat,
Haud fauſtum molitur opus. ſic fata iacenti
Implicuit furias conjecta in viſcera tæda.
Ille manu nixus complecti, ac iungere dextram

Nequicquam , palmas ſimulacrum eluſit inane ,
Eripuitq; oculis ſe ſe os exuta ſenile
Dira , & natiuis inceſſit pallida monſtris .
At ſenior trepido ſimilis , ſimilisq; furenti
Excutitur ſomno , & fugientem eſt voce ſecutus.

O' tu quæcumq; es furiarum ab ſede ſororum
Quæ venis , ac tantis agitas præcordia flammis
(Nam neq; te ſanctos manes , vmbramq; Parentis
Crediderim , noſco inceſſum, noſco ora, comasq;)
Da veniam, & miſerere animi , Dea , numine preſſi :
Aggredior . nec plura refert , ſtratumq; relinquit .

Ecce autem vix ex oculis euaſit Erynnis ,
Cùm fœdis ſubitò coeptis occurrit Auerni
Inclytus , ætherijs Michaël qui præſidet armis ,
Tartarei vindex ſceleris ; quippe expulit alto
Aligerum infenſum Regi , turbamq; ſequentem
Primus, & Infernas olim detruſit ad vmbras .
Poſt immane nefas oditq; agitatq; rebelles.
Ipſe latus niueum lorica fultus ahena
Auriferis galeam confundit crinibus auream ,
Ac teretem quaſſans ſumma vi feruidus haſtam
Inſertat læuam clypeo , quo protegit orbem ,
Et vi de ſtygia , & furialibus aſſerit auſis .
Talibus effulgens volucer bellator in armis,
Quæ faber æthereis olim ſudata caminis
Fecerat omnipotens,pueroq; aptarat habenda ,
Labitur in terras ; rutilæ venientis ab ore

Scin-

Scintillæ abſiſtunt, dant acria lumina flammas.
Ipſa ſub obſcuram diffundunt aurea noctem
Remigia alarum, medijq; è nubibus ignes
Præuenere diem. Solem decepta putauit
Terra citos adeò mirata reſurgere currus,
Et lucem amplexa eſt. Poſtquam ad tentoria ventum,
Conſtitit adnixus pennis, contràq; ferocem
Ditigenam abrumpit vocem, horrendùmq; minatur.
Ecquando acceptam ſuperis contundere gentem
Abſiſtes ſcelerata lues? quo fine quieſcent
Iſacidum lachrymæ? nondùm piget horrida tela
Irritare Poli, & ſat nota laceſſere caſtra?
Nunc tibi quæ dicam, rerum quæ iuſſerit auctor,
Accipe, & imperijs parere aſſueſce ſupernis.
Non vobis dias habitandas luminis oras
Rex dedit omnipotens, atq; huic dominarier Orbi;
Sed cœcas longè ſedes, & regna profunda
Sub terra, piceos amnes, ignemq; dicauit;
Illùc carpe viam, liceat ſæuire per illos,
Et duro ſontes animas vrgere flagello,
Sic valida increpitans trepidantem verberat haſta,
Inſequiturq; fremens; volat illa per aëra latum,
Horrendùmq, vlulat tum magno victa dolore
Nigrum tartareis ſubito caput abdit in vmbris.
Sic vbi per noctem tacitus præſepia circum
It lupus inſidias tenero meditatus ouili,
Si cuſtos ſtrato exiliat, teliſq; minetur

Arreptis, fugit ille celer, fertq; irrita vota
Multa dolens, notiſq; procùl ſe condit in antris.
Eſt lacus horribilis, vaſtaq; voragine vortex
Palmiferæ ad fines latè porrectus Idumes,
Cuius inacceſſa eſt ratibus via, nec natat æquor,
Sulphuream exhalat nec non grauis vnda mephytim.
Hùc fama eſt cœlo, crimen quæ turpe piarent,
Accenſas cecidiſſe faces, & funditus vrbes,
Quas regio latè ſuperis auerſa tenebat,
Vſſiſſe, ac ciues horrendis imbribus atræ
Demiſiſſe neci, cum læta feracibus aruis
Antè foret, vultuq; oculos lactaret amoeno.
Ex illo tabes, & lurida ſquallet imago,
Et cinerum teſtis locus eſt, igniſq; ſepultus,
Atq; aër circùm caligine triſtis opaca.
Hac via per denſam patet atra in regna paludem;
Hanc adit infandum fugiens in Tartara monſtrum;
Ponè ſubit Michaël, qui poſtquam in fornice pendens
Veſtibulum infelix infenſa luce flagellat,
Corripuere fugam in tetras exterrita ſyluas
Agmina, nec lumen cœleſte afflata tulere.
Non ſecùs aëriæ ſpecubus ſueuere columbæ,
Aut Pandioniæ volucres caput abdere cœcis,
Cum timidum ex alto fuluus Iouis ales in agmen
Inuehitur. Sed miles adhùc hæc intonat ore.
At veſtrum nemo ex numero muliebribus orſis
Obſiſtat, ſtygij, nil vobis reſtat inauſum,

Quod

Quod premat Hebræos, & auitas eruat aras;
Sed nulli fas, ipſe viam Deus obice claudit.
Num ſpes audaci, num ſit fiducia cordi
Hoc prohibere Deo? dabitis, ſi temnere iuſſa
Audeat hæc aliquis, dabitis, fera pectora, pœnas.
His dictis perculſi animi, totusq; remugit
Orcus, & obſcœnæ domitor labat ipſe cauernæ.
Nec vultus audet mœſtos attollere coràm
A flagris, probroq; recens ſata principe noctis
Dira, ſed in clauſas penitùs fugit ima latebras.
At Michaël puro volucer ſe reddit Olympo.
Intereà parère Herebo ſatagebat Haruſpex,
Cauſatusq; graues caſus, & iuſſa Deorum
Conuenit Abdaridem, ſomno qui fortè ſolutus
Proxima præteriti meditatur probra diei,
Et quo ſaxa modo ſuperet, captaq; potiri
Vrbe queat, certis abolere & dedecus armis.
Talia voluenti Cocytius adſtitit Hormus.
At dum Iuditham molitur crimen in ipſam,
Vertitur os, contraque ſonat mutata loquela,
Quippè Deus mentem eripuit, rapidique tulerunt
Monſtra noti, lethæa dolos abſorbuit vnda,
Et nouus illuſit Balaamus Perſidis armis.
Aggreditur. Tu ne Aſſyrium fortiſſime Ductor,
Iam dubites; quod non ſperas, tibi militat hoſtis;
Ecce erit ante pedes iam iam fugitiua Virago,
Qua nec conſilio melior, nec lumine formæ,

Quæ

Quæ belli oſtendat finem; vidi ora Deorum
Talia prodentum, vocemq́; his auribus hauſi.
Tu parce, atq; animam ſerua virtutis amantem.
Hæc vbi percepit Princeps, ſententia verſa eſt;
Opperienſq; auidè profugam, complectitur Hormum.
Ergo age (ſic contra retulit) faueamus amicæ,
Et quò nos præfert regis fortuna ſequamur.
Hormus vt abſceſſit, reputans, quæ acceperat Orco
Mandata in ſomnis, & quam contraria fatus,
Horreſcit, ſtupefacta nouus per viſcera terror
Ingreditur, iam iamq; amens, ac turbidus hæret,
Infandisq; agitur curis; Herebumq́; Polumq;
Incuſat, ſeq; ipſe ſuo pro crimine damnat,
Iamq; optat reuocare gradum, & diuerſa referre;
Sed trepidat, vis maior adeſt, & inania vota
Opprimit, auditæ voces clamore furentis
Horribili, noctisq; Infernæ monſtra rogantis,
Quid faciat, qua ſuſcipiat ſcelus arte piandum;
Sed reſponſa negant, nulliq; oracula promunt
Acciti manes; dubitat num pectora ferro
Tranſfigat, & turpis diſrumpat ſtamina vitæ;
Spes prohibet, contraq; hoſtes accenſa cupido.
Ergò ille è caſtris, & magni limine Valli
Effugit, & longè tacitis ſe ſe abdit in antris,
Si quà fortè viam inueniat, qua Tartara placet;
Ira, pudorq́; agitant, victæq; inſania mentis.
Ecce autem Cœlo ſe ſe referebat aperto
Æmu-

Æmula Iudithæ nitidis Aurora capillis,
Floribus & latè Cœlum ſpargebat Eois,
Tum verò maior crebreſcit fama per vrbem
Illius egreſſum memorans, atq; excitat omnes;
Ante alios paſſis per eburnea colla capillis
Mixtæ virginibus nuptæ cum mollibus ibant
Orantes veniam, Regemq;in vota vocantes
Sydereum. Ne ſumme Pater, ne deſere tantis
Ancillam inſignem donis; atq; annue cœpto;
Placa iras, cohibe arma feri prædonis, & ipſum
Hoc auerte ſolo. quò te pulcherrima, quò te
Proripis, heu noſtræ decus, & ſpes vnica gentis?
Sic paſſim auditur; mœrent, ſperantq; viciſsim,
Inſtaurantq;diem votis, pacemq; precantur.
Parte alia impatiens, monitisq; intentus amici
Acer Holophernes magnos è ditibus artus
Extulerat ſtratis, humerosq; incluſerat auro.
Conueniunt primi procerum, belliq; magiſtri
Mille ſalutantes, & regia iuſſa petentes,
Mœnia vt inuadant; æquat iam machina muros.
Ille moras dictis ferit, & ſua decipit arma.
At ſilicem Iudith ſinuoſum emenſa ſub ipſum
Læta propinquabat Vallum, portaſq; tenebat,
Cum gemini occurrunt, prohibentq; à limine greſſum
Exploratores haſta, clypeoq; coruſci,
Nec ſubitò faciles; oculos ferit æneus vmbo.
Inuadunt. Cohibete pedem; quibus itis ab oris?

Quod

Quod veſtrum eſt iter? illæ nil ſermone moueri,
Nec reuocare gradum, Iudithaq; talia reddit:
Vos verò nulla, ò iuuenes: fortaſsè fatiget
Suſpicio, quantum eſt animi muliebris, amicæ
Adſumus, & fauſta Aſſyriæ damus omina genti.
Bethulia hùc greſſum tulimus regione viarum
Ambigua, & cœca tectæ caligine noctis,
Quandoquidem haud dubiæ cladis formidine captæ,
Dum veſter Dux ingenti quatit oppida bello,
Has vltrò induimus mentes, & cœpimus vltrò
Maturare fugam, & malè fauſta excedere terra.
Vos, precor, eſte duces, dominoq; admittite veſtro,
Vt res Iſacidum ſummas, arcanaq; diſcat
Conſilia, & noſtras veniat ſublimis in arces.
Immò nihil domino poterat ſuccedere noſtro
(Excipiunt illi) felicius, ò Dea certè,
Nam neq; mortalis credenda es ſanguinis vna,
Nec decuit talem flammis ardere futuris,
Non tamen officio concedet maximus ille,
Nec tibi prò meritis non grandia dona rependet.
Tu verò ingredere, & nobis ducentibus aude.
Talibus effati ſe ſe intra caſtra ferebant.
Poſtquam progreſſi, & cuneos delatus in omnes
Rumor ijt, calidis ardeſcunt pectora curis
Continuò, iam, iamq; volat captiua iuuentus.
Sicut noctifugi, manifeſto lumine quà ſe
Flammea per patulam monſtrauit tæda feneſtram,
Agglo-

Agglomerant ſe ſe culices, circumq; ſupraq;
Agmen amore nouo ſemiuſtis conuolat alis,
Nec prius abſiſtunt, quam victor puniat ignis
Exitio amentes, habeantq; in luce ſepulchrum.
Non ſecùs ad monſtrum pubes peritura ruebat,
Inq; peregrina paſcebat lumina forma.
Accelerat vincens curas, & vota iuuentæ
Iuditha ad magni greſſum prætoria Regis,
Aurea quæ centum medijs retinacula caſtris
Surgere dant Cœlo, & caput inter condere nubes.
Ante fores clypei pendent, haſtæq; trabales,
Et leues galeas, & grandia ſcuta reclinant.
At locus interior radiabat imagine regum
Clarorum bello, Aſſyria ditione potentum.
Queis adeò fului ſaturabat plurimus auri
Purpuream nimbus chlamydem, lateq; fluebat.
Iamq; in conſpectum procerum, ſupremaq, ventum
Concilia, Abdarides vbi ſede innixus eburna
Opperiens belli in ſpeciem de rebus agebat.
Ille quidem Aſſyrijs opibus, luxuq; ſuperbus
Barbarico ardentes referebat lumine flammas;
Aureus eſt humero thorax, lateri aureus enſis,
Cœruleamq; auro lænam variante hyacinthus
Diſcolor it ſupra, ſummo quem pectore diues
Fibula nectebat, glomeratis vndiq; vittis:
Ardua multiplices onerabant tempora gemmæ.
Vt vidit, perijt, ſpecieq; viraginis amens

In ſola hærebat; miſerumq́; bibebat amorem,
Natiuasq; mali lenibat neſcius iras.
Obſtupuit tanto aſpectu manus aurea circum
Magnanimum heroum; totisq́; hauſere medullis
Illuuiem, nec iam dito conuellere bello
Regna placet, quæ talis alant ſpectacula formæ,
Nec decora his aiunt factis æterna parari.
Exuitur pugnæ iamdudum accenſa cupido;
Dux varijs agitur curis, ancepsq́; fatiſcit.
Juditha, vt tanta cùm maieſtate ſedentem
Aſpexit Perſam, ſolioq́; inſigne coruſco
Circumfuſum ingens ſinuoſo tegmine velum,
Palluit aſpectum verita, & pudor indè ſecutus,
Pronaq; decumbens in morem gentis adorat.
Ille vetat, turba accurit, terraq; iacentem
Iuſſa leuat, Ductorq; prior compellat amicè.
Iam tibi, quæcumq; es, trepidā, pulcherrima Virgo,
Fas omnem ex animo curam deponere, noſtra
Te non arma petunt, nec ni ſumus hoſtibus hoſtes.
Verum agè, quæ miſeros demens fiducia ciues
Nunc alit? & quæ ſpes confirmat inania vota,
Orbis dum noſtro totus ſub verbere languet?
Numen enim teſtor magni venerabile Regis,
Qui nos ſucceſſu dat ſubdere regna ſecundo,
Inuitum me inferre viris lachrymabile bellum,
Nec mihi mortali ſaturantur ſanguine fauces;
Quod ni reſponſis acuiſſent turpibus iras;
Ni

Ni patrios contrà firmaſſent milite muros,
Nec tuba, nec trepidæ violarent ocia curæ,
Cauſa mali veſtra eſt. Sed quæ ſententia tandem
Altricem liquiſſe domum, patrioſq; penates
Impulit? effare, ac veniendi ediſſere cauſas.
Dixerat; illa oculos tollens pudibunda decoros
Facunda in dulces ſoluebat labra loquelas.

Magnanime Aſſyriûm Ductor, ſpes maxima rerũ,
Haud minùs exuperans animos virtutis amore,
Quàm loca vi belli; & ſemper victricibus armis.
Ad te deſerta, & patrijs à mœnibus exul
Fœmina confugio ſupplex, oroq́;ſalutem;
Ne renuas, haud fama leuis ſuccurrere victis,
Nec fortè inſontes animas ſeruaſſe pigebit.
Certè hæc ſpes placito patriam mutare coëgit
Exilio, dulcemq;domum, & genus omne meorum.
Quæ ſi ferre iubes, factiq; agnoſcere cauſas
Te iuuat, expediam,populiq́; arcana recludam,
Nam nihil immerito iam me debere fatebor.

Vt primum noſtris exercitus appulit oris
Aſſyrius, vidiq; locum obſidione teneri,
Multa fugam ſub nocte domo ſuaſere relicta
Moliri, & furtim miſera decedere terra;
Id verò in primis, quod tela rebellia dextra
Stringimus, & iuſto regi parere negàmus,
Hæc loca nam regum Aſſyriæ virtute priorum
Capta bono nunc iure nouus ſibi vendicat hæres;

Scilicèt exemplis teſtatur pluribus orbis
Iuſtitiam iniuſto vinci neſcire duello,
Taliaq; aggreſſas ſemper ſuccumbere gentes.
Me quoq; non latuit, fugiendiq; auxit amorem,
Qui numerus Cœli ſtellas, maris ęquat arenas
Bellantum, & moles, & ouantes puluere currus,
Caſtraq; militiæ vel formidanda magiſtris
Bellonæ, & fratri, verax ſi fama fuiſſet;
Tuq; prior, cuius nutu, auſpicijſq; vocata
Obſequio plaudens miro Victoria paret.
Norunt percuſſi reges, & regna ſubacta,
Agminaq; in præceps collatis tradita ſignis.
Iamq; adeò Auroræ, iam vincla tepentibus Auſtris
Iniectas; tua Dij paribus ſenſere ruinis
Arma, nec euerſis cunctatur Iuppiter aris.
Nos autem genus exiguum, nullius & vſus,
Militiamq; pati indociles, & inertia corda.
Verum quod ſuperat, quodq; eſt impenſius æquum
Conſilio amplecti, geminatq; in corde timorem,
Crimina ſunt huius populi, ſceleratąq; vitæ
Præ cunctis ratio ſeclis, quam certa ſequetur
Pœna modo, fruſtràq; petunt ab Numine pacem
Nec ſi telluri illudunt, cœleſtia fallunt.
Nam velut ille Deus, cui noſtra altaria fumant,
Defendit, cum recta fuit ſententia, patres,
Ac ſiccis duxit ſuſpenſa per æquora plantis,
Solq; pedem tenuit mortali iuſſus ab ore;

De-

Digitized by Google

Degeneri ſic ipſe frequens de ſanguine ſumpſit
Supplicium (vos Aſſyrij pars maxima pœnæ)
Cum dolus eripuit mentem, & maleſuada libido,
Iſtaq; viridici cecinerunt omnia vates.
Iamq; vides, quò res ductę, penuria quandò
Nos ingens premit, & potum negat arida tellus,
Pręſentemq; necem manifeſta in luce tuentur.
Ne verò auerſæ gentis commiſſa require;
Num quemquam lateant? ex vno tu tamen auſu
Diſce genus, nam concilio paulò ante coacto
Hos inter motus belli ſtatuere lebetes
Relligione ſacros, quos attrectare profano
Haud vlli fas eſt vſu, atque auertere templo,
Sacrilegâ violare manu, raptoq; potiri;
Nec ſanctas leges, diuinaq; temnere iura
Horreſcunt, impunè Deus num talia cernat?
  Hæ dubios potuere animos accendere cauſæ,
Inuiſam vt ſuperis optarem linquere gentem.
Magna feram, ſed vera; Deus, Deus ipſe putanti
Adfuit, ac ſenſim ſtimulos admouit acutos,
Ipſa nec incertis fulſerunt ſydera ſignis.
Parui, & obſcura demùm ſub nocte profugi,
Ac multa ſimulans cuſtodes arte feſelli.
Scilicèt ille mihi ſemper Deus, illius vſq;
Numina magna colam, lachrymiſq; in vota vocabo;
Si tamèn in vallem tacita deſcendere nocte
Annueris, precibuſq; dabis diuinitùs æquæ

Veſti-

Veſtigarē diem pugnæ, cladiſq; futuræ,
Ipſa tibi demùm diuina oracula pandam,
Vt Solymis nullo potiaris ſanguine regnis.
Neu dictis auerte fidem, victoria quandò
Spondetur ſine cæde virùm, me me ætheris alti
(Rurſus enim repeto, atq; vltricia ſydera teſtor)
Ipſe Pater miſit; ſic iuſtas arſit in iras,
Sic adeò pœnas ſcelerata è ſtirpe repoſcit.
Talia commemorans regem lenibat amore.
Obſtupuit, fauſtoq; excepit murmure coetus.
Sic res aſſenſu meliorum eſt credita vulgò
Vniùs ingenio, facundaq; arte puellæ.
At coeco Abdarides iampridem captus ab igni,
O quātum huic (addit) memoras quem, Virgo, Deorum,
Ille loci vel ſit genius, vel ab æthere Numen
Prò ſpecie oblata, prò rebus ritè retectis
Debemus, tantis fas dona rependere donis,
Obſequitur quibus ille Deo, cui ponimus aras.
Tu quoq, prò meritis dextra ditabere noſtra.
Intereà è caſtris liceat veſtigia in omnes
Ferre locos, noctuq; Deum regionis adire;
Nec quiſquam audebit, quando hæc eſt noſtra volútas,
Aut prohibere iter, aut gradiendi poſcere cauſas.
Sic fatus laqueis ſe ſe miſer implicat vltrò,
Immemor, ingenio quid fœmina poſsit, & ore:
Tanta amor humanas hebetat caligine mentes.
Extemplò famulum numero delegit ab omni
Semi-

Semiuirum Bagoam, quem tellus humida Nilo
Edidit, ac fidum nurui dedit eſſe miniſtrum,
Deſignatq; locum rectis, vbi ſcilicèt hauſtu
Nectareo, & menſæ dapibus veſcatur herilis.
Non tamen aſſenſit peregrinis Iſacis eſcis,
Quamuis inſtarent contra Ductorq; patreſq;
Religione ſua quas, & pro rebus agendis
Attrectare nefas; patria ſe ex vrbe tuliſſe,
Quæ ſat erunt, neq; deficient abſumpta, priuſquam
Imponat rebus diuino munere finem.
  Nec fata vlteriùs Bagoam ſectatur in ædes.
Eſt locus, eductum Cœlo penetrale coruſco,
Caſtrorum ſpatio in medio, quo Perſica gaza
Tutò aſſeruari fuerat; ſcriptiq; talenta
Argenti, atque auri (belli vis ſumma) latebant.
Hùc etiam tractæ exuuiæ, captiuaq; veſtis,
Quodq; per euerſas rapuerunt ditiùs vrbes.
Intrant Iſacides, hæc illis regia tectum.
  Hic oblata nouam ſubito res mira ſalutis
Spem dedit, & viſa eſt lætum promittere finem;
Nam dum regificis penetralibus omnia luſtrat
Iuditha, ornatu in vario, atq; tapetibus aureis,
Seù caſu acciderit, ſeù Cœli numine, pictæ
Iſacidum ſortes, & pulchra apparuit Heſter.
Tunc illi ardenti per vultum, & nota tuenti
Lætitia effuſę lachrymæ, & quiſnam locus, inquit,
Hoſtibus & medijs noſtris vacat Abra triumphis,

Spe-

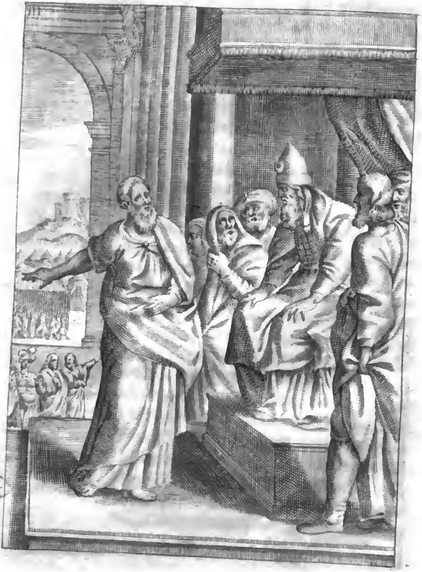
Digitized by Google

Speremus, non fruſtrà oculis hæc reddita noſtris.
Sic loquitur, pictiſq; animum ſucceſsibus explet;
Namq; tuebatur, quà Rex orientis opimi
Reginæ auferret ſceptrum parere neganti;
Atria formoſis quà ductis vndiq; Regi
Virginibus fluerent, & tantum vinceret Heſter
Æquæuas iam lecta viro, iam regia coniux,
Quantum Luna faces per noctem plena minores.
Parte alia inſanis odijs accenſus, & ira
Sæuit Aman, tempusq; necis ſortitur iniquæ
Abrami in ſemen, captiuaq; perdere ferro
Colla iubet, penitusq; genus delere ſuperſtes.
Stant armis Perſæ accincti, lux imminet atrox,
Inſomnem interea noctem Rex magnus agebat,
Annaleſq; legi, & rerum monumenta reuolui,
Ornariq; virum Hebræa de gente iubebat,
Qui coniuratæ deprendit fœdera noxæ.
Ille inſperato victor ſplendore potitus
Regius ibat equo mœrenti ductus ab hoſte,
Purpureusq; ſuper gemmis radiabat, & auro.
At Regina ſuis metuens mœſtiſſima Regem
Lenibat, ſupplexq; pedes amplexa tenebat.
Has te ego per lachrymas oro, per ſi qua ſalutis
Cura meæ tangit, coniux, miſerere dolorum,
Parce meo generi, ſedet in penetralibus hoſtis,
Ad lethumq; rapit, meq; ipſam in funera poſcit
Nil veritus thalamos: in te committere tantum
Quid

Quid miſeri? quid ego potui? Pro talibus ardet
Regnator, neq; ſupplicium differtur Amano;
Ille pati, immerito capiti quod triſte pararat;
Iſacidæ in Perſas vlti mucrone ruebant.
Hoc ergò in tecto rebus deuota gerendis,
Perſica ſecuros dum captant agmina ſomnos,
Euigilans ignem ſopitum Hebræa ciebat,
Atq; abiens liquido luſtrabat flemine corpus,
Pronaq; ſupplicibus votis ambibat Olympum.
Me rege, ſumme Pater, cuius pro laude paciſci
Hoc placuit caput; egregium defende laborem,
Ne pudor ancillę nutet, ne vita tuorum,
Nam quem das finem? miſeros quo tempore ſoluis?
Hæc effundebat lachrymans, triſteſq; ſuorum
Ærumnas animo recolens, molliſſima qualis
Daulias, vt nido pernicibus auia pennis
Auolat, & natis præſentes quæritat eſcas,
Hos ſolos animo voluit, metuitq; relictis.
Aſt vbi ſat precibus factum, atq; in caſtra reuerti
Tempus erat, rebuſq; color ſub luce redibat,
Condebat ſe ſe in tectis, ac ſede remota
Dum nox atra polo rueret, terraſq; teneret.
Tum Cererem, & duræ expediens obſonia coenæ
Paulùm inſtaurabat vires, ſomnoq; fouebat.
Non tamen attactu interea polluta profano
Iura pudicitiæ ſoluit, vetuere ſupernæ
Virtutes, foedoſq; Deus compeſcuit auſus.

Fama eſt Aligerum, Cœli genus, additus ipſi
Qui fuerat cuſtos nitenti matris ab aluo,
Cum primùm greſſus Iuditha in caſtra tetendit,
Ex adytis longè æternis, vbi Martia gaza
Militiæ in magnos cœleſtis conditur vſus,
Mucronem ingniuomum retuliſſe, acieq;timendum
Fulminea; hoc dextram valido munimine fultus
Venerat, & lateri ſolers adſtabat amico,
Ne qui vim niueo poſſent inferre pudori
Intereà, magniſq; (nefas) illudere cœptis.
Veſtibulum arcanus tenuit timor, ipſaq; caſſo
Conatu abſtinuit retrò conuerſa iuuentus.
Fors idem hic ille eſt gladius, quem miles Olympi
Diſtrinxit prima naſcentis origine Mundi,
Cum doctus verſare dolos fatalia ſerpens
Incautæ ſuaſit matri decerpere poma,
Et dubiam pepulit mentem, ſoluitq; timorem.
Tum Deus obſeruans vnà peccaſſe maritum
Continuò iuſſit geminos abſiſtere ſeptis
Fortunatorum nemorum, foribuſq; beatis
Maturare fugam, manſuraq; oſtia fera
Munijt; horreſcunt ſcabra rubigine poſtes,
Et tacitæ torpent effœto cardine valuæ.
Hic quoq; flammiferum criſpans ſtetit Aliger enſem,
Obſeditq; fores, ac nulli deinde meandum
Intercluſit iter. Læſo pro cortice terràs
Et mors, & legio tenet importuna malorum,
Primaq; peiores luimus commiſſa Nepotes.

[illegible] AMUR [illegible]

LIOTECA NAZ. ROMA RIO EMA

Digitized by Google

IVDITHAE VINDICIS

Liber Tertius.

INTEREA Ephræmus Solymas emiſſus ad arces
Cunctandi impatiens inimicum euaſerat agmen.
Nunc agè, Bethuliæ quænam ſurgentis origo,
Quique ſtatus, vireſq; forent, cum Perſidis armis
Tempeſtate illa vallauit Barbarus vrbem,
Diua refer, qua deinde pedem regione locorum
Detulit, inq; altæ peruenit ſepta Syonis
Nuntius Oziæ facturus iuſſa, reclude.
Arboreis patet alta iugis, atq; vbere aquarum
Læta Palæſtino tellus pulcherrima regno;
Quæ cultu pecorum pingui, & cerealibus aruis
Oppida centum alit. Iſacidæ coluere frequentes,
Et famam dederunt. Galilæam nomine dicunt.
Quà celſos tollunt humeros, cœloq; minantur
Ceruice aëria montes, & rupibus horret
Saltus inacceſſis, & planis imminet amplis,
Chananio armipotens de ſanguine Bethulus olim
Vertice delecto fundauit deſuper vrbem,
Bethuliamq; ſuo dici de nomine iuſſit;
Qui p pèloco ofidens, trucibus dum perſonat armis

Digitized by Google

Circùm omnis regio, & ſua quiuis iura tuetur,
Hùc aduexit opes, ſedemq; à limine primo
Tranſtulit, & regno cauit conſultus auito.
At poſtquam Ægypti dura ditione ſoluto
Abrami ceſsit generi feliciter ora,
Rectaq; barbaricas diuinitùs arma cateruas
Fudere, atq; arces latè obtinuere ſuperbas,
Hæc Ephræmigenis tellus habitanda colonis
Obtigit; illi auctam porrò creſcentibus annis
Firmauere minis murorum, ac turribus vrbem.
Ductilibus riuis intus, lymphaq; frequenti,
Aduena quæ multum terræ perlabitur æquor,
Vtuntur, foris irrigui per deuia fontes;
Nec latus per rupem aditus, nec ſemita mollis,
Et valles circùm alternæ, collesq; coronant.
Quà roſeos Aurora recens lauit æquore vultus,
Eſt lacus, & vortex iam fama notus vbiq;,
Biſſeni, quem deindè, Deo comes addita pubes,
Sulcauere viri, totum qui legibus orbem
Formarunt ſanctis, diuinuſq; ipſe magiſter;
Ij piſces captare plagis, hic ſpargere voces,
In vulgum eximias, ignaraq; corda docere.
Quà Sol occiduas deſcendit feſſus ad vndas,
Sudantes & amat curru ſoluiſſe iugales,
Nazareæ ſurgunt turres, vbi lapſus in aluum
Virginis intactæ noſtros Deus induit artus,
Arcana Aligero referente oracula ſummo.

Ad Boream Tyrij reſident, & pinguia culta
Phoenicum; Solyma exoritur, qua ſibilat Auſter;
Hoc caput imperij, hic ſolium Deus annuit eſſe
Iſacidis, latiſq; dedit dominarier oris:
Felices, magni noſſent ſi dona Tonantis.
Ergò Bethuliæ cedebant moenia retrò
Ephræmo celerante gradus, atque arua ſecante,
Ille autem, vt primum licuit, velamina Perſis
Detracta abiecit longè progreſſus ab hoſte.
Diffugiunt etiam faſtigia celſa Taboris;
O quibus ornanda oſtentis, æquandaque coelo,
Cum Chriſtus, qualis ſupera verſatur in aula,
Et quantus, dabit hoc inſtar ſe in monte videri,
Et verum Numen mortali in carne patebit.
Iamque adeò fines tetigit Samaritidis oræ,
Regnaque non tenui quondam gaudentia fama,
Linquitur occiſi tellus antiqua Nabothi
Prò cultis regi (demens, qui talia regi)
Prò patrijs agris cum libertate negatis;
Infamiſque Bethel; manet omni mente repoſtum
Dedecus, & culti non ceſſat fama iuuenci;
Scilicèt vt regni Pharijs reuocatus ab oris
In partem venit famulus; terraque rebellis
Hac ſedit, veterem ad dominum ne regna redirent;
Turpe nefas poſuit, ſtatuitque altaria tauro
Impius, & gentem Solymis auertit ab aris.
Prætereunt aliç haud tenues, famauè minores

Tunc

Tunc ſedes Iudæ innumeræ ; nunc oppida ſæui
Thraces habent, Arabesq́; , & barbara nomina tellus
Induis, his te noſtra malis diſcordia preſſit.
Dextram ſemper habet Syrium mare, & æquora longè,
Iordanis læuam puris interluit vndis.
Iam totum ſuperarat iter, iamq; ampla tenebat
Mœnia, & ingentes ſummis in collibus arces
Regnatas olim egregiè, celſæq; Syonis
Æquatam cœlo molem, & faſtigia templi;
Ingreditur, fama attonitam rumoribus vrbem
Implet, conciliumq; vocat. Pater, altaq; pandit
Atria, quæ rerum nouitas, quid venerit ille,
Scitari, & ſi fas, ardet ſuccurrere rebus:
Nec mora, conueniunt in limina celſa frequentes:
Adſtitit Ephremus, ſimul has dedit ore loquelas.
Bethulia afflicta, Proceres, & mœnibus adſum
Iuſſus ab obſeſſis, magno me inſtante periclo
Scilicet Ozias Solymas emiſit ad arces.
Quæ nos circumſtent acies, eductaq; longè
Agmina purpurei magnis Orientis ab oris,
Haud memorem, tulit huc certè ſe fama minorem;
Propterea ſi ſola mouent mortalia mentem,
Haud noſtrum à tantis opibus defendere muros,
Vel ſi tergeminum diſtringat quilibet enſem.
Nec verò ſpes vlla moræ, Cerealia quando
Auxilia abſiſtunt, ablataq; copia lymphæ eſt;
Iamq; aliquis paſſim rebus deficit in arctis,

Et

Et matres ſcindunt ſcelerata in fercula natos.
Hoc tremefacta malo, mutata denique mente
Plebs noua concepit ſtudia, & bacchata per vrbem
Magnis optauit dedi victoribus arces,
Et pacem quauis ſub conditione rogari;
Nec valuit pius Ozias, flagrante tumultu,
Mutare in melius populum, caſuq; coactus
Promiſit, quinis adſit ni forte diebus
Subſidium, atq; ſalus placidis affulgeat alis,
Vltrò cum Syrio feriturum Principe fœdus.
At quia nos decuit ſoli confidere cœlo,
Suadere Iſacidis nec quiſquam debuit auctor
Ætherium propriæ rectorem defore cauſæ,
Proptereà, quorum ſani ſub pectore ſenſus,
Degeneres plebis damnarunt protinùs orſus;
Quamquàm quis plebi legem præſcribat inerti?
Diſſenſit populo in primis ſat cognita vobis
Iuditha, imperij lumen mirabile veſtri;
Quodq; magis mentes nouitatis imagine pulſat,
Neſcio quid ſecum reputans in caſtra parabat
Ferre pedem, iamque illa viam fortaſsè peregit,
Nec quid conſilij, quæ ſit fiducia cœptis,
Hactenùs ignari aſſequimur, ſenſuuè tenemus.
Si ſpes eſt animum precibus mutare Tyranni,
Haud ſcio, quid mentes mollis facundia formæ
Poſſit in immanes, nec ſermo auditur in armis.
Hic vrbis miſeræ ſtatus, hęc incommoda torquent;

Nunc veſtrum eſt rerum tantarum expendere caſus,
Quæque animo ſurgat vobis ſententia, ferre,
Frumentis placeatne leuare, atque addere vires,
Vnica quæ obſeſſos dulci ſpes vbere paſcit,
An Perſas Ductor ſibi deditione feroces
Conciliet. ſi forte iuuat ſuccurrere feſſis,
Atque nouas acies; & ſpicea mittere dona,
Conſulite in medium celeres, quæcumque paratis,
Ipſe modum inueni ſubeant quo moenia noſtra,
Et magna Aſſyrij fallant tentoria regis.
Hæc ille, at ſolio Eliachim ſic infit ab alto,
Compellatque viros dictis, adimitque timorem.
Dura quidem, Patres, cum primum adiecimus armis
Conſilium, & bello placuit defendere fines,
Vidimus hęc, caſusque animo præcepimus omnes,
Nec ſatis ille ſui (ſi quis) ſibi conſcius eſſet
Qui vinci noſtris ſperaſſet viribus hoſtem.
At freti rerum domino, qui vindice dextra
Fulmineos ruptis iaculatus nubibus ignes
Aduerſas delet facili virtute phalanges,
Has vltrò ærumnas, hæc duri incommoda Martis
Induimus, caput inq; vices deuouimus omnes.
Scilicet haud agitur de re, ſeù ſanguine tantum,
Sed pietas, dum Perſa adytis crudele minatur,
Diuinæque labant leges, antiqua coëgit,
Spemque dedit trepidis, firmauitque vna Senatum.
His adeò ex cauſis vobis immota manere

Cre-

Crediderim conſulta eadem, & præſentia quamuis
Detrimenta premant, nullo diſcrimine haberi.
Non eſt conſeſſus, animiq; ignauia veſtri,
Nec vos indignè vitam præponitis æquo,
Ergò animo hæc dudum ſubijt ſententia noſtro,
Vndiq; collectis afflictæ vt protinùs armis
Bethuliæ mittamus opem, flauæq; iuuemus
Muneribus ciues Cereris. Producere bellum
Si fas, quis ſcit, qua præſtet Deus arte ſalutem
An temerè ad magnos Iuditha acceſſerit hoſtes
Sin veniam ſæuo Perſarum ab Rege petendum,
Saluis id videant ſuperiq; homineſq; fuiſſe
Legibus; eſt veſtrum, Proceres, incumbere cauſæ
Communi, & qui ſint animis, euoluere ſenſus.

Talia voce dabat, totuſq; ardebat in arma
Sacrificus ſenior flammis afflatus Olympi:
Nec diſcors, aut ſera fuit ſententia patrum.
Tum Phineus pius ante alios, cui plurima virtus
Mentis erat, quamquam premeret longæuâ ſenectus;
Quod deceat, quodq; eſt æquum, Pater optime, dixit,
Conſulis, & ſepta auxilijs obſeſſa leuando
Hortaris tentare moras, & fidere Cœlo.
Verum cum tempus populos accerſere deſit,
Quidnam confieri præſtet me iudice, dicam.
Cuſtodes arcem delecti, & clauſtra Syonis
Quingenti ſeruant, vigileſq; ex ordine ducunt
Excubias, duro pubes aſſueta duello

Ægræ feſtinent illi ſuccurrere genti,
Arci præſideant ciues, atque intima pubes.
Intereà, atq; dies, noctesq; ad limina ſiſtat,
Dum populum acciri liceat, regnoq; coactas
Iungere opes; quin nos etiam diuiſa viciſſim
Munia ſortitos fas eſt proferre laborem;
Ipſe meas ſenio partes effœtus obibo.

Qualem purpurei veris ſpirantibus auris
Frondea dat ſonitum ſylua, & fremit ora ſuſurris
Lenibus; haud minor in ſancto vox orta ſenatu eſt,
Et Phineum laudant, aſſenſuq; atria plaudunt.

Ergò erit iſte labor tecum, tu pergere cura,
(Reſpondit Phineo Eliachim) ſpectata Syonis
Agmina Bethuliæ obſeſſas mœrentis ad arces,
Et vitæ auxilio meſſem. tibi munera porrò
Prò meritis, Ephræme, tuis dare digna nequimus;
Illa tamen quæ fert præſens fortuna, manebunt
Mox immota tibi, nec prorſum inglorius ibis.
Nunc ad Bethulidas, qualem breuis hora miniſtrat,
Deportabis opem ſolers, animoq; iubebis
Eſſe bono Oziam, ſperet, ſpemq; addat inerti
Non vanam populo, nec deditione pudenda
Polluat Iſacidum nomen, famamq; parentum,
Nam bene non emitur deſerto vita Tonante.
Tu verò noſtris, Phineus dum cœtera curat,
Conſides menſis, mitteſq; in membra quietem
His adeò expletis templum ſublime Sacerdos

Exi-

Eximius tota procerum ſtipante caterua
Ingreditur, quò thure Deum, ſacriſq; litatis
Ante operas omnes, terrenaq; munera placet.
Accingunt ſe ſe celeres, pateraſq; miniſtri
Expediunt, ſyluiſq, onorant pręſentibus aram;
Victima conſpicuus iuxtà eſt delecta iuuencus;
Feſtinant, operiſq; frequentibus atria feruent.
Ipſe Sacerdotum puro ſe flumine princeps
Abluit, ac ſpeculo maculas rimatur inertes,
Albentemq; humeris veſtem, velamina prima,
Circumdat latis, plantas it limbus ad imas.
Coeruleus ſupèr, ac diuerſicoloribus alter
Velleribus textus, dein alter, & alter amictus
Aptatur; pectus gemmis, humeriq; refulgent
Biſſena inſcriptis Hebręæ nomina gentis;
Purpura connubio iungit ſibi læta Hyacinthum;
Nec leuis, aut opere ex alio latera ardua circùm
Baltheus, & duplici decurrunt cingula cocco;
Aſt ordo extremas argenti pendulus æris
Antè animat, retròq; globis vocalibus oras,
Mixtaq; purpureos abrupto cortice produnt
Mala ſinus, limbumq; alterna luce coronant.
Poſtremum capiti ſuperadditur ornamentum
Infula lunatis hinc, atq; hinc aurea pinnis;
Celant diuino ſacram ſub nomine frontem.
Iamq; Deo ſtabat ſimilis, iam ritè pararat
Rem ſenior, longèque ſilens intenta tenebat

Ora ingens turbæ numerus, cum feruidus ille
Antè aram ſtetit, ac tauri ceruicibus inſtat,
Imponitq; manus. Hanc tu Pater optime mundi,
Accipe ait, noſtra quæ nunc cadit hoſtia dextra,
Parce pijs placidus, præſentiq; eripe cladi
Relligione tua ſontes, & Numine vero.
Sic cadat Aſſyrius, ſic terram ſanguine fœdet.
Vincendi tibi mille viæ, neq; multa veremur
Agmina, multiplici nec virtus agmine conſtat,
Sat voluiſſe tibi. poſtquam luſtralibus ardens
Impoſuit finem votis Pater, ecce iuuencus
Sternitur, & ſacri conduntur gutture cultri;
Ille necem properam mugitu deflet amaro
Vitam per vulnus alterno ſanguine fundens.
Subijciunt alij pateras, calidumq; cruorem
Suſcipiunt, aramq; rubenti flumine luſtrant;
Viſcera dein alij nudant, ac tergora coſtis
Diripiunt, artusq; ſacros in fruſta recidunt,
Suppliciterq; Deo lectas altaria ſuprà
Exurunt epulas, cæſiq; abdomina tauri.
Concepere ignem trunci, flammæq; micantes
Dant crepitum, cœloq; Pater iam mitis ab alto
Nidorem excepit, nec tempore lætior vllo
Ipſe Polus veniæ ſignum dedit, atraq; vertit
Nubila in auroram, occiduisq; refulſit ab oris.
Addit liba ſacris ſenior, thurisq; Sabæi;
Reſperſaq; oleo cereris, donatq; Sacerdos

Igni-

Ignibus, & grato Coelum perfundit odore.
Sparguntur vota, & tacitis clamoribus orant.
Poſtquam congeries cecidit, flammæq; quierunt,
In ſummas arces graditur, belloq; cateruas
Euocat, & validis Phineus celer inſtruit armis.
At non oblitus Senior, qui ſumma tenebat,
Ephræmi, inſtratis dat feſſum accumbere menſis,
Nec non ingentem dapibus lenire laborem,
Multa ſupèr bello rogitans, quibus impius armis
Aſſyrius fidat, quæ damna inuexerit vrbi.
Conueniunt multi procerum, menſasq; coronant.
Poſtquam inſtauratæ vires, epulisq; refecti,
Ephræmus cœpit. Longi ſermonis egentem
Rem, Pater, ac duros mandas memorare labores;
Summa tamen capita ore legam, paucisq; docebo.
Iam Perſæ Euphratis ripis, iam Tigridis amni
Victores vincla indiderant, longèq; rubentis
Auroræ populos vaſta ditione premebant,
Cum pingues adeò ad colles frondentis Idumes
Aſſyrias acies, & regnis ſparſa propinquis
Agmina cogebat Ductor. mihi credita cura eſt
Vadendi, atq; hoſtis vires, atq; arma tuendi.
Ipſe quidem ignotus, varium mentita per agmen
Tela gerens humero veſtigia tuta ferebam.
At noſtro infenſus generi, qui præſidet Heros
Aſſyrium caſtris, nimias exarſit in iras,
Quòd tenues, Syriæq; adeò breuis angulus oræ
Spre-

Spreuiſſemus opes tantas, auſiq; tueri
Eſſemus fines, celſoq; obſiſtere regi,
Quaſſatiſq; minans terrebat ſydera telis,
Propterea Ammonios proceres, Moabitaq; iuſſit
Acciri capita, & mores cognoſcere noſtros;
Ac genus antiquum voluit, ritumq; ſacrorum
Hic Achior Dux Ammonium ſe ſe obtulit vltrò
Pollicitus, detur ſi copia tuta loquendi,
Finitimi propiùs generis comperta docere,
Et quo caſtra modo ſuperet fortiſſimus Heros:
Annuit Abdarides, tum facta ſilentia cœtu;
Ille refert. Quando hoc dignum me reris honore,
Inclyte Perſarum Princeps, huiusq; vetuſta
Incrementa iubes memorare ab origine gentis,
Expediam. Veſtra Iſacidæ ſunt ſtirpe profecti,
Et genus antiquum Chaldæo à ſanguine ducunt;
Sed varios Diuùm cultus, Diuoſq; peroſi
Externos fines, externas quærere ſedes
Sunt acti; Numen, ſoli cui thura cremabant
(Cœca ſuperſtitio) ſuaſit, laribusq; paternis
Auexit, magnas illis oracula vatum
Spondebant ditionis opes labentibus annis.
Principiò Deus egreſſis, quæ pinguia culta
Alluit Euphrates hinc, atq; hinc Tigris oberrat,
Permiſit, nec deinde diù conſiſtere iuſſit;
Scilicet in campos demigrauere Charanos;
Hæc verò ſua regna rati ſibi figere ſedes,

Moliri

Moliri ſibi quiſq; domum, fera donèc edendi
Exegit rabies, namq; omnes, aſpera poſtquàm
Sæuire in populos penuria cœpit, amicus
Illos Niliacus tutò deſcendere in oras
Permiſit Rex, & ſocios in regna recepit,
Quandoquidèm ſola Ægyptus melioribus annis
Non ſine coelicolum monitis, nutuq; Deorum
Hordea ſeruarat ſpecubus, ſociosq; leuabat.
Hic ſeclis aucti voluentibus inſtar arenæ
Sunt Lybicæ, ac nati natos videre nepotum.
Eccè autem dubiuſq; animi, trepiduſq; futuri
Succeſſor genti infenſus, patrum immemor idem
Seruitio preſſit duro, lateresq; coëgit
Excoquere, & damnis miſeros attriuit iniquis;
Quinetiam foetus iugulari, aut flumine mergi
Iuſſit, & euelli ſtirpem, ſceptroq; caueri.
At Deus orantes Coelo miſeratus ab alto
Audijt, atq; iugum excuſſit, finemq; labori
Impoſuit, regemq; malis onerauit amaris.
Ij fida ſub nocte fugam tenuere ſilentes.
Mirum autem occurrit dictu, nam littora rubri
Cum primum tetigere maris, diuinitùs æquor
Diſceſſit, ſiccumq; dedit gradientibus alueum,
Attonitaq; diù ſtupefactum reſtitit vnda;
Cumq; ſequens Pharao, varijsq; exercitus armis
Lora daret, iam, iamq; manu fugitiua teneret
Agmina, Neptunus medium in ſua regna reuertens

Obruit

BIBLIOTECA N. ROMA VITTORIO EMANUELE

Obruit, ac reduci currus abſorbuit æſtu.
His illi vltrices debellauere cateruas
Præſidijs, greſſumq; procùl per tuta tulere:
Inde alacres longo deſerta per auia tractu
Ad Sinæ venere locos; vbi luſtra ferarum
Sola, nec humanæ ſcribunt veſtigia plantæ.
Illic continuò latices mutare malignos
Ipſe Deus, nubes epulas præbere miniſtras,
Omnes aduerſi conuertere terga manipli.
Ex illo prognatus honos, & gloria genti,
Hoſq; adeò fouit præſenti Numen amore,
Horrida vt aſsiduis fulgerent caſtra trophæis.
Sic ipſi oraclo ſuperorum in debita ſceptris
Regna ſuis ibant, legemq; Deumq; ferebant.
Non tamen æterno riſit fortuna fauore
Iſacidis, nam terga Deo ſi forte dediſſent,
Et vetito patrias violaſſent crimine leges
Horribilis meritò repetebat ſanguine pœnas,
Factaq; vindicibus mulctabat praua flagellis.
Non aliter cum iura daret Rex aureus ollis,
Atq; opibus latè iamdudum, armiſq; valerent,
Externis dum Numinibus diuina faceſſunt,
Ecce ferox armis Solymam vaſtabit opimam,
Captiuumq; tulit Babylon miſerabile vulgus;
Hæc deſerta fuit regio, ſcelerumq; piamen
Teſtata eſt longùm triſti ſquallore locorum:
At culpas dein pertæſi, vitæq; prioris
Im-

Impuras ignominias, veniamq; precati
Placato ad patrias remearunt æthere terras.
Nunc nec habent regem, nec multùm extendere fines
Imperij poſſunt; ſenior ditione Senatus
Cuncta tenet, ſummuſq; ſuper dat iuraS acerdos.
Tu vero genti crimen ſi fortè piandum
Comperias, auerſa Dei ſi fortè voluntas,
Ne dubites inferre manum, victoria namq;
Certa tibi eſt, Deus ille tuos comitabitur ictus.
Sin fas obſeruant patrium, nullæq; ſuperſunt
Irarum cauſæ, nec mentem audacia mutat,
Quam vereor, ne noſtra ferant ſe ſe irrita vota,
Quamuis ſub ſigna hùc totum collegeris orbem.
Talibus Ammonius ſuccendit pectora dictis,
Nam ſimùl auditæ voces, cuncti ore fremebant
Aſſyrij, furit Abdarides, iuuenique ſuperbus
Imminet, ac torua ſuſpenſum luce pererrat
Numinis inuidia noſtri iactatus, & altis
Noſtrorum titulis operum, famaq; parentum.
Ceu qui improuiſum denſæ prò limine Syluę
Aſpexit ſtantem Maſſyli per arua leonem,
Horreſcit pauitans, via nec patet vlla ſalutis.
Haud ſecùs Ammonio coit in præcordia ſanguis
Ima metu, repetit trepidas vox frigida fauces;
Ille armis iubet exutum, manibuſq; reuinctis
Bethuliam poſt terga trahi, fruſtràq precantem
Increpat aggrediens. Speraſti'n, perfide, tantum,

Speraſti'n ſcelus à Perſis impunè futurum?
Sic tibi mentiri, atq; hoſtem laudare putaſti
Inuentis tutum? nunc verò, maxime vates,
Tu quoque Bethuliam victricem victor habeto,
Parcere tùm nobis libeat. Quis te occupat horror?
Quid metuis? quæcumq; vrbem fortuna ſequatur,
Hæc erit ipſa tibi; nulla eſt iniuria facti;
Macte animo, feret ecce Deus, Deus ille ſalutem.

Hæc Princeps; famuli properant, & ferrea nectunt
Vincula nil contrà audenti; contemptus, inermis
Ille per ingratos montes, atq; aſpera ſaxa
Bethuliam inuito rapitur pede, iuſſa ſed vrgent.
Extemplò noſtri, Aſſyrium procul agnita poſtquàm
Aduentarè cohors, vrbiq; propinqua tenere,
Dum dubitant incerti, acies an tota ſequatur,
Connitiq; velit, portaſq; reuellere ferro,
Arma citi expediunt, teliſq; frequentibus aptam
Inſtruxere manum, ſeq; extra parua ferebant
Mœnia, nec ſæuos hoſtes accedere paſſi
Proturbant nixi coniectis eminùs armis.
Sed non Aſſyrijs ſuadet tentare duelli
Imparitas aleam, neque talia iuſſa tulere;
Sat reuocare gradum: confeſtim brachia trunco
Arboris exciſæ iuuenem liquere reuinctum,
Corripiuntq; fugam; conuerſus cum tamen vnus
Haud ſiluit. pulchram vos certè ex agmine laudem
Quæritis, Iſacidæ, tenui; ſperate cateruæ

Mox

Mox aderunt æquæ, nec pugnæ copia deerit.
Armis intereà fortem hunc adiungite veſtris.
Bethulidæ miro capti nouitatis amore
Accurrunt, raptumq; iugis in mœnia ducunt.
Hic varij ſenſus animis, variuſque per ora
Rumor ijt, ſtudio volitat gens tota videndi;
Ipſi primores, quæ ſit ſors aſpera capto,
Scire inhiant, metuuntq; dolos: mœſtiſſimus ille
Lumina circumagit, lachrymiſq; ita cœpit obortis.
Quid vos, Iſacidæ, miſeri nouiſſe iuuabit
Ærumnas hominis? ſatis hoc, quòd cernitis hoſtem;
Sumite iam meritas inimico è ſanguine pœnas;
Nam quid adhuc ſperare licet? me vota meorum
Exagitant, veſtroque reum pro nomine damnant.
Quid ſtatis? tædet Cœlum, lucemq; tueri.
Tum verò cauſas ardent exquirere luctus,
Fortunaſq;, genuſq; viri; poſcentibus ille
Paruit, & repetit proprios ab origine caſus;
Addit & Aſſyrius quantis exercitus armis
Horreat, immanemq; Ducem, & crudelia dicit
Agmina. Si bellum tali cum gente gerendum
Sumitis, & pectus victricia fertis in arma,
Heu tædet fari, ſed habebunt fortè ſalutem;
Quæ memoro; euerſas aras, incenſaq; tecta
Aſpicio, latèque trucem dominarier ignem,
Et veſtra immiti transfigi pectora ferro.
Nec mora, cras aderunt, noua lux feret aurea vento

Signa, nec antiquos permittent claſſica ſomnos.
Quarè agitè (ignoto, & miſero ſi credere dignum eſt)
Ne Medis conferte manus, neu fidite bello,
Sed pacem orate, ac foedus ſancite volentes.
Sic hoſtis veſtras accedet mitior arces,
Nec ferro inuadet, Regi ſi ponitis aras.
Hæc ait, ambiguusq; animi, quò ſe ſua vertant
Expectat fata, & quæ ſit ſententia noſtris.
Formidant illi, geliduſq; per ima recurſat
Oſſa timor, quid iuſta Dei deſideret ira,
Incerti, ac Coelum votis, fletuq; fatigant.
At vincla Ozias (afflatu Numinis alti
Illum ſenſit enim haud ſimulata mente locutum)
Extemplò tolli iubet, atque hæc addidit ore.
At noſtris optem pedibus, quæcumq; ſequantur,
Eripiat tellus ſe ſe, atq; in Tartara trudat
Antè, Deum quàm deſerere, & pia ſacra velimus.
Ipſe aderit, certamq; manu dabit ipſe ſalutem.
Pone metum, iuuenis, nec magni dona Tonantis
Deſpice, delapſamq; Polo complectere lucem;
Eijce mente Deos, inſanaq; thura relinqne.
Nulla ſalus lapidum, nec ligni numen, & auri eſt;
Quem colimus, Deus, ille Deus, quemq; inſcius ornas
Laudibus, ecce tibi ſe ſe fert obuius vltrò;
Ex hoc iam populi pars non eris vltima noſtri.
Sic loquitur, verbiſq; virum ſolatur amicis.
Ceu flores, quos læſit hyems, aut Solis iniqui
Æſtus

Æſtus agit, colla attollunt, campoq; reſurgunt,
Vt roris ſenſere vicem; non aduena curas
Lenijt ingentes aliter, fletumq; repreſſit.
Dein generi adſcribi noſtro, ſi regna tuemur,
Pollicitus, tectis, ac menſa exceptus amicè eſt
Ab Duce, & inſomnem ſaturant multa prece noctem.
Intereà campo Aſſyrius collecta patenti
Arma recenſebat Princeps, atq; ordine longo
Pergere ſpectabat diuerſis agmina ſignis.
Ipſe loco, ſolioq; omnes ſuperemineт aureo,
Cui via per centum pictis illuſa tapetis
Facta gradus, caput aſſurgunt vmbracula ſuprà
Gemmea, tum dextra haſtati, læuaq; frequentes
Stipantur latè, cuſtodia fida, manipli.
Forsàn auus tali cum maieſtate ſedebat
Contemptor ſuperum Nembrothus, & improba ſæuo
Iura dabat populo, ſcelerataq; bella iubebat,
Cum primum regno telis ingreſſus iniquis
Affectare viam Martem ſub ſigna coëgit,
Nec timuit ſaxis tentare audacibus aſtra.
Non ego ſi totum fando dimetiar aurei
Solis iter, poſſim magnas æquore cateruas.
Primus agit caſtris è fortibus agmina Torgus,
Qui quondam ante alios acer, nunc maximus annis,
Verùm habilis, nec lenta viro, frigensq; ſenectus.
Non fuit hoc domitor præſtantior vllus equorum;
Egregiam his operam prima nauaſſe iuuenta.

Dici-

Dicitur, aut celeri vellet ſubmittere curru
Colla ſuperborum, atque iugo fera nectere duro;
Aut equiti æripedem frænantibus ora lupatis
Subdere, cum cœpit ſe noſcere; verbera diſcit
Ille pati, & greſſus patulum rotat acer in orbem,
Compoſitisq; leues irritat calcibus auras;
Nec datur vlla quies, donec palantia bello
Signa fugat, victumq; ſonans terit vngula campum,
Hinnituq; ferox, & abacto naribus igni
Fulgura ſuccenſi, tonitruq; imitatur Olympi.
Aſt vbi virtuti maturior adfuit ætas,
Cura data eſt turmas equitum deducere Torgo,
Conſilijsq; valet: non multo cingitur ęre
Miles, & auerſis gaudet certare ſagittis
Parthus; habet pretium pugnax fuga, fictaq; gentis
Formido volucris; ſonat arcus, & ærea caſſis,
Ac teneris durant artus ad bella ſub annis.
Continuò ſequitur, quæ ſydera verberat haſtis,
Perſarum numeroſa phalanx, & pondere ferri
Atteritur, criſtatus apex, lateriq; recuruus
Dependet gladius, phaleris armantur ahenis
Pectus equi, frontemq; feram, dux agminis Vsbo;
Cui genus egregium materna, paupere patre,
Nobilitate fuit, ſpreto patre, Sole creatum
Propterea iactat ſe ſe, ac de ſemine diuûm.
Sole micant ſigna auricomo, pulchramq; parentem
Cernuus Vsbonis reflexa luce coronat.

Haud

Haud illo quiſquam fuluo magis enitet auro,
Flammiferiſque rotis imitatur Solis honores.
Dein Graius patria profugus, celſisq; Mycœnis
Suſpicione graui, Danaum quòd venderet vrbes,
Callidus antè alios Theramas, fraudumq; magiſter
Excit ab Euphratis ripis, & flumine magno,
Chaldæum in primis genus, & Babylonis iniquæ,
Sexcentum lectos equites, atque ære coruſcos,
Chaldæam indutus chlamydem, ſed cætera Graius,
Et criſtas capiti, & patrium lateri alligat enſem.
Prætendunt ſigna Herculeum (quippe Hercule ab ipſo
Prædicat antiqua ſe ductum ſtirpe) Leonem
Inuictis manibus, fato & victoris aheno
Fruſtrà luctantem, mortiq; in morte minantem.
Proximus inſignis genere, atq; acerrimus armis,
Aurea nec melius cuiquam rubet ore iuuenta,
Accedit Dorcas, acies quem regia bello
Proſequitur, cuncti Heroes, & lumina Martis,
Diuerſiſq; orbis delecti è partibus omnes.
Ille tamen graditur tacito mœſtiſſimus ore
(Demens, fœmineas famæ qui præferat vlnas)
Silicet Euricalen pulchram, & florentibus annis,
Coniugiumq; recens Ocho mandante reliquit
Inuitus; chlamys Aſſyrios ſpirabat odores
Coniugis egregiæ donum, & monumenta dolentis,
Ac tenero flauos vellentis vertice crines:
Infert ſe hos inter, clarum quibus emicat agmen
Hinc

Digitized by Google

Hinc Cedraſtus Arabs, quem nemo corporis æquat
Viribus, aut curſu rapidas præteruolet auras,
Aut Vrſum ſternat, ſeu preſſa fauce leonem.
Ille etiam Ægyptum domuit, Phariosq; rebelles
Nupèr, & adiectis titulis Ægyptius Heros
Dicitur. hinc ſolis pulchra ſatus Abride ſyluis,
Abride, quæ Albani ſcelerati filia regis,
It Rabus; ipſe pater cum natæ accenſus amore
Scilicet irrueret, virgo ſub nocte ſilenti
Effugit, nemore & furtim ſe ſe abdidit alto
Canthoris auxilijs, patriſq; incepta fefellit:
Canthoris inde toros non aſpernata iugales
Hunc tulit, exilij, & luctus ſolatia longi.
It bellator Ider valida fortiſſimus haſta,
Murorumq; metus Dodras, germana propago
Auruntis Perſæ, curis quæ incedit eiſdem.
Sunt alij, quos haud noſtrum numerare, celebri
Inſignes fama, & generis ſplendore ſuperbi.
Quò me adeò rapitis noſtri decus, altaq; ſecli
Gloria, vos nullo morituræ Heroides æuo,
Si non ignaræ veri, experteſq; ſalutis
Thura laboratis accenderetis Idolis?
Gaudet Amazonidum Regina ferocibus alis,
Aſſyrioq; volens iungit ſocia arma Tyranno
Harpalice; in medijs Venerem ſi quęritis iris,
Bellipotens eadem, atq; eadem pulcherrima Virgo eſt.
Non illa, vt ſexus mos eſt illius, ad vſus

Dege-

Digitized by Google

Degeneres demiſſa manum, molliq; Hymenæum
Cuſtodirè toro, & reſides habitare penates
Aſſueta; at campos percurrere Martis apertos,
Atq; acies regere, & pictis ſplendeſcere in armis
Virgini erant artes, ſtudiumq; æquare labores,
Et famam Heroum, tum dicere iura ſubactis
Æqua foro geſtit populis, ac figere leges.
Hic verò ancipitem quaſſabat læua bipennem;
Virgineumq; latus ſociç de more ſonanti
Caſtigant pharetra, componunt ære capillos,
Sub non exerto pendet ferus vbere mucro,
Cornipedumq; citæ dorſo portantur equorum,
Et palla ad ſuras altè deuincta fluebat.
Magna tibi hinc belli moles, multumq; cauendum
Militia ex bifida, cum lumine captus, & ore
Vim demum, & curas dextra experiare viriles.
 Nec vos præteream populi, qui ditia regna
Auroræ incolitis, Gangemq; hauritis, & Indum.
Hic aliud genus eſt belli, atq; ſimillima monſtro
Militia, Eoum multus firmauerat agmen
Quippè Elephas, tergo & cuneos geſtabat, & arces
Pinnatas, iaculisq; inſtructas; credere quiſquam
Ire vrbes poterat, tanta ſe mole ferebant.
Arduus it, longèq; humero ſupereminet omnes
Indus Amalcanes, legio cui maxima paret.
Rex idem, ac Regi ſocius dudùm additus Ocho.
Hic ſinè relligione, aſpernatorq; Deorum,

Atq; hominum nulla formidine flectitur, armis
Arrogat omnia, nec leges ſuper accipit vllas,
Immaniq; inſtar procedit pectore nemo.
Non hic auxilio Perſis venturus in arma,
Vt mos Eoùm, tumulo Brachmanas in Indo
Conſuluit, belloque ſupèr reſponſa rogauit.
Atria tum coëunt proceres in magna frequentes;
Sublimis, mediusq; ſedet grandæuus Iarchas
(Summa ſuperſtitio) & ſcelerata oracula promit.
Aureus huic lateri ſquammis horrebat ahenis
Thorax, & colubrum referebat imagine dirum.
Aſt apicem galeæ Solis tenet vnica cura
Neſcia mortis auis gemmato diſcolor auro,
Seu faſtu, ſeu quod perhibet iactantior Indus.
Non Arabum, vt fama eſt, regnis, tractuq; Sabæo,
Sed regione ſua, primiq; ſub oſtia Solis
Phœnicem vitæ memorem, formæq; futuræ
Expletis annis animata morte renaſci.
Vndiq; odoratos nimirum congerit ignes,
Atraq; fœcundo condemnat membra ſepulchro,
Idq; poli cineri præſtant, vt vita ſuperſtes
In vili ſeruetur humo, vermiſq; renatus
Ludificet Parcas, redimatq; à morte volucrem.
Iamq; illa ad Solem plumas explorat adultas
Æmula, & ardenti redimit diademate frontem.
Maior turba virum, quam poſsim æquare loquendo,
It pedes, & latè campis incedit iniquis,

Centum

Centum ductores, centenum mille ſequuntur
Quemq; habiles bello; veniunt molliſſima paſcit
Quos Niniue, ac tellus quos circumfuſa creauit,
Medorumq; ingens numerus; qui Caſpia ſulcant.
Æquora, qui Tygrim potant, iuxtaq́, Niphaten
Tecta colunt; it nudus Arabs, felicia regna,
Qua fluctus inter geminos, pontumq; bicornem
Semper vernat humus, tenerosq; effundit odores,
Et pingues caſias, & ſtacten parturit arbos.
Procedunt ſimùl innumeri, quos littora mittunt
Perſica, non aptum bellis, & inutile vulgus,
Sed pelago aſſuetum rapere, atq; abducere prædas;
Fallereq; haud illis æquum, aut curatur iniquum.
Agmen agit Phorcus, quo non inſignior alter
Aut verſare dolos, aut aurum auertere furto.

Ducit & Ægyptum magnam, pharetrisq́;ſonantem
Niliacis Cencres à faucibus vſq; Syenem,
It ſignum bello bos, & latrator Anubis.
Ipſe augur Cencres trepidantia conſulit exta,
Atq; auium obſeruat cantus, plumamq; volantem,
Coeca ſuperſtitio terras illata per omnes
Heu nimium, nec quondam orbi non indita noſtro.
Ille ſimul Cœlo per noctem lumina figit
(Vana fides) Lunæq; vias, & ſydera ſeruat,
Rimaturq; vices, quando peſtemq; famemque
Horribilem, ac dirum portendant ignea bellum,
Et regum cædes, fœdataq́; ſanguine clauſtra.

Ponè inſtar nimbi ſubeunt victa agmina nuper
Ammonidùm, multuſq; Moab, quos pulcher Orontes
Irrorat, Lybico nec deerat miles ab Auſtro.
Non adeò ſuper vllus erat, noxq; atra cadebat,
Cum ſolio exurgens denſis comitantibus armis,
Infert ſe medium gemmis, oſtroq; ſuperbus
Abdarides albis remeans in caſtra quadrigis;
Ingens ſeruorum it numerus, generoſaq; circum
Arma gerit pubes, galeam tenet ille comantem,
Cuius apex Vrſam frangentem haſtilia geſtat
Morſibus, & grauidas voluentem ſanguine luces,
Ille haſtam, clypeumq;, atq; intonſus Dorilus enſem;
Præcedunt vacui æripedes, quorum optimus ille,
Deliciumq; Ducis, quem magni munere regis
Accepit, gaudet partu natura venuſto.
Hic olim rapido natiuum flumine Tygrim
Tranauit catulus, nec ſummas diffidit vndas;
Dein miro gens illa feri correpta decore
Admiſit regis ſtabulis, atque addidit armis.
Luxuriant per colla iubæ, quatit ardua ceruix
Condenſos imbres criſpæ niuis, atq; cruento
Ore vomens ſpumas hinnitu prouocat auras,
Nec facilis ſeſſorem, excepto corpore herili,
Accipit, & ſparſa in ventos exultat arena.
Poſtera ſole dies terras redeunte tenebat,
Tum caſtra auertunt, omniſq; Orientis opimi
Procedit legio campis, dat buccina ſignum;

Arma micant, ludunt blandis inſignia ventis.
Quales ardenti condenſæ æſtate locuſtæ
Eripiunt oculis ſata pinguia, & omnia vaſtant;
Eſuriem tereti ſolatur glande colonus.
Tales incedunt Perſæ, tantiſq; feruntur
Agminibus, fama anteuolat, famæ additus ipſe
Nuntio certa meis; turbatiſq; impiger adſum,
Interea in montem, qui plurimus imminet vrbi,
Nomine quam dicunt Dothaim, venere cateruæ
Planitie ex ampla, vicinaq; ſaxa tenebant.
Hic nouus attonitos ferijt formidine terror,
Namq; vrbes, & regna rotis aduecta ſubibant;
Barbaricæ portantur opes; exercitus alter
Inſtitui (tanta referunt ſe mole) videtur.
Iamq; adeò media patulum conualle relicta
Inuenere locum caſtris, omneſq, parabant
Auxilij prohibere vias, & cingere vallo.
Hi foſſas nixi fodiunt, hi mœnia ducunt
Ardua, conſtituuntq; fores, & machina ſummis
Æquatur ſtellis, ac propugnacula ſurgunt.
Pars foſſa tellure manu tentoria figunt,
Ædificantq; domos, decus, & ſolatia feſſis.
Præcludunt aditus alij, & cuſtode coronant.
Diuiditur pugnax opera in fabrilia vulgus.
Nos cinere inſperſi ſuperum ſocia arma precamur,
Telaque corripimus properi, duroſq; tenemus
Anfractus, alij muros, arcemq; tueri;

Cun-

Cuncta timor miſcet, nullam dat cura quietem.
Ipſe quoq; Aſſyrium dum coeptis obuius obſto,
Vix lethum effugi, & perculſus vulnere ceſſi,
Ibat Holophernes Vrbis munimina circum,
Exeſiq; iugum ſaxi luſtrabat, & arcem;
Tum purum aſpexit laticem, riuisq; fluentem
Ductilibus, tepidos quà flatus accipit Auſtri.
Bethuliæ, atq; ſinu placido ſicca arua rigantem;
Illo quippè ſitim fuerant reſtinguere fonte
Indigenæ, ac duri lenire incommoda belli.
Diuidi Holophernes riuos, amnemq; ſecari,
Et ſpargi in valles, ac noto flectier alueo
Imperat; Aſſyrij parent, mora tollitur omnis;
Nec prohibent noſtri rem, nec prohibere poteſtas.
Iamq; dies adeò proceſſerat vnus, & alter,
Nos verò iuſſa immanis contemnimus Ochi,
Nam de natiuis manabant fontibus vndæ
Haud procul à muris, nec potus cura premebat
Cætera ſecuros, cum murum imperuia ſaxi
Muniret moles, adituq; pateret iniquo.
Fortè Riphax infenſa aderat de ſtirpe Moabi
Syluicola, agreſtem duris in montibus ipſa
A prima vitam ſolitus ductare iuuenta.
Non ille abruptas cautes, & peruia nulli
Saxa timet, quales pendent è rupe capellę,
Hunc videas errare iugo, atq; illudere morti.
Offert Abdaridi ſe ſe hic, dein talibus infit.
Acci-

Accipe, Dux magne Aſſyrium, quæ conſcius vltrò
Polliceor, neue illa meo tu deſpice ab ore;
Præruptos qua parte vides ſe attollere montes,
Exitiumq; loci præceps natura minatur,
Securi potum veniunt, muriſq; vaganrur
Egreſsi Iſacidæ, vidi matreſq; viroſq;,
Tanquàm de ſpecula niſus contemnere noſtros.
Si libet, acceſſumq; ſinis tentare per vmbras
Difficilem, ſummo iuuenes in vertice ſiſtam,
Qui inuadant Vrbem, aut ſaltem de fontibus vndas
Vitales haurire vetent; egò ſaxa notaui
Nuper, circumeo dum murum, & ſingula luſtro,
Quà pateant aditus, miles tentare laborem
Ni renuat. tales ſæuus dedit ille loquelas.
Annuit Aſſyrium domitor, lectoſq; locuto
Adiungit comites; illi ſub nocte ſopora
Scuta ligant, gladioſq; habiles, humeroq; reponunt.
Ac tuto ſuperant tum palma, tum pede nixi
Aſcenſu ſilices, aditum monſtrante Riphace.
Iamq; inimica phalanx in rupem euaſerat altam;
Continuò tela ex humeris, Martemq; reuinctum
Expediunt, tacitumq; parant inuadere limen:
Ecce autem aggreſſos cuſtodia fida fefellit,
Reiecitq; viros, ac vertere terga coëgit
Præcipites, donec vires ſunt hoſtibus auctæ
Armorum numero, & ſociorum mole nouorum;
Fit via vi, validiq; inſtant, fontemq; viciſſim

Armati

Armati vigiles centeni quinque tuentur.
Hinc animos verti cœptum eſt, neq; fidere rebus
Bethulidæ, velùt antè, ſuis, atq; omnium egere;
In primis bacchata ſitis, ſeruataq; lymphæ
Stagna cadis, caueisq; modum fecere fluendi;
Seditio exoritur, Iuditham mirus eundi
Cepit amor, præceps Solymas ego mittor ad arces.
Sic memorat, nectitq; moras Ephræmus, amicta
Dum ferro pubes adſit, Phineusq; parari
Mittenda obſeſſis cerealia munera curet.
At pater Eliachim veniendi munere functo,
Ærumnasq; viæ perpeſſo, ac talia fato
Donat equum Ephræmo, vegeta cui prima iuuenta
Ora rubent, curſuq; valet præuertere ventos
Arguto crure, atq; anguſtis ilibus vrgens,
Igneus, impatiens oci, quatit vngue reſultans
Puluereum crebro campum, foſſaq; frequenti
Signat humum. hic primùm Scythica deductus ab ora
Nimbiferis partu mirando Aquilonibus ortus
Creditur, & generis deflectere ab aëre ſemen:
Namq; ferunt illic vultus ſibi nectere equinos
(Vana ſuperſtitio, & ſtygij dolus improbus Orci)
Nubiuagum Boream, & Veneri ſeruire furenti
Vere nouo, cum cœcus equas inuaſerit ignis.
Huic noſtro non more cibus, commixta cruori
Cruſta Scythæ fuerunt contuſi farris equino
Per gelidas adhibere vias, camposq; niuales,

Inſtaurant & equis præſentia pabula ſemper
Ignari ſtabuli, & nullum præſepe colentes.
Addit equo Senior chlamydis fulgentia dona,
Contextus, Ægypte, tuos, & ſigna Canopi,
Quippè ibi diuerſis vates diuerſa figuris
Senſa notant animi, res rem, non littera ſignat.
Ecce autem auxilijs aderat iam ritè paratis
Et iam cuncta ſuo Phineus conſtare docebat
Ordine; tum numero Eliachim delegit ab omni
Egregium bello iuuenem, formaq; decorum
Antè alios Ionatham, ducis atq; inſigne ſuperbum
Tradidit, ac pubi ſummo præfecit honore.
Tu iuuenes iſtos acres acerrimus ipſe
Duc, ait, ò Ionatha, quàm forti robore, tantus
Conſilio; in te ſpes omnis; tu barbara caſtra,
Quamuis tota chalybs, totus ſimul adforet orbis,
Ne timeas, Deus, & virtus ſunt omnia bello.
His animum dictis alacrem inflammauit amore
Complexus placidè, fulgentemq; inſupèr enſem
Donat habere viro, quo non præſtantior alter,
Atq;. grauem adiungit galeam, criſtiſq; rubentem:
Miratur ferrum iuuenis, vitandaq; nulli
Vulnera; miratur ſpirantem caſſide pubem
Fatidica, & docto ſurgentes ære figuras:
Tum cœpit. Quandò, alme pater, me munere tanto
Prouehis, ecqui ſunt, oro; quorum inclyta fulgent
Hic facta, & ſignis galeam radiantibus ornant?

O Namq;

Namq; equidem haud tales memini me noſcere caſus.
Dixerat, ecce autem diuina luce repentè
Afflatus mentem Eliachim reſponſa ferebat.
Macte animo, nate, hos ſtimulos tibi mittit Olympus;
Non hic maiores, proauitaque geſta recenſes,
Sed nondum Heroas genitos, decora alta Syonis,
Aſpicis, ac proprios oculis percurris honores;
Quandoquidem tua progenies hæc omnis, & auctor
Effinxit vates venturi conſcius æui,
Et clauſit ſpatijs ſolers opera ardua paruis.
Hæ ſunt res Solymæ, Iudæorumq; triumphi,
Et clades infligendæ Graijſq; Syriſq;,
Illo nam rerum potientur tempore Graij.
Hunc nè vides, cui dira furor malus inficit ora?
Rex eſt Ægypto Romanis pulſus ab armis,
Propterea in noſtros conuertit flammeus iras.
Aſpice tollentem leges, ritumq; ſacrorum,
Fœdantemq; pias templi venerabilis aras;
Iſacides cogi diuina faceſſere ſaxis,
Atq; adeò vetita per legem veſcier eſca
Aſpice: tum ſenior magnus parere negabit,
Suppliciumq; vltrò confeſtim immane ſubibit;
Ille quidem crebris miſerantum interritus, ardens
Haud cedit precibus, nec vitam fraude tuetur,
Et famæ accepto ſupremæ conſulit ictu;
Dein ſeptem fratres oculis cum matre ſub ipſis
(Proh quantas illi flammas, & verbera paſſi)
An-

Antiochi ſe ſe pro relligione vouebunt.
Nec dum ille adſpectat manantes corpore vermes.
At Dijs ſuppliciter flectentem, ac thure litantem
Ecce Matathias, (hic primus, nate, tuorum eſt,
Qui ſceleri occurrit) ciuem mucrone trucidat,
Immanemq; Syrum, crimen qui turpe iubebit.
Spes oblata bonis duce demum, ac patre reperto eſt.
Hunc vita excipiet functum, & ſceptra aurea ſumet
Natorum Iudas fortiſſimus,, àrmaq; cogens
Aduerſas acies nec vi, nec molibus ęquus
Fundet humi; quater ille ſuos in prœlia ducet
Collatis auſus campo confligere ſignis,
Vlciſciq; Deum, quater (admirabile dictu)
Victor ab aduerſo clarum feret orbe triumphum.
Hic & Apolloni caput auferet; agmine Seron
Quaſſato fugiet; fractus conuerſa Nicanor
(Nomina quæ hoſtiles inter metuenda cateruas)
Terga dabit; Græcos fors indignata relinquet:
Nec iuuenis patrij non regni, & nominis hæres
Orabit pacem, licèt illi militet omnis
Collectis Oriens, Auroraque diſcolor armis.
At Iudas vltus leges, & ſacra Tonantis
Templum inſtaurabit ſuperis, aramque locabit
Ingentem; & vallo pulchram circumdabit arcem;
Multa boum puri mactabunt corpora patres;
Iſacidas ſocios conſcribent ætate Quirites
Res etiam Iudæ collapſas, morte leuabit

Germanus Ionathas, muroſq; arceſq; nouabit
Pacatus; poſt auxilio, ſtudijſq; fouebit
Iactantem iuuenem; genus; & ſua regna petentem;
Ille ſacrà gratus vitta donabit amicum,
Nec non purpureo decorabit victor amictu,
Rebus mutatis; & rege hoſtilia ferro
Agmina proſternet, dein rurſum pace reperta
Egregio Ionathas ſeruabit milite regem,
Confligetq; iterum victor, regnumq; vetabit
Affectare ferox obiecta mole Tryphonem.
Hàc quoq; deſertus rem ſuſtinet, & fugat hoſtem.
In libertatem priſcam ſub rege benigno
Vindicat ecce Simon populum, iugaq; eripit arte:
Tum primum haud Graijs parere, aurique talenta
Pendere; conſpicuas etiam de marmore viuo
Germanis tumuli moles, patriq; locabit.
At natò adijciet ſuperata Hircania nomen.
Dein alius titulos, regiſq; inſignia primus
Induet, ingentum & renouabit iura parentum.
Talibus hærebat; mirisq; intenta tenebat
Lumina muneribus Ionathas, grateſq; ferebat.
Nec mora, ſollicitum iuuenis mouet igneus agmen.
Qualis abit pulcher taurus, turmamq; virentem
In campum ducit; niueæ quem forte iuuencæ
Vrit amor; pariterq; accenſum fertur in hoſtem
Exultans, hinc percuſſi palearibus armi,
Frons inde attollit ſe ſe ardua, cornibus auras
Pro-

Prouocat, & bifido volucrem pede ſpargit arenam.
Haud ſecùs ardeſcit Ionathas, ſeq; arduus infert.
It comes Ephræmus nota regione viarum;
Fauſta rogant Solymi; Senior ieiunia mandat.

Digitized by Google

Digitized by Google

IVDITHAE VINDICIS

Liber Quartus.

PARTE alia legati aderant, & dona ferebant
Suluſſæ Nomadum regis, caſtriſque recepti
Aſſyrijs, magniq; alto munimine valli
Orabant veniam, paciſq; imponere leges
Tergemini cultu, & peregrinæ veſtis amictu
Spectandi, inſignes opibus, famaque parentum,
Supplicibuſq; oleæ præcincti tempora ramis.
Ibant ſtipati famulis ad limina centum
Regia barbarica chlamydem ferrugine pictis,
Poſtquam introgreſſi, & fandi conceſſa poteſtas,
Degeneri curæ incumbens, & mollior igni
Illos Aſſyrium Dux ſede excepit ab alta.
Tum flexo Numidæ venerantur poplite regem,
Maſſuleſq; potens dicendi ita farier orſus.
E Lybia, & penè extremis è partibus orbis,
Quà calidis tellus afflatur fertilis Auſtris,
Nos ad te, Princeps, Nomadum Rex magnus iniqua
Emenſos maria, & diuerſis caſibus actos,
Queis tamèn empta benè eſt oris præſentia tanti,
Ire iubet, vaſtique manum venerarier Orbis.

Vi-

Victricem; ingenti quando correptus amore
Perſarum auguſti Regis, ſummasq; patentis
Imperij miratus opes, famamq; Tyranni,
Inuictamq; tuam virtutem, ac robur in armis,
Et nomen quod iam factis ſe ſe æquat Olympo,
Pacem orat, ſeq; ipſe tibi, ſuaq; exhibet vltrò,
Pax rebus, bellumuè cadat, mandatq; perrenem
Accipere, ac præſtare fidem, & coniungere dextras,
Seraq; perpetuum firmari in ſæcula fœdus,
Huius amicitiæ non te fortaſſe pigebit,
Sunt olli reges famuli, ſunt oppida forti
Plurima capta manu, paret Getulus, & omnis
Maſsylùm regio, nat vaſtis æquore claſsis
Puppibus, atq; infecti auri, factiq; talenta
Sunt multa, & bello floret delecta iuuentus;
Si libeat, non indecòres, nec inutile vulgus,
Hos poteris ſocios bellacibus addere Perſis.
Præterea Regi, quò nos tendemus, & ipſum
Suppliciter iuſſi donis venerabimur amplis,
Inſtituet ſacra Aſſyrio, penderq; quotannis.
Auri magna volens inſcripti pondera centum,
Et conſanguineæ perſoluet debita genti.
Quandoquidem genus hinc noſtrum, & natalis origo,
Et ſumus antiquùm veſtro de ſanguine creti;
Nam victa Heſperia, cæſoq; tricorpore rege
Cum pater Alcides populis ſtipatus Eois
Occiduis olim remeans de finibus iret,

Has

Has ſedes legere ſibi, Nomadesq́; vocari
Sunt patres, cepitq́; lubens terra hoſpita Perſas.
Nunc quoq́; facta manent tantorum, ac nomen auorũ,
Famaq; perpetuis deſcribitur alta ſepulchris.
Hoc etiam meritis, Ductor fortiſſime, veſtris
Additur, hoc pacem Perſarum ab Rege rogamus.
Talia Maſſules fatus; dein pocula magno
Aurea bina Duci donant, quibus arduus Atlas
Enitet, atq; humero fulgentia ſuſtinet aſtra;
Tum draco, & Heſperidum rutilant poma aurea ſeptis.
Hic etiam dat facta manu Tirynthius Heros
Eximia, Herculeiq; micant multa arte labores.
Addunt loricam, galeamq́; atq; aerea ſcuti
Texta auro parte ex omni radiantia fuluo,
Tutamenq;, decusq; viro, ſi prælia poſcant,
Nec dictu facilem, Mauruſia tegmina, veſtem.
Dona manu verſant Perſæ; ac mirantur honorem.
Nulla tamen mouere auidas magè munera mentes,
Quàm gemini iuuenes, captiuaq; corpora bina,
Suluſſa euicto pridem quæ ceperat hoſte
(Machlyas appellant patrio cognomine gentem).
Hi ſexu gaudent ab origine ſtirpis vtroq́;,
Semiuiriq; ſinu, nam maſcula dextra, ſiniſtrum
Fœmineo ſed læua latus grauat vbere mamma,
Inſigni, Aſſyriiſq; ignoto obtutibus antè.
Spectaclo explebant oculos, monſtroq; trahebant
Pectora nudi ambo, tùm barbara veſtis vtriq;

Præcipitat ſe ſe ad ſuras, lambitq; cothurnos.
Abdarides donis, dictisq; intentus amicis
Legatos placidè amplectens hæc reddidit ore.
Fecit perpetuò quod ſe feciſſe iuuabit,
Rex veſter, nec mente dies hoc auferet vlla
Officium, Numidæ, manſuro fœdere quippè
Ipſe in amicitiam coëo, ſocioſq; ſaluto,
Et iam nunc pacis do certa in pignora dextram.
Ad regem verò, quem regna immenſa verentur,
Templaq; conſtituunt, cumulantq; altaria donis,
Dimittam egregiè, & comites abeuntibus addam,
Ne qua viæ officiant variorum errore locorum.
Ille Deum os, humeros referens parère volentes
Excipiet facilis, dominique admittere veſtri
Obſequium haud renuet; quin vos in regna, domoſq;
Donatos largè patrias, lætoſque remittet.
Intereà hoſpitijs, iuuenes, ſuccedite noſtris,
Et feſſos artus placida curate quiete.
Vix ea dicta dedit, cum ſe malè ſanus ab amplo
Conſeſſu eripuit populi moderator Eoi.
Scilicèt infando iampridèm ſaucius ictu
Haud ſufferre valet, ferus oſſibus æſtuat ignis;
Sunt olli antè oculos ſemper mirandaq; formæ
Gratia, nec voces non blanda in verba ſolutæ.
Protinùs, vt nullam capto dat flamma quietem,
Se partes rapit in varias, ac tota pererrat
Caſtra mali impatiens, ſi fas lenire furorem
Va-

Vadendo, qualis magicis corrupta venenis
It fera, vel qualis paſtus mala gramina taurus;
Ille quidem latè ſyluis fugit æger opacis
Nequicquàm, ſæuit miſerum ſub pectore virus.
Interdum ſolo in thalamo ſe ſe abdit, & omnem
Conſpectum fugit, & curis immobilis hæret;
Nil decus egregium belli, nil turpis amantem
Fama mouet, totum tenet importuna libido.
Sic leo, cui magnos dudum furor igneus artus
Corripuit, ſenſimq; domat, non vaſta peragrat
Arua ferox, ſed cum gemitu pendentibus ægro
Solus pumicei ſub rupibus accubat antri;
Paſcitur in latis agris ſecura iuuenca.
Ipſe etiam totis exercitus ocia campis
Fœda terit, nulli pugnę ſub pectore cura eſt,
Nec pudet eximijs nil famam extendere factis,
Nec premere Iſacidam, ac regnum ditione tenere.
Dudùm cœpta ſilent opera interrupta, nec vllæ
Aſſurgunt moles, ſolus mouet arma Cupido.
Tempus erat, quo Sol noſtris auerſus ab oris
Flectit equos procul, & iaculis fugientia terga
Autumni figit criſtati doctor Achillis,
Et populatur agros, ac ſyluis demit honorem.
Et iam contractum iuuenis venatibus æquo
Exercet ſub Sole diem, & ſquallentia raucis
Arua terit canibus, longaq; ambage viarum
Perſequitur leporem, figituè interritus aprum.

Digitized by Google

Tecta ſenex colit, & gaudet iam frigidus igni,
Dum ludunt gremio pueri, paruumq; nepotem
Ante focum pleno feſtiua alit vbere nutrix.
Iamq; adeò per inane dies ſe quartus agebat,
Ex quo Bethuliam turbauit inutilis armis
Diffidens populus, veniamque ab rege petendam
Obtinuit, mediumq; viæ dimenſus Apollo
Auricomus liquidas pingebat clariùs auras.
Intereà latè caſtris effuſa iuuentus
Pars vino indulgent; nec non crateras ahenos
Vertunt, pars dulci curas auertere ſomnó;
Non alij ludo parcunt; ac tempora fallunt.
Immemores; vacui languent in puluere currus.

At non Aſſyrius, belli cui ſumma poteſtas
Lætitiæ vacat; aut ſomno deponit amorem,
Sed gemitum ciet; atque imo ſuſpiria corde
Ingeminat; veluti ſonitum dat ſpumeus amnis
Ære cauo inclusus, cum ſæua incendia ſubter
Stridunt, & mittit Vulcanus ad aſtra fauillam.
Tum Bagoam aggreditur. Mẽtis pars maxima noſtrę,
Haud æquum eſt tibi crudelem celare dolorem,
Qui me iamdudùm exagitat, tu fortè furentem
Vidiſti, & miſerum penetraſti in pectore vulnus.
Heù quantos ignes hæc nobis ſubijcit hoſpes;
Quæ flammæ abſumunt animam; nil tale (fatebor)
Poſtquam prima dies liquidis me prodidit auris;
Senſi equidem, ſpecie nec flecti poſſe verebar;

Nunc

Nunc cedo, ſuperet certè, ſpoliumq; Cupido
Egregium templi ſumma ad faſtigia figat.
Tunè vides, quæ vis oculis? qui greſſus eunti?
Quales purpureo diffundat ab ore loquelas?
Quem pigeat tanta vinci, ni ſolus amorem
Oderit, aut pudeat victum virtute fateri?
Vel Dea, crede mihi, eſt, vel ſanguinis vna Dearum.
Nunc tu, per ſi qua eſt pietas, quæ plurima tecum eſt,
Nec forte haud merui, noſtro ſuccurre labori,
Tantum oro, tibi Iudithiæ cuſtodia curæ,
Te facile alloquitur, tu tenta corda precando,
Pollicitis ſuade, cauſaſq; haud deſine amandi
Nectere; quid neget hic vlti ò captiua virago?
Quæ patriam prodit, curabit nè illa pudorem?
Affer opem, noſtra incumbit ſpes te omnis in vno.

Sic rogat, amplexuſq; homine pro munere habendo
Spondet opes large, & ſeruilia pectora mulcet.
Quid non cogit Amor? vix appellare ſuperbos
Abdarides proceres, ſummiſſoque aſſurgere Regi,
Aſper, acerba tuens, & non placabilis vlli.
Nunc vbi ſenſus hebet, premiturq; cupidine cœca,
Haud famuli pudet, & tantum non pronus adorat.
Non ſiluit Bagoas, & contra talibus infit.

Vidi equidem [illegible] animo tibi ſurgere curas
Nec venit in mentem, quæ te crudelis inire
Pernicies poſſet; tunc quando, maximè Ductor,
Te quoque percuſſit formoſæ Cypridis Ales,

Hoc

Hoc vno mecum domini ſolabor amores,
Quod forma, & tantis virtutibus Iſacis aucta eſt,
Vt tibi non æſtus huius ſit fama pudori.
Nunc mandare tuum eſt, me fas (abſiſte precari)
Iuſſa ſequi, Dominoque alacrem parere merenti.
Tu mihi prima ſalus, tu ſummos mitis honores
Largiris, videorq; aliquis tecum eſſe Deorum.
Accipe nunc, quænam ſubitò ſententia nobis
Inſurgat, nec verba nega demittere in aures
Ipſe intentatum nil linquam, animumque mouebo
Lenibus alloquijs, adituq; haud vtar iniquo
Tempore correpto fandi, meus iſte labor ſit:
Tu tamen intereà, quando fortuna ſalutem
Attulit, hoſpitibus largas ſub veſpere menſas
Apponi, & noſtra acciri de gente iubeto
Egregios ſimul Heroas, ſimul ipſe vocabo
Iudithami, & luxu audebo prætendere tædas;
Haud decus abnuerit, ni lęua eſt mente virago.
Quinetiam ad victum latarum copia rerum
Deficit, & vacuo ſquallent ieiunia diſco.
Indè epulæ, Bacchi & liquor, interiectaq; cœnæ
Carmina ſuadebunt, magno ne pugnet amori,
Atque lubens Domini contingat ſerua cubile.
Tum victor fuere, & placitis ne parce Hymenæis.
Annuit Aſſyrius monitis (cuſtodia Regis
Ætherei vetuit, ne quid violentia magni
Conaretur heri, Bagoaſque haud ſæua ſuperbo
Con-

Conſilia inſtrueret) nec non conuiuia luxu
Inſtitui iubet ingenti, mentemq; reſumit.
Horrificum ſicut reſidet mare, & alta quieſcunt
Æquora, cum venti fugiunt, ac triſtis Orion
Noctem, hyememq; trahens, & Cœlo inuecta ſereno
Pura dies rebus deiectum reddit honorem.
Haud ſecùs Abdarides Pharij ſermone leuatus
Et triſtes animos, & vultus exuit ægros.
Nec mora, feſtinant famuli, menſasq; reponunt,
Accelerantq; dapes; centum ſtrauere iuuencos,
Centum lanigero raptos ex vbere fœtus,
Dantq; auium immenſam ſtragem, quæſitaq; ſyluis
Fercula diſponunt, verubusq; inſecta refigunt.
Ipſæ iam teretes haſtæ, iam mollibus enſes
Obliti bellum dapibus ſeruire parandis
Lætantur, factoq; (nefas) miteſcere turpi;
It Bacchus caſtris, & cœci mater Amoris
Rectores, ignesq; tegunt, & fumus Olympum.
Nocturna expectant acciti tempora patres.
   Hęc ſuper è muris Hebræi, ac turribus altis
Proſpectant dubij, quæ totis gaudia caſtris,
Quid ve parent, an fortè animos, viresq; refecti
Aſſyrij ſub luce velint pugnare ſequenti
Molibus aggreſſi murum, & quatere ariete portas,
Extremumq; manu contrà tentare laborem.
Iamq; adeò ſupereſſe nihil ſuccurrit alendo
Semianimi populo, & pacem, veniamq; precandi

Eſſe diem, nondum lucis ſplendeſcere quicquam
Tot tenebras inter, nec iter prodeſſe, nec aula
Iudithæ, ac multo miſceri mœnia luctu.
Tunc Pater omnipotens ſtellanti è vertice mundi
Eoi luxum populi, triſteſq; ſudorem
Spectabat curas, & corda infracta labore,
Cum puer ætherij ciuis pulcherrimus arcis
Aureolo intonſus flauentes vertice crines,
Qui genus Abrami, dilectaq; regna tuetur,
Iſacidum obſeſſis remeans de mœnibus ibat
Obſequio alarum, ceſſit Polus, anxius ille
Hac Regem ſupplex orauit voce tonantem.
O Pater, ò ſuperumq; hominumq; immenſa poteſtas,
Quandoquidem auxilijs cœleſtibus arma leuari
Noſtra iubes, adſum, atq; æternum Numen adoro.
Scilicèt occiduum in pelagus iam quarta ruit lux,
Ex quo decretum Aſſyrios admittere muris,
Ni prohibes, proh quanta ferent incendia victis,
Qualia de Cœli nitida ſpectabimus arce
Seruitia, & cædes, turpeſq; libidinis auſus;
Singula quid memorem? factum cras imminet atrox.
Quin etiam dudùm media inter barbara caſtra
Gente ſub immani fœdo Iuditha periclo
(Nam quò adeò ſe tanti operis conuiuia vertant?)
Subiacet; an ſobolem, tua quæ tot dicta per annos,
Oblitus tandem, Pater, es, nec pignora curas?
Certè hanc exiguis vexiſti ad ſydera natam

Pri-

Principijs, ſummaq; in maieſtate locaſti,
Æternum imperium, æterni geſtamina ſceptri
Pollicitus; certè caſum miſeratus iniquum
Bethuliæ pridem ſine re, ſine fruge ſalutem
Annueras miram populo, dextraq; ferendam
Fœminea; vlla poteſt ſententia vertere mentem?
Aſt ipſe, infando ſceleri cum deditus eſſet,
Marmoribus cultuſq, tuos adhiberet, eundem
Seruaſti tamen, & patrio tutatus amore es;
Nunc, quandò iuſtis vni tibi fidus in aris
Sacra facit, primiſq; manum compeſcit ab actis,
Deſtitues? nulliſq; adeò placabere votis?
Hoc equidem amiſſos regum ſolabar honores,
Auectas & opes, captiuaq; colla meorum.
Scilicèt hinc illum ſeclis voluentibus olim
Adfore ſperabam diuino è ſemine, gentes,
Reſtituens altè prima collapſa ruina,
Qui regat, & regnum nullis qui terminet annis,
Et famam, legeſq; ſuas, moremq; ſacrorum
Vltrà Indum, Gangemq, vltrà, & vaſta æquora ponti
Protendat, penetretq; ignotas nomine terras,
Quamquam nulla mihi ſpem dement dura, nec ipſe
Fœdera veridicus frangis, captouè recedis
Conſilio, quæ pollicitus, Rex magne, manebunt.
Sic memorat, præſens cum fortè hic ſubſtit Ales
Aſſyrij generis decus, & tutela, preceſq;
Principis Hebræi percepit, & auribus hauſit;

Nec mora. Non equidem fratris rationibus obſto
(Excipit) ò bone Rex, tibiq; haud parere recuſo;
Tu tamèn, immerito quamuis, ignoſcere mundo
Non refugis, tibi nec laus vltima parcere iniquis;
Propterea ſeclis mittes voluentibus illum,
Vnus reſtituat prima qui lapſa ruina;
Quarè animas etiam Perſarum, & neſcia veri
Reſpice corda, Pater, queis vitam, animumq; dediſti
Nempè tui ſimilem, atq; æterna ad gaudia natum.
Non peto, vt Iſacidas valeant depellere regno,
Aut delere genus; ſuperent (debetur) amici;
Haud cadit in noſtram talis ſententia mentem:
Sed tantam ſegetem ne Ditis in horrea mittas
Vrendam æternùm coeco crudeliter igni,
Id cupio, id ſupplex te toto pectore poſco,
Neu lethum acceleres, tua donec numina tandem
Noſſe queant, vitæq; capi melioris amore,
Atq; viam affectare Polo, & contendere ad aſtra;
Profuit ambigua non raro in ſorte morari.
Bethuliæ haud ratio deerit, qua ſoluere poſſis
Obſidium, & manibus Iuditham auferre profanis.
At, Pater, Aſſyrios (dictu miſerabile) nuper
Fulminea tot te dextra fudiſſe memento
Ad Styga compulſos, flammæq; æterna fluenta
Per noctem: Aſſyrij poenas dent ſcilicèt vni?
Sis facilis precor, & præſentibus annue votis.
Hæc ille, hæc Genitor ſedato pectore reddit.

Nulla

Nulla poteſt noſtram ſententia vertere mentem
(Noſtis enim pueri) & priùs ima in Tartara Cœlum
Corruet; ergò animo accipite, & deponite curas,
Tuq; adeò, Iudæa ſalus cui plurima cordi eſt,
Ne querere hoſtiles dudum impendere phalanges
Bethuliæ; Huic preſſæ dura obſidione ſalutem
Pollicitus caſtris Iuditham illudere Eois
Decreui, haud aliud mutato pectore voluo,
O quanto hæc luctu conuiuia læta rependent
Mane nouo amentes; memorabitur id quoq; factum
Per populos, ſeriq; ſtupebunt auſa minores.
Macte, meo abſolui facinus de numine cura.
Quinetiam ſperas, neq; ſpes te (abſiſte vereri)
Fallet ab Abrami venturum ſemine, gentes
Qui regat, & regnum nullo qui terminet æuo
Diuinum genus, & mea ſumma, & ſola voluptas;
Certè aderit, certè, vt pluuius de nubibus humor,
Manabit niueum in vellus, lucemq; ſub ipſam
Auroræ in teneras vt ros delabitur herbas,
Deſcendet, dioſq; oculis prætendet honores.
Tempeſtate illa deſertas vndiq; terras
Ridere, ac læto plauſu loca ſola ſonare
Aſpicies, Mars, & bellum delebitur orbe
Et pax tranquillos populos ſecura tenebit,
Mucronemq; opifex in curuum finget aratrum,
Et verſa in falcem curabit lancea meſſem.
Aſt ætas hunc firma virum cum fecerit, & ſe

Per medias gentes feret, ac dabit ore loquelas,
Tunc ſaliet, curſu & poterit præuertere ceruos
Claudus, & arentes in verba ſonantia ſoluent
Hi linguas, illi coecas liquiſſe tenebras
Gaudebunt, tandemq; data res luce tueri:
Audire hinc alij poterunt, aureſq; patebunt
Præcluſæ, atq; iterum defuncta cadauera Solem
Spectabunt; ſedenim ſtygijs inſenſa cateruis
Cum vita occumbet, parietq; in morte ſalutem,
Probraq; erunt decori, melior naſcetur imago
Tùm rerum, æternùmq; colent ſecla aurea terras;
Quippè meo generi ſuper & ſola cuncta, ſuperq;
Æquoris vndoſi tractus, coelumq; beatum
Imperium immortale dedi, nullamq; tenebit
Regnandi metam, & populos ſimul inferet aſtris,
Iuſtitiaq; latus præcinget, baltheus olli
Cana fides, penituſq; animas rimatus apertas
Ius dicet, priſcaq; ruet veſtigia fraudis.
Ille doli, ſcelerumq; faber deiectus Olympo,
Qui laxis bacchatur humi metuendus habenis,
In loca foeta malis, atra ſquallentia nocte
Ibit in æternum præceps, centumq; premetur
Indignans nodis, nec regnum proferet vltrà,
Ad te nunc, qui caſtra foues aduerſa, reuertor.
Si genus hoc vlla ſub tempeſtate viderem
Id fore, criminibus ſaturum quod deniq; foedis
Abſtineat, mundiq; Patrem cognoſcere diſcat,

Haud

Haud fruſtra orares, ſumma eſt mihi parcere cura:
Sed quid ſperandum? vel quæ meliora profanis
Expectemus ab his, ſcelerato ſacra tyranno
Qui faciunt, noſtraſque aras, & nomina noſtra
Omnibus inuadunt opibus? num Perſica tela
Opperiare Polo, & permittas ſontibus aſtra?
Aſſyrij poenas vni dant, ſcilicèt vni
Crebriùs in noſtram ſurgunt legemq; genusq́;
Quarè agè, ne noſtris, ne nate, obſiſtere perge
Imperijs, neu te pigeat cecidiſſe merentes,
Non deerunt, qui ſacrilego pietatis amantes,
Succedant generi, & conſcendant aſtra nepotes.

Sic ait, & finem tremefacto rebus Olympo
Hunc ſtatuit Pater omnipotens: diuina quieſcunt
Aligeri ad mandata, pares virtutibus ambo,
Luce pares, nempè à Superis diſcordia campis
Exulat, & reditum nequiquam affectat ad aſtra.
Ipſe Hebræorum deſcendit ab æthere victor
Princeps, & iuxtà comitantem ex agmine pulchro
Alloquitur puerum. Si fas, diſcrimine tanto
Te ſocium optarim, generis lux maxima noſtri,
Hùc ades, hoc tibi erit non vilis gloria facto,
Quippè ego dum reliquis inſudo rebus, & ipſi
Foemineo lateri, atq; obſeſſis moenibus adſto,
Abs te quid cupiam, mentem hùc aduerte, recludam.
Mox cum purpureo, procedet veſper Olympo,
Humentemq́; polo tellus inſperſerit vmbram,

Iu-

Iudithæ Aſſyrius miſero correptus amore
Dux oratores Numidas, belliq; magiſtros
Perſarum primos epulis iam ritè paratis
Expleri dabit, & menſis accumbere opimis,
Illa aderit ſimulans, premet altas pectore curas.
Vadè agè nunc ergo, ac tellurem labere ſubter,
Infandosq; lacus, & regna horrentia quære,
Lethæus quà latè ingens immurmurat amnis,
Illic per ripas, interq, papauera dulci,
Inuenies Somnum ſopitum membra quiete;
Hunc cape, pulſatumq; adeò de ſedibus atris
Erue, ni facias, nunquam, tarduſue ſequetur,
Atq, afferre iube cognati fluminis vndam
Aſſyriûm intrà caſtra, ſoporiferumq, liquorem;
Tum Baccho, & pateris latè exitiale venenum
Miſceat, & miſerum ſpargat per vina ſoporem.
Quæ deindè eueniant, curare haùd temporis huius,
Hoc inſtat nunc, tu volucrem, puer, arripe curſum,
Vnum oro, noſtrisq; celer ſuccurre periclis.
Dixerat: is roſeo contrà ſic excipit ore.
Immò ego ſollicitus veſtris me adiungere rebus
Optabam dudum, nunc quandò nota voluntas
Eſt tua, parce puer precibus, mandata capeſſo.
Conticuit, ſocio & celeri parere volatu
Feſtinat, liquidasq; fuga præteruolat auras,
Et ſubit obſcurum terræ, caueasq; latentes:
Ingreſſus primùm fluuiorum, ignotaq; Nili

Princi-

Principia, & cunas, fumantibus inde caminis
Argentumq; aurumq;, & ſtagna liquentia ferri
Vaſta videt, ſtudiumq; hominum execratur inane,
Talia qui terra, & terra caligine merſa
Veſtigant, putribusq; inhiant diteſcere rebus.
Ventum erat ad limen, graditur nil ſegnior ille,
Squallentesq; domos Herebi, ſemperq; carentes
Luce locos adit, & furuum tenet aureus Orcum
Hinc via diuiditur duplex, & ſemita calles
Partitur geminos, fert læua Acherontis ad amnem,
Cocitiq; ſinum, Phlegetontaq;, ſulphure fumant
Horrendo loca, nec requies datur vlla malorum.
Hic animæ ſontes, crimen quæ triſte piare
Abnuerant, vana ſeu relligione Deorum,
Siuè odijs preſſæ expletis, fuſoq; cruore,
Et quas in fanda dulcedine cæca voluptas
Impulit in ſcelus, & maculare aliena ſubegit
Hoſpitia, inſontisq; torum violare mariti,
Gauiſæ aut furto ſunt, nec dum vita manebat,
Pertæſum eſt culpæ, metis ſinè temporis vllis
Durum exercentur pœnis, pars vnguibus artus
Vncis diripitur, pars flammis acribus vſta
Taurinis piceas mugitibus incitat auras,
Hi feruent ære impoſiti, calidisq; coquuntur
Fluctibus, aſt alij ſubiecto ad lumina collo
Frigenti mulctantur aqua, gelidoq; premuntur
Flumine, fœda manus circum, formæq; pererrant

Horri-

Horribiles, ſtimulantq; ignes, & verbera donant.
Hìc & qui terras humano ſanguine primus
Tinxit, & in fratrem docuit ſæuire minores,
Æſtuat, atq; auſi ſuperos imponere contra
Saxum immane ſolo, turrimq; attollere ad aſtra,
Torquentur, dux antè alios Nembrothus in imo
Tunditur, & magni dat pœnas impius auſi,
Quem moles ſuper impoſitæ, & pro crimine ſaxi
Saxa premunt, premitur vox, & ſub pondere anhelat.
Spirat adhùc ignem Pharao, vultuq; minatur
Horrifico, Iſacidas qualis, Moſenq; ſecutus;
Intereà iactâtur aquis, & ſulphure fœdo
Mergitur: hic & Achab crepitante exuritur igni;
Nec procùl infandæ coniux ſæuiſſima culpæ
Supplicia exhaurit, raptisq; affligitur agris;
Innumeriq, luunt pœnas, capita ardua quondam,
Nunc turba infelix, ſpretum, execrabile vulgus.
Fortunati inopes, rerum quos nulla fluentum
Cura premit, nec amor ſtimulat malè ſuadus habendi;
Palla ſed ſciſſa fulgent, & ſimplice cruſta
Gaudent, ac tecto quærunt ſub purpure regnum;
Illis non luxus miſero mutabitur igni
Ambroſia ætheria ſaturis, & nectare puro;
Non hæc pro auratis horrentia clauſtra ſubibunt.

At dextram tenuere boni, pars ignea cuius,
Scilicèt infletis acies vbi plurima culpis
Relliquias ſcelerum, leuia & commiſſa piare
Con-

Conſueuit flammis; ſæuos ſpes mitigat ignes.
Pars autem impatiens pœnarum, expersq; doloris,
Florentes luci, nec non molliſſima Tempe
Haud procùl, & ſedes intacto vere pateſcunt.
Hic animæ inſontes habitant, ſanctoq; fruuntur
Elyſio (ſinus Abrami cognomine dictus)
Tam quæ principiò recta venere relicto
Corpore culparum exortes, quam carcere ductæ
Contiguo, & mediæ flammis luſtralibus oræ
Temperiem nixæ in placidam; ſimul atq; piarant
Hæ labem; quippè hæc alacres loca læta ſubibant,
Donèc ab æterno promiſſus Numine Vindex
Adforet, & clauſi ſeras laxaret Auerni,
Inferretq; Polo ſocios. ſermonibus illi
O quibus exilij fallebant tædia longi;
Carmina venturo quæ non humana canebant
Ardentes Regi, conuexaq; mente petebant.
Hic gemini patres humanæ ſtirpis origo,
Hic demiſſa neci ſoboles, & victor aquarum
Vitiſator, ſimùl Abramus, ſimùl ordine longo
Abrami genus innumerum, vatesq; ſedebant,
Moſes antè alios, cani Samuelis imago
Proxima, tum Dauid cythara donatus olympi.
Intereà aligeræ labuntur ab æthere mentes,
Solanturq; moras, & diæ lucis amorem.
Nec minus ad Lethen iuuenis demiſſus ab alto,
Vt propiùs ſtetit, alloquio compellat amicos

R Præci-

Præcipiti, mulcetq; animos, factiq; propinqui
Summa legit capita, & ventis velocior exit.
Illo autem auertente pedem, & ſpatia ampla ſecante,
Pollice percuſſit chordas, qui regia vates
Sceptra tulit, dum vita fuit, vocemq;, animumq;
Multa Deo plenus cecinit, dixitq; futura.
Salue, magna virûm domitrix, quam Rector Olympi
Dat regum præſtare armis, lateq; patentem
Auroram premere, atq; orbem ſub ſigna coactum;
Fortunata nimis, neq; enim ſine laude Tonantis
Eximia factum hoc adeò, & tua fama feretur,
Quà Sol cumq; micat, rutilo dum ſydera cœlo
Labentur, dum Luna ſuum vaga circuet orbem,
Grandiaq; attoniti celebrabunt auſa nepotes.
Iamque adeò noſtræ laudes, atq; inclyta facta,
Magnorumq; tuis concedant nomina regum.
Tempus erit, quando tantæ virtutis amore
Incenſus Vates Muſarum haud vltima cura,
Patre Atheſi vates ſatus, & Benacidè Nympha,
Magnanimum iuxtà Tyberim, ſacroq; ſuperbum
Imperio, & latè cœloq; Hereboq; verendo,
Te canat, & curis interdum ereptus iniquis
Geſta peregrinis mandet tua fortia chartis,
Ac ſtimulet reſides animos, & inertia corda,
Scilicèt vt tandem memores virtutis auitæ,
Atq; tui in primis auſus exempla ſecuti,
Compoſitis poſtquam rebus pax aurea reges.

Lenierit dono Diuûm, & Patris arte Latini,
Ipſi opibus ſimùl vnanimes, & fœdere iuncti
Acceptis inhient extingui dedecus armis,
Et ditem Ægyptum, ac Solymûm pulcherrima regna
Connixi eripiant vinclis, duroq; Tyranni
Seruitio, effoetum ſenio qui deniq; mundum
Viribus inuadet vaſtis, lateq; tenebit
Littora, vę nimium Latijs vicina colonis,
Et ſuſpirata dent libertate potiri,
Sacraq; reſtituant, araſq; ac vota reponant.
Illum non Bactra excipiant, non vltima Thule,
Sed coniuratæ depellant vndiq; gentes,
Crudeles vt nuda manus poſt terga reuinctus
Spectetur celebres Capitoli implere triumphos,
Vindicibus pœnas nec non perſoluere flagris.

Te decus hoc, ſpecieſq; olim Pater Vrbis, & Orbis,
Magne VRBANE, manet, cum tu virtutibus aureo
Fœcundum caput eximijs diademate cinges,
Et per ſeptenos aluearia BARBARA colles
Mella dabunt. te rerum adeò potiente, reducat
Bella licèt Mauors, & ab alpibus inferat arma
Deiecturum vrbes minitans, tamen alta patebit
Ianua tum Sophiæ, atq; attollet regia Muſas,
Quarum laus ingens tute ipſe, ornere priusquam
Auro tergemino, Parnaſi augebis honores,
Et noſtro ætherius plectro lætabere Vates,
Rerum inter curas magnarum, & grandia legum

Pondera, quò interdum raptus ſuper aſtra quieſcas.
At vis conſilij tua poſtquam, & conſcia virtus
Æquora trans ponti validis diſciſſa carinis
Bellorum Italia triſtes auerterit iras;
Et de barbarico deuexerit orbe triumphum,
Vno tùm populi gaudebunt denique ouili,
Et ſolo vnanimes ſub te Paſtore cubabunt.
Hæc prodit, feriſq; hilarat ſucceſſibus aures
Fatidicus Vates, latè loca murmure plaudunt.
Reſponſant nemora, & vocem docta auia reddunt.
Hos igitur, maneſq; inter, qui ad tempora certa
Dant pœnas, medius Lethæus diffluit amnis;
Nec prius egreſsis igni fas ora videre
Sanctorum heroum, dulceſq; intrare receſſus,
Quàm ſe ſe abluerint, & lento flumine mergant
Obliti noxas, veteriſq; piacula vitæ.
Hos iuxtà latices ſquallentis margine ripæ
Torpentem de more Puer cœleſtis, & omnium
Immemorem reperit Somnum, cui pallida ſemper
Ora, graues oculi, deſes premit ilia pennæ:
Conſtitit ille ſuper, neq; ſegnius excitat vrgens
Cunctantem, lateri & calces elidit inerti:
Surge agè, rumpe moras, non hæc ſibi commoda poſcit,
Quod gerere eſt opus, exclamat; dein cornua rore
Lethæo implere, ac virgam deferre iubebat
Somniferam, longè curas quæ auertit iniquas
Amne madens illo, atq; obliuia mentibus infert.
Iamq;

Iamq; iter arripiunt, ſuperas quod ducit ad auras,
Egreſsi, ſed tarda mouet veſtigia Somnus.
Vt feſſus ſonipes, male ſana aut gramina paſtus
Lentus agit ſe ſe, ac medio cadit aggere, quippè
Ni deſertus eques calcaribus vrgeat armos,
Nequicquam patrias properè deſiderat ędes.
Haud ſecùs intonſus ſtellati ciuis olympi.
Irruit, & comitis capiti crudele minatur.
Iamq; ſoli conuexa tenent, iam moenia tangunt
Caſtrorum, liquidamq; ferunt in limina mortem,
Ecce ſub ingreſſu portas albere patentes
Reſpiciunt; dant vina cadis, & pocula ponunt
Ardentes famuli, lychnoſq; in ſera ſuperbos
Tempora ſuſpendunt; tellus inſternitur oſtro,
Ipſe ſoporatam Lethæo flumine virgam
Excutit in plenos arrepto tempore Somnus
Euigilans vtres, miſcetq; papauera Baccho.
Miles adeſt acie ex ſupera, remq; ordine curat,
Ille autem oblitus ripæq; Herebiq; ſoporem
Accipit, & caſtris medius requieſcit in amplis.
Intereà haud Bagoas miſeri Ductoris amorum
Immemor affatu molli lenire puellam
Tendebat, ſanctumq; animis abolere pudorem.
Virgo genus Diuorum (inquit) per quā aurea noſtræ
Secula nunc pubi redierunt æthere, ſola
Quid reſides? quid te ſpernentem hæc lumina cerno?
Dulciaq; egregiæ violantem iura iuuentę?

Vita

Vita fugit; generi morientum læta voluptas
Sola bonum, tenero dum gratia ridet in ore,
Nec tenuere niues effœto in vertice crinem.
Aſpice, vt vnius ſpatio roſa pulchra diei
Orta micet, pereatq; eadem, haud ſecùs aureus æui
Flos cadit, & ſpretos nequicquam flemus amores;
Nec te crediderim ſuperos feciſſe beatam
Vni Diua tibi; Solis nitet omnibus aſtrum,
Quarè agè, quæ mentem ſubeat ſententia noſtram,
Percipe. Te totis dudùm ſine lege medullis
Ardet amans Princeps, vultumq; abſentis adorat;
Si libeat, vinclo ſtabili connubia iungam;
Quas (equidem credam) non temnes conſcia tædas,
Et tibi erit curæ thalamum ſubijſſe potentem
Illius, è cuius nutu nunc maximus orbis
Pendet, conſilio quo nemo eſt maior, & armis,
Et claro eximiam ſobolem de Rege referre.
Non titulos, & opes memoro; Regina tenebis
Auroræ thalamos, ſpolijsq; tuebere poſtes
Illuſos, victæq; aderunt cum munere gentes.
Quid dubitas? nec dum tanto, Dea, cedis amori?
Nec tibi quod donum referat fortuna tueris?
Tædarum at ſi pertæſum, quis regibus obſtet?
Sed quid ego cauſas necto, & rationibus vrgeo?
Quis mores, & ſenſa feris aliena nec ipſis
Diuina in forma, pulchroq; in corpore credat?
Id quà confieri poſſit ratione, docebo.

Pacem

Pacem Oratores Numidarum ab rege precantes
Abdarides miſſos, Heroasq; ordine longo
Prçcepit ſecum Aſſyrios accumbere cœnæ;
Iamq; adeò veſper fuſcis vocat impiger auris,
Et Cererem poſuere, epulisq; onerare miniſtri
Feſtinant menſas; hùc te Dux optimus, hùc te
Accerſunt cupidi proceres; conuiuia ſancto
Coniugio vnanimes generoſa ornabitis ambo.
Ergò age carpe viam, & votis, precor, annue noſtris;
Atq; animos vultu coràm ſolare beato:
Et iam Perſarum quòd amica ingentibus armis
Fugiſti genere à ſcelerato, hæc prçmia ſume.
Hæc Bagoas, contrà hæc roſeis dedit illa labellis.
Ambiguum affectans, ſenſitq; inſtare ſalutem.
O tibi quas, mundi Rector, prò munere grates
Perſoluam, mihi qui tantum nil tale merenti
Placaſti Heroem? tu cuſtos optime noſtri
Communis Domini interpres, decus addite Perſis,
Magna refers, tali haud dignam me rebar honore
Ipſa quidem, ſed quis renuat, Dominoq; reſiſtat?
Tantis fruſtra oras, & cauſas nectis inanes,
Nulla mora in nobis, & iam mandata capeſſens
Te ſequor. ò qualis Iudithæ hinc fama paratur.
Hæc dicens humeros aurato inſternit amictu.
Inſertans oſtro ſuras, feſtinaq; tecto
Egreditur; ſtratum Iſacidis putat ille pudorem
Arte ſua, vanoq; amens exultat honore.

Ceu

Ceu canibus poſtquam iuuenum manus vndiq; cinxit,
Ac telis nemus, & tota quam luce ſecuta eſt,
Incluſit ceruam præda gauiſa propinqua;
Ecce per occultos aditus interrita furtim
Labitur, & longè campum tenet illa patentem,
Armaq;, & illuſam temnit ſecura cateruam;
Illi abeunt, diraq; inculant voce laborem.
Non aliter Bagoam gaudentem, & vana tumentem
Iuditha eluſit, palmaq; feſellit inani.
Protinùs imparibus curis in tecta feruntur
Regia, damnantemq; moras, & amore furentem
Inuenere Ducem; placitos vbi fulgere vultus
Ille videt, præſensq; furit crudelius ignis,
Optato cum poſſe frui ſe retur amore,
Lætitiaq; ſtupore ſimul conterritus, amens
Effari nequit, ac trepidat, nec ſe capit ipſe,
Nec iam diuinum patitur præſentis honorem
Frontis in obtutu primo. vir qualis in auras
Eductus, longum latebris, & carcere cœco
Qui iacuit, non ferre diem, Solemq; ſub ipſo
Egreſſu valeat; dat lux inſueta tenebras.
Tandem illam, quìcunq; poteſt, aſlatur, & omni
Abdarides colere officio, atq; ornare laborat.
Nec mora, dant manibus lympham, menſasq, coronant
Heroës, ſtrato circum diſcumbitur auro.
Quisnam epulas memoret, maleſani atq; hauſta Lyei
Pocula ab incautis. eadem corrupta iuuentus
Arma

Arma mouet caſtris, dapibusq; epulatur opimis.
Non tamen illa ſui, legisq; oblita paternæ
Ora peregrinæ contactu polluit eſcæ,
Continuitq; manus, & Perſas arte fefellit;
Relliquias patriæ Cereris, puriq; liquores
Nam fontis furtim dominæ ſuggeſſerat Abra.
Hùc omnes conuerſi oculi, Dux vniùs ore
Pendere, ac iuxta poſitam ſine fine pererrat
Luminibus tacitis, & ſe ſe in funera mittit.
Sic cantu illectæ volucres, aut farre per herbam
Diſpoſito, pubes quà retia tendit agreſtis,
Dum ſe circumagunt repetito ſæpe volatu,
Tandem hærent captæ. Quò te ipſe miſerrime, resq;
Proijcis Aſſyrias? quanti (breuis eſt mora) quanti
Te blandi exortem mercari optaueris ignis.
Hìc noua pro cœnam perituro peſtis amanti
Additur, & miſerum geminat ſub corde furorem;
Namq; Dionæus, peperit quem Gnoſſia tellus,
Carmina in Iſacidis iampridem inuenta ruinam
Dulcè refert, curuiq; eboris fila aurea pulſat.
Vndè Amor exortus memorat; quo tempore lucem
Hauſerit, vt fratrem tulerit, quò creſcere poſſet,
Cypria fatidici ſcitata oracula Phœbi:
Vtq; puer ſit mollis Amor, crudelis & idem
Puniat ingratæ paſſim faſtidia mentis:
Addit vim pueri magnam omnipotentis, & vno
Immenſam mundi molem conſiſtere Amore,

Atq; elementa modis connubia nectere miris.
Indè facem, ac ſæuo flagrantes igne ſagittas
Concelebrat, victosq; Deos puerilibus armis,
Et ſubijſſe Iouem nec dignas ſæpe figuras.
Quas verò ingeminat labefacta in viſcera plagas,
Sanat Hymen frater; pulchræ duo lumina vitæ.
Impr obe Amor, quid non cogas hominesq;, Deosq;?
Immemoresq; ſui quoties facis? attamen vno
Te ſinè dulce nihil, tu pulchræ pacis amicus
Immanes animos media inter proelia placas,
Et iuuenum flectis rigidas ad vota puellas.
Hymen ades, prolemq; ferat Cytheræa beatam.
Sic canit, & cytharæ digitos catus admouet aureæ;
Pulſa ſonant caſtra è plauſu, vallesq; reſultant,
Et Mars Aſſyrius ſub molli carmine languet.
Iamq; adeò expleti dapibus, menſasq; mouebant.

Grandis erat patera antè alias, atq; aſpera ſignis
Ex auro ſolido moles, regalia dona;
Hic Perſæ imperium primi; atq; horrentia bella
Egregius præclara opifex cælauerat arte.
Vidiſſes puerum eiectum canis vbera blandæ
Sugere per ſyluas, nec non creſcentibus annis
Pręcingi telis, ſeq; in ſua regna referre;
At qui terga prius dederant cita turpitèr hoſti,
Perſæ, conuerſis abolebant dedecus armis;
Vrgebant calidæ nudato pectore matres.
Hinc fluuium multo mittebat in æquora cornu

Scin-

Scindens, & lautas inter Babylonia menſas
In ſepta inſiliens per aperti gurgitis alueum
Regem obtruncabat, cui lapſus ab æthere durum
Scribebat digitus laſciuo in pariete carmen.
Hinc ditem Cræſum, atq; vrbes vaſtabat opimas;
Regia iam grandis ſoboles (mirabile dictu)
Non audita prius promebat verba timore.
Felix ille quidem, ſua ſi connubia tantùm
Deſpecta vlturus nunquam tranaſſet Araxem;
Namq; cadebat humi cęſus, regione locorum
Deceptus, famulæq; acies (dux fœmina) fuſæ.
Illa caput victi merſabat ſanguine regis.
Craterem hunc adeò (ſedenim ſæpè alta malorum
Indicia occurrunt, nec mens inſana mouetur)
Abdarides multo ſpumantem munere Bacchi
Accipiens, Vos noſtro (inquit) vos addite voto,
Aſſyrij, Perſæq; omnes, tibi, maxime Diuùm,
Hanc pateram libo, Aſſyriæ dominator opimæ;
Tu modò, ſi tecum hoc aliqua pietate meręmur,
Hanc noctem hoſpitibus noſtris, nobiſq; beatam
Annue. Sic memorans hauſit, ſeq; abdidit auro;
Excipiunt alij circum, regemq; ſequuntur;
Et medicata vorant Lethæo flumine vina.
Pulchra velut taurorum acies, florentia prata
Cùm tondet, quà ſe tulerat ſæuiſsimus anguis,
Et malè ſana ſuæ veſtigia liquerat iræ,
Neſcia fallaces auidis depaſcitur herbas.

Morſibus, atq; famem ſaturat moritura veneno.
Sic Perſæ ignari fraudum ſua fata bibebant;
Nec iam vlli mentem vinum, ſomnuſq; reli nquit,
Excedunt alacres, & claudunt oſtia ſerui.
Ipſa manet ſola in thalamis Iuditha Tyranni,
Veſtibulum nutrix incerto pectore ſeruat.

Nox erat, & furuo tenebrarum horrebat amictu,
Curriculo in medio properans; non verba, nec vllus
Senſus erat rerum, aut operoſi induſtria mundi;
Omne adeò pecudumq; genus, genus atq; volucrum
Quæ fluuios, quę ſtagna tenent, potumq; fouebant
Corpora tum ſomno vires, curiſq; ſoluta
Carpebant dulcem mortalia corda ſoporem,
In caſtris nullæ excubiæ, paſsimq; voluti
Per terram Perſæ vino, ſomnoq; iacebant;
Abdaridem longè antè alios vix artubus auream
Exutum chlamydem, nec iam præſentis amorum
Hebrææ memorem ſtratis placidiſſima pictis
Obruerat requies, feſſumq; profunda tenebat.
Illa vigil mente excutitur, ſubitumq; calorem
Accipit, ac ſibi cum ſentit iam cuncta fauere,
Accingit ſe ſę, nec quicquam incenſa moratur.

Tu mihi quę facilis noſtris ab origine cœptis
Hebręæ adſpiras lux ò clariſsima gentis;
Nunc adeò, cum mirum, ingens, memorabile factum
Aggredior tuum, & horret mens, refugitq; tremiſcens,
Diua, faue, & vatem ſummo ne deſere curſu,

Hic

Hic labor, hinc operi quærenda eſt gloria noſtro.
Principiò magni ſupplex Iuditha Tonantis
Auxilium implorat, lachrymisq; per ora volutis
Effatur. Nunc tempus adeſt, nunc fortibus auſis
Acritèr eſt tentanda ſalus, tu maxime rerum
Conditor, affer opem famulæ, dextramq; trementem
Confirma, & ſummis conatibus adijce vires.
Tu qui paſtoris pueri, ferroq; carentis
In formidandum direxti ſaxa gigantem,
Qui Ionathæ auxilio ſubijſti, deniq; dextras
Fœmineas etiam palmæ dignatus honore es,
Mecum eſto, colloq; caput depone ſuperbum
Prædonis Perſæ. calido ſic corde precatur.
Tùm ferijt noua lux oculos, ſubitoq́, per auras;
Quæ primos operis ruditħæ afflauit amores,
Nata Deo Virtus auratis emicat alis.
Agnoſcit iubar Hebræa, auxiliumq́; Tonantis,
Atq; nouas ſentit venis incedere vires.
Protinùs ornata teneros exuta lacertos
Purpureo latè circùm per ſingula voluit
Ardentes oculos, & regem lumine luſtrat
Ille iacet (neq; enim vinum exuperare poteſtas)
Exanimi ſimilis, ſomnoq; immobilis hæret.
Fortè tori Princeps habilem ſuſpenderat enſem
Aſſyrius lateri, ac iuxtà de more locarat,
Vt ſi quid ferret nox contra, vmbræq; ſilentes,
Arma citus caperet, trepidoſq; eluderet hoſtes.

Hunc illa inſpectum, atq; animo ſecum ante paratum,
Omnia poſtquàm tuta videt, radiantibus auro
Eripiens vinclis vagina educit eburna;
Tùm pallens, paulumq; animo, dextraq; morata
Ingens expendit facinus; mox obice rupto
Ira ſubit, fit tota calor, læuaq; iacentis
Implicuit crinem, dein Cœlo lumina figens,
Hanc tibi ſumme animam nunc ò, nũc, Rector Olympi,
Immolo (ait) pœnaſq; inimico è ſanguine ſumo.
Dixit, & exemplò magna vi interrita collum
Vulnerat aduerſum, repetito, & Principis ictu
Aufert nixa caput; minus ille in morte mouetur,
Quàm ſi dura ſilex eſſet, percuſſaue quercus,
Spiritus infernas deſcendit mœſtus ad vmbras.
Sic terror tantus nuper terræq;, mariſq;,
Conuulſus iacet, atq; ſuo ſe ſanguine mergit
Infelix truncus, neq; plus quàm fœmina facti
Auctor, nec validæ poſſunt prohibere phalanges;
Hic finis menſæ, ac ſperato factus amori eſt.
    Bellatrix, vbi ſe palma, prædaq; potitam,
Et pendere ſua magni caput aſpicit hoſtis
Exanimum læua, tepidis miſerabile corpus
Continuò inuoluit ſtratis, enſemq; reponit
Sanguineum, & palmas ad ſydera tollit adorans.
Intereà rimis dominæ ſpectauerat Abra
Auſum ingens, mortemq; viri, atq; exterrita diro
Crebriùs aſpectu horruerat; nunc ſe rapit amens
Læti-

Lætitia in thalamum, victriciq; oſcula figit,
Perſoluitq, Deo grates; tum ſedibus altis
Eripiunt pictum gemmis velamen, & auro,
Et capiti obtendunt exſecto, ac pelle reponunt
Taurina, qua dona tulit cerealia nutrix,
Atq; iter egreſſæ celerant; it pallida ceruix
Bellatoris, anumq; ingenti pondere curuat;
Et quà ſe ferre ad fontem Iuditha ſolebat
Noctibus in medijs, precibuſq; onerabat Olympum,
Circuit, & patrijs properat ſe reddere muris.
Intereà cuncta explorat, tenſiſq; mouetur
Auribus, atq; ſonos formidat cautiùs omnes,
Ne pateant, neuè obſit onus, prodatq, fugaces;
Et quam nulla modò caſtrorum oſtenta, nec vllæ
Terruerant acies, nunc omnis ſibilus auræ
Excitat, & gnaram patrati commouet auſi.
Non ſecùs, Hircanæ catulos qui Tigridis atro
Surripuit nido, mater dum quæritat eſcam
Per ſyluas, impletq; recentibus vbera prædis
Hunc omnes terrent ſonitus, huic ſpiritus omnis
Corda quatit, ſemperq; ſequentem ponè parentem
Formidat, pœnaſq; timet, mortemq; propinquam.
Apparent denſi poſita ceruice manipli
Per terram paſſim, verſoq; haſtilia ferro,
Enſeſq; galeæq; virùm, criſtæq; rubentes;
Nemo vigil, totis miranda ſilentia caſtris;
Illa nihil, nec ſpe prædæ, famæuè mouetur;

 Aſſy-

Aſſyrijsq; procul, tùm nota valle relicta
Se cura in montem ſubluſtri nocte recedit.

IV-

Digitized by Google

Ant. Tempeſta in.

IVDITHAE VINDICIS

Liber Quintus.

IAM Q; propinquabant vrbi muriſq; videri
De ſummis poterant ambæ, Latonia qualis
Pallet in incertis per nubem Luna tenebris.
Attonitis hæſere animis formidine primo
Aſpectu vigiles, gelidusq; per oſſa cucurrit
Cuiq; tremor, neq; enim poterant agnoſcere vultus,
Atq; vmbras tantùm, ſimulacra ignota, videbant.
Abner erat portæ cuſtos, ſummiſq; ſedebat
Aggeribus, ſpeculaq; locum ſeruabat ab alta
Quàm præſtans forma iuuenis, tàm fortis in armis.
Hic geminas primus vidit, longèq; retexit
Neſcius, ac ne quid per noctem fraudibus hoſtis
Tentaret, veritus, ſocium his compellat Abellum.
Vera nè conſpicio? an fallor? ſe ad mœnia raptant
Noſtra duo; ſeù ſint ſoli, ſiuè agmina ſecum
Fortè trahant, timeo inſidias, & ſi quid ab hoſte eſt,
Haud hoſti credo. procerum tu perfer ad aures,
Quicquid id eſt, curſuq; viam metire volucri,
Ipſe hac euentum obſeruans ſtatione manebo.
Dixerat, ille volat; patres ad mœnia tendunt,

Confeſtim moniti; tota diſcurritur vrbe.
Intereà Hebrææ celeri vicina tenebant
Aſcenſu geminæ, & gradientes nouerat Abner;
Ni pateant, ſaxo calamum torſiſſet ab alto
Egregius certa plagas inferre ſagitta,
Et quæ tuta modo ſæuo conuixerat hoſti,
Exuuiasq; adeò tulerat, nunc ſaucia vitam
Ciuibus in medijs dextra fudiſſet amica.
Reſtitit is dubiuſq; animi, trepiduſq; futuri,
Cunctaturq; inhians operis cognoſcere finem.
Juditha, vt ſentit ſe poſſe pateſcere notis,
Audiriq; valent voces, atq; aggere reddi,
Continuò exclamat. Vos ò recludere portas
Ne dubitate, viri, nihil hic hoſtile timendum eſt;
Adſum, nec dubiam refero Juditha ſalutem.
Vix effata, fores panduntur, vertice namq;
Omnia diſcendi ſtudio deſcenderat Abner,
Et Solem ſera reducem ſub nocte videbat.
Extemplò totam veris rumoribus vrbem
Fama replet, neptemq; canit Simeonis adeſſe.
Feſtinant, vulguſq; vijs fluit vndiq; plenis
Qualis ad occiduos portus cum nauis Eoo
Soſpes ab Oceano patrijs ſe reddidit oris,
Concurſus volitat, conduntur littora cœtu.
Tale erat Iſacidum ſtudium, taleſq; ruebant;
Nam neq; Juditham fuerat ſpes vlla videndi
Vlteriùs, reditusq; animum, ſermoq; puellæ

Addit; vbiq; faces, & noctem lumina vincunt.
Occurrunt primi proceres, atq; arbiter ipſe
Ozias, alacres, & feſta voce ſalutant,
Illa in conuentu medio, quà forte repertus
Telluris tumulus, ſtetit altior, atq; ita gentem
Alloquitur cupidam. Fuimus crudelibus Ochi
In Caſtris Ciues, quorum terrore fatiſcit
Orbis iam totus, ſed nobis adſtitit alti
Tutamen Cœli, & telorum haud obfuit horror.
Scilicèt hoc alta fixum cum mente ſederet,
Infandas homini populus ne poneret aras,
Iuſſerit & ſummis caput obiectare periclis,
Auertit Deus ipſe malum, & procùl omne repreſſit
Dedecus, atq; adeò ſceleratæ opprobria gentis,
Geſtaq; fœminea fieri dedit inclyta dextra.
Quod vos ne lateat, ſpes & cognoſcere veſtras,
Delatosq; mihi à ſuperis poſſitis honores,
Et dignas pro mole operis perſoluere grates,
Ecce caput (caput horrificum ſimùl illa retexit)
Auulſum ex humeris, & nigras ſanguine fauces)
Ductoris Perſæ, qui terras improbus omnes
Terruit, & cunctos fœdauit cęde penates;
Auſus quinetiam ſuperis indicere bellum
In nos immenſis conuertit viribus orbem,
Poenas poſcentem, atq; aris extrema minantem.
Hunc mihi placatum verbis, & amore furentem,
Cum noſtri ſpolium ſperaret turpe pudoris,

Subiecit pater omnipotens, & nocte ſub alta
Ad ſtygios ignes ſomno, vinoq; ſepultum
Mittendum dedit hac dextra; iacet ardua moles
Immanis trunci ſtratis, fœdumq; cadauer,
Nemo vigil, nullæ excubiæ, tenet omnia ſomnus.
Hoc etiam gemmis rutilum velamen, & auro,
Vltima barbaricæ miſero veſtigia pompæ,
Eripui, teſtemq; fero. nunc tollere gentis
Obſidium duræ, finemq; afferre labori
In veſtra nullo, ciues, diſcrimine dextra
Eſt poſitum, ſic certa tuli præſagia coelo;
Et iam nox fugit, & rutilans Aurora propinquat.
Ceruicem hanc igitur conto præfigite, & altis,
Vndè procul pateat, muris pendere iubete;
Nec mora, fidentes animi, nil tale verentem
In Perſam irruite, & generi ne parcite iniquo;
Illum terror aget palantem, atque ætheris alti
Cuncta manus dabit in veſtras Regnator, & auctor.
Hic fandi finem dedit; illi intenta tenebant
Lumina perculſi monſtro; nam ſicut ab alto
Excutitur ſi quis ſomno, non ille repentè
Percipit hauſta oculis, aut aure, & turbidus hæret.
Haud ſecùs Iſacidas ſtupor occupat; aduena pulſus
Expleri antè alios Achior nequit ipſe tuendo.
Poſtquam animis timor eiectus, ſub ſydera iunctas
Attollunt palmas, nec voci deniq; parcit
Maximus Ozias. Quæ tu Pater optime mundi,

Das

Das generi dona Iſacidum, non illa minores
Concipiant animo gentes: cui poſſe videtur
Fœmina opus tentare manu molliſſima tantum?
Nullæ ſufficiunt grates, ſat victima nulla;
Corda placent, ſed magne, tibi. tu celſa Syonis
Gloria, te Gades admirabuntur, & Indus,
Iuditha; ò qui te tantam meruere parentes,
Quàm ſuperis chari. iam nunc tibi cedere ſceptra
Noſtra decet, noſtrum merito tu concipe munus,
Eſt ſceptro ſatis apta manus, quæ vincere nouit;
Nos tua parentes dicto mandata ſequemur.

Hæc ille; oblatum ſed non Iuditha capeſsit
Imperium, & læto perſultant omnia plauſu.

At caput auricomum Tithoni lutea coniux,
Poſtquàm auſus tanti nomen peruenit ad aures,
Lætior è ſtratis tulerat, roſeosq; per artus
Fulgentes auro fundebat ſedula veſtes,
Dum ſternunt alij currum, geminiq; parantur
Quadrupedes: aderant Horæ, dominamq; frequentes
Ornabant; ſtellæq; ad limen penè fugata
Nocte ſalutantes ibant, veniamq; precantes.
Sed nondum Cœli valuis exibat apertis,
Cum caput Iſacidę ſcelerati regis acutæ
Inſertant haſtæ, ac ſumma ſuper arce refigunt.
Extemplò Ozias, Iudithaq; robora pubis
Delecta armari paſſim, Medumq; ferocem
Opprimere antè iubent, quam ſomnus deſerat artus.

Sopi-

Sopitos; nullum pugnæ dat buccina ſignum.
Illi verticibus galeas, nam cætera cingit.
Membra chalybs, aptant, maioraq; viribus auſi
Excedunt, neciam Perſas tentare recuſant
Innumeros pauci, ſed contra immittier orant;
Tantùm victricis confirmant auſa puellę.
Vtq; feræ, quando coelum poſt nubila, & imbres
Reddit ſe pura manifeſtum in luce videndum,
Gauiſæ abſiliunt latebris, Solemq; ſalutant:
Sic illi erumpunt iam libertate recepta.
Dic agè, quas acies contrà, quæ ſigna mouerent
Fulminei proceres Abrami à ſtirpe profecti,
Diua memor, quando immeritos longæua vetuſtas
Nocte premit; nos famam autem ſperemus inertes?
Erumpit florens ætate, & corpore pulchro
Balthaſar ante alios, nulli virtute ſecundus,
Si modò virtuti turmas deduceret æquas;
At verò centum ſolos ad ſigna coëgit
Inſtructos haſtis equites; ſuſpirat euntem
Iam matura viro iuuenem pulcherrima virgo.
Delectos ducit totidem, paribusq; ruentes
In certamen equis de ſanguine Dauidis Eſron,
Clarorum ingentem numerum qui iactat auorum,
Propterea extinctum referunt vexilla leonem;
Nam perhibent regem nondum puerilibus annis
Egreſſum, cum forte leo ſæuiſſimus agmen
Lanigerum peteret, prædæq; inhiaret opimæ
Hunc

Hunc expirantem flammas, fruſtràq; furentem
Audaci dextra compreſſis faucibus atræ
Demiſiſſe neci, ſpoliumq; inſigne tuliſſe;
Pòſt tali auſpicio ſolitum certamen inire.
Hi verò imparibus diuerſi comminùs armis
Certant, & claua feriunt, duraue bipenni,
Dependet læua gladius de parte recuruus,
Tum reliquus duro fulgens exercitus ære
It pedes; è Solymis primi, fortiſsima bello
Pectora, pila manu criſpant, nec penſile collo
Non cadit in tergum (connectit fibula) ſcutum.
Hos regit Abdias lingua bonus, & bonus armis.
Proxima confertis graditur gens curua pharetris
Sub duce Rameſſo non parui nominis; ille
Ictu non vnquam torqueret ſpicula vano,
Et poſſet curſu celeres præuertere ceruos.
Arcum læua tenet, lethalem dextrà ſagittam
Gentis habet, galeæq; micant in vertice paruę.
Nec tercenteno Sarchontem milite ſeptum,
Milite, montanis vitam qui durat in agris,
Indictum patiar; ceruicibus arduus ille eſt
Suprà omnes, vultuq; truci feſtinat in hoſtem,
A quo ſe arceri fuerat ſæpè aggere queſtus:
Hic latum pectus triplici circumdat amictu
Loricæ, & longa armatur trabe dextera, quam vix
Ferre duo poſſent ſubiecto corpora collo.
At gens illa graui contortis funibus ictu

Pars

Pats lapides iacit, & plumbi pars impete glandes
Ingenti, telumq; manu pars miſſile librat.
Tùm bello aſſuetus nondum, ſed clarus auito
Sanguine, diues opum, viridi fretusq; iuuenta
Lazarus incedit, Bethanenq; in prælia ducit.
Hinc ſeries ducta Heroum ditione prementum
Egregiam pulchra Bethanen, geminæq; ſorores
Altrices Regis ſuperum tellure latentis;
Altera, delicias, vitæq; prioris amorem
Quæ damnans, & fuſa leues per colla capillos
Diuinas lachrymis inter conuiuia plantas
Abluit, abſterſitq; comis, ſortemq; ſecuta
Supremam Domini nec dura in morte receſſit;
Nec non è gelida reuocatus mole ſepulchri
Lazarus antiquo deductum nomen ab illo.
Indigenis ſummum claudebat Ioiadus agmen,
Ioiadus hortator belli, pacemq; volentum
Conſpirans nulli, & prius omnia ferre paratus.
Sic tenuis muris exercitus ibat ab altis.
Quales multa boum ſe contrà armenta leones
Securi referunt pauci, certiq; futuræ
Exardent prædæ; in Perſas it talis Iudas;
Cuiq; micant oculis accenſi ex acribus ignes.
Iuditha in portis animos ſecura ſalutis.
Adijcit, & quemque appellat, memoratq; parentum
Facta, dehinc feſſas matres, & debile vulgus
Læta voce vocat, cœloq; indicit honores,

Aſtraq;

Aſtraq; ſolicitis onerat ſublimia votis.
  Principiò anguſtos aditus, obſeſſaq; Medis
Ora, ſimùl fontes cæſo cuſtode recludunt
Nacti ſecuros, Hebræa nec antè videntes
Spicula, quàm iugulis hauſiſſent fixa cruentis.
Vt ventum eſt, tenues vbi fas diſponere turmas,
Excipere vt quæuis rerum diſcrimina poſſint,
Ipſe aciem patulis extendit latiùs agris
Impiger Ozias; medium tenet optimus æquor
Abdias, & picta comes fert Lazarus arma;
Quiſq; pedes, quiſquis iaculis armatur, & arcu,
Miſſilibusq; ferit, medium confertur in agmen,
At dextra, læuaq; latus legionis vtrumq;
Claudit eques, lateq; leues citus explicat alas.
Ipſe alta de parte, queat Dux vnde videri,
Lætitia fuſus vultum, ſic voce profatur,
Inceditq; animos dictis, & pectora firmat.
  Vicimus, ò ſocij; dubio victoria bello
Haud quærenda modo; nos hoc duce Numine ab auſu
Iuditha abſoluit; iacet hoſtis, & omnia ſecum
Inclinata tulit, fluitant ſola turpia tabo.
At nunc relliquias ſceleris delere nefandas,
Atq; orbem aduerſum ſtygias detrudere ad vmbras;
Scilicèt hoc veſtrum eſt, manet hæc vos deniq; fama.
Et iam tot pubem telis extrema minantem
(Nec fallent mea dicta fidem) fiducia liquit,
Eripuitq; Deus gelida formidinè mentem.

Eſt conſanguineus morti ſopor, ecce premantur
Quanta illi requie, quam certa ſilentia caſtris.
Quin vos vt primum forti ſecura videbunt
Spargere tela manu, validæq; incumbere pugnæ,
Exanimumq; Ducem, cuius de lumine pendet
Omnis ſpes belli, non vltima fama recludet
Fœminea jacuiſſe manu, & caput arce pateſcet,
Protinùs infractas acies, & inutile vulgus
Terror aget dare terga fugæ, latebriſq; ſalutem
Quærere, vos vni plagas infligere victis.
Nil inſperandum cœlo auſpice, nouimus ipſi
Geſta Palęſtinis toties miracula terris;
Hoc omni noſtris oculis memorabile ſeclo
Aſpicimus, nobis tantorum hæc meta laborum,
Hoc decus, & magnis nomen cum patribus æquat.
Iamq; agite, eiectis dudum vocat hora tenebris,
Aggrediamur, adhùc ſtratos ſopor occupat artus.
  Hæc ait; excipiunt alacri fera prœlia vultu
Iſacidæ, palmamq; Ducem ſectantur ad altam.
Haud mora, progreditur fidens, atq; agmine collem
Diuiſo exuperat, caſtris qui plurimus amplis
Planitie patet in ſumma, quò tempore eodem
Inuadat plures aditus; equitatus in armis
Subſtitit, & vallo abſtinuit, quocumq; cadat res,
Opperiens mandata procùl; iamq; alta tenebant
Oſtia, cum belli Princeps iubet ære canoro
Ardenti ſignum laxari in prœlia Marti.

Tum

Digitized by Google

Tum ſtrepitus ſimùl exoritur, clamorq; virorum.
Iaddus Idumęos iuxtà ſatus Ambore fines
Emicat, & primo mucronem ſanguine tingit,
Aſſibarimq́; necat ſomno nil triſte timentem,
Surrenam Moſes, Abramus ſternit Orundum,
Omnes excubias, omnes vigilare paratos,
Si modo Lethæum potuiſſent pellere morbum.
Occupat ingentem procero corpore portam,
Et vellit poſtes, aditumq; in limina pandit
Agmina nota vocans accenſo lumine Sarchon
Terribilis, ſocij irrumpunt, teliſq; iacentes
Transfodiunt, lethum paſſim decurrit, & ater
It cruor, & magis, atq; magis iam caſtra feroces
Inuadunt media Iſacidæ; ſucceſſus alit rem.
Hìc tandem ſe ſe miſeri ſenſere ſub hoſte
Aſſyrij, ac pulſo cladem ſtupuere ſopore;
Arma vocant, arma, arma, virûm ferit aurea clamor
Aſtra, vagi & coëunt, amiſſaq; ſigna requirunt.
Protinùs audito ſtrepitu Phœbeius Vsbo,
Abdaridi infenſus primum qui ambibat honorem,
Corripit è ſtratis artus, atq, æſtuat ira;
Tum tecto erumpens totis circundatus armis
Vociferat, verbiſq; furens iam incuſat apertis.
Heus ſocij, ſcorto potitur dux noſter, & ipſi
Scilicèt egregio expletur ſcelerata libido
Nunc, medium inſultans valli cum interritus æquor
Hoſtis habet, ſtrictoque viros mucrone trucidat.

Quin agite, haud ſomnos ſecuro rumpite dulces;
Sic bellum geritur, norit, quem miſerit Ochus.
Talibus indignans fremit, & moriturus in hoſtes
Præcipitat medios, confertum quà videt agmen,
Telum immane manu criſpans, & voce ſuperbus
Increpat. At vobis tanta eſt fiducia cordi?
Quin magno inſultet paritèr formica leoni,
Et Iouis aligerum gracili petat ore columba,
Si vobis animus veſtris exire cauernis,
In Perſas, vile Iſacidæ genus; ite, manusq;
Abluite, atq; notas ieiunæ obtendite fronti,
Vana ſuperſtitio quæ vos docet; aſpera forti
Noſtrum bella manu gerere, & ſplendeſcere in armis;
Non animus, non vis vobis, ea primaq; ſunto
Indicia. hæc latrans telum contorquet in hoſtes
Sarchontem ſignans, volat alnus, & ilia ſubter
E cute vix ſumma tepidum vorat acta cruorem.
Aſſurgunt iræ Hebræo, tum conſcia virtus
Ardet, vindictæq; amor, & generoſa cupido.
Hæc Perſis meliùs viles reſponſa remittunt
Iſacidæ, tu dic quorum vis maior in ictu.
Sic ait, auctoriq; inimicum haſtile retorquet;
Ecce leues illud ſtridens, rapidumq; per auras
Effugit in Perſæ caua tempora, & arua cerebro
Reſpergit miſeri, confeſtim turbidus ille
Ad terram ruit, atq; oculis lux alma recedit,
Indignansq; animam vomit, & ſe ſe implicat vmbris.

Accur

Accurrunt ſubitò Hebræi, ſpoliantq; calentem,
Armaq; præfigunt haſtis, victoribus omen
Fatalis pugnæ, ac voces ad ſydera iactant.
Aſſyrij contra volitant, denſiq; reſiſtunt.
Rameſſus, pater Ozias, Sarchonq; minorem
Suſtentant aciem, vi ſumma, haſtaq; trabali,
Inſtat poſtremus, ſat prò tot millibus vnus.
Ac velùt ille diù, Thuſcis in vallibus vda
Quem ſylua eduxit calamis, & dentibus auxit,
Sæuit aper, rapidoq; furens venabula curſu
Proterit, & longè turmas proturbat agreſtes.
Haud ſecus inſultat Sarchon formidinis expers,
Et ferit, obtruncatq; viros, tum vulnere multis
Vno aufert animam, cumulatq; cadauera campis.
Ecce autem volat ante alios, cœcuſq; furore
Inſtat Ider, ſtrictoq; intentat funera ferro
Iſacidis; prohibent connixi, nec pede cedunt,
Et forti Ozias nulli virtute ſecundus,
Prætereuntis vbi Ruſſeni in pectore telum
Fregit (eum melius fuerat componere naues)
Vagina eripiens dextram citus impedit enſe,
Atq; vno venientem à vertice diuidit ictu.
Succedunt alij pugnæ, Dodraſq; minatur
Fraternam vulturus cædem, ſed fratre perempto
Nil melior, nec ſorte prior, nam feruidus ille
Aduerſi crinem læua implicat, & premit vrgens,
Fatiferum iugulo mucronem ſuſcipit iſte,

Et

Et cadit, effugiunt oculi, fratremq́; requirunt.
Parte alia pharetram non vanis ictibus auream
Rameſſus iaculis ferus exonerarat acutis,
Arconti, quà ſe vitæ pars ſumma tuetur,
Abdiderat calamum, lumen transfoderat Vrro,
Ac ſtygijs triſtes geminos adiunxerat vmbris,
Illum Arabem, hunc iuxta natum magna oſtia Nili.
Nec non ad Sarimum velox peruenit arundo
Fercula adhùc meditantem animo, neq; tela timentem.
Accepit ferrum ſine ſanguine pinguior aluus,
Nec patrij vlteriùs ſpectauit mœnia Nini.
Hæc, & magnanimùm fortiſſima pectora vidit.
Multa virùm cadere, ac nullas errare ſagittas
Indus Amalcanes, nec poſſe obſiſtere Perſas.
Haud mora, non vltrà paſſus procedere morbum,
Infert ſe contrà iuuenem, ſummamq́; ſecuri
Percuſſit galeam, & deiecit vertice criſtas.
Inflexit caput Hebræus, tremuitq́; ſub ictu,
Et ni ſæua chalybs vetuiſſet vulnera cuſtos,
Rameſſus nitidas non cerneret amplius auras;
Excuſſi manibus nerui, teretesq; ſagittæ
Ad terram fluxere; ferox iterum imminet Indus,
Et ferit, accurrunt Solymi, ſummaq; vetant vi
Continuò, ac denſis proturbant comminùs haſtis.
Ille furit, ſimul ira truci ſub corde, dolorq;
Æſtuat, incuſatq; Deos, neq; ſaucius hoſtem
Ereptum patitur. Cœlum ceu taurus in ipſo
Æquo-
Digitized by Google

Æquore percuſſus caueæ mugitibus implet
Igneus, & contra ferientem in cornua ſurgit,
Ille quidem ſe ſe vlturus, ſed vota retardant
Dira canes, pendentq; acres hinc auribus, atq; hinc.
Tunc magis irarum ardeſcit, ſæuiq; doloris
Depulſo. intereà portas; diuerſaq; rumpit
Prolapſus clauſtra Abdias, quin hìc quoq; Mauors
Caſibus ipſe viam paribus patefecit in hoſtes.
Plurima nobilium capita interiere, nec Orco
Non ruit innumerum vile, ac ſine nomine vulgus;
Claſſe Acherontæam mutauit nauita cymbam.
At neq; Legati Numidæ ſuperante furore
Nulli præuiſam potuere euadere peſtem,
Nec valuere viros populorum iura tueri;
Hoſtis erat, quiſquis mixtus deprenditur hoſti
Ioiadus, vt fortè irruerat progreſſus in agmen
Fœmineum, quà ſe tuta ſtatione ferebat,
Nulli parcit agens telis, figitq; metitq;
Virgineoq; vias, & limina ſanguine replet.
Quid ſexus? quid forma iuuat? nil flectitur ille,
Oblita eſt natura ſui; ſola hoſtis imago
Antè oculos graditur, mentemq; accendit ad arma.
Iamq; potens belli Hippolyte, vultuq; decoro
Antè alias cadit, ingreſſu dum diſtinet hoſtem;
Iam Thamyris vitam liquidas emittit in auras,
Reginę ſoror, & ſtultæ deuota Dianæ,
Hæc iaculo traiecta femur, læuam illa papillam,

Et

Et ſuper innumeræ glomerantur Amazones armis
Transfoſſæ, denſaq; oculos ſub nube prementes.
Franguntur gemitus ſtellati in fornice mundi.
Continuò tremefacta nouo fugit ala tumultu.
Regina ad turbas vt non extrema cucurrit
Viginti fidis equitum ſtipata ſuarum,
Miratur ſtragem indignam, ſociasq; tuetur
Exanimes paſſim, & lachrymis miſeratur obortis.
Haud ſecùs, ac primo paſtor ſub lumine Solis,
Commerci, aut cœli vitio quà peſtis opimos
Depopulatur agros, ac triſtia funera mittit,
Obſtupet extinctos ouium decreſcere fœtus,
Spem gregis, euentumq; dolet perculſus acerbum;
Harpalices idem aſpectus, ſæuiq; dolores.
Jra ſimul, mixtus pudor, atq; inſania mentem
Exagitat: nùm tanta animis ignauia veſtris?
Quò virtus? quò priſca fides? dominamq;, locumq;
Deſeritis, ſociæ, nec, quis fuget, antè videtis?
Longa procùl ripas via Termodoontis amici
Diuidit, his vitam caſtris, nomenq; tuendum.
Talibus incuſat, rapidoq; interrita curſu
Euolat, infeſtumq; ferox ſupèr irruit agmen,
Aduerſoq; Ducis malè tectum vulnere collum
Occupat, illiditq; ſolo, ſimùl ecce ſagittæ
Bis denæ impulſu comitum labuntur eodem.
Ille animi compos, quandò non vulnus adactum
Altiùs, aut vlla incautum trajecit arundo;

Viſa

Vrſa velùt, quæ pulſa haſtis, & ſanguine viſo
Funditur in furias, & ſaucia ſęuiùs vrget,
Emicat, intrepiduſq; animi petit acriùs hoſtem,
Labentemq; ab equo, caput atq; auferre parantem.
Et ſpolia alta viri, quæ patri vouerat antè
Gradiuo, & magnis promiſerat irrita templis,
Impulit, obliquamq; dedit, iugulumq; ſub ipſum
Fulmineum minitans Reginæ dirigit enſem.
Tunè viris auſis impar concurrere virgo?
Nunc ſpes diſce tuas, nec plura effatus; at illa
Riſit ad hæc. palma tu virginis ergò potire.
Dixit, & euadens vacuo leuis emicat ictu,
Ac pugnam reparans ferrumq; hoſtemq; fefellit.
Vidit congreſſam Cedraſtus, dum propè iniquo
Diſtinet hunc Marte exutus iam Lazarus ære,
Et formæ memor, ac veterum haud oblitus amorum
Captus erat primis belli queis forte diebus,
Quamuis illa viri caſſas eluſerit artes,
Cunctandi rumpit cauſas, neq; ſeriùs ipſi
Auxilium extremo differt præſtare periclo.
Protinùs auulſam læua calido eripit hoſti,
Irritatq; virum. magna eſt ea gloria certè
Per noctem in ſomno captas ſæuire puellas:
Ecce viri, procùl vmbra, procùl, ſomnuſq; receſſit,
Hic decus, hùc arma Iſacidæ conuertite. tales
Iactabat voces, & fundere tela parabat.
Reginæ intereà maior violentia gliſcit,

X Et

Et ruit auerſans auſum ſe tangere amantem
In medios; tunc haſta leuis (quiſquis fuit auctor)
Virgineum ferro pectus traiecit acuto,
Immeritumq; bibens altè ſatiata cruorem
Purpureo niueum maculauit flumine corpus;
Palluit, atq; humero terram ferit ægra, rapit ſe
Lux oculis, & ſumma legunt ſuſpiria venti.
Vt furijs agitur diris, nimioq; dolore
Coniuge prærepta coluber, quam mollibus hortis
Inuentam baculo cultor contudit iniquo.
Sic furit aſper Arabs, gemituq; inſania mixto
Præcipitat, iam iamq; vlciſcitur, enſe lacertum
Amputat intereà; truncumq; extendit arena
Ioiadus; ille oculis ter Cœlo fixus apertis
Vindicta dolet erepta, & ſectatur amicam,
Hoc inſperatę ſolatus damna ruinę.
At ſociæ, letho vt dominam videre cadentem,
Amentes ſine lege ruunt; mortemq; requirunt;
Si qua tamen tulerit fors, ne moriantur inultæ,
Contendunt; verùm ſuperi nil vota ſecundant,
Nam Solymi ingeminant plagas, ſternuntq; feroces,
Effuſæq; ſolum morſu tenuere, nec vllo
Acceptum potuit deleri dedecus ictu.
Sic adeo duri res ſe ſe Martis habebant,
Aduerſo & Perſis certamine cuncta cadebant;
Nec tamen Aſſyrius coràm procedere Ductor
Cernitur, aut vſquàm miſeræ ſe opponere cladi.
Cur-

Currunt ad limen, nec magnis vocibus auras
Non agitant; ſed nulla loco reſponſa feruntur.
At Bagoas latè ſpeculans crudeſcere cædem,
Irruit impatiens thalamo, ſubitumq; timorem
Facti ignarus adhuc gelido ſub pectore captat;
Vt vero accedit, corpusq; exangue cubili
(Proh qualis viſus, quantum feralis imago)
Et truncos humeros, & caſſum vertice regem
Aſpicit, ac membra in turpi fluitantia tabo;
Ceu ſtupet auroræ ſenior redeunte colonus
Ante fores proceram vlmum, ramisq; patentem
Conuulſam ab radice videns, quam nocte ſub alta
Diſiecit Pater omnipotens, & fulmine aduſſit:
Sic Bagoas tanto aſpectu conterritus, amens,
Diriguit, dolor, & luctus, tùm conſcia cauſæ
Mens agitat, mixtàq; pudor formidine torquet.
Continuò erumpens cœlum mugitibus implet,
Percuſſusq; manu pectus, crinemq; fluentem
Vociferat. Quid ſtatis adhuc? ſuperauimus olim,
Aſſyrij, nunc verſa gradum fortuna retorſit,
Ac demum illuſit victis; heù fœmina palmam
Vna tulit; ſtratis iacet ille miſerrimus aureis
Auulſus caput, & latè ſola ſanguine fœdat;
Nuſquam ipſa apparet. tua me, tua nuper imago
(Nunc memini) in ſomnis monuit, mitiſſimè Diuum,
Hinc fugere, & curſu tantum vitare furorem;
Agnoſco, ſectorq; lubens; nec deinde moratus

Quadrupedantis equi dorſum premit, altaq; linquit
Caſtra fuga volucri, quà limina tuta pateſcunt.
Nempè quieſcenti ſpecies apparuit Orci,
Et Deus (vt perhibent) Ægypto cultus Oſiris,
Nigrantis vituli totum quem pellis obibat.
Auro picta vngues, ipſe vnco nixus aratro
Triſtior haud vano Bagoam ſermone monebat.
Infelix, vigila, & terris fuge, nate, prophanis,
Nì facias, clades heu proxima te ſimul ipſum
Opprimet; ira Deùm damnis vos afficit iſtis;
Certa loquor, certus veri tibi nuntius adſum,
Quandoquidèm tua me pietas, & victima noſtris
Multa cremata focis, quicquid turbauerit Ochus,
Impulit, atq; tuam docuit curare ſalutem.
Hinc quoq; ſacrilegum, ſi quid mea numina poſſunt,
Supplicia hauſurum ſpero. ſic ore locutus
Extemplò celer in liquidas euanuit auras
Adſimulans taurum mugitibus. ille ſopore
Excuſſus tanto ſonitu, viſuq; Deorum
Emicat è ſtratis, ſtrepitumq; exterritus audit,
Clangenteſq; tubas, vicinaq; funera cernit.
Ergò veridicus turbata per agmina rumor
Diditur Abdaridem dextra cecidiſſe puellę,
Altaq; tollentes oculos ad mœnia notum
Pendere exanimum ſumma caput arce tuentur;
Continuò perculſi animi, gelidum ima timorem
Viſcera concipiunt, confuſas triſtibus aufert

Ipſe Deus mentes, & magno numine terret.
Haud ſecùs infecti quà fortè per aëris oras
Infauſti ardentes radij fulſere cometæ,
Hùc oculos vertunt populi, ancipitesq́; maligno
Horrificas metuunt portendi a ſydere clades.
Iamq; adeò ſua cuiq; fugam ſpes ſuadet, & omnis
Immemores famæ, ac turpi formidine capti
Præcipites, vt corda malum calcaribus vrget,
Non vllo fugiunt abiectis ordine telis,
Caſtraq; deſtituunt glomerati, atq; oſtia rumpunt
Concurſu, nulla eſt tanto ſat porta furori.
Audent Iſacidæ magìs, & magìs hoſtibus inſtant,
Atq; aliqui nacti palantes corpora ſaltu
Tranſmittunt in equos turbām prẹuertere nixi.
Protinus aggreſſus Gaddus Xerſemq;, Rabumq;
Sternit humi arreptos, mediumq; ad cingula ſcindit
Cæſarie Sibarim flaua, tunicaq; ſuperbum,
Perſica cum lachrymis multo quam neuerat olli
Fœtam auro mater, pueroq; aptarat habendam.
Hinc Artabazo caput aufert, labra querelas
Dant (res mira) diù, lamentaq́; trunca volutant.
Alzerben Lyſias, Medarſen fundit Amyntas.
Sæuit Ariſtobolus palantia multa trucidans
Corpora; Sinnochium, Selymum, fratremq; Moluchem
Ciuibus adſcribit ſtygijs, nec Parthica virtus,
Nec fuga, ſeu verſæ miſeros iuuere ſagittæ.
Haud minor Abdiæ cædes, & funera campis.

In-

Inuicta dat larga manu, Phorcumq; rapacem
Aurea nocturni cunctantem ad pocula furti
Aggreditur, leuumq; haſta tranſuerberat inguen
Calce premens victum: dein ferro nixus eodem
Ecce Dionæum latebras, & tuta petentem
In latus, inq; ſinum geminato intercipit ictu:
Carminibus non ille ſuis ea præmia nuper
Finxerat, aut Solis talem ſperauerat ortum.
Hæc dum ſub portis ingenti ſtrage geruntur;
Ecce recens ira totis ſublatus ab ictu
Hoſtem Rameſſus quærebat mœnibus Indum.
Reſpexit tandem fugientem, & magna ſecantem
Telluris ſpatia, & ſublimi vertice euntem,
Ac trepidum appellans. Quò te rapis? en tibi noſtri
Copia; non obſta ut ſocij, ſcutiſq; tuentur
Opppoſitis; videorne humilis tibi deniq; præda?
Aurea quà lænam mordebat fibula, ferrum
Abdit Amalcani; cadit, & centum opprimit ille
Mole viros; qualis concuſſis ariete turris
Parietibus ruit ad terram, quæ vertice Olympum
Æquabat, vaſtamq; trahit conuulſa ruinam;
Talis Amalcanis caſus, tantumq; propinquis
Attulit exitij. tum contrà. Haud hæc tua virtus,
Nec me terruerint quicumq; hominumuè, Deûmuè;
Quicquid id eſt, vincor fatis. neq; plura locutus
Indignans immanem animam rabido euomit ore.
Vrget Rameſſus Theramantem; protinùs ille

Im-

Immemor haud fraudũ (quamquam nec fraude furorem
Vitare hunc potuit) ſe poſtquam in limine lethi
Aſpicit, effugiumq; negat ferus, & premit hoſtis,
Voluitur, atq; illi poſt tergum ceù grauis ictus
Ingruat. hæcne adeò iuuenis tibi dira cupido eſt?
Quin animam ipſe tuam ſeruas priùs? aſpice quantus
Miles ab Aſſyria lethalibus imminet armis.
Dixerat: Argiuo conuertitur ille relicto,
Datq; fugæ ſpatium; volat alter, & eripit hoſti
Se procul, & miſſa leuior ſecat arua ſagitta.
Irrepſit pudor Hebræo, atq; inſania luctum
Decepto ciet, & iuſtis efferbuit iris:
Connixus, totiſq; inſectans viribus adſtat
Sollicito, iam, iamq; tenet, terræq; prehenſum
Applicat increpitans: Tune hinc euadere ſperas,
Improbe poſſe dolis? tibi non cum ſanguine Graio,
Quem tua fraus toties accepto prodidit auro,
Res geritur, dabis amborum mihi ſ perfide pœnas.
Sic ait, & læua mentum vrgens, terq; quaterq;
Luctanti bibulum ſub coſtas exigit enſem:
Vulneribus cruor, atq; omnis ſtridentibus exit
Halitus in ventos: neq; ſegniùs ille fugaces
Perſequitur reliquos largæ dans ſtragis aceruos.
Ipſe quoq; occiſis exultat Lazarus Indis,
Et Bethanæ parat exuuias, quæ corda nepotum
Ad pulchrum accendant ſolidæ virtutis amorem.
Hìc aliud dirum miſeris occurrit Eois.

Ecce

Ecce Elephantorum tantis in motibus agmen
Immani terrore agitur, fugit horrida claſſis
Et conſanguineas proculcat in aggere turmas.
Sic certi occumbunt vrgentibus vndique fatis,
Nec fuga palanti, ac trepido cita ſufficit hoſti.
Intereà Ozias equitum mandata cateruis
Miſerat, expediant alas, vallumq; bicornes
Circumeant, quà ſe ſe oriens Sol aureus infert,
Impediantq; fugam. qualis cum buccina ſignum
Curriculo dedit, arrectis equus auribus acri
Pulſat humum pede, tùm crebris hinnitibus auras
Impatiens frangit, laxatis deniq; habenis
Haud datur vlla quies, dum metam attingat, & omnem
Dimenſus victo confecerit æquore curſum.
Non ſecus Heroum tali pro munere læta
Pulchra phalãx volat, & pauidum ſupèr irruit hoſtem
Balthaſar hic Cencri per collum dirigit haſtam,
Eripuitq; diem; tùm demum lumine caſſo
Nequicquàm fulſit lux non incerta, nec ipſum
Tartarei latuere doli, tum fallere ſenſit
Exta, nec Inferni caſum docuere magiſtri.
Eſron Dorcantem ferit æmulus; ilicèt aureum
Per thoraca viro ſub pectore condidit alnum;
Axorem ſolam; ſolum ſuſpirat amorem
Ille cadens, mœſtuſq; inamœnum fertur in Orcum.
Horum iam portas euaſerat æger vterq;,
Crediderátq; necem curſu vitare ſequacem
Fru-

Fruſtrà; inſperatas aſſumpſit ſcilicèt alas.
Non aliter paſtor, cùm tempeſtate coorta
Horrificus durum ſuprà caput imminet aër,
Nondùm creſcentem ſecurus traijcit amnem;
Sed torrente nouo mox interceptus; & altis
Incluſus ripis largum non effugit imbrem,
Ac miſerum pulſant crepitanti grandine nimbi.
Poſt alios æquè pauidos extra oſtia valli
Obtruncant, denſi ſuper hic, ſuper ille volutus
Occubuere, fuga Perſæ dum tuta requirunt,
Arma vetant, magnoq; viam negat obice victor;
It cœlo gemitus morientum; haud ferrea tantùm
Vox mihi, quæ cædes æquet, memoretq;, fugaces
Aſſyrios miſeri caſus quicumq; ſequantur.
Hic dum barbaricas delebant arma cateruas
Hebrea, & largos properabant ſtragis aceruos,
Parte alia Ephræmus Solymum præceſſerat agmen
Anteuolans per iter notum, & veſtigia primùm
Obſeruata legens, aditus quà tutus ad vrbem;
Nam ſimùl ac pugnæ ſtrepitum procùl inſcius hauſit,
Egit equum; & ſtimulis pupugit pernicibus armos.
Fortè fuga dum tuta petit formidine demens
Auius, ignotaq; errans regione viarum,
Occurrit Bagoas, ſeq; obuius intulit hoſti.
Hic habitum, & notos Pharij ſpeculatus amictus
Cunctatur, quidq; ille ferat, quæ nomina, poſcit.
Senſit ſe Bagoas lapſum, & properantia longè

Y Agmi-

Agmina reſpexit, vocemq; audiuit equorum;
Collegit ſubitò mentem, ſermoq, patebat
Vt fortè Hebræus, patrem mentitus Iudam
Continuit greſſum, atque hilari fert talia vultu.
Vana petis? ducíſq; moras? quin ſumere pennas
Eſt æquum, ò ſocij, & talaria nectere plantis,
Ne veſtras ingens fugiat victoria palmas.
Aſſyrij tremefactâ fugæ cita terga dedere:
Nuntius ad Solymos facti feror, iſtaq; victor
(Exuuias cæſi Perſæ) geſtamina porto.
Haud reperit fraus vana fidem, nam cognitus hoſti
Sat Bagoas; tunc Ephræmus ſubcanduit ira,
Mentitiq; ſuprà caput adſtitit, atq; ita terret.
Tunè adeo verſare dolos impunè putaſti,
Semiuir? is tibi ſum, facilè quem fallere poſſis
Fœx hominum? haud plura, & vinclis exemerat enſem
Fatiferum, iam iamq; ferit, ni deniq; faſſus
Se Bagoas hoſtem ſupplex, veniamq; precatus
Placaſſet iuuenem · tum cæſum à vindice Regem
Iuditha, & pelli captas terrore phalanges
Confirmat Syrias. vocat ergò Ephræmus amicos,
Elabi & Bagoam tutò ſinit; ille periclo
Cautior ingenti rimatur opaca viarum,
Et celer Hebræos per ſyluas effugit enſes.
Quàm cupidè rigui properant in paſcua campi
Agreſtum ſpes magna, boues, aut agmen equarum,
Quò repetita ſonis inuitant cornua raucis:

Sic

Sic celerare gradum Solymi, generoſa cupido
Afflat amore nouo, & pedibus pudor addidit alas.
Continuò rapiunt dextri breuiora viarum,
Præuerti quà poſſe putant fugientia regis
Agmina, præ cunctis Ionathas flagrante iuuenta
In plagas, cædeſq; ruit, quò pellere virtus
Æmula, quò laudis gaudet ſtimulare cupido.
Quis primus? quisnam ille fuit, qui vulnera gentis
Pertulit, atq; recens cecidit moriturus in agmen?
Dorile tu miſerande puer, non funere tali
Digne puer, ſed cuiq; diem præſcripſit Olympus.
Ipſe ego, quicquid victuris, ab origine chartis
Virtutem, fatumq; tuum lachrymabile texam.
Hic Ladonte ſatus Phrygio, chariſſima nuper
Abdaridi facies, manſit dum vita ſuperſtes.
At pater ætati metuens, aut fortè mali mens
Præſaga, vt ſuperi quadam vi ſæpè futuri
Semina ſubijciunt animis, furtimq; miniſtrant,
Illum heſterna luce vocauerat, eſtq; ita fatus.

Nate, vices rerum, & mea me inclinata ſenectus
Admonet haud vltrà famam celare tuorum.
Ipſe animi, bellique potens melioribus annis
In Phrygia florebam aula, cum fortè puellam
Deperij Cindam; tum filia regis amores
Senſit furtiuos, & me ſuppoſta fefellit.
Termopyle Abdaridem materno ſanguine tangens.
Et iam Luna ſuum nouies luſtrauerat orbem;

Cum teneros ingens miſeræ dolor occupat artus,
Et tandem emittit vix fœtum; teq; dat iſta
Luce frui, & Cindæ puerum moritura relinquit,
Semotiſq; alijs ſic eſt affata ſcientem,
 Nunc me fata vocant (adeò pretioſa libido,
Noſtra fuit miſeræ) neq; fas educere matri
(Cernis enim) puerum; per verba hoc vltima pignus
Dò tibi, quæ ſola es noſtræ non inſcia culpæ,
Sola comes; tu, ſi qua fides ſub lumine cœli eſt,
Per dextram hanc iuro (dextram tetigitq; puellę)
Per ſi quid merui (ſileo quæ plurima) tecum
Carpe lubens; hunc tu cura clàm nomine facti
Paſcendum, ſanguis meus eſt, me charior ipſa;
Sis cuſtos, materq; illi; neu rebus egere
Forte time, ſunt hic gemmæ, ſunt aurea ſigna
(Heu quondam Dominæ) ſume hæc, & conſule nato.
Iamq; vale. dixit, vitamq; in voce profudit;
Mortem omnes norunt, cauſam pars criminis vnus
Senſi ipſe, & triſtis veterem execrabar amicam,
Extemplò, ne res deprendi indagine poſſet,
Ignoti noctu fugimus, penitùſq; ſilentem
Fiſcella eripimus, patrijſq; excedimus aruis.
Haud memorem ærumnas varias, ſuperataq; nobis
Flumina. prærruptos montes, nemorumq; latebras,
Donec ad Aſſyrios deuenimus; hic quoq; matrem
Amittis reliquam; creuiſti, & cætera noſti,
Militiamq; vides noſtram, feroſq labores.

Si

Si quid erit, quo me celeri dent fata ſepulchro,
Diſce genus, ſpesq; inde tuas, natalia regna
Aſſyrijs ſi forte ineas auctoribus olim,
Troianas & opes, proauitaq; ſceptra receptes.
Sentiet hinc magni cauſas cognatus amoris
Deniq; Holophernes, auroq; armiſq; iuuabit.
Dixerat; exitium cecinit ſibi ritè propinquum,
Sed regnum pueri tenues effugit in auras;
Nam ſimulàc gentis cœpit fuga Sole ſecuto,
Terga dabat pariter reiectis Dorilus armis,
Cui pulchro ante alios vultu, & florentibus annis,
Nondum vernabant tenera lanugine malę,
Et niueum flauens Syrio coma fuſa liquore
Pulſabat collum, ſudor teres ora rigabat.
Quales aut ſparſæ prima ſub luce diei
Rore micant herbæ, aut gemmis interlita veſtis.
Talis erat pueri vultus, crinesq; decori;
Ipſo etiam, quo plenus abit, de puluere manat
Gratia, tum pallor gelidus decus addit eunti:
Ponè ſequebatur genitor, iam tardior æuo.
At puerum Galilæa fuga deuexa ſecantem
Ecce minis Sarchon terret ferus, & premit haſta.
Clamauit ſupplex ſenior, palmaſq; tetendit.
Me potius, me funde ſolo, non criminis iſte,
Conſilijuè potens, nec vos exterruit armis,
Ipſe hoſtis, veſtrum ipſe latus mucrone petiui.
Reſtitit acer ad hæc, tenuitq; à vulnere ferrum.

Iſa-

Iſacides; alia ſaxum ſed parte volucre
In caput it puero, nec flauos ſanguine crines
Non maculat, nec colla ſimùl non lactea fœdat.
Non ſecùs ac ſi purpureo quis murice fuluum
Aurum internectat fingens, minioq; rubenti
Pingat ebur; cadit infelix, languetq; ſub ictu
Exanimi ſimilis. quæ ſpes ſuccurrere nato?
Quid faciat pater? abſcedit turbata malo mens;
Nec mora cunctantis lateri ſe miſſile telum
Inijcit; & calidum potat de pectore flumen.
Suſpirat miſer, ac terram premit ilibus; atra
Inuoluit nubes oculos, & dimouet auras.
Dorilus vt primum duro ſe ſe æger ab ictu
Extulit, & mentem lapso procul hoſte recepit,
Vnum inhiat genitorem, vno in genitore moratur,
Ac demum canos maculantem ſanguine crines
Aſpicit, exanimumq; ; haud vis, haud ſpiritus olli,
Tum pulſat gemitu, & crudelibus aſtra querelis.
Tantanè te natum tenuit ſupereſſe voluptas,
Heu Pater, vt pro me velles occumbere morti?
Et viuo, ingratusq; adeò tua funera cerno?
Haud ita; ſed quia non aliud fortuna reliquit
Chara legam, & ſi quà potero, dabo membra ſepulchro:
Tu tenue hoc iſta nunc pro pietate leuamen
Accipe, mox de me manes, aut ſydera curent;
Hęc mihi regnorum ſpecies, hæc pignora ſunto.
Sic ait & corpus tumulis exangue parentis
Extu-

Extulit, atq; ſinum facilem quærebat humando.
Forte fuit ſpecus, & vacuis vicina cauernis
Spelunca, obſcuræ fauces, atriq; receſſus;
Hùc ſe ſe Phrygius fert, limina iamq; tenebat,
Limina, quæ multi fruſtrà ſperata petebant;
Ecce autem Ionathas, Solymumq; acceſſerat agmen,
Cum leuis in puerum ſubito lethalis arundo
Labitur, atq; altè terebrat latus, ille cadauer
Saucius ex humero ponit, nec ſe regit, & iam
Collapſus, ſuper incumbens; quod deniq; poſſum
Te Pater ore tegam, nec prorſum inhumatus abibis.
Dixerat; ingemuit Ionathas, vt vidit, & ipſum
Eloquio ſpirantis adhuc cognouit amorem,
Et formam, & lethum pueri miſeratus acerbum eſt.
Tum ſocijs. haud bella pijs inferre putabam;
Corpora quin aliquis leuet hæc, tumuloq; recondat.
Hæc pietatis habe, & duræ ſolatia mortis,
Ne dubita, vitamq; puer, melioraq, fata
Promerite. Hæc fatur Ionathas, cum pallida nigros
Conceſſit pueri ad manes, artusq; reliquit
Vita minus triſtis promiſſo: qualis honorem
Interclusa ſolo, deſertaq; lumine fratris
Amittit Phœbe; talis languebat in ipſo
Dorilus occaſu, & lachrymas vel ab hoſte ciebat.

Hic noua res Solymis, atq; improuiſa repentè
Obijcitur, primoq; obtutu pectora turbat;
Hormus qandoquidem, latebras vt forte ſub illas
Detu-

Detulerat ſe ſe, vel cogere monſtra paratus,
Vel certus, ſi dicta negent, abrumpere vitam,
Reſponſis tandem haud monitus, nec vocibus vllis,
Agmen vbi ad fauces inimicum ſenſit adeſſe,
Erupit; non ſic ſtygijs horrenda cauernis
Tiſiphone ruit, aut tali tonat aſpera voce,
Quantus agit ſenior ſe ſe impius, atraq; linquit
Oſtia vociferans, ſonitu quo territa tellus
Succutitur, curuoq; vlularunt fornice montes;
Vimineam dextra virgam quatiebat, & ignis
Vndabat niger ex oculis, tum viſus ad auras
Attolli, nec triſte ſolum contingere planta:
Attonitis hæſere animis ſub imagine prima
Iſacidæ; at curas demit, ſoluitq; timorem
Conſcius Ephræmus; nempe hic ille (admonet) ille eſt
Inuentor ſcelerum; quid ſtatis? & iſta pauetis,
Cunctantes ſocij? veſtra eſt ea præda, nec vlli
Mors inhiat tantum capiti. hæc vbi dicta, prehenſum
Continuò exturbat, trepidumq; volutat arena,
Certatim feriunt alij, ſuper ingruit ingens
Telorum ſeges, & foſſum tegit horrida ſylua;
Ille etiam extrema metuendus morte pauorem
Victori incuſſit cuneo, turpemq; profudit
Trux animam, horrendis & calcibus impulit auras.
Inferni circùm manes rapiuntq; trahuntq;
(Debita iura ſibi, ac teneris deuota ſub annis)
Sacrilegum. extemplò denſa cum grandine mixta
Tem-

Tempeſtas oritur, Cœlum nox eripit atra.
Intereà haud patiens, laudisq; incenſus amore
Centenis equitum præceſſerat, inq; quietus
Bethuliæ Ionathas ſe ſe coniunxerat armis.
Ingemuit, poſtquam cædem, atq; arua omnia vidit
Exanimis reſperſa viris, infractaq; tela
Aduentum incuſans tardum, ſerosq; labores;
Relliquias tamen inſequitur feſtinus, & Eunum,
Ammonijs quem fruſtrà Achior quæſiuerat antè
Præfectum, fracta ad ſcapulas tranſuerberat haſta:
Et ſupèr exemptum vinclis pulmone ſub ipſo
Tigrani Armenio capulo tenùs occulit enſem,
Qui famam, & titulos demens iactabat auitos.
Quis memoret denſas acies, turbamq; minorem,
Quam Ionathas totis proſternit feruidus agris?
Ceu poſtquam effudit largis ſe ſe imbribus aër
Noctes, atq; dies, riuosq; amnesq; repleuit,
Terribiles, Atheſisuè Pater, Tyberiſuè Latinus,
Eridanusuè petens centeno flumine pontum
Omnia vaſta trahunt, ſegetes, & pinguia culta,
Et pecora, & ſyluas magnas, & ſaxa domorum.
Haud ſecus Aſſyrium morientia corpora victor
Aggerat, & rubris iuuenis dat funera campis.
Ipſi quinetiam ſocij, quos impetus idem
Impulit, haud cædi parcunt, neq; ſegnius vrget
Parte alia Ephræmus, reliquas qui adduxerat alas.
Torgus adhùc inuictum animum prætenderat vnus,

Abdaridiſq; vices cæſi ſuppleuerat ardens;
Nunc hos nunc illos reuocans, populumq; fluentem
Siſtere conatus nequicquàm, namq; ſalutem
In pedibus, celeriq; fuga ſibi quiſq; locarat,
Nec cohibere ſuos, hoſtiq; obſtare furenti
Sufficit, & raptus fugientum à millibus it vi.
Hunc vbi reſpexit Ionathas ſubſiſtere ſolum,
Inuitumq; trahi, ſe ſeq; opponere ſtragi
Terribilem, magnoſq; animos præ ſe ore ferentem,
Emicat, atq; aperit cuneis hinc, inde reſectis
Fulmineo mucrone viam, terit vngula Perſas
Vndiq; quadrupedis, proſtrataq; corpora ſaltu
Tranſuolat, illum enſiſq; ſui, iuſtiq; furoris
Haud prædam ratus indignam, caput inter & hoſtes
Non humile: vt timidas interdum incedere contrà
Magnanimus leo, cui prædæ generoſa cupido,
Indignatur oues palmam aſpernatus inanem,
Sed taurum ingentem potiùs, ſimul ore vomentem
Flammas, & cornu ventos in bella vocantem
Aggreditur; ſparſoq; feri ſe tingere gaudet
Sanguine, & ex alto geſtit capere hoſte trophæum.
Sic ruit in Torgum iuuenis, iamq; imminet olli
Flammeus, & ſuprà librato conſtitit enſe,
Diriguit ſubitò ſanguis, gelidusq; cucurrit
Per venas timor Eoo, nullum ante timorem
Qui norat, maiusq; viro procedere quicquam,
Illa nec ambiguus mortalia cogitat arma.

Se tamèn actutùm reuocat, contraq; minantem
Vrget equum, fictaq; metùm ferus occulit ira;
Sed non aduerſum fas eſt euadere Martem;
Transadigit ferrum coſtas, imiſq; cruorem
Viſceribus bibit, & ſolidum thoraca recludit
Poſt tergum quoq;, nec triplex corij ordo reſiſtit,
Ingentiq; animæ duplicem patefecit hiatum.
Voluitur is moriens ad terram, nulla ſuiq;,
Ni generoſa, memor fatis dat ſigna ſupremis,
Et vita in nigrum deſcendit triſtis Auernum.
Tùm reliqui proſtrati hoſtes, premit omnia Victor.

SIC laudes diuina tuas IVDITHA canebam,
Tempora Phœbæa poſſemquò cingere lauro;
Captus amore operis tanti, audaciq; iuuenta
Fretus, dum longè à patria verſatus in aulis
Sepoſui interdum quæſita per ocia curas.
Auſpicibus donec Superis, & Principis aura
VRBANI, mundo columen quem fata dederunt,
Se labor in lucem maturo tempore ferret.
Atq; vtinàm tua carminibus ſe gloria noſtris
Inſinuet ſenſim, & manſuro nomine firmet.
Quod ſi non Indi, ac poſitę ſub Sole cadente
Extremæ accipient gentes, non torrida Cancro
Littora, nec gelida longè plaga dura ſub Arcto,
Auſonijs ſaltem numquam delebile regnis
Viuat opus, ſerique obliuia tranſuolet æui.

Lau-

Laudata & miſero medeatur fœmina mundo.
Non ego tunc auro malim diteſcere fuluo
Obſequium mortale metens; facilè interit aurum,
Interiere, quibus vis auri plurima, regum
Nomina quinetiam magnorum abolere vetuſtas
Aſſolet; vna manet virtutis fama decoræ.
Tuq; adeò, quam Sol rutilo circumdat amictu,
Candidaq; auratis blanditur Cynthia plantis,
DIVA PARENS, eadem (dictu mirabile) VIRGO,
Annue; quicquid erit decoris, tibi ſeruiet vni;
Gloria tota tua eſt; tibi fas me accepta referre
Ingenij monumenta mei, vitamq; periclis
Ereptam, & puri reparatum luminis hauſtum,
Ales ceu reparat Soli ſacer igne iuuentam.
Hæc tibi non vno in templo votiua tabella
Pendeat, aſt hominum ſeclis æterna futuris
Innumeræ ſint templa manus, hìc te omne celebret
Deuotum mortale genus, te ſcilicèt ipſam
Agnoſcet, palmamq; tuam; tu maxima Vindex
Quandoquidem ſtygij ſecuiſti colla Tyranni.
Sed quià cum nequeat veros effingere vultus
Numinis, humanos imitatur pictor amictus,
Oraq; ; propterea noſtris cum promere chartis
Non ego te poſſim, ſigna inferiora ſecutus
Iuditham elegi, Iudithæ lumina pinxi;
Illa tamen, Regina, tuæ virtutis imago eſt,
Quantùm & fas nobis, aliena in veſte refulges.

LAVS DEO, ET VIRGINI MATRI.

Digitized by Google

BARTHOLOMAEI
TORTOLETTI
SAC. THEOL. DOCTORIS
IVDITHA
VINDICATA

Digitized by Google

AD LECTOREM.

SI quid te læſit IVDITHA in Vindice, Lector
Has probè Vindicias perlege, ſanus eris.

IVDITHA VINDICATA.

CONSILIVM AVCTORIS exponitur.

AGitur annus fortaſsè vigeſimus, poſtquam Iuditham vindicem Poëma Epicum ſcripſimus, & quòad per noſtrum ingenium licuit, à præceptis, exemplisq; meliorum non alienum. At illud quidem ſiuè incuria, & contemptu, ſiuè curarum magnitudine, atque inopia temporis in obſcuro hucuſque iacuit; ità ducente fortaſsè Numine, quò VRBANI VIII. Sapientiſsimi Principis, mihiq; vt bonis omnibus, optatiſſimi auſpicijs ederetur: hæc enim rerum, quæ produntur ingenio, felicitas eſt, nanciſci Principem, qui annuat. Deterruit etiam diù multitudo obiectationum, cum partes aliquæ per manus hominum euolaſſent, nam quanta res ſit in ampliſſimo eruditorum theatro exponere ingenij fœtus, quàmq; arduum varijs mortalium ſententijs ſcribendo ſatisfacere, quiſquis ſcripſit, teſtari

poteſt;

poteſt; quod ſi ſingulis ſtudere velis, nemini places. Vicit tandem animi magnitudo quædam, & laudis amor; Homero, Virgilioq; principibus poëtarum inuenerunt, quid obijcerent; ſi nobis parcerent, illud ſummum, firmiſſimumq; argumentum foret nullam noſtri poëmatis à viris doctioribus rationem habendam cenſeri; cumque alios eundem conatum aggreſſos comperiſſemus, videndum nobis fuit, ne noſter ſit irritus, atq; eorum ſaltèm gloriam augeat, qui melius dixerint, neque à noſtra dignitate fortaſsè abeſt alios ſcribere, quod ipſi elegimus. Vicit (quod caput eſt) pietas, ne Votum Diuæ Virgini, præconium, qualecunq; ſit, Victrici Viduæ, quaſi malo dolo negaremus. Si cætera reprehendant, hanc ſanè partem damnare nequaquam poterunt. Igitur in lucem Iuditha noſtra progreditur. Ego verò quæ colligere argumenta aduersùs ipſam iactata, depromptaque vtcumq; potui, ijs vt occurrerem, nouum hunc laborem ſuſcepi ſedulò, & quam compſi, ornauiq; Heroidem, etiam defendere, & ſartam tectam dimittere operæpretium exiſtimaui.

Quæ autem meorum conſiliorum ratio fuerit, ea mihi explicanda videtur prior, vt parato aditu expeditior ad reliqua ſit progreſſus; nam cum hoc præſertim diſcrimine à brutis animantibus diſtinguamur, atq; ad Deum propiùs accedamus, quod illa partim naturæ ductu, partim caſu omnia gerant, nobis verò electioni, & conſilio locus ſit, qui ſine conſilio rem quampiam aggrediatur, hu-

humanitatem ille, dignitatemq; abijcere videtur.

Ego vel à puero Philoſophiæ, ac Theologiæ, quæ ſolida mihi ſtudia propoſui, operam dedi; etenim quę ad actionem ſpectant, inferiora ratus optimam partem cum Maria eligere non dubitaui, qua non ea, quæ corpori ſeruiant, ſed quæ animum immortalem, ac diuinitatis participem nutriant, ducantque quaſi manu ad eum, à quo ſuam originem deriuauit, quiq; vltimus illi conſtitutus eſt finis, ampliſſimè continentur: cætera quippè omnia, quæcunq; ſint, aut interiere, aut interibunt, neq; ex hac vita quicquam ſupereſt præter cognitionem, amoremq; Numinis, à quo vnò certa in beata æternitate domicilia ſperamus. Prò me quoq; facere videtur, quæ apud Platonicos opinio eſt, qui felicitatem in contemplatione, non in actione collocarunt, quiq; Heroas Deo patre genitos, vt Orpheum, Æſculapiumq; contemplationi, Dea matre, vt Achillem, atq; Æneam, actioni addixerunt; præter vnum Iouem, qui cum actioni prępoſitus ſit, filios quoq; actores genuiſſe creditus eſt. Quæ quidem cogitatio, antequam ad negotia accederem, animum tenuit: Vbi Romam conceſſi, contemplationis ſtudia exuere, actionis induere neceſſe fuit, atq; ità comparari, vt intelligerem ſeruiendum eſſe tempori & loco, prout, quò oporteat per prudentiam ducuntur ingenia. Quod ſi ocij quidpiam nactus ſum, animus haud dubiè ad ſe ipſum reuerſus eſt, ea tamen ratione, vt actioni num-

quam contemplatio obfuerit, actio contemplationi plurimùm. Ex quo minùs audiendi videntur ij, qui ſpeculationes, & politiores litteras ſegregant à negotijs, quæ ſine earum ductu ritè prouehi neutiquàm poſſunt, imbuuntq; hac opinione Principes, vt ſuis impenſiùs interdicant litteris, quàm vitijs, eò proniores, quò infrà maieſtatem ſuam rentur, ſi inter ſeruitia reperiatur, qui haud ſeruilibus diſciplinis animum excultum præferat, & dominis parem, quiq; præter officia ſeruitutis, atque vmbram Principis propriam famam mereatur. Hæc prò re nata; nunc ad inceptum redeamus. Verùm enim verò cùm animus qui ex ſui natura deficere, frangiq; laſsitudine minimè poteſt, vitio tamèn corporis, vt pleraſq; induit deformitates, polluiturq; quaſi contagio, ità feſſus quoq; aſſiduis contemplationibus languet, egeatq; adminiculis ad reparandas vires, mihi itidem adminicula eiuſmodi quærenda videbantur, quæ à grauioribus ſtudijs animum leuare poſſent; cum autem nullo eamdem adminiculo recreari fas ſit, præter ſtatum, & quietem, quæ in vno Deo poſt humanæ vitæ curriculum continetur, proptereaq; nunquam vacuus ſemper operetur, atq; ab actione in actionem commigrans ibi quieſcere videatur, vbi aliud agit ab eo diuerſum, cui pridem defatigatus incubuit, rem idcirco in primis ſuauem, neq; affinitate à ſummis contemplationibus alienam, quò me natura vocitabat haud temerè amplexus ſum, nullamque ab homine ingenuo

amœni-

amœnitatem Muſarum hortis anteponendam eſſe exiſtimaui, quò diuertens tantiſper animus cum dignitate, fructuque recreetur. Et Philo quidem diſertiſſimus Iudæorum, qui poëſeωs naturam intimè præ cæteris attigiſſe mihi videtur, in eo, quòd deterior potiori inſidietur, commentariolo, poëtarum ſummum eſſe demonſtrat Deum, poëſim opera ipſius abſolutiſſima, perfectiſſimaq; quorum conſenſione harmonia, & concentus oritur iucundiſsimus, neq; aliud eſſe poëtarum artem, quam diuini opificis imitationem. Idem ferè Pythagoras docuit. Idem Plato, qui in Timæo ex conuenientia, proportioneq; numerorum ad Muſicam pertinentium animam mundi conflauit. Nec abeſſe videtur Ariſtoteles, qui poëtam philoſophum dicit perfectioni inhiantem, & non quemadmodùm res fuerint, ſed qua ratione fieri debuerint, exhibentem. Neque abeſt ſententia Proclus, apud quem hominum vita rectè diſpoſita conſonantiam morum, & actionum concinnitatem à ſuperis ſuſcipit. Immò verò antiquiſſimos poëtarum Theologos fuiſſe appellatos, reſq; ſacras mandari carminibus ſolitas; hymnos apud Hebræos non niſi à Deo per Prophetas, apud Platonem Moyſem Atticum non niſi à diuinis hominibus fieri nefas, vt Euſebius Cęſarienſis ampliſsimè docet, compertum eſt. Ex hoc apud nos quoq; in Cœlo concentus ad laudem Numinis; ex hoc in Eccleſia rithmus, & hymni: neq; illuſtrius quicquam, aut præſtantius in hanc ſententiam

dici poteſt, quam quòd D. Ioannis Chryſoſtomi in Pſ. 41. aureum eloquentiæ flumen è naturalibus principijs rationem deriuans diſertiſsimè pronuntiauit; quamobrem verba ipſa attexere liceat [Nihil animam (inquit) ęquè erigit, & elatam quodammodò efficit, & à terra liberat, & exoluit à vinculis corporis, & amore ſapientiæ afficit, & vt res omnes ad hanc vitam pertinentes irrideat, proficit, vt verſus modulatus, diuinum canticum numero compoſitum. Noſtra certè natura vſqueadeò delectatur canticis, & carminibus, & tantam cum eis habet neceſsitudinem, & conuenientiam; vt vel infantes ab vberibus pendentes, ſi fleant, & affligentur, ea ratione ſopiantur. Nutrices quidèm certè, quæ eos geſtant in vlnis, ſępè abeuntes, & redeuntes, & quædam puerilia eis carmina decantantes ſupercilia eorum ita ſopiunt. Quocircà ſæpè quoque viatores meridiè agentes iugalia animalia hoc faciunt, canentes, & itineris moleſtiam illis canticis conſolantes. Nec ſolum viatores, ſed etiam agricolæ vuas in torculari calcantes, vindemiantes, & vites colentes, & quodcunq; aliud opus facientes ſæpè cantant. Nautæ quoq; remos impellentes hoc faciunt. Iam verò mulieres quoq; texentes, & confuſa ſtamina radio diſcernentes ſępè quidem, & perſępè ſingulæ, ſępè autem omnes concorditèr vnam quandam concinunt melodiam. Hoc autem faciunt mulieres, & viatores, & agricolæ, & nautæ, qui ex opere faciendo ſuſcipitur, laborem cautè conſolari volentes

tes, vt potè quod anima ſi carmina, & canticum audiuerit, moleſta, & difficilia ſit faciliùs toleratura. Quoniam ergò hoc genus delectationis eſt animę noſtrę valdè cognatum,& familiare,ne Dæmones laſciua, & meretricia carmina introducentes omnia euerterent, Pſalmos Deus conſtruxit, vt ex ea re ſimùl caperetur & voluptas, & vtilitas.] Hæc ille vberrimè, & conſultiſſimè. Igitur qui abhorrent à poëſi, èos profectò nihil diuinum, & parùm fortè humanum ſapere, nihil perfectum expetere neceſſe eſt; perfectionis enim effectus primus eſt, qui oritur, numerus. Quod ſi Poëtas Plato è Republica eiecit, aut illos meherculè tanti viri opinio profligauit, qui Muſis, vt hodiè plerumq; fit, in lupanar deductis mores corrumpunt, & iuuentutem polluunt, aut qui rectam de Deo Optimo Maximo opinionem inanium fabularum deliramentis deſtruere ſunt apti, quemadmodum ſapientèr Ioſephus Flauius contra Apionem profeſſus eſt. Addo, ſi rem impenſius conſideremus, nullum iam ſcriptionum genus ingenijs patere prætèr Poëſim. Iure conſulentium plena ſunt omnia, atq; vt olim Tacitus, corrupta Republica plurimæ leges, ſic multiplicatis demùm interpretibus corruptas leges iurè poſſumus affirmare; ordinem inuertere, quicquam noui afferre neutiquàm poſſunt. De Philoſophis, Theologiſq; idem ferè ſtatuẽdum Eloquentiæ, prætet conciones ſacras, occaſio deeſt. Hiſtoriæ aut materia non ſuppetit, aut quis eſt, cui veritatem afferre intutum non

ſit?

ſit? Poëſi aperta omnia fingere; laudare, reprehendere ad libitum poteſt.

Cum itaq; per interſtitia diſciplinarum ad Muſarum obſequium me contuliſſem, ingeniumq; huiuſmodi amœnitate ſtudiorum aliquantulum excoluiſſem, vt primùm acceſſit ætas, quæ onus ſuſtinere poſſe videretur, ad poëma Epicum ſcribendum ſtatim animum adieci: Venari quippè aut præſentem famam, aut gloriam, & immortalitem nominis apud poſteros Odeculâ, vel Epigrammate inanem eſſe laborem intellexi; etenim nulla æquè ſollicitudo natura mortalibus inſita eſt, ac ęternitatis amor, nam quod ſingulis imbecillitas naturę negauit, id ſpeciei, generi ipſi, quemadmodum tùm cæteris animantibus, tùm plantis vſu venit, vſque adeò naturę conſilium largitum eſt, vt omnia ad immortalitatem compoſita fuiſſe videantur. Hoc ad vitam corporis pertinet. Animus de ſe ipſo incorruptus: at ne quid deſit, quod ad tuendum hominem fieri poſſit, tertium quoddam vitę genus ęternitatis cupiditas excogitauit, quo per famã viuat ille poſt mortem. Agendo Principes, quę ſcribantur, ſcribendo cœteri, quę agantur, illud ſcilicèt aſſequuntur. Porrò tenuia carmina neq; ſatis ingenium produnt, neq; viribus temporis reſiſtere diu valent: in alijs quoq; rebus exemplum ſub oculis. Hadriani moles, Amphitheatrum Flauium, Pantheon Agrippę ſteterunt vt plurimùm, ędes priuatę, ſepulchra, ſimulacra perierunt. Immò verò & Horatius tantus vir, cum maiora

ra pœmata non attigerit, inſerere ſe cohorti poëtarum veritus eſt, ait enim Sat. 4. libri prioris.

Primùm ego me illorum, dederim quibus eſſe poëtas,
Excipiam numero, neq; enim concludere verſum
Dixeris eſſe ſatis, neq; ſi quis ſcribat, vti nos,
Sermoni propiora; putes hunc eſſe poëtam.
Ingenium cui ſit, cui mens diuinior, atq; os
Magna ſonaturum, des nominis huius honorem.

Quę verba omnes cordati viri cōſentiunt ad poëma epicum, ac Tragædiam referri. Quę cum ſic ſe habeant, vna difficultas erat, quid eligerem, cum ab ijs, qui anteceſſerant, occupata omnia comperiſſem, neq; ſpes eſſet illud faſtigium aſſequendi, multo minùs excedendi. Quocircà me in huiuſmodi cogitatione diutiùs verſari oportuit, ac dubitationem, metumq; exuere, cum ritè ſcribenti vnicuiq; niſi primam, at ſuam laudem paratam eſſe ſentirem. Videndum mihi tandèm exiſtimaui, quod genus rerum potiſſimum tùm Epopoeiam, tùm me deceret, vt ex eo delectum congruentem haberem, animaduertiq; ad hominem ſacris initiatum nihil congruentiùs, quàm ſacra pertinere; plura ſupereſſe in rebus ſacris, quę vſqueadeo mihi laudem parere poſſent, vt laboris nequaquàm pœniteret. Argumentum eius generis excerpere ſine hiſtoria me non poſſe intelligebam, nam cùm in fabulis profanis, vt infrà videbimus, nouos reges, noua bella, ſi fidem acquirere velimus, effingere non licet, tùm in ſacris maxime cauendum eſt, ne quid-

piam affirmemus, quod à veritate ſit alienum, non enim ſine mendacij tantùm, ſed ſine ſacrilegij, atq; impietatis quoq, crimine id fieri fas eſſet. Res vero geſtę, quę ad ſanctitatem ſpectant, plurimę ſunt, eęq; in primis nobiles, et eximię: Sed cum duplex, vt cum melioribus ſentiã, Poëſeos ſit finis, alter proximus, qui in voluptate ſitus eſt, alter vltimus, qui ad vtilitatem pertinet, quemadmodùm prudenter Horatius monet.

Omne tulit punctum, qui miſcuit vtile dulci.

illud mihi factum cęteris anteferendum arbitratus ſum, quod præ cæteris tùm delectare, tùm pro deſſe poſſe videretur, vt ſi minùs alijs in rebus excellerem, ex electione ſaltem aliquam laudem mereri poſſem, nam profectò ità à grauiſſimis viris accepi, optimæ inuentioni optimam electionem æquiparandam eſſe. Eiuſmodi Iudithæ facinus oppidò videbatur, nam quod ad voluptatem attinet, cum iſthæc per ea, quæ ſunt admirabilia, auctore Ariſtotele, in eo, quem de Arte Poëtica ſcripſit, libello concilietur, nihil admirabilius vt crederem poſſe contingere, animum induxi meum, quàm inermem, imbellemque fœminam in medijs innumerabilium hoſtium caſtris Imperatori fortiſſimo necem afferre, populareſq; ſuos ab extremo periculo vindicare. Quod vt pateat apertiùs, operæpretium exiſtimaui de admiratione, eiuſque fontibus nonnulla breuiter diſſerere.

Admirationis naturam plurimi obitèr attigerunt,

Ari-

Ariſtoteles, Simplicius, Auicenna, Damaſcenus, Albertus cognomento magnus, D. Thomas, Fracaſtorius, Buccaferreus, Valeriola, Cæſar Scaliger, alij; nemo ex propoſito quod ipſe viderim, præter Ioannem Talentonum, qui hac de re in Mediolanenſi Academia quęſtionem habuit oppidò luculentam. Omnes vero in definienda admiratione de genere conſentiunt, in cęteris diſcrepant: conueniunt enim eſſe ſuſpenſionem quandam animi; ſed cum alij ab ignoratione cauſarum illam deriuant, alij ab inſolentia, & nouitate, alij etiam timorem adnectunt, plerięq; voluptatem, in varias ſententias diuiduntur quęſtionemq; implicant diſputando. Ego verò tametsi ex ignoratione cauſarum admirationē oriri non dubitem, atq; ex ſchola Peripatetica hauſerim hanc fuiſſe originem philoſophādi, tamen cum plura admiremur, quę ſub ſenſum cadunt, neq; opus eſt cauſarum abdita inueſtigare, in eorum ſententiam facile coeo, qui ſuſpenſionem huiuſmodi circa res, quę ab vſu quotidiano longiùs abſunt, fieri affirmant atq; in raritate, aut nouitate diſcrimen cōſtituunt. Et profectò Auguſtinus Theologorum magiſter maximus in Ioannis cap. 6. Maius eſt miraculum (inquit) gubernatio totius mundi, quam ſaturatio quinq; millium hominum de quinq; panibus; & tamen hoc nemo miratur, illud mirantur homines, non quia maius eſt, ſed quia rarum. Neq; in Chriſtum ſeruatorem, in quo theſauri omnes ſapientię, & ſcientię Dei conditi ſunt, temerè putandum eſt cecidiſſe cauſarum ignorationem, cum tamen

ceciderit admiratio, ſed cum viris grauiſſimis, ijſdemq; ſanctiſſimis interpretandum à rei nouitate, atq; inuſitato euentu admirationem de fide Centurionis fuiſſe deriuatam, miratumq; Dominum, non quod ignorauerit, ſed quod antea vel nunquàm, vel rarò viderit; poterant enim proficienti ętate, & ſapientia plura contingere, quibus neutiquam adſueuiſſet, & per experientiæ gradus incrementum capere, pro vt in 2. Euang. Hiſt. Cap. quæ à D. Luca conſcripta eſt, planis verbis memoratur, atq; adeò D. Thomas, cuius ore videtur eſſe locuta Theologia, 3. p. q. 12. ar. 2. litteris conſignatum reliquit. Eſt igitur, niſi fallor, admiratio ſuſpenſio quædam animi circà res, aut facta, quæ præter vſitatum ordinem ſint, aut fiant, quod ſi eædem eiuſmodi fuerint, quorum cauſas ignoremus, maior vtiq; erit ſuſpenſio. Ex his autem deduci admirationem teſtis eſt Simplicius in 1. Ariſtotelis de Coelo librum, qui ait admirabile illud eſſe, quod naturæ vſum impenſiùs excedit, vſum inquam, & conſuetudinem, nam quæ ſuprà vires naturæ ſunt, & diuinam potentiam requirunt, miracula nuncupantur. Quæ cum ità ſint, tùm res, tùm facta nobis admirabilia huiuſmodi quærenda ſunt. Res in duplici ſunt differentia; nam vel à natura fluunt, vel ab arte, in ijs, quæ à natura, ſi adſit aut exceſſus, aut defectus, aut flexus aliquis à communi conſuetudine, quemadmodum fit in monſtris, ex huiuſmodi oritur admiratio; quæ ab arte, vel earum materiam admiramur, vel externam illam formam, in qua tum

quanti-

Digitized by Google

quantitatem ſuſpicimus, vt ſimulacri ſolaris apud Rhodum magnitudinem, ſpheræ Archimedeæ omnes cœli circulos, & motus breui globo comprehendentis tenuitatem; tùm qualitatem, vt ſimilitudinem, qua ad naturam propriùs accedunt, venuſtatem operis, induſtriam, diligentiamque artificis, quo iure cum factis affinitatem quandam habent. In factis ex modo, aut exitu admirationi locus eſt, cum aut ſunt præter propoſitum, aut præter conſuetudinem. Nos factum præ manibus habemus: at in facto modus ille Peripateticorum Principi maximè probatur qui præter propoſitum contingit, cum per ea nimirùm inſtrumenta, quibus quidpiam efficere ſtudemus, contrariũ efficimus, vt in Oedipo videre eſt, qui eo ipſo tramite ſe in calamitatem præcipitauit, quò calamitatem effugere conabatur. Porrò hic modus ad Tragœdiam dumtaxàt videtur pertinere, non autem ad Epopoeiam, in qua ex mente operantis eſt quodcunque efficitur. Achilles vlciſci cædem Patrocli, Æneas in Italiam traijcere, ac domicilium ſibi ſtatuere tùm præcipiunt animis, tùm aſſequuntur. Quamobrèm alius nobis inueſtigandus eſt excitandæ admirationis modus in Epopoeia. Atque ego quidem, cùm vniuerſam Poëmatum omnium ſeculorum claſſem obſeruo, in eam opinionem deſcendo, vt modus ille ſtatuendus videatur, quo vſqueadeò ſeptæ, ac præcluſæ res difficultatibus afferuntur, vt vix fieri cogitari ve poſſit eaſdem vllis viribus explicandas, atq; ad exitum per-

ducendas eſſe. Eòq; antecellere Heroicam Poëſim cenſeo, quò frequentioribus euētis ad gignendam admirationem nititur quàm Tragoedia. Quis enim vnquam comprehendere animo potuiſſet Æneam Regina Deorum aduerſante, totq; periculorum obicibus longè arcente Italiæ littoribus appulſurum, atque in hoc ſolo regnaturum? quis Hectorem vniuerſi Græci exercitus terrorem, ac ſtragem ab vno Achille interfectum iri ſomniaſſet, remq; tantis nodis implicitam ad hunc exitum peruenturam? Hac ratione ſi minùs præter agentis propoſitum ſuccedunt res, præter lectoris, aut ſpectatoris expectationem, ac fidem planè ſuccedunt, cui nimirùm ſecùs, contrauè omnia videntur contingere debuiſſe. Quod admiratione dignum eſſe maxima innuit ipſe Ariſtoteles initio ſuæ Metaphyſices. Ad hoc genus rei mirabilis victoria refertur IVDITHÆ noſtræ, quæ Achillis, atq; Æneæ rebus geſtis eò videtur admirabilior, quò difficilius eſt, ac præter rerum ordinem mollem fœminam arma tractare, & vincere, quam viros militares palmam ex hoſtibus reportare. Et quidem id facinus adeò mirabile creditum eſt, vt omnium ſeculorum calamis ſit celebratum, & pictor vix repertus ſit, qui maximum ſibi dedecus parari non iudicauerit, ſi ſuo Iuditha pennicillo præteriret. Atq; hæc de admiratione, ex qua voluptas naſcitur, dicta ſint. Nunc quem fructum, vtilitatemq, ex Iudithæ opere percipi poſſe in mentem venerit, exponendum eſt.

Qua-

Quatuor enumerat partes Ariſtoteles, quæ ad conſtituendum Poëma Epicum requiruntur, fabulam, mores, ſententiam, & dictionem, eaq; connexione, atq; ordine inter ſe, vt per dictionem ſententia, per ſententiam mores, per mores fabula ferè exprimantur. Fabula anima eſt, formaq; Poëmatis, cui mores, quaſi habitus annectuntur. Mihi itaq; videndum fuit, antequam in Iuditha conſiſterem, fabulane, moreſq; penès eandem eiuſmodi fuerint, qui maximo præ ceteris vſui legentibus eſſe poſſint. Fabulam verò non ità à me accipi exiſtiment rudiores velim, vt Iudithæ Victoriam commentum dicam; hæreticum quippè, damnatumq; eſſet Hiſtoriam Sacroſanctis Teſtamenti veteris voluminibus inſertam in dubium vocare. Sed fabula illud totum eſt apud Poëtas, quod ex rebus veris, & veriſimilibus conflatum opportuna conſtitutione, ac partium ordine continetur. Quod quàm ſobriè, ac pudentèr in re propoſita præſtiterimus, patebit interiùs.

Interpretes diuinarum litterarum increato afflati ſpiritu duplicem ijſdem ſenſum tribuunt, alterum, quem appellant litteralem, quo illudmet ſignificatur, quod ſonat Oratio, alterum myſticum, quo nempè aliud infertur à verbis quidem, ac rebus illis alienum, ſed quadam ſimilitudinis, & ſignificationis cognatione affinem. Myſticum itèm in tria generá ſubdiſtinguunt, Allegoricum, quo illud, quod credimus adnotatur, Anagogicum, quo illud, quod ſperamus innuitur, Tropologicum

Digitized by Google

logicum, quo illud, quod operemur præſcribitur. Per hos omnes gradus deducendum eſt glorioſum Iudithæ facinus, vt pateat ſole clarius, quàm idoneus à nobis rei delectus habitus ſit, quantoq; illa cum iudicio in noſtrum laborem translata fuerit.

In ſenſu igitur, qui ad litteram pertinet, mulierem animaduerti penès quam non temerè ambigas, quæ copioſiora fuerint, animinè, an corporis bona, quæ bonis corporis neutiquam vtendum cenſet, niſi cum Deo ſeruiendum eſt, ac ſaluti publicæ conſulendum, quæ nullis difficultatum ſcopulis territa in primis arduum, atq; incredibile opus aggreditur, & per quam felicitèr abſoluit, mulierem inquam, animaduerti, à qua viri pari pudore, ac fructu petere exempla debeant ſapientiæ, ac fortitudinis. Hinc prætereà in medijs amentium Barbarorum caſtris ſeruatam vidi à foemina pulcherrima pudicitiam; inde amore, ac luxu Imperatorem peſſundatum, deletumq; innumerabilem exercitum conſpexi; quibus ex rebus præcepta eruas, tùm nihil eſſe tàm arduum, atq; ab humana ſpe remotum, quod innocentes homines, ac Deo perchari fiducia, & virtute aſſequi, ac perficere minimè valeant; tum etiam Principes potentia, & præſidijs militaribus ſubnixos, cùm venenum laſciuæ libidinis ſemèl hauſerint, & rempublicam, & ſemetipſos in extremum diſcrimen deducere, ac ſinè periculo in locis munitiſſimis eſſe neminem, cui ſuorum ſcelerum mucrones immineât. Pontificem inſuper obui-

um

um habui, pròut decet illum ordinem, de religione, ac ſalute populi ſollicitum, Patres ſapientes, Ducem vigilantem. Ad allegoricam ſignificationem referri fortaſsè poſſe arbitratus ſum, quod ad calcem Poëmatis vſurpaui, per Iuditham nempè ſanctiſsimam Virginem Deiparam præſignari, quæ ad hoc nata, vt ſerpentis hoſtis humani generis immaniſsimi caput contereret, gladio æterni Verbi ex vtraq; parte acuto de eodem victoriam longè glorioſiſsimam reportauit, & collapſam mortalium conditionem planè reſtituit. Ità D. quoque Fulberto Carnotenſi perſuaſum fuit; ità Caniſio ex Societate IESV Viro clariſſimo qui lib. 1. cap. 2. de B. VIRGINE plura, eaq; admodum luculenta in hanc ſententiam locutus eſt. Quæ quidem res percommoda videbatur, vt typus noſtræ ſalutis ſub amœnitate carminum vnicuiq; propoſitus ob oculos, tantiq; atq; adeò ſingularis Dei Opt. Max. beneficij memoria noua ratione hominum mentibus commendaretur. Tanti autem apud me ponderis huiuſmodi ratio fuit, vt cum D. VIRGINI MATRI omnia debeam, non alio me voto obſtringendum æquè putauerim, quàm Iudithæ decantandæ, quæ ipſam figura contingeret. Per Anagogicam notionem è gloria, quam re fortiter geſta conſecuta Iuditha fuit, non abs re eſſe iudicaui, ſi gloriam inferremus, qua poſt Tartareos hoſtes Deo auſpice profligatos in Cœleſti Hieroſolyma perfruemur. Quomodò verò profligentur, tùm in litterali intelligentia, prout

ſupra oſtenſum eſt, tùm etiã in Tropologica exemplum mihi videbar nactus eſſe valdè ſplendidum, ac liberale. Cùm enim Bethuliam Aſſyrijs exercitibus circumuentam intuebar, animam quoq; humanam, Rhabano Mauro, Gloſſaq; egregiè adſtipulantibus, vndiq; libidinibus petitam, obſeſſamq; ſummo verſari in periculo veniebat in mentem. Cumq; Iuditham in Ciuitate principem fœminam diuina ope hoſtium Duci inferre necem, & copias validiſſimas manu Ciuium peſſundare animaduertebam, rationem itèm ſummam animæ partem Deo opitulante, atque inferioribus potentijs eius ſigna conſequentibus frequentem vitiorum aciem debellare poſſe commodiſſimè ſentiebam. Quæ omnia, antequam animum ad ſcribendum adijcerem, cùm cogitatione complexus ſum, tùm ſatis probè animaduerti ità ſe ſe habere, vt ſententiarum quoq; in primis vtilium, ſalutariumq; agregiè capax eſſe poſſet oratio (nam de dictione nihil erat mihi tunc deliberandum) etenim & Concilia erant inducenda, & ſuaſionum, ac diſſuaſionum adhibenda vis, & ſermones, preceſq, ſedulò elaborandæ. Quocirca cum mihi haud inania carmina in litterarium theatrum exhibenda forent, ſed præcepta potiùs, & exempla ad ciuilem, militaremq; vitam imbuendam magnoperè idonea, non leuem me vnà cum voluptate capere, atq; afferre fortaſsè poſſe fructum mortalibus putaui, ſi Iudithę victoriam tanta dignitate præſtantem Epico poëmate comprehenderem.

Huiuſ-

Huiuſmodi fuere conſilia noſtra, quę ſi minùs probabuntur in vulgus, non ero magnoperè ſollicitus, cum bonorum, atq; eruditorum hominum ratio habenda ſit, quorum iudicio litteraria laus vniuerſa continetur; formoſa quippè, informiaq; in lumine diſtinguuntur; in tenebris ęqualia omnia.

Hactenus de noſtra Iuditha locuti ſumus; nunc Iuditham ipſam ſubijciemus in compendium redactam, quò faciliùs vno tota pateat intuitu. nam cum olim necdũ perfecto opere flagitantibus amicis ſingulorum librorũ argumenta ſcripſerim ſatis liberalia, quemadmodùm ego cum ad ea recolenda animum adieci, atq; acriùs incubui ſingulis rebus ſingulas conferens, pleraq; vidiſſe me fateor neq; ſatis congruentèr inuenta, neq; apte diſpoſita, neq; ſibi oppidò conſentanea, quę me anteà fugerãt, ſic eadem legentibus vſui fore exiſtimo, quò nimirùm, an meę defenſionis ratio conſtet, facilè videant.

ARGVMENTA
Librorum quinque Iudithæ Vindicis afferuntur.

LIBER PRIMVS.

MEdia, Armenia, Cilicia, atq; Arabia poſt communem defectionem recuperatis, Aſſyriorum Regis Præfectus Holophernes formidabili apparatu Iu-

deæ quoque bellum intulerat, illud potiſsimùm indignè ferens, quod Hebræi à patrijs inſtitutis,& religione diſcedere recuſarent, ac Regem pro numine venerari. Quocircà Bethuliam Galilææ oppidum tùm naturā, tùm arte munitiſſimum,quod ipſi primùm obuium fuerat, vigeſimum iam diem obſidebat, neque Ciues, quamquàm re frumentaria vterentur anguſtiùs, quicquam tamèn de priore conatu, atq; animi firmitudine remiſerant; cum nefarius hoſtis humani generis apprehenſa muliebri forma, interfectoq; in ſpeciem filio, atq; ad epulas planè compoſito, pauidam atrocitate exempli Ciuitatem concitauit, atq; in extremum ferè diſcrimen ſeditione rem deduxit, cumq; victualia ſuppetere vltra diem quintum neutiquam poſſent, de facienda tùm demùm deditione, niſi Deus opem ferret,coacti Principes decreuere. Eiuſmodi periculum ſpeculatus eſt Deus; tùm miſericordia in ſuos, ira in vtrumq; hoſtem percitus Fortitudini conſilium ſuum de ope ferenda Iudæis aperit, & continuò deſcendere iubet ad Iuditham, quæ Bethuliæ clariſſimis orta natalibus ad Simeonem ſuæ Tribus fontem, atque originem referebat, & marito ex humanis ablato iamdiù cœlebs,vti forma corporis inter ceteras præcellebat, ità prudentia, & ſanctitate morum in admirationem ſui excitauerat vniuerſos. Mandatorum ſumma hæc fuit, vt Fortitudo proximas regni calamitates, ac religionis in primis iacturam ob oculos Iudithæ proponat,diuinam omnipotentiam, quæ ſalutem

per infirmiora quoq; præſidia afferre valeat, ad memoriam reuocet, ſuadeatque, vt conuentum Holophernem, ſibiq; eloquentia pulchritudinis conciliatum necet. Fortitudo per eas fores, quibus diuinis ad nos monitis patet egreſſus, quam celerrimè delabitur, Iudithamq; ægrè admodùm ferentem eiuſmodi decreta, quę in perniciem religionis potiſſimum vergerent, ſub imagine Abræ nutricis adoritur, atq; in ſententiam perducere conatur. Iuditha magnitudine rei attonita, quo conſilio, qua ſpe ducta tantum facinus ſuadeat, percunctari; Illa contrà cauſas nectere, ac maiorum res pręclarè geſtas, prout eximię pulchritudinis præſens pictura referebat, in memoriam reuocare, Iahelis pręſertim, quę Siſaram Chananęarum Imperatorem copiarum interemerat, & clauo caput terræ affixerat, nimirùm eiuſdem ſexus, proximiora enim exempla validiora ſunt. Magnum deliberanti ea res attulit momentum. Itaq; precibus Deum conſulit, deinde quia imago iam euanuerat, Abram vocat, queriturq; quòd in medio ſermone diſceſſerit. Abra, vt in nouo caſu obſtupeſcere, cur ſecum expoſtularet, quid hoc rei eſſet, interrogarc, ex quo ſatis probè Iuditha comperit commoueri ſe altiore vi. Quamobrem conſilio rei gerendę cum nutrice communicato ſpe victoriæ in propoſito confirmatur; nam cum initio, vt ab vnicè diligentibus in magnis periculis fieri ſolet, nè quid temerè Iuditha aggrederetur, pauida anus monuiſſet, facinus eſſe ſuprà vires, atq; adeò in ancipiti

conſtitutum, immò verò ad tentandam ipſius pudicitiam ſubeſſe dolum communis hoſtis, diuino repente afflata ſpiritu in eandem ſententiam ſe contulit, alumnæq; animos mirificè ipſa quoq; ſuppeditauit, haud deliteſcente vlteriùs Fortitudine, reiq; inuſitato ſplendore fidem conciliante. Igitur Iuditha accerſitis rectoribus Ciuitatis acri, eademq, modeſta ſuccenſet oratione, deditionem damnat, ſeq;, ne quid Reſpublica detrimenti capiat, quicquid periculi, ac laboris vſu venerit, lubenti animo ſuſcepturam pollicetur, ſequenti quippè nocte ad hoſtes progredi, ac tentare aleam prout diuinitùs edoceretur, iampridèm firmùm, ac ratum ſibi affirmat; dumq; ipſi redeuntem opperiuntur, eorum eſſe difficultatibus labefactatam multitudinem in officio continere. Ea res admirationem excitat, ſpem ſuccendit, ſtudia, ſermoneſq; alit. Ephræmum acri ingenio virum, ac rerum experientia magnoperè exercitum Hieroſolymam ad hæc ipſa nuntianda, petendaq; auxilia Principes proficiſci iubent; iſq; adeò occulti tramitis adminiculis, atq, hoſtium in Caſtris tumultus à deſertoribus Angelis alieno tempore concitati euadit incolumis; illi enim tùm ad confirmandam deditionem, tùm quò pluribus inuentis, & conatibus ad victoriam comparandam inniterentur Aſſyrios quoq; in turbas diduxerant; nam cum diuturnæ militem moræ aduerſus hoſtem imbecillum, oppidulumq; tenuiſſimum tædere cœpiſſet, ad principes non ſine contumelijs vndique confluebat,

Quod

Quod vt accepit Holophernes, antequam peſtis manaret latiùs, maieſtate imperij tutus in mediam ſeditionem irrumpit, furentium audaciam frangit, pleroſq; nocentiores, & conſcientia pauidos vinculis conſtringi imperat; cumque illud ocij vitium eſſe animaduerteret, quæſito conſilio copiarum quietem laboribus redimit; nec non materiem è proxima ſylua reſcindi, ac turres, & machinationes, tanquam ad oppugnandam Bethuliam, confici iubet.

LIBER SECVNDVS.

IVditha nulla re deterrita diuinam opem vehementiſſimis precibus continuò implorat, deindè cum ſomnum magnitudine curarum multa iam nocte admittere neutiquàm poſſet, accerſitis famulabus cilicium, vidualiaq; indumenta deijcit, & domeſticum ingreſſa balneum tepentibus aquis; ac pretioſioribus vnguentis membra fouet; tùm ampliſſimo veſtitu,cultuq; præter conſuetudinem eximio innatam ſibi venuſtatem auget; neq; auctor contentus Deus acceptam ſibi mulierem, & magni operis miniſtram diuino quoq; adflat lumine, atq; immortalis pulchritudinis honore condecorat. His armis egregiè inſtructa vna comite Nutrice commeatum perexiguum deferente,ne damnatis à lege obſonijs contaminari cogeretur, ad ianuam oppidi proficiſcitur, quò, vt in re noua,plebis conuenerat magna

pars, & Iudaici exercitus Ozias Imperator, principesq; ac Seniores ciuitatis venientem opperiebantur. Excepere Iuditham frequentes, & quaſi miraculo attoniti, dein continuò exeuntem fauſtis acclamationibus, ac ſtudijs proſecuti ſunt. Intereà vti ſtatis temporibus ad res geſtas vniuſcuiuſq; monſtri recenſendas fieri ſolet, Concilium malorum Dœmonum apud Inferos cogitur. Ibi Superbia, Inuidiaq; dum earum rerum gloriam, quæ in perniciem Iudæorum ab ipſis gentis incunabulis patratæ fuerant, vtraque ſibi vendicat, mutuis inuicèm ſe contumelijs afficiunt. Iactabat enim Superbia ęmulatione ſe diuinitatis Idololatriam inſtituiſſe, Hebræisq; idcircò plurimas clades intuliſſe, quoniam ea in re obtemperare quandoq; recuſaſſent, prout eo quoq; tempore acciderat. Contra Inuidia eadem ad ſe referre, ſemperq; nouarum rerum ab ſe manaſſe primos motus. Ad ſedandas huiuſmodi furiarum contentiones, & iurgia paterna opus fuit auctoritate; aggreſſus eſt vmbrarum princeps, præſtititque; nec non perficiendæ rei, ac Iudithæ conatus, quicumque forent, infrigendi Superbiæ negotium dat. Ipſa dimiſſo concilio rei operam datura in Galilæam quàm celerrimè reuertitur, atque in ſpeciem conuerſa Senis Vrſaci Hormum filium magicis artibus à patre imbutum per ſomnium adoritur, deque Iudithæ conſilijs, quòad coniectura, & ſuſpicione conſequi potuit, certiorem facit, quò nimirùm Holophernem commonefaciat, necnon in venientem fœminam, et vniuer-

ſam

Digitized by Google

ſam nationem hominis indignationem accendat. Quibus pronuntiatis ita euanuit, vt Hormus intellexerit furiarum illam eſſe vnam ſibi oppidò cognatarum. Ille vi ſpectaculi expergefactus, furenſq; dum imperatis faciundis operam nauat, continuò mutatus Holopherni oppoſitum ſuadet; tùm miraculo attonitus in ſpecum ſe abripit, conſultiq; Dæmones reſpondere negant; Si quidē Superbia eodem temporis momento Michaëlem Cœleſtium copiarum Ducem obuium habuerat, ſpeque omni ſpoliata minis,flagriſq;per lacum Gomorræorum inuento aditu ad Inferos detruſa fuerat: neque ſecùs cętera monſtra inopinato euentu, atq; hoſtis præſentia perterrefacta omnem audaciam exuerāt; Michaël enim Iudæorum rebus, penès quos victoria Dei iuſſu futura eſſet, ne vlteriùs aduerſarentur, edicto, & comminationibus interdixerat. Iuditha ſub ortum diei in radicibus montis exploratores hoſtium obuios habet; detinere illi,quęnam eſſet,quò progrederetur ſciſcitari.Contrà Hebręa fuga cōſulere ſe ſaluti;ad Principem clementiæ nomine ſatis ſibi cognitum aditum quærere,orare,vt ad eum deducerent. Præſtitere ipſi liberalitèr, vniuerſa iam ad fauces viarum ob famam venuſtatis confluente multitudine, atq; vt miſſam diuinitùs collaudante. Vbi ad Imperatorem ventum fuit, benignè præter natura m excepta ocyùs ſe dominam, quam ſupplicem intellexit: Holophernes enim primo aſpectu intimè captus adorantem erigit,pertimeſcentem confirmat,deq;aduentus cauſis

ſis impenſiùs interrogat. Ad hęc Iuditha metum exuere,nihil non ſperare,reſpondereq́, ad mitiſſimum dominum idcircò ſe habuiſſe perfugium, quòd è pluribus argumentis neutiquàm dubitaret,quin Oppidum iam fame preſſum, mox vniuerſa regio vaſtaretur, idq́; potiſſimùm ſcelera populi polliceri. Addit ad victoriam maximo vſui fore,quod acceſſerit; propterea nihil,niſi ab ſe monitus Imperator aggrederetur, neq́; prohiberet, quominùs noctu exiret caſtris oratura Deum patrium; nam cum ab irato Numine vltio penderet, ab eo quoq́; conſilia petere, & rimari oracula neceſſe erat, vt nullo accepto incommodo Perſę rerum potirentur: neq́;de euentu dubitandum,cum monita,iuſſaq; Numinis interfuerint. Huiuſmodi rationibus conuictus Holophernes, tametſi Dijs quibusq;pręter Regem,quem vnum coli ab omnibus imperauerat, diuinos fieri honores vetuiſſet, furori tamèn cœco planè indulgens mulieris poſtulatis morem geſſit, & quòcunq; libuiſſet, commeandi, adorandiq; patrij Numinis poteſtatem fecit. Domicilium deindè egregiè inſtructum in Ærario pręſcripſit, miniſterium Baguæ ſpadoni mandauit, victum de menſa Imperatoria decreuit,quem tamèn, cum eiusmodi epulis prę religione veſci nefas eſſet, ſanctiſſima fœmina ſpecie,nè gerendis rebus id obeſſet, conſtantiſſimè refutauit. Ærarium ingreſſę ſpem Victorię confirmat oblata Heſter auleis admirabili artificio prętexta, diſtinctęq; Hebręorum ſortes, & pericula, tùm ſalus, liberorumq́; incolumitatem

tem

tem è parentum exemplis animo præcipit. Cęterum neq; caſtris deincèps uagari, neque ſalutantium colloquia admittere, ſed aſſidua precibus, atq; ad fontes extrà mœnia lauatum proficiſcens placitum Deo tempus opperiebatur. Angelus intereà, cuius cuſtodiæ ab ipſo ortu commiſſa fuerat, è cœleſti armamentario accepto gladio, qui fortaſſe idèm fuit, quo poſt admiſſum exitiabile humano generi facinus ab oſtio Paradiſi voluptatis primi parentes eiecti fuerant, tanto alumnam ſtudio tuebatur, vt nullum paſſa pudicitiæ detrimentum fuerit.

LIBER TERTIVS.

INtereà Ephræmus Bethulia exceſſerat, quod oppidum in Galilęæ finibus præcipiti loci natura, & ſaxis minacibus difficillimum Bethulus Chanançorum regulus turbatis olim tēporibus ad ſui ſecuritatē ędificauerat, deq; ſuomèt nomine appellauerat, peragrataq; Samaria, & locis rerum geſtarū gloria claris magnis itineribus Hieroſolymam cōtendit. Continuò vocatur Senatus frequens: exceptus Ephræmus humanitèr de rerum ſtatu, de Iudithæ conſilio ſedulò diſſerit: Patres matura inter ſe habita conſultatione afflictis diuturna obſidione Bethulienſibus ſuppeditanda auxilia decernūt; Phineoquè admirabili prudentia, & fortitudine prędito, quamquam ętas ingraueſceret, parandarum rerum prouinciam deferunt; atq; vt inde exordium ducant, vnde omnium bonorū origo, & fons, ingreſſi templum tauro ope-

rantur, ac populi, & ſanctarum legum incolumitatem benigno Numini enixiùs commendant. Perfectis ſacris Phineus ſexcentos milites perſpectę, probatęq; ſuprà cæteros virtutis, cum ad nouos delectus habendos tempus minimè ſuppeteret, ex arce educit, vrbanos ſubſtituit vigiles, illos Bethuliam proficiſci iubet, eòq; frumenti copiam non mediocrem ſedulò transferendam adornat. Dum hęc parantur, Ephręmus Pontificia exceptus menſa quæcunq; ab initio belli Iudęę ab Aſſyrijs illati euſq; ſecuta fuerant, à cœna roganti Principi narrat. Illa verò fermè erant huiuſmodi. Poſtquam Ocho Aſſyriorum, Perſarumq; Regi, qui ob morum cum priſco illo ſimilitudinē Nabuchdonoſorus quoq, eſt appellatus, vniuerſam propè Aſiam deſciſcētem Holophernes bello reſtituit, Deorum cultū aboleuit, ſacra Regi fieri imperitauit, in oppidis Idumeæ ſubſtitit, accitiſq, è prouincijs exercitibus, de Iudæis profligādis, delendiſq; crudeliſſimè cogitauit, eò in primis motus, quod ſoli ſuperſtitionem reſpuere, ſeq; armis defenderè auſi fuiſsēt. Propterea eiuſce nationis genus, mores, potentiam ex principibus viris exercitus ſui ſciſcitatur, quę omnia Dux Ammonitarum Achior, vt potè Iudaicarum rerum ex propinquitate finitimarum regionum nō ignarus luculenta oratione proſecutus eſt. At verò cum eſſe Deum ſummum cōſtanter diſſerit, qui & in Hebræos ſceleribus inquinatos animaduertat, & iuſtitiam, pietatemq; colentes tueatur, cuius ſi leges aſpernentur, victoriam penès Aſſy-

Aſſyrios fore; ſin obſeruent,omnem operam perditum iri, apud Imperatorem, cæteroſque potentiores grauitèr offendit,quam ob cauſam vinctum illum Holophernes Bethulienſibus tranſdi iubet, vt eamdem cum hoſtibus aleam Fortunæ ſubeat. Paruere continuò ſatellites; in vincula coniectus eſt, raptuſq; moerore vęcors Ammonita. Ignari rerum Bethulienſes aduersùs hoſtes erupere, qui ne numero opprimerentur, alligato ad truncum Achiore, pedem celeritèr retulere. Hebræi iuuenem in oppidum deduxerę. Omnibus admiratio eadem, ſententiæ diuerſę. Principes primò ambigui de captiui conditione, deq; cauſis fortunæ eiuſmodi percunctari. Vbi ſatis probè conſtare creditum eſt abeſſe fraudem, liberalitèr accipere, detrahere vincula, hortari, ne ſpem abijceret. Ipſe confirmato paulisper animo ab armis diſcedant, ſeq; hoſtium arbitrio committant, miſericordia incenſus vehementiùs perſuadere. Vbi nihil proficere ſe intellexit, ſiquidem illorum fiducia diuina ope vniuerſa conſtabat, ſi victoria potirentur, ſe quoque Moſaicis legibus ſubditum fore polliceri. Holophernes ſtatuta die bellicum apparatum recenſet, legioneſque prò ſua quamq; conſuetudine armis atq; inſignibus inſtructas non vſui magis, quàm oſtentui ante ſe pręcereuntes ex editiore loco per ambitionem ſpectat. Ea fermè erant centum viginti hominum millia, præter innumerabiles copias, quas ex prouincijs nupèr ſub imperium redactis gentium terrori contraxerat.

Poſtridiè præmiſſo Bethuliam equitatu, cum reliquo ipſe exercitu, commeatuq; ſubſequitur; leui prælio laceſſitus hoſtem pellit; caſtra metatur; riuum ſempiternum, quo Bethulia ab Auſtrali plaga externis aquis alluebatur, interſecat, atq; in præceps deijcit; cumq; nec oppugnatione inacceſsibiles murorum minas poſſet diruere, neq; obſidione, aut ſiti conſequi, poſt dies aliquot à ſpeculatoribus Moabitis prò vetere nationis aduersùs Iudæos odio commonefactus in anguſto rupium perennibus ſcatebris manare fontes, quibus obſeſſorum ſpes inniteretur, eò pleroſq; audaciſſimos noctu mittit, qui tutò in faſtigium prouecti, & ſicubi clauſtra moenium clementiùs adirentur, maiora, quàm ius aquæ cogitantes, ſolertia defenſorum detecti, pulſiq; ſunt. Fontium tamèn vſum ſuperueniente maiore ſuorum numero Bethuliæ ademerunt. Itaque omni aquatione popularibus interclusis, ac deſperatione ſalutis ſeditionem excitantibus, de facienda poſt diem quintam deditione decretum fuerat, niſi perditis rebus à Numine conſuleretur. His ab Ephræmo diſertè narratis, Pontifex Ionatham, à quo Aſſamonæi Principes ſecutis tēporibus originem deriuarunt, auxiliaribus cohortibus præficit, nec non gladio, galeaq; affabrè ędificatis donatum dimittit. Ille verò vbi haud minore cum admiratione, quàm voluptate nepotum res fortitèr gerendas, quibus vates galea coruſcabat, oculis perluſtrauit, vniuerſa in preces effuſa Ciuitate, Ephræmo comite Bethuliam contendit.

LI-

Digitized by Google

LIBER QVARTVS.

DVM hęc Hieroſolymis geruntur, Suluſſæ Numidarum Regis legati, quemadmodum plurimi è toto terrarum orbe Perſarum potentia exterriti anteà fecerant, in caſtra ad Holophernem cum magnifica admodùm pompa ſe conferunt; agunt de pactionibus, amicitiaq; inter Ochum, & Suluſſam ſtatuenda, nec non annua tributa, expeditaq; terreſtrium copiarum, & maritimæ claſſis auxilia pollicentur, & pretioſiſſimis muneribus Imperatorem donant. Ille aduenis prętér conſuetudinem comitèr habitis (vt animum libidine immutatum crudelitatē, ſuperbiamq; exuiſſe facilè cerneres) conditiones accipit, dein ob immodicum amoris aduersùs Iuditham impetum è conſeſſu celeritèr euaneſcit, & curis grauiùs obſeſſus, quam Hebręos armis obſideret, ne Tribunos quidem belli cauſa ad colloquium admittit. Ducis exemplo exercitus ocio, & laſciuia deteritur, deſtitutisq; operibus, nihil minùs in bello agitur, quam de bello, nam cùm cæteri aut ſomno, aut ludo per meridiem indulgerent, ſolus Holophernes ab omni voluptate reliqua alienus ſuamèt libidine torquebatur. Cuſtodi itaque mulieris Baguæ vulnus aperit, rogatq; vt opem ferat, neque enim (quod diuino conſilio cautum fuit) vi quicquam tentandum videbatur. Pollicetur Hero ille ſuam operam, atq; ex aduentu Numidarum

occa-

occaſione accepta ſuadet, vt epulas apparet, Iudithamq; vnà cum illis ad cœnam acciri impetet, qua ratione cibo, potu, muſiciſq; oble&ationibus expugnata fœminæ voluntate libidini ſatisfaciat. Vtile conſilium amanti viſum eſt, nullas moras interiecit, parendum ſpadoni edixit. Quapropter totis caſtris parari epulæ, arma luxui, Martem Veneri, & Baccho morem gerere. Speculabantur ex oppido Hebræi, atque eiuſmodi apparatum ad curationem corporum fieri ab hoſtibus opinantes, vt ſequenti die in oppugnationem moenium acriùs incumberent, incredibili metu, ac dolore affecti ſunt. Intereà temporis, cùm hæc attentiùs intueretur rerum moderator Deus, Hebrææ Reipublicæ Angelus princeps, ex ijs nimirum, quorum præſidio regna muniuntur, propiùs accedit, adoratoq; Conditore, clientum cauſam agere aggreditur; in ſummo periculo reliquias eſſe dilecti populi, de Iudithæ pudicitia comitia haberi; ſi Hebræi deleantur, qua ratione Chriſtum Dominum, quem ipſorum genti vniuerſa Prophetarum oracula promiſiſſent, collapſo hominum generi opem allaturum? mortalibus Coelo ſecluſis, ex quo prætereà fonte ſpem ſalutis hauriendam? Eo prò afflicta natione ita perorante, Angelus, qui Perſis præerat, tuebaturque ſuos ex aduerſo defenſurus exurgit; orat ne miſerorum cędes fiat, quippè quam animarum quoq; interitus ſequeretur; ſpatium ad veritatem cognoſcendam, poenitentiamq; agendam concedatur; eſſe diuinæ clementię

igno-

ignoſcere; modum omnipotenti Deo neutiquam de-futurum, quo Iudæorum populum, Iudithamq; periculo eximat. Ad ea benignè reſpondet Deus, quod ad Hebręos pertinet, Iudithæ opera proximè ſoluendam obſidionem,ac victoriã penès illos futuram; proptereà princeps gentis Angelus nihil omitteret,quod ad rèm gerendam pertineret; tùm luculentum de Chriſto futuro oraculum adijcit;Barbaros autem eò ſcelerum deueniſſe, vt miſericordiam nullam mereantur. Poſt eiuſmodi reſponſa diſcedunt Angeli, alter quidem lęto, alter ęquo animo ferentes, quod diuina ſapientia ſtatutum fuerat. Quiq; adeò Hebræorum fouebat genus, inferioris ordinis ſpiritum ad res commodè gerendas ſocium ſibi adſciuit, atq; ad Somnum ab inferis in caſtra hoſtium perducendum mittit. Ille ſumma, infimaq; prætergreſſus, & centro, ac terrę viſceribus quam celerrimè penetratis, à læua, & damnatorum poenis abſtinet, vergitque in dexteram, quà tùm illi expiabantur, quicumq; expletò tempore culparum luendarum è luſtralibus flammis ad felicitatem erant euaſuri, tùm bonorum domicilium colebatur (hunc Abrahæ ſinum appellabant) in quo cum futuræ libertatis, & gloriæ oraculum inſontes animæ opperirentur, apud eas pauliſpèr immoratus proximam Iudithę victoriam pręnuntiauit, Dauidiq; in cauſa fuit, vt Deo repentè plenus vindicem fœminam ſummis laudibus ad Coelum prouexerit, perq; omnem hominum memoriam clariſ-

ſimam

ſimam fore vaticinatus fuerit; nec pleraq; non attigerit de rebus noſtrorum temporum commodam ex hoc Poëmate occaſionem nactus. Intereà ad Lethen fluuium, qui inter hunc, atq; expiandarum animarum locum medius fluit, Angelus dormientem Somnum reperit, excitat, lethęis armatum liquoribus in caſtra progredi iubet, quà ille infectis ex præſcripto potionibus rerum omnium immemor ſopore iterùm deuinctus eſt. Hęc dum à ſuperioribus poteſtatibus geruntur, Baguas blanditijs, & pollicitationibus Iudithæ pudicitiã in diſcrimen adducere conatur, eamq; ad ſolemnes epulas iuſſu Imperatoris inuitat. Illa tametſi in ſuam perniciem omnia parari ſatis intelligat, nihilominùs commota diuinitùs, & ſecura ſui, egregiamq; ſibi occaſionem non omittendam rata, lubens aſſentitur, atq; ad conuiuium opportunè profecta vniuerſorum oculos admiratione pulchritudinis, elegantiarumq; perculſos in ſe conuertit. Epulæ ibi, compotationesq; largiſſimæ (illa tamen abſtinente) ad multam noctem perductæ ſunt, inſtitutiq; cantus ad amoris igniculos gelido pectori ſubijciendos; allato demum poculo, in quo Cyri Perſarum regis res geſtæ ſignis operoſioribus cælatæ collucebant, plurimùm vini exhauſtum eſt, ac cœna clauſa. Quapropter ebrietate, ac ſomno victi pleriq; omnes in ſua quiſq; tentoria paſsim auferuntur. Holophernes verò graui, ac profundiſſimo ſopore colligatus ſtratis decumbit. At Iuditha, quæ ſola iam reliqua erat in cubiculo, emiſſa ad

cuſto-

cuſtodiam liminis Nutrice, diuinam opem vehementiùs efflagitat, ſignum de Cœlo accipit, incredibiliq; auſu proprio Imperatoris enſe Imperatorem obtruncat. Caput deinde ſtratorum velaminibus inuolutum ferente Abra, & nemine præ ſomno aduerſante, Bethuliam reuertitur.

LIBER QVINTVS.

PAulùm aberat à moenibus Iuditha, cum primo aſpectu intercedentibus tenebris nequaquàm cognita non leuem ſuſpicionem cuſtodibus incutit, quorum imprudentia miſerabile facinus penè admiſſum eſt, ac Ciuium ſeruatrix prò hoſte habita propè à ciuibus interempta: deinde ſuamet ſe voce prodens incredibili omnium applauſu portis recipitur, atque ex editiore tumulo, tanquam è ſuggeſto, ſuſpenſa, & ſollicita concione ſine vllo corporis, aut animę detrimento voti compotem ſe factam eſſe memorans caput immaniſſimi hoſtis tepenti ſanguine adhuc rorans proponit ob oculos; quidq; adeò reliquum ſit ad Aſſyrios opprimendos, egregiè docet. Mirari vniuerſi, ac lętitia exultare, Ozias præ cęteris incredibilem Iudithæ virtutem pleno ore celebrare; cumq; iam inſtaret dies, caput hoſtis, quò barbaris apertiùs pateret, moenibus affigi imperat, & copijs (quarum Ducum catalogum in Poëmate videre licet) quàm maximo poteſt ſilentio, ex oppido eductis, vbi primum ex

anguſtijs ſpatium eſt nactus, aciem inſtruit, diſpoſitisq; ab dextera, & ſiniſtra equitibus, peditatui medium locum tribuit, qua ratione conſtitutis ordinibus, vt ad omnem euentum firmiores forent, luculentaq; oratione accenſis, confidentisſimè in hoſtes properat. Primos quosq;, quibus vigiliæ ducendæ fuerant, ſomno oppreſſos trucidat. Vt propiùs acceſſit, ſigno per tubicines ad terrorem imparatis inferendum dato, caſtra maximo impetu inuadit, portiſque per audaciſſimum quemque celeritèr occupatis, in medium vallum irrumpit. Expergefacti Perſæ, prout erant inermes, quantùm præuius ſopor, & præſentis mali facies patiebatur, improuiſam aduerſariorum aggreſſionem ſuſtinere conati ſunt. E quibus Vsbo ęmulatione potentiæ infenſus Holopherni pluribus aduerſùs eundem exoneratis contumeliarum tormentis, Hebræos quoq; conuicijs proſcindit, dumq; in hos irruit, nullo inflicto vulnere, ne dùm re memorabili perpetrata, tranſuerberatur. Eius arma, ſpoliaque in primis inſignia prò victoriæ omine haſtis infixa in trophæi ſpeciem eriguntur; iuxtà plurimi hoſtium ferro conficiuntur. Ingraueſcente iam cęde ad Imperatorem excitandum confugitur; eoq; minimè reſpondente, miratus ſilentium Baguas in tentorium irrumpit, atq; Herum, quem voluptate feſſum arbitrabatur, obtruncatum reperiens, Hebræa nuſquam erumpente, facili coniectura conſequitur flagitij culpam penès illam eſſe. Qui dolor, vlulatuſq; ſpadonis fuerit, haud facile dictu eſt.

Cala-

Calamitatem proximi cognouere: ille equi caſu oblati pernicitate adiutus ſaluti conſuluit, ſiquidèm in mentem venit monitum ſe in ſomnis ab Oſyride Ægyptiorum Idolo, vt inde pedem reuocaret, quò nimirùm ad Ochi cędem in vltionem violati eiuſdem numinis ſeruaretur. Peruulgata re, famaq; tanti facinoris in omnem ſtationem delata, ſpectato prætereà capite, quòd è muris oppidi pendere iubebatur, fatali ſocordia, & metu circumuenti Perſæ arma abijcere, haud caſtris ſe continere, terga turpitèr vertere. Ozias nemine reſiſtente immiſſo equitatu palantes perſequi, & ſitim Ciuium obſidione collectam hoſtili ſanguine extinguere. Nobiliſſimi quiq; hoſtium cum infimis iacent, morientium caſus varij, genera cędium diuerſa. Inter cœteros Amazonum Regina, Cedraſtuſq; Arabs, dum importuna contentione hic amatam defendere, illa amantem reijcere conantur, gladijs ſe inimicorum miſerè confodiendos tradunt. Intereà Ephræmus, & Ionathas ab Hieroſolymis cum auxiliaribus copijs propiùs accedunt; Baguam inconſultiùs fugientem Ephræmus, qui præceſſerat, obuium habēs de tumultu, qui audiebatur, percunctatur. Ille vbi ſe intelligit in manus hoſtium incidiſſe, fretus peritia ſermonis collecto animo Hebręum ſe eſſe ſimulat, & quaſi partam victoriam Hieroſolymitano Senatui nuntiaturus, ſpolia, quibus induebatur, à ſe detracta militi Aſſyrio mentitur. Fraus Ephræmum nequaquam fefellit; Baguam tamèn enixiùs orantem dimiſit incolumem: Tum ſuper-

ueniente Ionatha gloriæ auidi, quæ labi cunctatione videbatur, neque ſatis inimico homini fidem habentes, quàm celerrimè ad reliquias hoſtium delendas contendunt. Primus è regio exercitu occurrit adoleſcens nomine Dorilus Holopherni in primus charus: maternum illi genus à Phrygiæ regibus, quanquàm è ſtupro; pater in exercitu militabat, qui occulta vi penè præſcius futurorum, vt imminentes fermè caſus Natura præſentit, filium ſuæ originis ignarum tùm demum docuerat. Poſtquàm immenſæ ſtragis turbine ipſe quoque ſenior abſumptus eſt, puer, quem ille paulò antè in ſe recepto vulnere ſeruarat incolumem, è vaſta exanimorum corporum ſylua ſublatum humero patris cadauer in proximos lucos memorabili pietate humandum ferebat, cum aduentare Ionatham intelligit, ſupremęq; operę dilecto corpori præſtandæ ſpe deiectus, ſagittaq; fortuita interceptus eſt. Caſum intueri potuit, non prohibere Dux Hebræus, auditaq; ex ore pueri breuiter re, cùm in extremo ferè ſpiritu confiictaretur, collaudataq; charitate humo vtrunq; mandari iuſſit. Hormus item, cùm manes ab Inferis euocaturus in ſpeluncam ſe cõtuliſſet, vt ſenſit adeſſe hoſtes, erumpere conatus, interclusus eſt, nec ſine monſtris, ac portentis demùm confoſſus conſentaneum vitæ exitum inuenit. Sub hæc Ionathas Oziam aſſecutus coniunctis viribus, larga ipſe quoq; palantium ſtrage ſaturatur; nec non Torgum equitum magiſtrum, qui Aſſyrios vnus dilabentes retinere conabatur, mente,

quaſi

quaſi terrore quodam panico ſubitò conſternatum ingenti vulnere è mundo tollit.

Obiecta proponuntur.

ATQ; hęc imago Iudithæ noſtrę librorum eſt, in qua quæcunquę ad animam, formamq; Poëmatis ferè pertinent, tum dilucidè, tum ſatis breuitèr collecta ſunt. Quæ verò illi hucuſq; inter differendum obiecta comperi (quoniam nunc demùm pro Iuditha dicendum eſt) vel materiem reſpiciunt, vel formam. Quæ formam, ad hæc capita reuocantur.

Cùm actio primo loco occurrat Epico Poëtæ cõſideranda, obijciunt me feciſſe contra leges, quod facinus doloſum, nequè boni moris decantandum ſuſceptrim.

Tùm ad perſonam deſcendunt, negantq; fœminam ritè prò Heroë conſtitutam eſſe.

Tranſeunt deinde ad relationem quam actio, perſonaq; huiuſmodi ad Poëſim habere debeant, neq; è re vera, atque ex hiſtoria in primis ſacra conflari Poëma poſſe concedunt.

Mox in Epiſodia mouentur, damnantque incrementa, decrementa, & mutationes. in quam ſententiam cum plura obiecerint, omnia tribus quæſtionibus abſoluemus.

In materia non linguam, non ſtylum prætereunt. Aduerſus quas omnes obiectiones quandoquidèm mihi defen-

defenſio ſuſcipienda eſt,atq; iniuria meo ab opere propulſanda, vana, & futilia dimittere egregium cenſui, cùm mihi animus ſuprà omnem contumeliam natura ſit, & mirificè tùm me laudari exiſtimem, cùm ab improbis condemnor.

Prima obiectio refellitur; operis Iudithæ honeſtas ſedulò expenditur.

PEtunt primo loco accuſationibus caput rerum; Iudithæ facinus verè facinus videri poſſe; rem doli, mendaciiq; plenam, neq; abeſſe fœminam à flagitio, quæ flagitij periculo ſe expoſuerit, peccandiq; anſam Holopherni prębuerit, & peccantem mori coegerit. Nam cum Tragœdia, & Comœdia, quid fugiendum ſit tùm in re politica, tùm in œconomica, & familiari proponant ſedulò, Epopoeiamq; ad vtrumq; vſum tradere oporteat, quod imitemur, opus in Epico Poëmate neq; probi moris, neq; boni exempli ob oculos ponere non modò prudentèr parùm, verumetiàm aduersùs artem feciſſe, quicunq; fecerit, iudicandus eſt. Quæſtio hęc ad moralem Philoſophum, ad Theologum plurimùm pertinet. Ego vtriq; facultati innixus obijcientibus, quoad potero, ſatiſfaciam.

Opus boni moris ad Poëtam Epicum pertinere cùm
iudi-

iudicant, vſqueadeò mecum oppidò ſentiunt, vt qui ſecùs fecerunt, aut ſenſerũt, eoſdem ſubijciendos eſſe Platonis legibus cenſeam, & de republica exterminandos. Is enim talis eſſe debet,

Qui, quid ſit pulchrum, quid turpe, quid vtile, quid non,
Pleniùs, ac meliùs Chryſippo, aut Crantore dicat.

quiq; non ad voluptatẽ modo, ſed ad vſum quoq; Poëſim inſtituat, neq; gloriã quęrat ex ijs rebus, in quibus non erubeſcere nefas eſt. In quam ſentẽtiam quidèm ſuperiore quęſtione cum de noſtris conſilijs egimus, nonnulla attigimus. In hoc igitùr quoniam cũ aduerſarijs conuenit mihi, nullus contentionis ſupereſt locus. At ſi in Iudithæ facto, quod eiuſmodi fuiſſe exiſtimabam, mea me feſelliſſet opinio, illud profectò grauitèr ferrem, doleremq; vehementèr cõtumeliam me prò laude quæſiuiſſe. Sed planè magnæ me recreant, & reficiunt auctoritates: nam Iudithæ factum video in ſacris litteris laudatiſſimum, apud Patres celeberrimum, in omnium ſeculorum, ſcriptorum q; monumentis admirabile. Omitto Hiſtoriam Biblicam Spiritu ſancto dictante conflatam, vt potè ſuprà omnem auctoritatem, atq; aleam iudicij: at agatur humanitùs; petant Auguſtinum aduerſarij Serm. 228. in append. 66. Conſulant Hieronymum ad Furiam; Cõueniant Zonaram; Videant Caniſium de B. Virgine: & alios, proùt alio loco fuſiùs. Mihi pro renata ſatis ſit Ambroſij Vnius è 3. de off. lib. in Iudithã Elogium afferre, quo nihil luculentius, nihil illuſtrius extare

tare

tare poſſe conſtanter puto. [Ecce tibi (inquit) Iudith ſe offert mirabilis, quæ formidatum populis virum Holophernem adijt Aſſyriorum triumphali ſeptum caterua; Quem primò formæ gratia, & vultus decore perculit, deinde ſermonis circumſcripſit elegãtia. Primus triumphus eius fuit, quòd integrum pudorem de tabernaculo hoſtis reuexit. Secundus, quod fœmina de viro reportauit victoriam, fugauit populos conſilio ſuo, horruerunt Perſę audaciam eius. Vtique (quod in duobus illis Pythagoricis mirantur) non expauit mortis periculum, ſed & pudoris, quod eſt grauius bonis fœminis non vnius ictum carnificis, ſed nec totius exercitus tela trepidauit. Stetit inter cuneos bellatorum fœmina, inter victricia arma ſecura mortis; Quantum ad molem ſpectat periculi, moritura proceſſit, quantum ad fidem dimicatura. Honeſtatem igitur ſecuta eſt Iudith, & dùm eam ſequitur, vtilitatem, inuenit; honeſtatis enim fuit prohibere ne populus Dei ſe profanis dederet, ne ritus patrios, & ſacramenta proderet, ne ſacras Virgines, viduas graues, pudicas matronas ſubijceret impuritati, ne obſidionem deditione ſolueret. Honeſtatis fuit malle prò omnibus periclitari, vt omnes eximeret à periculo Quanta honeſtatis auctoritas, vt cõſilium de ſummis rebus ſibi fœmina vendicaret, nec principibus populi committeret; Quanta honeſtatis auctoritas, vt Deum adiutorem prę ſumeret, quanta gratia, vt inueniret.] Hęc ille. At cùm Ambroſius tantus vir, tàm ſapiens, tàm ſan-

ctus

ctus adeò Iudithę factum ex fine propoſito, ex opere lau dat, vt meam ſuſcepiſſe defenſionem videatur, quid mihi nullius auctoritatis homini agendum ſit, neutiquàm video. Quoniam tamen fortaſſe aliquid aduerſarij ſibi expetendum ſupereſſe exiſtimant, ad ſingula deſcendere non recuſabo.

Dolum, mendaciumq; in eo ponunt (illud primum obiectionis caput erat) quod ſe Iuditha ſimulauerit è Ciuitate fugam arripuiſſe, atq; ad exercitum veniſſe, vt Ciuium arcana patefaceret, modumq; Holopherni potiundi oppido commonſtraret; neq; inſcia, etenim labia ad fallendum doloſa à rerum Domino poſtulauerat; quòd Iſraelitas grauiſſimè deliquiſſe, ac propterea iuſto Dei iudicio perdendos mentita fuerit; quòd Holophernem per mediam ſe Hieroſolymam deducturam promiſerit; quòd ſe à Deo idcircò miſſam, vt ea nuntiaret, affirmauerit, quòd Holopherni quęcunq; placuiſſent, ſe facturam ſpoponderit; quòd deniq, vniuerſa actionis vis in fraude conſiſtat.

Vt reſpondeam, duo de mente ſanctorum Patrum videntur in primis ſtatuenda, alterum non omnia, quæ vera nequaquàm ſunt, continuò mendacia, & dolos eſſe iudicanda; alterum licere aliquandò nobis ſine crimine occultare veritatem velle, mentiri neutiquàm velle. Ad primum apologi, & parabolæ referuntur, quarum adeò familiaris, & frequens apud Syros, Hebræosquè vſurpatio fuit, vt vel ipſe Dei filius, qui adeò bonus

eſt, vt habitibus, & moribus hominũ obſecundare nõ dedignetur, & vnũquemq; in eius voluptate capiat, iiſdem vſus ad informandam Eccleſiam ſuam ſępiſſimè fuerit. Res citrà controuerſiam omninò eſt; quod ſi negotium faceſſat alicui, ceteris omiſſis vnum conueniat Auguſtinum, in eo, quem de mendacio libellum compoſuit. At ne ipſi quidem Iuriſperiti ſimulationem interdùm carere poſſe culpa diffitentur; nã in l. 1. §. Labeo ff. de dolo malo ſic habetur. Poteſt ſine dolo malo aliud agi, aliud ſimulari, ſicuti faciũt, qui per eiuſmodi diſſimulationem deſeruiunt, & tuentur ſua, vel aliena. Quod ſi hęc inter vitia locum habẽt, profectò omnes Poëtę, Prophetęq; damnandi ſunt. Prò ſecundo auctoritatem D. Thomæ 2.2. q. 110. ar. 7. firmam habemus: Immò verò vniuerſa Theologorum ſchola conſentit pręcepta affirmatiua neque ſemper, neq; vbiq; neceſſitatem obſeruationis ingerere. Itaq; pręceptum de ſimplici, apertaq; loquendi formula, cum ſit affirmatiuum, aliquam exceptionem admittere neceſſe eſt, neq; eos, quibus ius aliquod à Deo indultum ſit, in primis obſtringere. Duobus autèm modis occulere poſſumus veritatem ſine mendacij nota, alter eſt, cum pars orationis à nobis proditur, pars animo retinetur; alter cum totam quidèm rem narramus, ſed ijs verbis, quæ plures interpretationum formas poſſunt ſuſcipere, & ad varios ſenſus traduci. Plura in hanc ſententiam videre eſt apud Michaëlem Salonium in eo, de Iuſtitia quem ſcripſit, libro. Plura apud Gregorium de

Valen-

Valentia in 2. 2. diſpu. 5. q. 15. de Theo. Ad hęc capita pertinent varia dicendi genera, varij modi, quibus aliud voce exprimitur, aliud animo conceptum eſt, myſtici, prophetici, amphibologici, allegorici, ironici, formæ orationis vt plurimùm tropicę, aut ęquiuocę à Dialecticis appellatę, iuxtà quas plura in ſacris litteris vſurpari comperimus. D. quidem Auguſtinus libro ſuprà citato contrà mendacium ſumma contentione perſuadere ſatagit Iacobi factum, cùm Eſau ſe eſſe ſimulauit, non fuiſſe mendacium, ſed myſterium. Aſſentitur D. Thomas 2. 2. quæſt. 111. ar. 1. fictiones illas, quę ſignificant aliquid, non eſſe mendacia. Chriſtus quoq; ſuprema veritas apud Lucam, cùm diſcipulis Emmauntem contendentibus comitem ſe adiunxiſſet, finxit ſe longiùs ire, nullam tamen doli culpam (nefas) ſubijt; illud enim ſimulauit exteriùs, quod in animis diſcipulorum fieri interiùs volebat innuere; quippè qui quẽlibet potiùs quam D. Ieſum, adeſſe cogitabant. Quomodò ad hanc formulam, atque adeò ad ſuam mentem Iuditha quoq; locuta fuerit, deinceps ſingillatim breuitèr aperiemus.

Primo loco cum à popularibus ſuis fugiſſe ſe inquit, Gloſſa, Rabanus Maurus, Hugo Cardinalis pręfiguratum effugium Chriſtianorum, cuius mentio eſt in monumentis D. Epiphanij, in Vrbem Pellam ab Hieroſolyma, priuſquam à Tito Cęſare dirueretur, myſticè ſentiunt; niſi fortè & Machabæorum fugã in deſertum. Alij fugi, hoc eſt, feſtinaui, aut noctu veni fugientis inſtar;

uam ità acceſſit, vt Aſſyrij occultè acceſſiſſe putare poſſent.

Quod ſuorum res arcanas aperire hoſti ſpoponderit, ad famem illud referendum, quod re præſtitit. Conſumpturos autẽ Ciues ex decreto ſacra Váſa, quò ſaluti publicę in tanta cibariorum inopia conſulerent, ea eſt amplificatio, quæ indicat non effectum, ſed cauſam, tanquàm in ea neceſsitate poſitis incolis, vt ea decernere oporteret, niſi celeritèr ſubueniretur. Contingere etiam potuit, vt aliqua hac de re conſultatio, aût ſaltem ſermo habitus fuerit.

Quo aditu poſſet Holophernes obtinere Bethulienſes, ſe oſtenſuram diſſeruit. ironicè dictum. Id oſtendit porrò Iuditha, cum caput ipſius amputatum in oppidum tulit. obtinuit Holophernes, cum in ſumma parte Ciuitis ſuprà omnes ipſius caput poſitum eſt. Neq; vir vnus ex Aſſyrio exercitu cecidit, intrà mœnium ſcilicèt ambitum, vel alia ratione quapiam ad mentem loquentis. Per mediam quoq; Hieroſolymam verè deduxit, ſeù triumphali pompa caput eius afferendo, ſeù rei famą, & viri nomine ad gloriam victoris in pęanibus decantato.

Hebræos grauiſsimè deliquiſſe, diuerſis illud pleriſq; temporibus vſu venit. in deprædationem dandos, non ea tamèn tempeſtate, ſed vel ſub Græcis, vel ſub Romanis.

A Deo ſe miſſam, nihil veriùs; vt ea nuntiaret; nimirum

mitum famem. cętera, ad quæ miſſa fuerat, prodere non tenebatur.

Iuſiurandum, quod vſurpauit, Lyranus fuiſſe negat iuſiurandum, neq; enim per Deum iurauit, ſed per animam Ducis, & Regis. Lorichius Adamarius ſimulationem iuramenti appellat. Carthuſianus iuraſſe verè, & ex animo ſentit, ſi quidèm iuramentum in principum animam pronuntiatum, cum à Deo eiuſmodi excellentiam accipiant, & proximi auctoritate ſint, in Deum ipſum referri videtur. Illud autem Iuditha, vel ad ea, quę vera dixit, vel ad cognitum ſibi ſenſum direxit.

Non quicquid Holopherni placuiſſet ſe facturam reſpōdit, ſed quicquid Domino. Amphibologicum hoc Baguas retulit ad Holophernem, Iuditha ad Deum. Præterea cùm mulierem Baguas inuitauit ad epulas, turpitudinis poſtulationem tacitè ſubintellexit; illa ad apertam partem reſponſum dedit, ad reliquam nequaquàm dedit, vel certè conditionem quampiam animo condidit, qua honeſtatem tueretur. Eadem rationeſi qua præterea ſunt in verbis Heroidis noſtræ, quę negotium faceſſere videantur, ad ſanam interpretationem redigi debēt.

Quod verò exprobrant vehementèr de Iudithę conſcientia, quæ data opera fallere Holphernem voluerit, labiaq; doloſa idcircò à Domino paſtulauerit, tanquam excuſationem non accipiat, ſuperiuſq; allatas interpretationes vltrò refellat, id verò nullam nobis curã importat. Noui ego Pſalmiſtam deteſtari labia doloſa, noui vltionem

nem Numinis; ſed Iudithę non illa mens fuit; cauſam, non effectum fortaſsè voluit, labiaq; optauit, quę ob pulchritudinis elegantiam, ſuauitatemq; ſermonis eorum ſimilitudinem gererent, quæ vulgo fallere conſueuerunt, aut certe effectum quoq; ſed ratione planè diuerſa; nàm fallere Holophernem neutiquàm voluit, falli quidèm ipſum, aut potiùs capi, oblectariq; ad eum finem, quem referemus inferiùs, laudabilitèr appetiuit.

Cęterùm ſi interfuit vlla fraus, quod minimè concedendum puto, ea Iudithæ neutiquam vitio danda, quippè quæ hoſtis. iuſto in bello inſidię iuſtæ. Dolus, an Virtus, quis in hoſte requirat? Vulgatum. His philoſophus aſſentitur, Theologus non reclamat. Ità Ioſue ad oppidum Hai inſidijs eſt vſus. ſtat pro nobis D. Thomas 2.2. q.40. art.3. Nec Philo Iudæus 2. de Cherubin libro valdè diſſentit, inquit enim. Quotiès ſapiens mendacio fallit hoſtem propter ſalutem ſuæ patriæ, inofficioſam rem facit officioſè. Hùc etiam facere videtur, quod Oreſtes apud Sophoclem in Electra profitetur, cùm de inimicis mendacio circumueniendis verba facit.

Nullum puto verbum malum, quod lucrum habet.

Addo, omne à Deo ius Iuditha obtinuerat in Holophernem, quemadmodùm Moyſes in Pharaonem. Cõſtitui te Deum Pharaonis; quemadmodùm Hieremias in reges, & regna. Ecce conſtitui te hodiè ſuper gentes, & ſuper regna, vt euellas, & deſtruas, & diſſipes, & ędifices, & plantes. Itaque Iudithæ integrum fuit cùm

hoſte

hoſte agere, quibus artibus libuiſſet, atque ampliſſimum, glorioſiſſimumq; facinus ad ſuum arbitratum abſoluere.

Erat ſecunda obiectionis pars peccandi ſe periculo exhibuiſſe Iuditham noſtrã; in Caſtra Infidelium formoſiſſimam fœminam ætate florentem, quaſi ad proſtituendam pudicitiam ſe contuliſſe: Quæ enim apud barbaros honeſtatis eſt cura? Quæ apud impios peccandi non eſt licentia, & libido? Qui amat periculum, peribit in illo. Vrgent ſanè iſta; Verùm ex hoc quoq; ſcopulo, Deo dante celeritèr elabemur. Sunt, qui affirment iuſtis rationibus fuiſſe permotam, quarè crimen vitare ſe poſſe arbitraretur; ea potiſſima, vt Holophernem ad iuſtas nuptias ſecum celebrandas alliceret. Nos in huiuſmodi ſententiam pace auctorum nomen noſtrum minimè ſcribimus, nulla enim in ſacra hiſtoria de nuptijs mentio, nullum argumentum extat; neque videtur exiſtimandum quidpiam ſibi gerendum Deo inſpirante propoſuiſſe diuerſum ab eo, quod geſſit; quod tamèn popularibus ſuis reticendum cenſuit, ne infectum riderent, factum maximè mirarentur; ſeque placandi hoſtis cauſa profectam, vt opinari poſſent, permiſit. Placet diuino afflatam, confirmatamque ſpiritu, ac vtriuſque Victoriæ propemodùm certam, vt vitę, ita pudoris periculum neglexiſſe, cùm vtilitatem publicam, cùm legum tutelam, cùm Dei honorem, maiora, potioraq; bona, ſibi prò fine ſanctiſſimè ob oculos collocaſſet. Neq; ab huiuſmodi deliberatione longiùs abeſt exemplum Virginis

ginis Antiochenæ à D. Ambroſio 2. de Virginibus libro relatum. Diſceptabat intrà ſe Virgo illa memorabilis fortiſſimo animo prędita, quid agendum, cùm aut Dijs ſacrificium facere, aut in lupanar duci deberet; reſpuit ſacrificium, lupanar amplexa eſt; an peccauit? nequaquàm. Non pudoris (inquit Ambroſius) elegit iniuriam, ſed Chriſti recuſauit. Hoc ipſo Iuditha quoquè non excelſi modò, uirilis, Heroiciq; animi, verum etiã religioſiſſimi fuiſſe probatur, quòd in ſuperius bonum intenta deſpexit inferius.

Tertium caput affine huic. Anſam (inquiunt) peccandi Holopherni prębuit; nam ſuper innatam pulchritudinem formam arte, verba ad irretiendum hominem blanda quæſiuit, tùm collapſi, captiq; aduersùs chaſtitatem & corpus, & animam iugulauit. Acutè arguunt, At Iuditha non peccauit. Ornatus, cultusq; corporis de ſe ipſo non ingerit culpam. Naturam imitari ars poteſt ſine peccato. Ita ſentiunt D. Thomas 2. 2. quęſtione 164. art. 2. Caetanus, ac Theologi, & Canoniſtę omnes, ſiquidèm occaſiones huiuſmodi remotę in ſchola appellatę, ſi abſq; prauitate animi ſint, noxam minimè inducunt. Eloquentiam ſtudio comparatam ſi quis dicat vitium eſſe, vitium is erit. Noluit per iſthęc Iuditha Holophernem delinquere; voluit acceſſum ad eius gratiam tantiſpèr ſibi parare, quòad voti compos ipſius cęde fieri poſſet. Si cauſam coſideremus, fuit ornatus cùm virtute, iuſtitiam, fortitudinem, religionem, pietatem

prę ſe-

præſeferens. Ambroſius idem ſępiùs allatus 2. de Virginibus libro luculentèr adſtipulatur. Iudith ſe, vt adultero placeret, ornauit, quam tamen, quia hoc religionis amore faciebat, non libidinis, nemo adulteram iudicauit. Vno verbo, ex diuina diſpenſatione, inſpiratione, atq; adeò iuſſione id fecit, tantumq; abeſt peccaſſe Iudithã, vt Deus ipſe à peccati labe longè alieniſſimus eius auctor, adiutor, miniſter ornandæ fuerit. Ità enim habetur in textu. Contulit etiam ei Dominus ſplendorem. Haud ſecùs ex auctoritate imperantis licuit Oſeę filiã fornicationum, ac Petro oſtenſum, indicatumq; eſt. Quod Deus mundauit, commune ne dixeris: nam quę de iure poſitiuo peccata ſunt, ſi diſpenſatio legiſlatoris adſit, non ſunt peccata; ratio enim peccati lex, quę à iubente virtutem habet. Quod ſi peccauit Holophernes, ſi ebrius, ſi laſciuiens interfectus eſt, ipſi imputetur, qui optima inſtrumenta ad peſſimum finem retorſit, cum ſecùs facere in eius poteſtate foret. Cæterùm qui auctore Deo bella ſuſcipiunt, perſonamuè publicę poteſtatis gerunt, cum vel ipſa morte in ſceleratos animaduertunt, vtuntur iure ſuo. Non deeſt auctoritas D. Auguſtini in monumentis de ciuitate Dei; neq; Doctoris Angelici 2. 2. quæſt. 40. ar. 1. Plura ad facti huiuſce honeſtatem vindicandam Nicolaus Serarius recenſuit in Commentario ſuper librum Iudith. Nos opportuniora ex ipſius armamentario in noſtram arenam tranſtulimus.

Confutatur ſecunda obiectio; Iuditha, quamquàm fœmina, pro Heroë aptè conſtituta defenditur.

EPicam perſonam (de ea loquor, quę principem locum in Poëmate obtinet) Heroëm appellant, cuius excellentię parem eſſe fœminam negant, quam ſummos Philoſophorum, Platonem, atq; Ariſtotelem ab Heroica virtute reieciſſe ſatis conſtat. Virum illum eſſe debere, ac ſuprà virum, qui humanæ propè Naturę vires excedat, & Deo ſit proximus. Sic Homerum, ſic Virgilium exēplo docuiſſe. Ad hæc primum reſponſionis caput eſt, in Platonis monumentis me nuſquā reperiſſe collatā huiuſmodi in fœminas contumeliam. Si ſecùs oſtendant aduerſarij, aut manus dabo, aut ſententię rationem interpretari conabor. Inuenio quidem in 5. de Rep. lib. Mulieribus æq; ac Viris res bellicas eſſe tribuendas in 7. de Leg. Sarmatarum fœminas vna ratione cum maribus arma tractare: Lacęnas Virgines gymnicis artibus exerceri. Hoc addit etiam vir ſapientiſſimus documentum. Et puellæ quidem ſaltare, pugnareq; cum armis conſueſcant, mulieres autē caſtra mouere, ordines ſtruere, atq; arma ſumere, & diſponere, ſi nullius rei gratia, attamèn ſi res cogat, vt cùm in militiam viri omnes proficiſcantur, poſſint ipſę interìm, ſi quid aduerſi acciderit,

Ciui-

Ciuitatem defendere; Vel ſi tanta hoſtium multitudo agros inuaſerit, vt neceſſe ſit mulieres quoq, prò Ciuitate arma capere, quorum nihil eſt, quod non facilè euenire poſſit. Ex his patet, quę Platonis ſententia fuerit. De Ariſtotele durior eſt quęſtio, quippe qui Platonis ęmulus, atq; in rebus omnibus cauillator, niſi aliam ob cauſam, at ſtudio ſaltem contentionis fœminas ab armis, atq; adeò ab omni adminiſtratione Reipublicę longè ſeclu-ſit. Sed imbecillitatem naturæ conſiderans corporum ille rationem habuit, Plato animorum. Vbi verò neceſ-ſitas vrgeat, haud ſatis ſcio, an ſuam Ariſtoteles Ciuitatem dirui ab hoſtibus malit, quàm à mulieribus communiri, defendiq; Quicquid ſit de ſententijs tantorum Philoſophorum, rationibus agendum, & rem interiùs explorandam exiſtimo. Igitur quæ ſit notio eximij vocabuli, cuiq; conueniat tantum nomen, videamus.

De Heroibus multiplices ſanè fabulas ſuperſtitioſa antiquitas commenta eſt. Nomen aliqui ab Hera deriuant quæ alijs eſt terra, vt Martianus Capella tradit; alijs fortuna, vt Pyrrhus apud Ennium.

Vos ne velit regnare Hera, quiduè ferat ſors,
Virtute experiamur.

alijs Iuno, nempè aër vt teſtatur Auguſtinus lib. de Ciuit. Dei x. c. 21. Hoc videlicèt myſticum ſignificante fabula, quod aër Iunoni deputatur, vbi volunt Heroas cum Dęmonibus habitare. Et lib. 7. Inter Lunę gyrum, nimborum, ac ventorum cacumina aërias inquiunt eſſe ani-

mas, ſed eas animo, non oculis videri, & vocari Heroas & Lares, & Genios. Nonnulli à dicendo, & facundia dictos putant, quod ἐρεῖν eſt dicere. Quidam ab amore virtutis ἔρω τῆς ἀρετῆς prout Orpheus, qui virtutem Heroum matrem appellauit. Platò in Crat. ἀπὸ τοῦ ἔρωτος vocatos Heroas litteris mandauit, atq; ad amorem vel Deorum in mulieres, vel Dearum in viros, à quibus procreati Heroës crediti ſunt, Ethymologiam vocabuli refert. De Heroum conditione omnes conſentiunt eos humanitatis limites exceſſiſſe. de modo duplex opinio eſt, altera Philoſophorum, altera Poëtarum. Philoſophi ex magnitudine abſolutiſſimæ virtutis, ac rerum geſtarum, non ex natura, Heroas conſtituunt, quippè qui virtutis ductu omnẽ mortalitatis apicem infrà reliquerint. Ægidius quidem Romanus in eo, quo fortaſsè lucul ẽtius nullum de Regimine Principum extat volumen, Virtutem Heroicam eſſe inquit hominum diuinorum, proptereà quòd per eam quiſpiam bonus vltrà modum hominum cõſtituitur, & eſſe aliquid honorabilius virtute, magisq; ſuprà virtutem, quam ſit virtus. Cum Macrobio, & cum Plotino eã appellat exemplarem, cui, ſi bonum, quod ſui eſt diffuſiuum, cõſtat ex integra cauſa, nihil deeſſe neceſſe eſt. Hæc in primis de mente Ariſtotelis qui lib. Eth. 7. teſtimonium Homeri affert de Hectore luculentum. Poëtis Heroes, vt plurimùm fabuloſi, Deorum, aut Dearum filij, proùt ſuprà memoratum, mortales quidèm, ſed qui poſt mor-

tem

tem in Deorum numerum referantur, atq; ex auctoritate Triſmegiſti aëris puriſſimam partem incolant ſuprà nos, vbi nubibus nullus eſt locus. Quod cum Auguſtini teſtimonio ſuperiùs allato egregiè cōſentit. Quam fabulam an eruerint è Sacra Geneſi, cuius dicendi modum minimè percipiebant, dubium relinquitur, ait enim ſacer textus ingreſſos eſſe filios Dei, ad filias hominum, quæ cum genuerint, Gigantes ortos à ſeculo viros famoſos: quaſi Heroas planè deſcribat. Lucian. in 3. Mort. Dial. Heroëm definit, qui neq; homo eſt, neq; Deus, & vtrumq; ſimul. Placet Mazzonio viro doctiſſimo in Defenſione Dantis Heroas Poëtis eſſe, qui ſola virtute bellica excelluere præferoces, profligandorum exercituum, euertendarum Vrbium auidos, ad excidium perniciemq; humani generis penitùs comparatos, qualem Horatius in Arte Achillem deſcribit.

Impiger, iracundus, inexorabilis acer,
Iura neget ſibi nata, nihil non arroget armis.

Propterea vbi fatis conceſſerunt, atq; in Deorum naturam tranſierunt, quos lædendi, nocendiq; mores, atq; inſtinctus in humanis habuere, eoſdem nequaquam exuere fabulantur, ſed inter malefica referri numina, quæ vt Ioui benefica, ita Veioui, qui noxiorum Princeps, caputq; eſt, ſubiciantur. Illos fuiſſe potiſsimum qui Argum nauem conſcenderunt, atq; ad Vellus aureum Colchis auertendum profecti ſunt, ac deindè qui bello Troiano interfuerunt. Cleomedem verò Aſtypa-
lenſem

lenſem, qui 72. Olympiadem, Regnum Darij Hyſtaſpis filij, Tribunitiam Romæ poteſtatem primò inſtitutã attigit ſuo ęuo, ex oraculi reſponſo vltimũ Heroum fuiſſe Pauſanias refert. Quod me quidẽ in eam ſententiam adducit, vt exiſtimem apud Poëtas eorum temporum ad Heroëm conſtituendum virtutem bellicam ſatis non fuiſſe, ſed deliramentum illud requiri, vt ex Dijs, aut Deabus geniti fuerint; nam neq; qui ad Ilium militarunt vſq; ad Cleomedis tempora ſuperuixerunt, & deincèps fuere, qui priſcorum famam rerum bello geſtarum amplitudine ſuperarunt. Porrò primos poſt Diluuium humani generis propagatores Deorum appellatione receptos fuiſſe à rudioribus primùm, deindè ab omnibus inualeſcente ſuperſtitione credendum eſt. Quamobrèm ex Xenophonte in Æquiuocis regiarum antiquiſſimi principes familiarum, atq; Vrbium conditores appellati Saturni ſunt, primogeniti ipſorum Ioues, nepotes Hercules, propterea quòd florente ætate pollerent viribus, & bellis gerendis operã darent; quiq; ex his ſunt geniti, Heroës. Saturnorum verò patres Cœli sũt dicti, vxores Rheæ, Cœlorum autem coniuges Veſtę. Quę ſatis apertè patent ex epitaphio Nini, qui Aſſyriorum regum Vetuſtiſſimus memoratur. Quod quidèm huiuſmodi fertur. MIHI PATER IVPITER BELVS, AVVS SATVRNVS BABYLONICVS. PROAVVS CHVS SATVRNVS ÆTHIOPS. ABAVVS SATVRNVS ÆGYPTIVS. ATAVVS COELVS PHOENIX OGYGES. AB OGYGE AD MEVM AVVM SOL ORBEM SVVM CIRCVMLVSTRAVIT SEMEL AC TRICIES ET CENTIES. AB AVO AD PATREM SEXTIES ET QVINQVAGIES. A PATRE AD ME BIS ET SEXAGIES.

Horum

Horum autem Cœlus Ogyges eſt Noë, Saturnus, Ægyptius Cham; Saturnus Æthiops Chus, Saturnus Babylonicus Nemrod; qui omnes illuſtrium familiarum, Vrbium, regnorum fundamenta iecerunt latiſſimè. Tametſi eoſdem neget Genebrardus aut Coelos, aut Saturnos, aut Ioues ab ipſorum popularibus appellatos, ſed hęc eſſe Gręca nomina, & figmenta fabuloſæ nationis aſſerit. Qua ſententia infirmari maximè allatum Nini Epitaphium videtur, quod fortaſsè à Grecis ipſis longo poſt tempore commentum eſt. Quocircà, cum ceſſaſſe aiunt Heroum genus, ſic opinor accipiendum, vt eorum deſijſſe ſucceſsiones, & propagines inferre velint, qui ab Dijs huiuſmodi, hoc eſt auctoribus regnorum originem ducere credebantur, qua ratione cenſeri poteſt Cleomedem Aſtypalenſem Heroum nouiſsimum à Pauſania fuiſſe numeratum. Quod ſi poëtica facultas anguſtis illorum Heroum antè Cleomedem terminis concluderetur, nulla mediùs fidiùs iam diù ſperare poëmata potuiſſemus. Et ſanè Latini, qui vt plurimum ab antiquis fabulis diſcedere auſi non ſunt, in huiuſmodi ſuperſtitione fuiſſe videntur. Poſteriores vero, quoniàm ex multiplici virtute gloriam adepti ſunt, ad Herois phloſophici naturam propiùs accedunt. Ex his in Homero, cęterisq; Vatibus priſci ęui obſeruandum, cùm aliquos, qui eximia probitate, atq; excellentia virtutis quadam præditi ſunt, Heroas appellant, Philoſophorum ſequi ſententiam, cum pręferoces

roces

roces, quos diximus ſemideos, ſectari ſuam. Achilles Homero poëticus Heros; Hector etiam philoſophicus. Idem videtur poſteriore ætate æmulatus fuiſſe Lucanus, cui Pompeius abſolutiſſimè virtutibus communitus, Cęſar ferox, & formidabilis formatus eſt. Meliùs in hac parte meo iudicio recentiores, qui in eam perſonam quam ſummo loco exhibuerunt ad imitandum, vtrumque Heroëm, remota diuinitatis fabula contulere, neq; illum eo nomine dignum putarunt, cui pręter virtutem ferocitatemque militarem reliquarum virtutum præſidium deeſſet. Et nos quidem, apud quos ex agnitione veritatis illa fabuloſa rationem veriſimilis amiſerunt aliam viam inire debemus, neq; à noſtris Heroibus ornandis abhorrere, qui longè vberiorem laudem, quàm Gręci illi, aut Troiani geſtarum rerum magnitudine meruerunt. Nobis igitùr, qui in antiquorum aut ſuperſtitione, aut caſu non ſumus, ità videtur ſtatuendum, Heroëm, qui principem locum teneat in Epopœia, fortitudine militari præſtare in primis debere, deinde humanę propemodum naturę conditionem cęteris quoq; virtutibus anteire; qualis ferè Gottofridus à Torquato Taſſo inſtitutus. Seù dici mauis Heroicam virtutem cumulum eſſe omnium virtutum quendam abſolutiſſimum, quarum militaris fortitudo ſit princeps. Hoc fundamento poſito videndum eſt, muliebris ſexus tantę perfectionis particeps, & capax eſſe nec nè poſſit; quod cum negent aduerſarij; atq; inani plane ratione probare

conten-

contendere, cumq; nec mente adeò conſtare fœminas calumnientur, nec tenerum, ac gracile corpus Heroicis ſubeundis labribus idoneum putent, nos firmiſſimis in contratiam partem iactis fundamentis, vt ſibi ipſi reſpóſiones eruant, negotium poſtmodùm relinquemus. Fœminas à virtute in vniuerſum repellere, à ſalutis eſt ianua repellere, cùm ſinè virtute in ſupernam patriam ingredi nefas ſit; idq; adeo abſurdum eſt, vt Hęreſim manifeſtam contineat, muliebris quippè ſexus, vt rationis eſt compos, ità beatę fruitionis eſt capax. Quæ quidèm quæſtio pendet ex ea, quam ſancti Patres inſtituere, an nimirùm mulier ad imaginem Dei facta ſit, quam Benedictus Pererius vir doctiſsimus Commentariorum in Geneſim lib. 4. perſequitur luculentèr; nam probato in fœmina ęquè, ac viro impreſſam eſſe imaginem Dei, nulla virtute interdici fœminæ continuò probatum eſt. Neq; dubitatur, quominùs in fœmina imago Dei itidèm luceat, cùm ipſius anima rationis, immortalitatis, libertatis eiuſdem ſit, qua potitur anima viri; tametsì D. Paulus perperàm à nonnullis expoſitus, ubi fœminam dicit imaginem viri ſecùs ſenſiſſe videatur. Baſilius quidem vir ſummus homilia in Geneſim 10. ita id explicat dèſertis verbis, vt nihil optari poſſit illuſtrius; inquit enim. [Habet & mulier nihil minùs, quàm vir, quòd ad imaginem Dei facta eſt; honor vtriq; naturę nihilò diſpar, ęquales virtutes, vtrique in agone virtutis decertanti propoſitum par prę-

mium, conſimilis vtriq; peccanti decreta comminatio. Nolim dicat mulier, imbellis ſum, & infirmę conditionis.] Hęc Baſilius. At enim verò ipsũ Numen in vniuerſitate rerũ mari fœminam prętulit, quam puram quippè creaturam ſuper Angelos collocauit, ea fuit infirmioris ſexus Virgo parens. Vſqueadeò diligendas fœminas cẽſuit, dilexitq;, vt fortiorem ſexum confunderet. Immorari pudet in re, quæ fidem contingit, ne aduerſarios, quibus nihil infenſus ſum, in ſuſpicionem infidelitatis adducam. Sed mittamus Theologos, & cum Philoſophis diſſeramus. Virtutem Ariſtoteles lib. Eth. 2. animę habitum eſſe definit. Idem 7. eiuſdem voluminis lib. belluarum nec virtutem eſſe, nec vitium tradit; igitùr ratione vtentium, ex quo fit, vt neq; virtus à corpore pendeat, & cùm ſexus muliebris ratione vtatur, eidem ad virtutem acceſſus ſinè controuerſia latiſſimè pateat, neque enim ſexu diſtinguuntur animę, ſed ratione, eiuſdemq; ſunt habitudinis, quę foeminas, ac quæ viros informant, vel profectò defectu dumtaxàt corporis inferiores. At quoniàm fortaſſe reſpondebunt aduerſarij ab ijs virtutibus ſe foeminas non ſecludere, quibus ſalutis neceſſitas continetur, quęquè à Deo vnicuique ad arbitrium tribuuntur, in alijs pleriſquè recenſendis, quæ principem intèr morales locum obtinent, pauliſpèr immorabor, quantùmq; in vnaquaq; profecerit muliebris ſexus, breuitèr demonſtrare conabor, vt exploratum ſit nihil obeſſe, quominùs omnium potiantur,
atq;

atq; vbi naturæ perfectionem, quæ ad corpus pertinet, non aſſequuntur, virtutis, quę bonum eſt animi, conſequi poſſint.

Iuſtitia omnium caput, & quędam rationis eſt regula, quamobrèm cùm foeminæ ratione vtantur, cur rationis itèm regula vti non poſſint,in mentem non venit. Vtuntur autèm, nam ſiuè de ſuum vnicuiq; tribuendo, ſiuè de rerum commutatione agatur, quibus partibus de mente Ariſtotelis iuſtitia conſtat, exempla continentèr ſub oculos cadunt. At neq; ab ea quidem parte foeminæ abſunt, quæ forum reſpicit, & iudicandi facultate continetur, etenim ad Didonem ille.

O regina, nouam cui condere Iuppiter Vrbem,
Iuſtitiaq; dedit populos fręnare ſuperbos.

Iudicauit Debora Hebręos; tot reginæ ſapientiſſimè, ac iuſtiſſimè ius dixerunt, & fortaſsè dicunt.

Iuſtitiæ prudentia eſt comes; neq; enim dijudicare, quid iuſtum ſit, fas eſt nobis ſinè prudentia. Hæc verò aut priuati, aut publici commodi procuratione conſtat, vt in lib. Eth. 6. docet Philoſophus; in priuato Oeconomiam, in publico Politiam fines habet. In priuata prudentia quantùm foeminę polleant, benè moratę, inſtitutęq; veteres Reſpublicę docuere, in quibus illæ rem domeſticam, dum viri ciuilem curarent, tanquàm propriam adminiſtrandam nauitèr ſuſcepere. Noſtra ipſa ętate in Germania, Galliaq; foeminæ rei familiaris curam gerunt, mares bellorum, & fori. Gentium Apoſto-

lus, vt domus curam habeant, monere adoleſcentulas Titum iubet. Salomon pluribus matronã ſuam ad procurationem priuatæ vtilitatis inſtituit. In hoc cum aduerſarijs nullum nobis diſſidium intereſt; quamobrèm autèm ſit in republica adminiſtranda, non video, cùm proportione quadam domus, reſq;publica eędem ſint, vel ipſo Apoſtolo teſte. [Qui domui ſuę præeſſe neſcit, quomodò Eccleſiæ Dei diligentiã habebit] magna enim domus reſpublica eſt, domus autèm parua reſpublica. Aiunt, quod in Politicis Ariſtoteles, infirmiorem corporis habitum imbecilla conſilia mulieribus impertiri, atque idcircò Reipublicę minimè idonea. At Ægidium conſulamus; ex eo, quòd infirmior foeminarum natura ſit, ille quidèm conſilium earumdem citiùs perfici profitetur, cum ex eodem Ariſtotele debiliora velociora ſint. Quocircà conſilium muliebre in caſu improuiſo, repentinoq; certius, ac ſalubrius eſſe, quam virorum, interdùm poſſe neutiquàm dubitat. Quid verò prohibet in quacunq; re eſſe eiuſmodi quominùs poſſit, ſi prę ſertim, proùt pares non ſumus, mulier mulierem habitu corporis antecellat? Vt autem exempla omittam vetuſtiſſima, & longè petita, nonnę Amalaſuntham Gothorum, Theodolindam Longobardorum reginas ab Hiſtoricorum monumentis, à D. in primis Gregorio laudatiſſimas, Matildem latè tota Italia imperantem omnibus ſeculis memorabilem Italia experta eſt? nonne Blancam Ludouici Regis, eius, qui in Diuorum numerum eſt relatus

latus

latus, parentem Gallia, atq; Iſabellam Hiſpania Reginas coluere? quæ quidèm quid omiſere, quo ciuilem, Heroicamq; prudentiam teſtari poſſent? ſin minùs extinctis fidem adhibent obiectores, in viuentes pleraſque oculos figant. Ego, quas calamo prætereo modeſtię ipſarum rationem habens, ſilentio veneror.

Tranſeamus ad Temperantiam, quam potiſsimam, propriamq; fœminarum virtutem qui à foeminis ſegregauerit, nihil ei meherculè reliquum erit, quò miſerrimum ſexum ampliùs ſpoliandum ſuſcipiat. nam cum in primis honeſtatem feriat intemperantia, vt in 2. Eth. lib. Philoſophus profitetur, illud maxime ingenuis mulieribus curę eſſe compertum eſt, vt pudori, honeſtatiq; cōſulant, & à noxijs voluptatibus vehementiùs abhorrentes innocentiam caſtiſſimè tueantur. Plures propterea inuentæ ſunt, quæ vt pudicitiam defenderent, aut ſe ipſas, aut contra ſe conantes viriliter interfecerunt, ſcriptoribusq; luculentis egregiam laudandi materiam, documentum poſteris ſuppeditarunt.

Oſtenſum de virtute in genere ſumpta, deq; tribus potiſſimis virtutis ſpeciebus. Reliqua eſt fortitudo, quam etiàm cùm ex eo, quòd cæterę virtutes fœminis ineſſe probatū eſt, ab ipſis neutiquàm alienam eſſe contendimus, videtur quibusdam ratio non eſſe par. Hanc virorum propriam nullo iure ad fœminas pertinere. Quarè negent, hanc afferunt rationem, etiamſi virtus in anima ſita eſt, idoneā tamen inſtrumenta ὀργάνα à

Phi-

Philoſophis appellata ad opera fortitudinis obeunda cùm eiuſmodi ſexui natura non dederit, ſatis exploratum eſſe hoc illi decus, ornamentumq; communem parentem negare voluiſſe, maribus indulſiſſe. At Deus non ſinat, ne clariſſimum genus à tanta contumelia quoàd potero, vindicetur. Infirmiora quidem fœminarum corpora, quàm virorum conditione ſua eſſe non inficior, ſed pleraſq;, vt par viris robur obtineant, aut meliore fato ortas, aut educatione, & longa laborum adſuetudine conſecutas eſſe negari non poſſe iudico. Nota Lacænarum, Germanarumq; mulierum inſtitutio & mos. De poſtremis Tacitus luculentèr. [Ne ſe mulier extrà virtutum cogitationes, extraq; bellorum caſus putet, ipſis incipientis matrimonij auſpicijs admonetur, venire ſe laborum, periculorumq; ſociam, idem in pace, idem in proelio paſſuram, auſuramq;.] Egregiam ad fortitudinem, fœminarum educationem Maro exhibet in Camilla.

Hic natam in dumis, interq; horrentia luſtra
Armentalis equæ mammis, & lacte ferino
Nutribat teneris immulgens vbera labris;
Vtq; pedum primis infans veſtigia plantis
Inſtiterat, iaculo palmas onerauit acuto,
Spiculaq; ex humero paruæ ſuſpendit, & arcum:
Prò crinali auro, prò longæ tegmine pallæ,
Tigridis exuuiæ per dorſum à vertice pendent.
Tela manu iam tùm tenera puerilia torſit,

Et

Et fundam tereti circùm caput egit habena,
Strymoniamq; gruem, aut album deiecit olorem.
nec non alibi de eadem.
Non illa colo, calathiſue Mineruæ
Fœmineas aſſueta manus, ſed prçlia virgo
Dura pati, curſuq; pedum præuertere ventos.

Itaq; vniuerſum muliebre genus quamobrèm exulare non cogatur à fortitudine, exempla multarum faciunt, quç fortitudine claruere. Hanc circà terribilia verſari, & bellorum in primis periculis contineri ab Ariſtotele didici, eoſq; tàm qui conſtantèr patiuntur, quàm qui agunt audentèr, fortes appellari. Si prioris generis optemus exempla, quid fortius, quid ſublimius in contemnenda morte, tolerandaq; Lucretia, Portia, Cleopatra fuit? Quç cum eorum temporum opinio fuerit ad magnitudinem animi pertinere ſibi potiùs mortem conſcire, quàm vel maculam turpitudinis, vel indignum tolerare ſeruitium, mortem ſibi fortiſſimè conſciuerunt. Quis Epicharim Cornelianam libertinam, venalemque fœminam, quç Neronianç coniurationis conſcia, ne proderet reos, vitç infamiam honeſto exitu ſuperauit, viris fortiſſimis non çquauerit? Mitto Virginum, & puellarum globos, quç pro Chriſto Domino cruciatus acerbiſſimos ingenti vigore animi pertulerunt, mortem conſtantiſsimè ſubierunt. Si poſterioris, quem Amazones glorioſiſſimç bellatrices ad ſe non rapiunt? quem non mouet Tomyris, quæ Cyrum Perſarum regem nullibi victum

victum vicit, interemitque? Quem Zenobia, quę Aureliano Auguſto negotium tantoperè faceſſiuit? quem Boudicea, & aliæ ſtrenuiſſimę innumerabiles. Agrippinę profectò apud Tyberium nihil æquè conflauit inuidiam, quàm quòd in Germaniam maritum ſecuta manipulos interuiſeret, ſigna adiret, munia Imperatoris complura fortitèr vſurparet. Ergò & foeminæ fortitudinem colere poſſunt, ergò & bellica laude clareſcere, neq; mulierem minùs Viraginem dictam crediderim, proptereaquòd in viri naturam virtute tranſeat, quàm quià de viro ſumpta fuit. Immò quæ in humanis fortiora videntur, muliebri vocabulo pręnotantur. Fortis eſt, vt mors dilectio. Quòd ſi ſingulis foeminę virtutibus potiri & poſſunt, & ſolent, haud ſanè intelligo, quid prohibeat, quominùs omnibus itidem potiantur, atq; ad Heroëm Epici Poëmatis conſtituendum perſonam, afferant luculentam, cùm eis præſertìm (quod ſummum requiri videbatur) bellica fortitudo planè non deſit. Quę quidèm tametsì deeſſet omninò, at apud Poëtas inualuit vſus, obtinuitq; conſuetudo, ea gloria foeminæ ne priuentur; Homerusq; Pantaſileam, Maro Camillam, recentiores Clorindam, Marphyſam, Bradamantem aptè in armis eſſe incredibili cùm voluptate, ac veriſimilitudine perfecerunt. Quod alijs licuit in re falſa, iniquiſſimè agatur mecum ſi mihi in vera minimè liceat. Certè cùm virtutes omnes in Iuditha floruiſſe compertum eſt, tùm potiſsima cõmendatur in ſacra Hiſtoria fortitudo,

eademq;

eademq; à Sanctis Patribus tantoperè celebratur, vt fortis illa mulier, quam tanto ſtudio Rex ſapientiſſimus inquirebat, Iuditha noſtra omninò fuiſſe videatur. Idē ille Ambroſius, cuius adeò in pręcedenti capite mentionem fecimus, tot, tantisq; præconijs Iudithæ virtutes, fortitudinemq; potiſſimùm laudandas ſuſcepit, vt nihil addi poſſit. nam præter elogium, quod ibi attulimus, hęc habentur in lib. de Viduis. [Sed nec fortitudo bonę viduæ deeſſe cōſueuit, hęc enim vera eſt fortitudo, quę naturæ vſum, ſexus infirmitatem mentis deuotione tranſgreditur; qualis in illa fuit, cui nomen Iudith, quæ viros obſidione fractos, perculſos metu, rabidos fame ſola potuit à colluuione reuocare, ab hoſte defendere.] Non aliena ſunt Auguſtini præconia ſer. ſuprà citato 228. in append. 66. [Licuit mulieri exarmare iuuenes, & debellare victores, ſollicitam defendere Ciuitatem, & barbarū ſubuertere bellatorem] ſubſcribit Hieronymus ad Furiam. [Vincit viros fœmina, & caſtitas truncat libidinem.] nec Zonaras non ijſdem veſtigijs inſiſtit. [Nobis verò nequaquàm prætereunda ſunt, quæ à maſculi animi fœmina, ſeu Viragine Iudith geſta ſunt, quæ Holophernem ipſum perdidit, vrbem verò ſuam, populumq; vniuerſum ſeruauit] longum, moleſtumq; eſſet omnes patrum panegyricos recenſere. Neque in caſu noſtro ad machinam cofugiendum eſt, Iudithęq; opus ad miraculum referendum; nam quę naturæ viribus fieri queunt, prouti docet D. Thomas 3. par.

quæſt. 43. ar. 4. à miraculi conditionbus remota ſunt Porrò, an viribus naturæ fieri poſſit, vt ſolus quiſpiam inter cõfertos hoſtium cuneos Principem aggrediatur,& quandòq; de medio tollat, vades eſſe poſſunt præter Scęuolam, homines è viliſſima plebe duo, qui Henricos tertium, quartumq; munitiſſimos Gallorum reges nuperrimè interfecerunt. Quod ſi obijciatur mares fuiſſe, at ſuperiùs allatæ rationes aſſequuntur, vt idem fœminis commune ſit; nàm poſtremis ſub Henrico quarto de Regno bellis memoriæ proditum eſt Centurionem ſtipatũ militibus à ſtrenua adoleſcentula ferro fuiſſe tranſuerberatum, quæ ab eo pudicitiæ contumeliam ſub fide hoſpitij paſsa fuerat. Haud igitur miraculum Iudithę opus, quod vires naturæ non ſupergreditur, quamquàm mirabile. Cæterùm quòd diuina ope adiuta rem patrauerit, ſatis norunt aduerſarij nihil ſinè ipſa à mortalibus poſſe fieri, ſtultiq; admodùm eſſe conſilij virtuti propriæ ſuas victorias,& parta imperia accepta referre. Si Cyrus intumeſcat, & ſuam ſibi arroget magnitudinẽ, reclamat Deus per Iſaiam, ſeq; illi omnia in manus dediſſe palàm declarat. Si vendicare ſuis armis audeat Alexander Orientis imperium, eum Ioſephus mendacij conuincet, quippe qui Numen illi ſempiternum ſub imagine Pontificis ipſo exordio expeditionis apparuiſſe ac victoriam pollicitum fuiſſe teſtatur. Quocircà cùm Dauide ſentiendum; Non in curribus, neq; in equis, ſed in nomine Domini fidendum eſſe. Atqui, ne priſci

qni-

quidèm vates in medijs Idololatriæ mēdacijs educati ab huiuſmodi veritate abhorruerunt, ſuos quippè Heroas cùm diuinitatis participes, tùm ope numinum innixos, nec ſinè fortaſſe machina, Homerus præſertim, rem gerere confinxerunt.

Neq; verò adeò noſtris argumentis officiunt obiecta duo, quæ ſubindè fieri videntur; alterum etiamsì muliebris ſexus de ſui natura Heroicam virtutem poſſit induere, non tamèn conſentaneum rationi videri, vt Viri fœmina locum gerat, imperfectioresq; ad exemplum virtutis perfectioribus exhibeantur, alterum, quamquàm Poëtę mulieres Heroica virtute præditas induxerunt, non ijs tamèn principem locum tribuiſſe; Nàm quod ad primum attinet, immò nihil ad oblectationem eſſe poteſt admirabilius, quod tantoperè quæri ab Ariſtotele memoràuimus, quàm fœminam ſuper viros excellentia ampliſſimi facinoris eminere, nihil ad permouendos animos comparatius, quam puellam obijcere, à qua viri deſidiæ, ignauięq; coargui, atq; exemplum virilis animi petere debeant: nàm quotus quiſq; eſt, qui ęmulationis ſtimulos non intelligat? præreptamq; ſibi à fęmina laudem luctu minimè proſequatur? In re ſumus exploratiſſima, quam nihil eſt opus vel exemplis, vel auctoritatibus comprobare. Quod ad ſecundum caput ſpectat, ſi reliquis adhùc poëtis ex delectu rei vſu non venit, vt primi Herois loco fœminam conſtituerint, nobis quidèm venit; neq; ingenia ęquum videtur ſuper-

ſtitioſis finibus coërcere. Quàm verò ſapientiæ parens Heroëm fecit, nihil eſt cùr nos aut pudeat, aut pigeat accepiſſe. Eſto igitur Herois noſtra eiuſmodi Heros, à quo viri Heroicę Virtutis inſtitutum, & documentum capere non erubeſcant.

Adhùc verò ſupereſt, quod negotium faceſſat aduerſarijs. obſeruat, inquiunt, Seruius in Virg. Ænid. lib. 7. fœminas prælìantibus eſſe fatales, vt ferè exercitus, quà parte ſtant, illam profligari, ac deleri contingat, tamquàm Deo indignante marium illas munia vſurpare; ſic Troianis Pentheſileam, Rutulis, Camillam, Antonio Cleopatram noxias fuiſſe. Quocircà Iuditha Heros vt vt ſit, at mali ominis ſuis erit, at eligi neutiquàm debuit. luculentèr ſanè, ſed rei exitus refellit obiectum. Nunc aliò tendendum eſt.

Tertiæ obiectioni ſatisfit; ex Hiſtoria, eaq; ſacra ritè deriuari poëma poſſe demonſtratur.

QVæſtionem profectò arduam, ac ferè inextricabilem deinceps nacti ſumus, quę iam eruditorum omnium defatigauit, ac propè exhauſit ingenia; nàm Iudithę facinus ex virtute ſit, Herois mulier ritè perſonam induat; at videtur multis ex hiſtoria, præſertìm ſacra, conflari poëſis neutiquàm poſſe, atq; hoc peccatum

catum ſummum in Juditha mihi obijciunt. Nos vt rationem aſſequamur eius rei, de qua tantoperè dubitatur, triplicem diſputationem inſtituendam cenſemus, proùt triplex obiectio eſt; neq; enim ex huiuſce dubitationis anfractibus expedita eſſe nobis euaſio poterit, niſi paulatìm, & quasì per membra progrediendo ad intimas partes penetremus, teneamusq;, quid illud ſit re vera, in quo difficultas poſita eſt; nàm hic error fortaſsè plurimos comprehendit, vt diſceptent, nec qua de re diſceptent, ſatìs exploratum habeant, ex quo fit, vt nodum magìs, ac magìs implicent explicando. Obijciunt, inquàm Iudithæ facinus eſſe rem veram, eſſe Hiſtorię mãdatam, eſſe ſacris litteris conſignatam. Videbimus itaq; primo loco, an verum per ſe poſitum idoneum eſſe Poëſeos argumentum valeat; deindè an verum hiſtoriæ cõmiſſum; tertiò an verum ſacroſanctis Bibliorum traditum monumentis. Qua quidèm in re cum Ariſtotelis præceptis aduerſarij innitantur vt plurimùm, nos reliquis omiſſis argumentis, quęcumq; ſiuè ab ipſius interpretibus, ſiuè ab alijs, qui magna cum altercatione hãc quęſtionem exercuerunt, in aciem deducta ſunt, in vno Ariſtotele conſiſtemus, ipſorumq; Ariſtotelem noſtro Ariſtotele confutare conabimur, & veritatem potiùs inueſtigabimus, quàm patronos quæremus.

Negant itaq; verum quoquo modo acceptum in Poëſim tranſire poſſe, Ariſtotelemq; aſſertorem præferunt, qui in ſecundo Poëtices capite verbis planiſſimis aſſeue-

rat,

rat, non res, quæ facta ſunt, ſed quæ fieri potuerint, à Poëta eſſe ſcribendas. Poëtam, qui circà vniuerſalia verſatur ad Philoſophum propiùs accedere, Hiſtorico relinquere ſingularia, proptereàq; magìs eſſe rerum, quàm carminum opificem, atq; effectorem. Hęc ratio, atq; auctoritas ſummi Philoſophi tanti fuit, vt pleroſq;, & quidèm magnæ eruditionis viros in eam opinionem adduxerit, vt quò longiùs abeſſent à vero, falſum ipſum ſubiectum Poëſeos eſſe aptum, iuſtumq; mordicùs defendere non dubitauerint, vtq; ſcyllam vitarent, impegerint in charybdim. Si hoc eſt, verumq; in poëſi vllo modo non habet locum, profligati ſumus.

Vt quàm minimo negotio fieri poſſit, ex huiuſmodi ſcopulis elabamur, ipſam Poëſos ab Ariſtotele traditam definitionem primò afferamus, deindè Epici etiàm Poëmatis colligamus. Omnem Poëſim ille imitationem eſſe affirmat, quę vel diuerſas res, vel diuerſis inſtrumentis, vel diuerſa ratione ad ſimilem veri quidpiam referat. Quocircà Epopœiam quoq; ſub imitationis genere comprehendi neceſſe eſt; actionemq; humanā eximiam, admirabilem, ac iuſtæ magnitudinis, quę in proſperiorem fortunam vergat, ad rationem veriſimilis narrando exhibere. Ex hiſce philoſophi definitionibus, & progreſſu ſermonis ſatis liquidò colligi poteſt verū ad aliquam Poëſeos partem pertinere; pertinet enim ad Dithyrambicam, in qua veras Deorum ſecundùm Ethnicos, Heroumq; laudes Poëta tibijs imitatur, quos ſibi quèq; pro arbi-

arbitrio nouos fingere nefas eſt. Verum igitur à Poëſi omninò non exulat. Quę ſi ratio in Dithyrambica locum habet, quamobrèm in Tragœdia Epopœiaq;, quarum materies ferè communis, ſunt quippè omnes meliorum imitationes, habere non debeat, in mentem non venit, neq; enim licet nouos Deos, nouos reges, nouos caſus, magnos pręſertim, atq; atroces prò libidine ſomniari; Quod ſi fiat, viri ſapientes aut minimè, aut ęgrè probant; Heliodorumq; antiquitas temporis, & longinquitas regionum tueri videntur. Aſſerit quidem Ariſtoteles Tragœdias illas eſſe pulcherrimas, quę circà paucas familias verſantur, quià paucis omninò familijs atrocia huiuſmodi contigere; Floremq́; Agathonis totum confictum amico homini indulget potiùs, quàm cõmendat.

Pręterea Poëſim eſſe imitationem inquit Philoſophus, at imitatio nulla eſt, niſi rerum, quæ aut exiſtunt, aut extiterunt; exemplum enìm exemplar ſectatur. Et quoniàm de mente Ariſtotelis veriſimile, non verum, Poetarum proprium eſſe pręedicant aduerſarij, addo Ariſtotelẽ ipſum planè decernere nihil vero ſimilius eſſe, quàm verum, neq; magis fieri poſſe, quàm quod effectum eſt. Itaq́; veritati bene conuenit cum Poeſi. Porrò quià de Imitatione, ac de veriſimili neceſſaria contingit mentio, vt rem interiùs aſſequamur, eorum natura, notioq; videtur nobis inueſtiganda.

Ludouicus Caſteluitrus, qui ſe omnium maximè Ariſtotelis de Arte Poëtica præceptis lucem attuliſſe profite-

tur

tur, imitationem inquit aſſimilationem eſſe quandam quæ ſicuti non eſt eadem res, cuius ſimilitudinem gerit, ſed ab ea longè diuerſa, ità veriſimile non eſt idem cùm vero, cuius imaginem exprimit. Quam quidèm ille diſputationem ſuo more tractat fuſiùs. Nos omiſsis ſuperuacaneis duplicitèr accipi poſſe imitationem exiſtimamus, vel prò ipſo nempè, imitandi actu, vel prò opere, quod ab huiuſmodi actu productum, manſurumq; proficiſcitur. De poſtrema diſceptatur, quę quidèm videtur itèm eſſe duplex, aut enìm rem, perſonamuè illammèt exprimit ſingularem, indiuiduamq; aut tantummodò ſecundùm ſpeciem, & quandam conuenientiam, ſi priore ratione, imagò exiſtit, poſteriore ſimilitudò; hoc quippè diſcrimen inter imaginem, & ſimilitudinem ad faciliorem captum cõſtituere libet, vt imago rē ſingularem ad viuum referat ſimilitudo circà vniuerſalia liberiùs verſetur. A pictura, Heroumq; ſignis, & imaginibus exempla ad perſpicuitatem petenda ſunt. Imago dicenda videtur illa, quę Alexandrum Macedonum regem ſecundum vera ipſius lineamenta, atq; oris formam imitetur; Similitudo, quę virum bellatorem repręſentet, & qualem Alexandrum eſſe deceat; cęterùm à veris Alexandri lineamentis alienum. Eſt igitur imitatio vel imago, vel ſimilitudo, quæ duę res duos itèm conſtituunt modos narrandarum rerum, alterum ſecundùm veritatem, alterum iuxtà ſimilitudinem veri, qui ſinè controuerſia poëticus totus eſt modus, qualiſquè

eſsè

eſſe debeat, facilè indicat Ariſtoteles cùm poëtam, philoſophum ſtatuit, atquè vniuerſitatem complectentem; perſequi autèm ideam quandam, & rationem perfectam; atq; abſolutam rei, non qualis ipſa fuerit, ſed qualem eſſe deceat pro ipſius conditione, ac genere; prout à Xenofonte formatus eſt Cyrus; atq; ad ideam optimi, ſapientiſſimi, & fortiſſimi regis ſummo iudicio expreſſus. Si autèm rei geſtæ eiusmodi perfectio contigerit; an hæc quoq; poëtis materies idonea ſit, de hoc quæritur intèr doctos: nùnc ſatis, ſuperq; eſt præſcribere nobis Philoſophum rem, quæ fuit; cætera ſuo loco videbimus. Poteſt alia quoq; ratio haberi veriſimilis, qua nimitùm videtur idem eſſe cùm credibili & cùm eo, quod fieri poteſt; nàm hęc tria ea affinitate coniunguntur inter ſe; atq; ità aliud ab alio pendet, vt ratione diſtinguantur, reipſa ferè ſint vnum. Etenìm nihil vnquam poteſt eſſe credibile, quìn ſit idem veriſimile; neq veriſimile, quìn per aliquam potentiam fieri poſſit. Porrò ex adductis exploratum eſt nullum genus veriſimilis aut ſinè vero conſtare poſſe, aut aliquam ſaltèm ad verum relationem habere neceſſe eſſe; quippè quod omnium veriſimilium eſt radix: tantùm abeſt, vt falſum poetæ ſit proprium; ſi quidèm neque ſemper quod verum non eſt, continuò eſt falſum, proùt in prima quęſtione cofirmatum eſt, neque poëſis aut vſum, aut voluptatem affert, niſi per fidem, quæ veri fundamento innititur. Quem ſanè finem haud ſatis com-

pertum eſt mihi, quomodò poeſis certiùs adipiſci queat, quàm ſi ex eodem fonte deriuet ſuam vim, ex quo reliquæ hauriunt facultates, quæ in huiuſmodi rationem credibilis coëunt, atque ipſius ductu ſuos fines conſequuntur. Tres enim numerantur opifices, qui in hanc credibilis ſocietatem conuenire ſolent, hiſtoricus, orator, & poeta; hiſtorico niſi fidem habeamus, ille oppidò non docebit, oratori niſi credamus, is nullo modo perſuadebit; poeta ſi fide careat, nullo ſenſu auditoris animum perfricabit; nàm etiamsì proprium hiſtorici argumentum ſit verum, oratoris probabile, poetę veriſimile, atque his diuerſis armis quiſq; vtatur, mucro tamèn omnibus communis eſt fides, & prius feritur auditoris animus à ratione credibilis, quàm aut veriſimilis, aut probabilis, aut veri. Itaq; ſi probabile oratorũ eò magis credibile videtur, atq; ad perſuadendum aptius, quò eſt verius, quidni eadem proportione veriſimile poetarum maiorem oblectationem, & commodum pariet, ſi verum adhibeat, quàm ſi ſecùs fecerit, in mentem non venit. Frigent profectò continuò omnia, vbi veritatis opinio exuitur. Quòd ſi negauit Ariſtoteles à ſpectatoribus de veritate, aut commento diſtingui, ille verò eò loci ad ea dumtaxàt poemata pręcepta fortaſsè tradidit, quæ in theatro promiſcuo homini, inſipienti vt plurimùm exhibentur: noſtra ętate, cùm poëmata quæuis leguntur potius, quàm ſpectantur, non is ingenuis viris eſt animus, deiectus, iacenſq; vt laborem ſubire ad volu-

ptatem

ptatem inſipientium velint; Cum ex Cicerone in Bruto poëmata recondita paucorum approbatione, oratio popularis ad ſenſum vulgi moueri debeat. Telum auctoritatis Ariſtotelicæ ſuperiùs adductę in nos retorquent aduerſarij; negant enim verba illa (nihil vero ſimilius eſſe, quàm verum, neq; magis fieri poſſe, quàm quod effectum eſt) ad vnam, eamdemq; actionem referri, ſed ad duas, alteram veram, alteram commentitiam, quę ad ſimilitudinem verę conficta ſit, vt ſi quis patrem fabuletur à filio interemptum, probè faciat, quoniàm Oedipus aliquandò repertus eſt, qui patrem interemit; atq; hanc poetę propriam imitationem eſſe profitentur, cum ad ſimilitudinem rerum geſtarum res nouas comminiſcitur, & perfectiores arte confingit. Hoc profectò vrgere videtur argumentum; at vel nimìs ſuperſtitioſè Philoſophum intèrpretantur, vèl non viderunt, libellùs ille, quamquàm mutilus, atq; adeò fortaſſe corruptus ad eorum ſententiam labefactandam quantùm virium afferre valeat, cùm apertè Ariſtoteles pronuntiauerit in Tragœdijs, quarum pręceptis vtitur vt plurimùm Epopœia, vera nomina conſeruari, & circà paucas omninò familias verſari, propterea quòd magnis illis, atq; horribilibus euentis obnoxiæ fuere: quod ad ſola nomina nequaquàm referri, ſed ad res ipſas, & facta reuocari neceſſe eſt. Eſto igitur verum per ſe ipſum, & quidem plurimùm ad Poëſim ſpectare, quam Plato quidèm, ſi ficta ſit, è Republica exturbat, veram tenet; magna quip-

pè Herorum facinora, prout ſupra memorauimus, in occulto non ſunt, & ſi cui defuere ſcriptorum calami, fama certè, memoriaq; mortalium neutiquàm defuit. Quòd ſi in Comœdia, & res finguntur, & nomina ad arbitrium ponuntur, humilitatem rerum geſtarum, obſcuritatemq; perſonarum cauſas habemus; addo & ne cuiquam detrahatur, cùm quos fugias, proponat vt plurimùm; nec prætereo, quià improbi plures, quam probi, atq; ignobiles, quàm clari. Epopœia verò, cum exhibeat, quos ſequaris, nomina retinet, res, quæ fuerint, carmine illuſtrat, quoniàm laude digni, probique viri ſunt admodū pauci. De Tragœdia diuerſa eſt ratio, prout finis non idem; nàm cùm idcircò inſtituta ſit, vt per terrorem, miſericordiamquè permoueat animos, & ampliſſimi quoquè viri fortunæ viciſſitudinem formidare debeant, exempla itidèm ampliſſimorum virorum, qui, vt ſępiùs dixi, obſcuri non ſunt, ipſam oportet in ſcenam deducere.

Hactenùs de vero prò ipſius natura locuti ſumus: ſequitur nùnc altera pars diſputationis de verò monumentis hiſtoricis conſignato; nàm qui verùm extrà hiſtoriam ſitū conceſſerint in poeſim poſſe transferri, magnoperè vereor, ne à vero hiſtorico prorsùs abhorreant. Videtur enim rationi conſentaneum non eſſe idem poſſe tùm à poeta, tùm ab hiſtorico pertractari idq; Ariſtotelem conſtantiſſimè vetare contendunt. Nullis tamèn rationibus moueri poſſumus, quominùs verum, & quidem

dèm in hiſtoria deſcriptum argumentum idoneum poëſeos Epicæ, ac Tragicæ eſſe poſſe exiſtimemus. Pluribus propoſitum confirmatur; primum eſt, quod pridèm, ſæpiùſque innuimus de magnis euentis, quæ vſq; adeò neglecta non fuere, vt apud hiſtoricos penitùs exoleuerint. Quòd ſi ab hiſtoria eſſet poëtis abſtinendum, aut vniuerſa fingere cogerentur, quod quam præſeferat difficultatem ſanè docuimus, aut nimis in arcto nobiliſsimis artificibus labor foret. Addo hiſtoriarum pleraſq; mutilas, plures varias, atque etiam ſibi inuicèm aduerſantes præſtantibus vatum ingenijs locum relinquere. Maximum etiàm momentum ad noſtram ſentẽtiam afferunt exempla poëtarum principum, qui omnes argumentum ex hiſtoria ſumpſerunt. Homero quidem Dares Phrygius, & Dictys Cretenſis materiam ſuppeditarũt, Virgilio Romanę Hiſtorię, quę Reipublicę conuerſione perierunt, Æneam ad nos migraſſe tradidere. De Ennio, de Silio, de Lucano, de Petrarcha, quos cœcutiſſe omnes putandum non eſt, idem dicere debemus. Immò verò ſicuti qui à veteribus fundamentis ædificando non abhorret, ducitq; parietes, ac domum ex ijs anguſtijs nihilominùs excitat ſplendidiſſimam, maiore laude dignus videtur, quàm qui libero, apertoq; ſpatio cuncta ad arbitrium diſponit, & format, haud ſecùs vſu venire arbitror poëtis, qui hiſtorię quaſi quibuſdam limitibus cohibentur; eximij quippè eſt animi, atq; induſtriæità vetera exornare, vt noua videantur, ità noua comminiſci,

vt

[library stamp]

vt veteribus cohęreant, & mirum in modum antecellãt, ità aliena pertractare, vt fiãt propria. Quod verò inquiũt, idem hiſtorici, & poëtę ſubiectum eſſe neutiquàm poſſe, videtur profectò habere nullam vim, cum à poëta ſub ratione veriſimilis vſurpari poſſit, & poëtica lege tractari, nihilque prohibeat, quominùs vna, eademq; res multiplici ratione habita multiplicibus facultatibus argumenta præbeat; nàm & hominis anima, vt forma corporis ad Phyſicam, vt ſubſtantia expers materię ad Metaphyſicam, vt capax æternę felicitatis ad Theologicam diſciplinas pertinet; ac plura id genus iuxta varias ſui rationes varijs ſcientijs ſine controuerſia materiam ſuppeditant. Quò maior veri calamitas videretur, ſi in vnius hiſtorię cancellis concluderetur. Qui verum hiſtoria exutum in poëſim traduci poſſe conſentiunt, haud leuis mihi eſt ſpes futurum, vt huiuſmodi rationibus adducti ne hiſtoria indutum quidèm reijciant. Quę cum ità ſint, videtur difficultas planè nulla, an vero poëta vtatur, ſed quomodò vtatur. Quas cùm duas res pleriq; confundant, diſputando laborant plurimùm, neq; ſtatuere valent quicquam certi. Hùc profectò ſpectaſſe videtur Ariſtoteles reſq; adeò, quæ geſtæ ſunt, non qua ratione geſtæ, ſed quales, & cuiuſmodi geri potuerint à poëta ſenſiſſe ſcribendas eſſe, quò ab hiſtorico diſtinguatur. Propterea tota in hoc dificultatis ratio ſita eſt, qui ſit idoneus modus. Ac pluribus quidem modis aliquid narrare contingit, nàm vel res geſta deſcribitur veris

ris cum perſonis, & modo, proût verè geſta fuit, narratione ſimplici, & nuda; vel res vera veris cum perſonis & modo, ſed cùm intermixtione actionum adinuentarum; vel res vera veris cùm perſonis, at diuerſo ab eo modo, quo geſta fuit; vel res vera, modusq;, ſed perſonis nomina imponimus; rursùm vel res ficta, quam veris perſonis adſcribimus, vel res item ficta, & cum perſonis itidem fictis. Præter ſex huiusmodi nullum vlteriùs reperio modum. Primus ad hiſtoricum abſolutè pertinet, reliqui ad poetam. Quorum poſtremus Comœdiæ eſt. Quartus, quintusq; in ea poeſi, vbi de Heroibus, Heroumq; rebus geſtis agitur, nequaquàm inter doctiores probantur. Supereſt, vt ſecundus, tertiusq; ad Epopoeiam pertineant maximè, qui quidèm tertius in duos rursùm ſubdiuiditur modos; aut enim ſummam rei, finemq; ad amuſſim obſeruamus, inſtrumenta, mediasq; actiones ad ideam perfectionis quandam ſedulò comminiſcimur, vt Maro, aut allegoricè rem veram occludimus; fictam palàm prętendimus, & fabularum in volucris myſteria celamus, cuiuſmodi antiquiſſimi Poetę factitarunt, qui res naturę abditas huiuſmodi velaminibus condiderunt; ex quo effectum eſt, vt quæ adulteria, furtaq; numinum varia naturę opera interiùs præſeferebant, vulgus, quod à cortice non diſcedit, prò veris acciperet. Ad hoc genus Argonautica reuocatur; neq; enim aliud volunt fuiſſe nauem illam, quam Academiam, vellus aureum ſapientiam, virtutemque, draco-

nem

nem ſuperandum propriam vnicuscuiuſque libidinem, ſeù mauis laborem à tanto quæſtu deterrentem. At ne Syri quidem, aut Hebræi ab hoc genere abſtinuere, apud quos parabolarum vſurpatio frequens, proùt cantica Salamonis inter cætera patefaciunt. Atq; hanc fortaſsè viam poetę propriam crediderim maximè, quam erudita, ingenioſaq; antiquitas inſtitit, cùm poeticam artem cõmenta eſt, vt quemadmodùm cætera omnia ad vſum aliquem comparauit, ità per voluptatem mortalibus prodeſſet hoc loco. Aſſentire Lucretius videtur, qui poëtas veritatem ad commodum vitæ fabulis condendam, condiendamq; ſuſcepiſſe profitetur. Sic enim in 4. de natura rerum libro ſapientiſsimè decantauit.

Nàm veluti pueris abſynthia tetra medentes
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circùm
Contingunt mellis dulci, flauoq; liquore,
Vt puerorum ætas improuida ludificetur.
Labrorum tenùs, intereà perpotet amarum
Abſynthi laticem, deceptaq; non capiatur,
Sed potiùs tali tactu recreata valeſcat;
Sic ego &c.

Verùm hæc miſſa faciamus. De primo ex his duobus modo, qui communior, frequentiorq; eſt, deq; ſecundo inter ſex enumeratos diſquiritur, quippè qui maxima affinitate inuicèm coniunguntur. Igitùr (quod primum ſtatuitur) ſi in hiſtorias truncas, ſummatim compoſitas, pugnantes inter ſe, ſuſpectaſuè, vt Græcę ſolent, quod mendax vt plurimùm eſt, fabuloſumq;

ſumq́;genus hominum, poëta incidat, tunc nulla videtur controuerſia, quominùs ipſi integrum ſit actionem, non qualis extitit, Muſis transdere, ſed proùt pręclariùs geri debuerit, ex arbitrio formare, aut quod compendio tranſactum eſt, ingenio explicare. Quodq; certiſſimum poſt allegoricum prędictum inueniendi, atq; imitandi genus eſſe iudico, ex actione vera, & nota affinem deducere, ſeù è fama perſonas metiri, & genio, ac moribus congruentia comminiſci, hic poëtę modus opportuniſsimus pręſto eſt, proùt in bellis crudelia exempla, in amoribus amentias fingere, breuiſsimus quippè eſt tranſitus; Æneam ſemper pium, Achillem ſemper ferum, cùm vel apud Iuriſperitos ſemèl malus pręſumatur ſemper malus in eodem genere mali, atq; in occulto ſcelere ſatìs idoneum indicium faciat, ſi quis delinquere ſolitus fuerit; ac plura id genus.

Quod ſecũdum videtur edicendum, eſt, hiſtorias etiàm quasq́; commutare non eſſe abſurdum; nàm capitalis, quæ intercedit, quorumdam lex auctoritatem conſenſione doctiorum non habet, cùm enìm in Bruto pronunciaſſet M. Tullius Coriolanum voluntaria morte occubuiſſe, ſubdidit ſtatìm. [Quoniam conceſſum eſt Rethoribus ementiri in hiſtorijs, vt aliquid dicere poſſint argutiùs, quod etiam Stratocles, & Clitharchus in Themiſtocle pręſtitere. Cui quidèm ſententiæ ſubſcribit etiàm Quintilianus.] Quamobrem Mazzonius hoc loco exclamare cogitur. At quò magis in poëſi? Hic ſi pla-

cet, in medium afferatur Tragici argumenti conatus noſter in Agrippina, ex quo pateat, quid in hoc genere à melioribus ingenijs præſtari poſſit.

Cæſare Germanico in Aſia per ſummum ſcelus extincto, Agrippina vxor cùm liberis Romam venit: Vbi ſeù dolore erepti coniugis, ſeù impotentia muliebri, & violentia ingenij apud Tyberium grauitèr offendit; neque filij ab inuidia Principis abſuere ob beneuolentiam magis Romani populi, quàm proprium crimen; pretèr Caligulam, qui ſenis artibus ſeni obſequi, & ſe ipſum mentiri didicerat. Illi veneficia obijciebantur, hi maieſtatis poſtulabantur; atq; Agrippinam quidèm in Inſulam Pontiam, neq; procùl Neronem exules deportari, Druſum Romæ in cuſtodia haberi mandauit. Omnium ratio victus miſerrima; Druſus eò deductus eſt, vt coacta inedia tomentum culcitræ manderet; Agrippina, Neroq; tanquàm mancipia viliſſima flagris afficerentur ſuffoſſoq; oculo fœmina princeps Auguſti neptis ab Centurione ludibrio haberetur. Nero quamquam ignarus atrociorum rerum, quæ matri poſtremę acciderant, conſuetę contumelię intolerás arrepta occaſione alieno cùm veſtitu lintrem intrauit, & clàm cuſtodibus Romam progreſſus omnem aditum noctu luſtrauit, quò ſibi ad fratrem pateret acceſſus, vt conſilijs communibus communi malo ſubueniretur. Per idem tempus Druſus quòq; deceptis militibus è carcere abierat, & vagus, inopsq; animi, quò ſe reciperet, ignorabat. Fratres per tenebras ob-

uij

uij fiunt, magnitudine facinoris territi, & primò, quia non agnoſcebant, ſuſpecti inuicèm, mox congreſſu detecti. Hìc verò lachrymæ, queſtus, & quæ ima fortuna dictabat, donèc audito ſtepitu, ne deprehenderentur, digreſſi ſunt. Agrippina Neronis fugam neq; præſenſerat neq; perceperat; ſed miſericordia militis paterno olìm ſtipendio obnoxij Inſula exceſſerat. Ità peſſimo omnium fato effectum eſt, vt diuerſi omnes in vrbem eodem tempore conuenirent. Igitùr quem ſtrepitum adoleſcentes acceperant, ea fuit Agrippina cum milite, quę tametsì cùm eodem iniquam vicem lamentaretur, ac de modo parandæ ſalutis ſibi, liberiſq; conſultaret, flexis tamen ex cōpoſito in obſcurum ſermonibus ſemet occulere nitebatur. Poſtquam vacuus teſtibus locus fuit, Nero, Druſuſq; eōdē reuerſi de acceptis iniurijs, deq, remedijs agitare, & cùm nihil idoneum videretur, tollendi Principis conſilium capere. Condictus eſt coëundi locus antè ædem fortunæ. Miles, Agrippina in contubernio relicta haud procùl aberat, cęterorum ignarus extrema de interficiendo Ceſare ob imprudentiam adoleſcentium verba excepit. Rem cotinuò alienam ab ſe creditam ad fœminam defert, cùmq; adeò reliqua omnia incommoda, difficiliauè ad ſalutem eſſe intelligerent, pietatem in Tyberium præſeferre, ac trucem animum ad clementiam, & gratiam flectere opportunum rati, Principem, vt caueret ſibi à duobus neutiquàm notis, qui parricidium aduersùs ipſum moliebantur, & cuſtodias ad fanum Fortu-

nę in occulto collocaret, monendum ſtatuunt. Agrippina indices litteras exarat ad Cęſarem, qui atrocitate rei trepidus militem in inſidias progredi iubet. Vix fratres adfuere, cùm in carcerem rapti, agniti, tortiq; ſunt & quia inopinato euentu perculſi, flagitium confeſſi. Cęſar obtruncari vtrumq; præcipit. dein accitam Agrippinã, quę iam in regiam deducta fuerat, adhùc inſciam collaudat, gratias agit, bono animo eſſe iubet. Tùm capita damnatorum ſpecie munerum afferri imperat. Vt in aperto fuere, & mater miſerabilis in atrox ſpectaculum oculos fixit, ſeq; reos ad necem prodidiſſe intellexit filios ſuos, prò quorum ſalute indicium ad Principem tulerat, ſolutis neruis defecit, nec multo poſt retento ſpiritu volens extincta eſt. Hùc exuendæ calamitatis ſtudium, reluctante Cœlo, pertinuit.

Nunc ad tertium, quod ſtatuendum ſupereſt, deſcendamus. ſentiunt autèm ſeriò viri grauiſſimi, Mazzonius præſertìm, rem eo quoq; modo à poëta decantari poſſe, quo geſta fuit, ſi eo modo geſta fuit, quo perfectiùs geri debuerit, neq; ex eo tamen poetę nomen amittere, cùm hiſtoricus, poëtaq; in dicendi ratione adeò inter ſe diferant, vt poetæ plurimum ſpatij ab hiſtorico relinquatur; quem ad omnia deſcendere neutiquàm decet. etenìm exercituum luſtrationes poëſis requirit, catalogos ducum, ſacrificia, & ſupplicationes, concilia Coeleſtium, atq; Inferorum, quam quidèm viam noſtrę intelligentię apprimè commodam priſci inierunt, tùm

ad

ad prouidentiam Numinis declarandam, tùm ad infeſtos Infernorum ſpirituum impetus, artesq; ob oculos proponendas. Atquì cùm perfecti Herois ideam perſequi Epicus imitando debeat, niſi ea retieuerit, quę ſui Herois dignitati officiant, quamquàm vera, non video, quomodò ſuum finem conſequatur: neq; illi vitio dandum, agit quippè Philoſophum, non actorum ſcribam. Euenta ex aduerſo ſingularia; caſusq; varios comminiſci, quos hiſtoricum conſultò prętеrijſſe à veriſimilitudine non abhorret, nefas non videtur; atq; ex his quidèm Epiſodia cùm ad ſuauitatem concinna, tùm ad ſtructuram poëmatis vtilia conflari poſſe crediderim, prætèr veritatem ſanè, contrà nequaquàm. Ordo inſupèr, ac diſpoſitio ab hiſtorica longiùs abeſt; nàm etsì ſuum principium, ſuus finis poëmati deeſſe non debet, attamèn.

Ordinis hęc virtus erit, & venus, aut ego fallor,
Vt iàm nunc dicat, iàm nunc debentia dici,
Pleraq; differat, & pręſens in tempus omittat.

Quodque maximi eſt momenti, plures hiſtorico actiones amplecti nō interdictum, quamquàm altera ab altera ſit alieniſſima; poëtę ab vnitate recedere capitale eſt. Quòd ſi hiſtoriam quoque nactus fuerit, quæ vnitatem actionis præferat, haud totã continuò ſuſcipiendam monet Philoſophus, ne aut in eam molem poëma Epiſodijs excreſcat, quæ iuſtam magnitudinem excedat, aut, ne molem immensã afferat, ab Epiſodijs, poeſiq; congruentibus

tibus inuentis aridus poëta abſtinere cogatur; ſed partē dumtaxàt eligendam eſſe, eamquè Muſarum induſtria amplificandam, colendamq;. Sic Homerus non vniuerſum bellum Troianum, verùm vnam dumtaxàt partem, quæ ad Achillis iram pertinet, ſic Taſſus nunquàm ſatìs laudatus noſtra ętate ſolam Hieroſolymorum expugnationem complexi ſunt. Atq; in hoc quidèm Lucanum feſellit opinio, Triſsiniq; viri alioquì eruditiſsimi Italiam liberatam labefactauit, quod cum actiones integras ex Ariſtotelis præſcripto canendas ſuſcipere cogitaſſent, tantæ illas magnitudinis elegerunt, vt vel poëtæ nihil conandum relinqueretur, vel ex longitudine lectoris animum defatigarent. Perſtringit ſanè Lucanum Petronius Arbiter, damnatq;, non quòd hiſtoriam excerpſerit, ſed ferè quòd nimiam, atq; idcircò anguſtiore poetæ induſtria tractatam, iterq; aperit, quoad poëma ex hiſtoria deductum pateat acceſſus; cum enim Homeri, Virgilijq; mentionem feciſſet honorificentiſſimam, hæc ſubijcit. [Cæteri aut non viderunt viā, qua itur ad carmen, aut viſam calcare timuerunt. Eccè belli Ciuilis ingens opus quiſquis attigerit, niſi plenus litteris, ſub onere labetur. Non enim res geſtæ verſibus comprehendendæ ſunt, quod longè meliùs hiſtorici faciunt, ſed per ambages, Deorumque miniſteria, & fabuloſum ſententiarum tormentum præcipitandus eſt liber ſpiritus, vt potiùs furentis animi vaticinatio appareat, quam religioſæ orationis ſub teſtibus fides.]

Hæc ille. His legibus ſeruatis optima ex hiſtorijs poëmata; deriuare non modò non reprehendendum, ſed laudandum etiàm exiſtimauerim, neq; ſi ad hanc libellam Hiſtoriæ Herodoti partem poëta tractaret, mea ſententia ab Ariſtotele plecteretur. Immò verò præ multitudine annalium, commentariorumq; eò iampridèm deducti ſumus, vt Epopœia alijs in ſpatijs decurrere atq; exerceri nequeat omninò, niſi (quod miſerum eſt) ad priſcas fabulas reuertatur.

Si in duabus hiſce velitationibus manus aduerſarij nequaquàm dederunt, ad tertiam quidem, prout mihi perſuaſum eſt, conſtantiſsimè in acie ſtabunt, equè ſacra Bibliorum hiſtoria poëma fieri neutiquàm poſſe tueri contendent, tùm quià accuratiùs deſcripta, tùm quià impium, ſacrilegumq; eſt aliquid addere, ſeu demere narrationibus à diuino ſpiritu dictatis, illudque ab Eccleſia ſacroſancta ſapientiſsimè prohibetur. Nunc mutata ratio eſt; in ea, quæ proximè anteceſſit, diſputationis parte, quomodò hiſtoria poëſi aptanda foret, quęſiuimus; in hac, quomodò ferè poëſis accommodanda hiſtorię ſit, deincèps quærendum eſt. Ego verò, quicquid dicant obiectores, in eam opinionem facilè adducor, Deum immortalem Poëticam artem, cuius ipſe parens fuit, vt initio noſtræ defenſionis attigimus, huiuſmodi laude ſpoliare noluiſſe, quæ ex actionibus ſacrarum oritur ſcripturarum; ſacra quippè nulla ſinè hiſtoria comminiſci fas eſt; nàm cùm omnium ille diſciplinarum

ſit

ſit origo, & fons, omnium quoq; diſciplinarum: inſtrumentis celebrari meo quidem iudicio probat, nec non tanquàm directus ingeniorum dominus hunc à nobis cenſum exigit. Hebræi ſanè, apud quos vetuſtiſſimę, ac diuinitùs acceptæ litteræ fuerunt, nullam aliam prę-ter parabolas poëſim, quàm veram, hiſtoricam, ſanctam agnouerunt, eamq; conſuetudinem pluribus ſeculis religioſiſſimè coluerunt, vt poſt cęteros Mazzonius eſt auctor. Ex quo fonte fortaſsè Plato poeſim, quam Icaſticam appellauit, in ſuam Rempublicam deriuauit. Nequè exempla recentiorum deſunt, qui ſe in hac palęſtra eximia cum laude exercuerunt, Fracaſtorij, Sannazarij, Carmelitæ, Leonis Alberti, qui hanc Iuditham ipſam in Tragicum Theatrum inuexit, atq; id genus aliorum complurium. Porrò quòd ſecùs de Biblicis ſcripturis ab Eccleſia ſtatui videtur, in textualibus illud translationibus locum habere conſtans doctorum hominum opinio eſt; in ijs enim, ne ſacroſancta Biblicorum voluminum veritas, vt fit ab Hæreticis, corrumpatur, fideſquè ipſorum, & auctoritas minuatur, à veteri, vulgata, atq, vſu recepta conuerſione recedere nefas eſt. Cæterùm partem ſacræ Hiſtoriæ quampiam poetico ſtylo ornandam ſuſcipere quamobrèm ab Eccleſia damnari putent, in mentem non venit. Bellarminum quidem Cardinalem religioſiſsimum, ſapientiſſimumquè, cuius memoria ſemper Hæreticis formidabilis, de Pſalmorum præſertìm paraphraſibus poeticis, quæ vulgo circumferuntur,

inter-

interrogatum viri grauiſſimi reſpondiſſe perhibent nõ eas ſibi videri intèr damnatas à Tridentina demùm Synodo comprehendi; neque ſecùs alij clariſſimi homines de vniuerſis ſacris litteris iudicarunt. Quòd ſi tertiam ad Indicem prohibitorum librorum regulam perlegamus, nihil profectò illuſtrius in noſtram ſententiã dici poſſe comperiemus. Cum enim de verſionibus ſcripturarum in ſacris Biblijs contentarum à prauis auctoribus editis mentionem feciſſet, ità ſubdit. [Librorum autèm veteris Teſtamẽti verſiones viris tantùm doctis, & pijs iudicio Epiſcopi concedi poterunt, modò huiuſmodi verſionibus tanquàm elucidationibus vulgatæ editionis ad intelligendam ſacram ſcripturam, non autem tanquàm ſacro textu vtantur.] Et paulò poſt [Ex Biblijs Iſidori Clarij Brixiani prologus, & prolegomena præcidantur, eius verò textum nemo textum vulgatæ editionis eſſe exiſtimet.] Quibus ex verbis ſatìs liquidò colligi poteſt, ſi alias verſiones à vulgata, nõ tamèn pro ſacro textu, concedendas, Sacroſanctum Cõcilium decreuit, eò minus damnandas eſſe lucubrationes illas, quæ textum minimè profitentur, dummodò veritati hiſtoricæ non aduerſentur. Quæ res cùm ſuſpectior, lubriciorq; ſit, quàm cùm in Hiſtoria profana verſamur, ſic impenſiorem cautionem, acrioremq; prudentiam Poetę requirere non dubitauerim, ne a recta ratione deflectat. Illud vero in primis curandum cenſeo, ne quid noui veteribus apponatur, quod ex in-

timis hiſtoriæ ſacræ penetralibus nō ſit erutum, & quaſi (vt cum ſchola loquamur) de potentia materiæ eductum, interpetrariq; videamur potiùs, quæ Hiſtoricus vel ſtrictìm tranſegit, vel omiſit, quòd ad ſuum iſtitutum minimè pertinerent, quàm inuenire. Addo etiàm quædam prætermittere, quæ Hiſtorico opus erant nobis neutiquàm idonea ſunt. Quod ſi de nouo fingatur quidpiam, id ſi ad barbaros ſpectet, non ad Hebræos, maximùm in tabula nodum vitabit artifex: omnia tamèn ſobriè, & prudentèr. In diſponenda verò re narrandi ordinem interuertere, hiſtoricum fugere, poëticum ſequi, vt nullum veritati detrimentum affert, ità poetæ tùm liberum, tùm neceſſarium. At cùm meum non ſit præcepta tradere, ſed cauſæ adeſſe, plura cuiuſque iudicio remitto. Cęterùm quomodò Iuditham noſtram ad hanc libellam dimenſi fuerimus, proximis diſputationibus demonſtrabìmus. Nunc ex his omnibus ad obiecta, obijciendaq; in contrariam partem vnicuique reſponſio patet.

EPISODIA

Iudithæ Vindicis recenſentur, atque ab oppugnationibus vindicantur.

QVÆ præcepta ad poëſim ex hiſtoria ſacra deductam in pręcedenti quæſtione attigimus, quàm

illa

illa à nobis accuratè in Iuditha Vindice obſeruata fuerint, deincèps aperiemus, & prior erit diſputatio de additamentis, ſeu Epiſodijs, in quibus tantoperè contendunt aduerſarij nos feciſſe contrà leges. Erat igitùr primum, quod monuimus, ne in poëſim quid noui inueheretur, quod ex arcano Hiſtoriæ penu, & quaſi de potentia materiæ depromptum non ſcateret. Nos verò illud appoſitè in Iuditha præſtare ingenti ſolertia ſtuduimus. Bellum id fuit; igitùr cùm exercitibus, cum ducibus, cùm armis, cùm vallo, cùm ſtatiuis, cùm tentorijs, cùm propugnaculis, ſinè quibus bella adminiſtrari nequeunt. In ijs conuentus habentur, quos militaris prudentia requirit; prçlia intercedunt; multa ad Politicas, multa ad Oeconomicas leges ſpectantia, multa ad mores, quæ omnia Iulius Cæſar Scaliger in tertio ſuæ Poëtices libro ſumma cum diligẽtia, & laude perſequitur. Prætereà quià nihil vel temerè fit in terris, quòd apùd Deum inconſultò fiat, diuinam prouidentiam, opemque intereſſe bello neceſſe eſt; atque vt bona ſinè Numinis ductu nulla contingunt, sìc quoniàm nulla mala accidunt, quibus infernorum ſpirituum curia ad noſtram perniciem intenta ſempèr totis viribus operam non præſtet, Dæmonum quoque habenda ratio videtur; Idcircò Cçleſtium, Infernorumq; concilia ad captum noſtræ imbecillitatis inſerere, quæ huiuſmodi ſubſidia & machinationes ob oculos ponãt, conſentaneum rationi, atque in primis vtile creditum

creditum eſt, isq́; modus videtur adhibendus, qui admirabilior ſit, maioremq; excitet voluptatem. Et quoniàm placandi propterea, conciliandiq; ſunt Superi, & præſidium aduerſus Dęmones implorãdum, idcircò ſupplicationes, ſacrificiaq; inſtituta ſunt. Quæ quidem omnia hiſtoricus, vt potè ad hiſtoriæ aut neceſſitatem, aut fidem minimè pertinentia, vel ſummis labris attingit, vel prorsùm prætérit. Eccè vniuerſa hæc in Iuditha noſtra.

De Aſſyriorum ingentibus copijs arctè hiſt. cap. 7. [Erant autèm pedites bellatorum cẽtum viginti millia, & equites viginti duo millia, præter pręparationes virorum illorum, quos occupauerat captiuitas, & adducti fuerant de prouincijs.] Ego in tertio Poëmatis libro exercitum luſtro, Catalogum pręfectorum ſcribo, ſuas cuiq́; genti notiones tribuo. De Hebræis ſacrę litteræ in eodem capite verba vix duo. [Aſſumentes filij Iſraël arma ſua bellica ſederunt per loca, quę anguſti itineris tramitem dirigunt inter montoſa, cuſtodientes ea die, ac nocte.] & c. 14. [Accepit vnusquiſq́; arma ſua, & egreſſi ſunt in grãdi ſtrepitu, & vlulatu.] Ipſe in 5. exeuntes recenſeo, & omiſſos ab hiſtoria ſecundũ veriſimile in lucem profero. Eâdem induſtria auxilia ab Hieroſolymis feruente ipſa hoſtium internecione superuenientiâ, Ducemq; Ionahtam, à quo Aſſamonęi principes prodijſſe memorantur, ad maiorem ornatum conſtituo. At ne hoc quidèm ſinè ſeu ratione, ſeu occaſione, cũ c. 15.

ſic

ſic habeatur. [Omnis itaq; regio,omnisq; vrbs electam iuuentutem armatam miſit poſt eos, & perſecuti ſunt eos in ore gladij.] Quò magis Hieroſolyma regni caput, à qua etiam antequàm de cęde Holophernis audiretur, auxilia ſubmitti laborãtibus ęquum erat? Armorum in bellis neceſſitas armorum Ionathæ deſcribendorum occaſionem prębuit. Tentoriorum vſus aulęa mihi cùm Heſteris hiſtoria ſuppeditauit. De concilijs, & conuentibus perſpicua res eſt: pluribus locis innuit textus, quod nos in tertio libro expreſsè tradidimus. Vltimum prelium, fugamq; barbarę multitudinis, quę vno verborum impetu ſacra pagina inuoluit, nos ampliſſimè, quià rem claudũt. Cętera leuia tùm ſub aduẽtu, tùm ad fontes à textu ipſo non longè abſunt. Nuntius de ſtatu rerum miſſus Hieroſolymam ad Politiam pertinet, oportet enim principes, aut ſummos magiſtratus de vnaquaq; re commonefieri, & ea, in quibus de ſumma Reipublicæ agitur, ampliſsima capita nõ latere; hiſtoria vt ſuperuacaneum prætermiſit, quòd ſibi quemq; perſuaſurum putauit. Legatio quoque Numidarum tùm Politiam attingit, tùm ſacroſanctę narrationi innititur, prout in 3. cap. videre eſt. [Tunc miſerunt legatos ſuos vniuerſarum vrbium, ac prouinciarum reges, & principes, Syriæ ſcilicet, Meſopotamiæ, & Syriæ Sobal, & Lybiæ, atq; Ciliciæ, qui venientes ad Holophernem dixerunt. deſinat indignatio tua circà nos.] Ad Oeconomiam faciunt multa, diſpoſitio familiæ, ſigna

He-

Heroum in cubiculo Iudithæ, veſtes, cultuſque corporis, & plura id genus, quę partim textus leuitèr attingit, partim coniectura conſequi poſſumus. Quibus quidèm ingenij conatibus dum poëſi morem gero, hiſtoriæ ferè interpretem ago. Ad mores, Iudęorum principes optimi, plebs non nisì ex occaſione mala; at flagitia tranſlata in barbaros, non ad animos corrumpendos, ſed vt pateat, qui extrà legem viuunt, à vitijs temperare neutiquàm poſſe: ea vero parciſſimè, atq; ad ſimilitudinem veri formata: Cedraſtus amans, Hormus magicarum artium faber, Dorilus è ſtupro genitus, quæ ab vſu, & natura; nonnulla etiam ab hiſtorijs prophanis illorum temporum mutuata, vt de Bagua Ægyptio Spadone; quem ob contumeliam Oſyridi illatam Ocho Regi manus iniecisſe, qui Perſarum res geſtas deſcripſerunt, literis conſignarunt.

Sunt nonulla tamèn, quæ cauillentur, neque probent aduerſatij, ac primo loco minimè laudant, quod initio ſtatim primi libri de Infernali furia inductum eſt, quæ ad concitandam multitudinem muliebrem formam apprehendit, filium inopia ciborum in ſpeciem interfecit, coxitque: aiunt enim illuſtriùs in textu ſacro cauſas patere ſeditionis, quàm vt commentis opus ſit. Acutè quidem, & religiosè: ſed ſi rite rem expendere velimus, hanc eſſe quoque hiſtoriæ interpretationem potiùs quamdam, quàm figmentum comperiemus; etenim non in ſceleribus dum-

dumtaxàt, ſed in malis vniuerſis; quæ ſiuè animum feriant, ſiuè corpus, mortalibus nocent in vita, quìn aſſidua humani generis hoſtis adſit opera, in dubium vocabit nemo, qui vel ſolum librum Iob leuiter attrectauerit: is nimirum tùm ex propria malitia, atque odio, tùm vt lictor diuinæ iuſtitiæ, prouidentiæque affligendis miſerrimè populis acerrimam operam nauare non deſinit. Hùc ſpectant bella, incendia, ſeditiones, & plura id genus, quæ Regius Pſaltes vnò verſu expreſſit egregiè. [Miſit in eos iram indignationis ſuę, indignationem, & iram, & tribulationem, immiſſiones per angelos malos. [Porrò cum clandeſtinę Dęmonum ſuggeſtiones, quibus animi concitantur, minimè appareant, & pcëtæ conandum ſit, vt res antè oculos collocentur, euidentiæ modos inuenire, qui verò proximiores videantur, pcëtis liberum ſemper fuit. Sitim quidem, penuriamque victualium, quæ patent in textu, ſatis validas fuiſſe per ſe cauſas, quamobrèm Bethuliæ ſeditio oriretur, non inficior; at cum in ea calamitate, quæ totam turbauit, ac penè peſſumdedit Ciuitatem, congreſſus Dœmonum interfuerit, quomodò hic è tenebris eruatur, & fulgeat admirabiliùs, non reperio, quàm ſi ſemeſi filij appareat attrocitas (exemplis enim, & ſpectaculis plebecula commouetur) & malum eiuſmodi exhibeatur, quod ei populo ſolemne, & frequens fuit, cùm ſub Achabo rege obſidentibus Samariam

Syris

Syris mater filium vrgente fame conſumpſerit, & ſub Tito Hieroſolymis apud Ioſephum matrona nobilis Maria nomine eadem ex rabie filium itidèm crudeliſſimè deuorauit. Res autem à poëtis adeò religiosè non vſurpari nemo non videt, vt hiſtoricos, aut Philoſophos agere debeant; non locorum, non temporum rationem habent contractam admodùm, dummodò à veriſimili non aberrent. Sic Virgilius Æneam cum Didone cõgreſſum memorat, cùm tamèn ex ſupputatione Chronologorum in eadem tempora non coiërint. Idem Æneę in latio pugnãti factum tribuit, quod longo poſt ſeculorum interuallo Cæſaris fuiſſe ſcribitur, cum parcendum Ciuibus in acie Pharſalica, & voce, & manu ſignificauit.

At pius Ænças dextram tendebat inermem,

Inquient fortaſſe id licere in rebus profanis; in ſacris nefas. at reſpondeo, ne in ſacris quidèm videri abſurdum, cùm non mutatur ſpecies rei, aut noua proponitur, ſed eadem dumtaxàt intenditur, atq; ad perſpicuitatem amplificatur. Eſto igitùr ſpectrum habitu mulierculæ in filium ſęuientis appoſitè inductum, vt ſuggeſtio per huiuſmodi illuſionem illuſtriùs appareat, qua Dęmon callidiſſimus in eam turbationem res deduxit.

Oppugnant ſecundo loco Fortitudinem de cœlo delapſam Abræ formam induiſſe, ſub famulæ perſona dominam aggredi, ſuadere facinus tantæ dignitatis, ac ponderis; negant enìm honeſtum, decorumq; eſſe ſuperiorem

riorem ab inferiore commoneri. Exemplum in Angelis; minores à maioribus illuminantur, maiores à minoribus auditu nouum, abſurdumq;. Id omnes Patres, omnes in ſchola Theologi profitentur, cumq; occultiſſimum Iudithæ conſilium fuerit, Abræ vehementèr indignantur mea opera patuiſſe, idq; hiſtoriæ ſacræ repugnare conſtantèr tuentur. Mihi verò etiamsì eiuſmodi argumētum primo aſpectu aliquid magnum minari videatur, tamèn parum negotij faceſſit, quippe cuius mucro neutiquàm feriat; non enim, quę ad opus Iuditham excitat, Abra eſt, ſed Fortitudo, quæ cœleſtis, quæ ſuperior, neque aliud eſt, quàm diuinę inſpirationis genus rei ſubiectæ in primìs accomodatum, cui per Proſopopœiam perſonam adſcribimus; nam cum, vt ſuprà memorauimus, rerum euidentiam comparare, quam maximè fieri poteſt, poëta debeat, neq; intimæ cordium motiones, atque animorum impulſus appareant, meliorum exemplis conſtare ſatis puto licere ipſi eiuſmodi euidentiæ modos excogitare, qui Maieſtati Numinis non repugnent. Atquì vel ipſæ ſacrę litteræ ab hoc genere non abhorrent explicandarum rerum, quæ ſpectari nequeunt, quod captui noſtræ mentis ęquum eſſe videatur. Ecce Deus in lib. Iob colloquium cum Satana quàm habuerit luculentum. Daniel, Ezechiel, Ioannes in Apocal. per conſeſſus, perquè mandata, & legationes maieſtatem, prouidentiamq; Numinis quaſi referunt pennicillo. Immò verò Moyſes vetuſtiſſimus

Theologorum, [Deum inquit pœnituit feciſſe hominem, & tactus dolore cordis inttrinſecus;] quaſi Deo corpus adſit, & corporeis affectionibus perturbetur. Sed omnia ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt ea conſequi intelligendo poſſimus. Quæ cum ità ſint, valdè duximus opportunum Fortitudinem illius imaginem induere, quę ad manum, ad aurem Iudithę ab omni reliqua conſuetudinę abhorrenti aſſiduè foret; illud quippè eſt adeò veriſimile, vt intimi quiquè familiares plura in dies conſilia, eaque optima dominis vel ſapientia prę-ditis ſuggerant. Pertinet etiam ad Dei gloriam in magnis rebus obeundis infirmioribus inſtrumentis vti, quò ipſius potentia eluceat admirabiliùs. [Infirma enim mundi elegit Deus, vt fortia quęq; confundat] neque fortaſsè magnum quidpiam patrauit vnquam, quìn viliſſima miniſteria adhibuerit, immò verò non niſi per hominem ipſos quoq; Angelos conſequi gratiam voluit, cùm tamèn ab Angelorum dignitate humana imbecillitas magnoperè diſtet. Addo quod ad rem propoſitam plurimùm facere videtur, quid vilius rubo? Moyſi tamèn in igne rubi apparuit Deus; neque quiſquam in ſacris littteris, vel mediocriter verſatus huiuſmodi veritatem in controuerſiam vocabit. Quod ſi de Abra quoq; non de re cœleſti, vt diximus, quæſtio eſſet, hìc de ordine, qui inter nos eſt ratione humanæ ſocietatis, quę-rendum non videtur, cùm apud Deum, qui non eſt acceptor perſonarum, non ſit ſeruus, neque dominus,

ſed

ſed de ordine gratię, atq; animarum conditione, quæ natura liberæ, à materia remotę, & pares, ſolaq, virtute differunt inter ſe. Quo circà non ille perſonas honorum gradibus, aut cenſu metitur, ſed ſanctitate vitæ, & gratia apud ſe iuxtà Matth. 18. [Quicumq; humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic maior eſt in regno cœlorum.] Ex quo fit, vt cùm ſerui pietatis ſtudio quandoq; dominos antecellant, vtiq; apud Deum prò ſuperioribus habeantur. Superior ſanè Vitalis Martyr Agricola domino, qui non niſi conſtantia ſerui confirmatus tormenta ſuſtinuit, ſuperauitque. Nec prætaream humaniora; nàm cùm de adhortatione, & conſilio agatur, quæ de ſui natura ad ſcientiam, aut moralem virtutem potiùs pertinent, quàm ad eam probitatem, pietatemuè, quæ ſine Dei ope eſſe non poſſunt, quamquàm Abra conditione inferior foret, cognitione tamèn, prudentiaque ſuperior eſſe nihil officit quominùs poſſet. Ità quotidiè ſub oculòs cadunt viliſſimi homines ampliſſimis ſapientiores; neq; exempla ſeruorum deſunt, qui herilem virtute animum, dominorum, qui vitiis ſeruilem turpitèr gerunt; vt proptereà miraretur apud Arbitrum Polięnus, atq; inter monſtra numeraret ſe ancillam reperiſſe, quæ haberet matronæ ſuperbiam, & matronam, quę in ancillæ humilitatem degeneraret. Quamobrèm ſapientèr Ariſtoteles lib. Polit. 1. pleroſq, conditione ſeruos eſſe affirmat, qui natura ſunt liberi, eoſq; virtute, ac vitijs, ſapientia, & imperitia eximio iudicio metitur.

Immò verò ne improbis quidèm ſcientiam ſuam largiri recuſat Deus,adeò etiam nec Prophetiam,quę ſanctiſsimis habetur in rebus, atque vt innocentiæ teſtis maxima veneratione ſumma vulgò colitur; proùt Balaamum, Saulem, Caypham, alioſq; huius notę complures conſulere vnicuiq; fas eſt. Angelorum alia eſt ratio; non vnius ſpeciei,non mutationi obnoxij, aut mortales ſunt; quæ ſpecies vnius eſt, ea nequaquàm ad alterum pertinet; ſinguli ſingulam ſpeciem conſtituunt, ſpeciei verò aptatur gratia, nàm quos naturæ ſuperioris omnipotens Conditor eſſe voluit, eoſdem amplioris etiam gratiæ luminibus illuſtrauit:quam quæſtionem quidem D.Dionyſius, qui ab Areopago congnomentum tulit, in eo, quem de Cęleſti, atque Eccleſiaſtica Hierarchia commentarium ſcripſit, ac Diuus deinde Thomas p.p. q.50. cum interpretibus vberrimè perſequuntur. Non ego tamèn ex adductis Abram fuiſſe Iuditha meliorem, prudentioremuè inferendum ſtatuo; at mihi ſatis, ſuperque eſt ad rationem oppoſitam refellendam talem eſſe potuiſſe. Porrò cum ſumma contentione Aduerſarij negent notum fuiſſe Abræ cnnſilium dominæ,quo innitantur fundamento, haud equidèm video, neque enim textus quidpiam affert, quod eorum ſententiam tueri poſſe videatur. Ego autèm decere ſapientem magnoperè arbitror magni momenti nihil aggredi ſine acceſſu ad Deum mentium ducem, ac gerendarum rerum præſidem, conſilioque prudentium. Quò magis in rę

pro-

propoſita à veriſimilitudine non abhorret Iuditham fidelisſimæ mulieri ſummam conſilij communicaſſe, quæ comes itineris, ſocia periculi futura eſſet, cum à dignitate, prudentiæq; fama alienum foret matronam nobilem eximiæ pulchritudinis, ætatiſq; integræ ad barbaras nationes ſolam prodire, & militarem licentiam impenſiſùs ciere. Propterea Fortitudinem Abræ forma perſonatam feci, vt egregiam Iudithæ præberem occaſionem conſilij communicandi, ne cauillari poſſet quiſquam, quòd ancillæ tanti ponderis arcanum committeretur; eamdemq; non famulam, & pediſſequam vulgarem inſtitui, non quamlibet fœminam, ſed annis grauem, ideò longo rerum vſu exercitam, ideò negotijs parem; ſed nutricem, ideò amantem, ideò in primis fidam atq; intimam. Quarum quidèm rationum vim in Philippa Cataněſi viliſsimæ originis fœmina videre licet, quæ Neapoli antè Aragonios, Auſtriacoſq; reges conſiliorum omnium particeps, niſi mauis arbitram dicere, ſummam diù regni adminiſtrauit. Nihil eſt igitur, quòd in huiuſce modi accuſatione tantoperè cõtrà nos laborent obiectores, noſtrumq; hac in re cõſiliũ tanto ſtudio deteſtentur.

Tertium, quod obijciunt, eiuſdem ferè notæ, ac generis eſt, inquiunt enim inconſultò, ac temerè à nobis factum qui ſuperbiam Furiarum maximam in II. Poëmatis libro ad Magum in ſomnis admonendum miſimus, ac de Iudithæ conſilio certiorem faciendum, nam cum Dœmoni in animæ ſubſtantiam, atque adeò ad in-

timas

timas cogitationes introſpiciendas non pateat aditus, negant monſtrum illud cognitione rem conſequi, multò minùs reuelare potuiſſe. Huic obiectioni perquàm facilis reſponſio videtur eſſe; etenìm quicquid de re, ac veritate hiſtorica ſit, de qua diſputauimus ſuo loco, neq; Dęmonem ſtatuo perſpectũ habuiſſe Iudithę cõſilium, neq; prodidiſſe, ſed coniectura quadam in ſuſpicionem actum veritum eſſe, ne quid mali Iuditha moliretur, quippè cui acumẽ ad omnia percipienda eximium ſuppetit, cùmq; vires ſuæ naturæ ad malum flexerit, non amiſerit, incredibili verſutia, atque vſu rerum præditus interiores quantumuìs hominum cogitationes ſępiùs attingit, tametsì in animæ ſubſtantiam paratum non habeat acceſſum, vt apud D. Thomam p.p.q. 57. art. 3. & 4. de cognitione Angelorum videre eſt. idem Chriſtum Dominum Deum eſſe antè mortem oppidò non cognouit, vt habetur 3.p.q.44. ſed miraculis perturbatus dubitauit, & ſupplicio experimentum fecit: cùmq; Lucas inquit [exibant Dęmonia à multis clamãtia, & dicentia, quià tu es filius Dei, & increpans non ſinebat ea loqui; ſciebant enìm ipſum Chriſtum.] non abſolutè nouiſſe Dęmones diuinitatem Domini, ſed coniectaſſe interpretandus eſt. Quamobrèm ità comparatus eſt Dęmon, vt aliquo modo Iudithæ propoſitum inueſtigare potuerit, & ſaltem confusè pertingere, prout confusè Superbia locuta eſt; neq; ad Holophernis obtruncandi conſilium peruenit. Quod ſi conſtantèr videtur affirmare acce-

dere

dere Iudithaм ad inferendum malum, ſciant aduerſarij morem eſſe ſuperborum ſcientiam ſibi rerũ omnium arrogare, atq; incertiſſimis in cauſis ſuæ aſſertionis auctoritati certitudinem ſummam tribuere; neq; à verſutia procùl abeſt, vt noſſe te ſimules, quæ cognoſcere concupiſcis. Quod egere Dęmonia cum Chriſto fortaſſè frequentiùs, cum illum Deum appellarent, quem ignorabant, vt allicerent ad fatendum. Huic reſponſioni addam alteram breuiorem, ſimpliciorem q; : ea eſt; nos conſtitutionem noſtri poematis ſecutos fuiſſe, ex qua Iudithæ conſilium non adeò in occulto fuit, quominùs Dęmoni innoteſcere potuerit, cum in primo libro de tota re ſermonem cùm Abra habuerit luculentum, quod etiàm ſuo loco ab oppugnatoribus vindicauimus.

Supereſt Lethæi fluminis mentio in quarto, cui ſuccenſent delicatiores iſti plurimùm: nam vbi de Infernalibus, & purgatorijs locis, quæ de fide, verba fiunt, fluuium exhibere, quæ mera eſt fabula ab Ethnicis excogitata, incongruens, religioniq; haud conſentaneum videtur ratq; adeò capitale mihi indicunt. Magnam verò ſcioli iſti religionis vindices diſputandi cupiditatẽ præſeferunt, cùm illa reprehendunt, quæ in probatiſſimis auctoribus, nec poëtis dumtaxàt, paſsim leguntur. Mitto Dantem virum grauiſſimum, eumdemq; à recta fide, ac pietate non aberrantem, qui non modo fabuloſis Ethnicorum fluentis ſuum rigauit Infernum, ſed quæcumq; à veteribus inuenta nactus fuit, eò ampliſ-

pliſſimè contulit. At Tondali hiſtoriam apud Dion. Carthuſianum. Sanctiſſimum hominem in Nouiſſimorum libris quiſquis viderit, ſanè facilè colligere poterit, quantò liberiùs conſultiùſq; iſtiuſmodi nomina vſu iamdiù recepta in Poëſim trãsferantur. Sed percunctari libet, quidni de ſomno obijciant idem, cui perſona neutiquàm ineſt, niſi ex fabula, & ſuperſtitione priſcorum temporum? Damnant locum, perſonæ parcunt. Reſpondebnnt fortè ſomno, qui aliquid reuera eſt, per Proſopopoeiam, vt Rethores vocant, perſonam ſalua religione tribui poſſe, cum in commentarijs qnoque ſacris huiuſmodi adumbratę dicendi formæ pleræq; reperiantur. [O mors, ero mors ſua. Putredini dixi, pater meus es tu.] Sapientia præterea perſona prædita, & loquens exhibetur. [Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum. Sapientia clamitat] & plura generis eiuſdem, cùm tamèn neq; mortis, neque putredinis, neque ſapientiæ (niſi Verbum diuinum ſapientiam increatam ſignificare velimus) perſona ſit; ſed Lethen omninò nihi leſſe niſì merum antiquitatis deliramentum, & ſacro opere neutiquàm dignum. Ego verò qua ratione ſomni perſonam cõcedunt, eadem lethen quoq; tueri confido: nàm quemadmodùm Proſopopoeiam ſacræ litteræ admiſerunt, ita metaphòricas pleraſq; locutiònes nequaquàm erubuerũt, neq; enim ornatius quidpiam, eut florentius hoc in genere Dauidis oraculis, Salamonis Canticis, Sapientia, Prouerbijs, nihil affluentius

tius ſermonibus Iob, Ezechielis, Danieliſq; vaticinijs; nihil affluentius Ioannis Apocalypſi; in qua præ cæteris equos, arma, phialas, Ciuitates, flumina Propheta ſanctiſsimus, tanquam in Theatro repræſentauit; alioquì figmenta, niſì myſterijs munirentur. Igitur in Lethe nihil peccatum, cum in tropicis, atq; allegoricis huiuſmodi loquendi formis nulla ferè habeatur verborum ratio, ſed interioris notæ, neq; in fabula veritati locus deſit, proùt initio defenſionis demonſtratum eſt: etenim quam obliuionem indicat græca vox λήθη, ea notari animas poſt exceſſum ex hac vita, & memoriam amittere ſenſitiuam præteritorum Philoſophi, Theologiq; conſentiunt, vt in ſupplemento ad D. Thomam q.70. art. 2. diſſeritur luculentèr: Abrahamus etiàm cum anima diuitis extincti apud D. Lucam, tanquàm cum oblita, locutus ſcribitur. Amnis propterea Lethe fingitur, quòd nihil amnibus inueniri poſsit ad abluendum, delendumq; comparatius. Porrò ſomnus quam obliuionem rerum inuehat, hoc quoque nomine imago mortis, neminem latet, vt non immeritò propè fluentum obliuionis poſitus fuiſſe videatur.

2 Quid verò dicant aduerſarij, cum è ſacris ipſis litteris, ſi minùs Lethen, at cognatum vtique fluuium, & notæ eiuſdem erumpere demonſtrauero? etenim Iob, penès quem Pleiadas, Hyadas, Arturum, & Oriona, Ethnicis vſurpata vocabula reperimus, glareas etiam Cocyti cap.21. recenſet. At Deus bone, quis in Inferno Cocy-

tus eſt, niſi per ſignificationem, qua luctum deſignat? Quòd ſi Cocytum memorare licet, quidni Lethen? Quid autèm peccamus, cum ab Ethnicis ea repetimus, quæ ipſi nobis eripuerunt?

Eſt alia quoquè obiectio, quæ pertinet ad Epiſodia, cui quia ex dictis reſponſio ſuppetit, eandem in nouiſſimum locum reiecimus, quamquàm ei ordine primus deberetur. Inuocationis verſus illos magnoperè mulctant.

Quandoquidèm tenuem, cùm tantum prȩterit æui,
Rerum ipſi nùnc multarum vix cernimus vmbram,
Et multæ ſub nocte latent.

Etenìm hiſtoriæ ſacræ quidpiam deeſſe ſi quis affirmet, expers ſacrilegij non videtur. Quieſcant verò pij viri, nec temerè inſontem condemnent. Hiſtoriȩ, prout hiſtoria eſt, nihil deeſſe conſentio, prout poeſis, exercituum catalogos, concilia, ſacrificia, conatus Dȩmonum, Coeleſtium auxilia, & pleraq; huiuſmodi, quæ initio quæſtionis recenſui, deſiderari conſentiant ipſi neceſſe eſt. Quæ quidem cùm ſine detrimento veritatis ad ornatum, inſtitutumq; poëtarum conſeruandum temperantèr ſupplere minimè dubitauerimus, ad has quaſì hiſtoriæ interpretationes verſus antedicti ſine flagitio mehercule referuntur.

Nihil

Nihil perperàm deminutum probatur; oppoſitiones circà diſpoſitionem ex hoc capite pullulantes obtruncantur.

HActenùs de incrementis quæſiuimus, nùnc de decrementis, ac diminutionibus quærendum eſt, & quia ordinis naturam contingunt, vnà etiàm diſpoſitionem poëmatis conſiderabimus, calumniaſq; illius cauſa nobis illatas amoliri conabimur. Diximus omittere poëtam poſſe, quæcunq; ad vſum poëſeos in hiſtoria redundant. Haud ſecùs in Iuditha præſtitimus, atq; illam dumtaxàt hiſtoriæ partem ſuſcepimus decantandam, quam poeticis quidèm ornamentis, at ſine detrimento veritatis amplificare nobis nefas non videbatur. Principium libri Iudith vſq; ad cap. 7. finemq; itidèm prætermiſimus; ea quippè nihil faciebant ad cauſam noſtram, cùm ſatis fuerit nobis, qui Iudithæ actionem canere propoſuimus, illam tantummodò partem decerpere, quæ ad aliarum facultatum rationem non pertineret: in qua etiàm parte minuta quædam ſilentio inuoluimus, quorum noſtra nihil intererat remque eo ferè modo tranſegimus, quo tranſigi à poëtis ex arte ſcribentibus oportere proximè oſtendimus.

At vero inſurgunt, atq; ex hoc capite abſurdum vnum, atq; alterum diſputandi fortaſsè ſtudio deducunt, diſpoſitionemq; poëmatis in primis feriunt: inquiunt enim ex Ariſtotelis, atq; interpretum præſcripto integram actionem eſſe oportere, ſuum principium, ſuum finem habere debere. Bellum autem ab Aſſyrijs ad Bethuliam geſtum in noſtro poëmate carere principio. Egregiè profectò philoſophantur, & arguunt; porrò errore neſcio quo decepti, quid nobis propoſitum fuerit, non perceperunt; non enim bellum ad Bethuliam geſtum canendum ſumpſimus, ſed, vt proximè innuimus, Iudithæ factum, cui ſatis nobis eſt ſuum principium non denegaſſe: quod ab Homero conſilium, qui præceptionibus Ariſtotelicis iter aperuit, in primis didicimus, cùm iram ille Achillis, non bellum Troianum ſcribere profeſſus fuerit, tametsì Troiani belli ſcriptorem eundem appellet Horatius. Atquì bella huiuſmodi tùm Homero, tùm mihi occaſionem, non materiam ſuppeditârunt. Sed quos feſellit Ilias, Iuditha itidem noſtra fallere potuit. Sin autem principium belli quoq; requiratur, ne ad morem gerendum moleſtis hominibus quidpiam deſit, ecce idem in 3. lib. Epiſodicè relatum, ne vnitatem actionis diſſolueremus, quam ſub ſingulari perſona illuſtri, vt videtur, ordine, ac mira varietate rerum texuimus. neq; ſanè à bonorum veſtigijs, eruditorumq; præceptis abſuimus in re propoſita; legem enim ſancit Horatius.

Ordi-

Ordinis hæc virtus erit, & Veuus, aut ego fallor,
Vt iam nunc dicat iam nunc debentia dici
Pleraq; differat, & præſens in tempus omittat.
Exemplumq; affert.
Nec gemino bellum Troianum orditur ab ouo,
Semper ad euentum feſtinat, & in medias res,
Non ſecùs ac notas, auditorem rapit, & quæ
Deſperat tentata niteſcere poſſe, relinquit;
Atq; ita mentitur, ſic veris falſa remiſcet,
Primo ne medium, medio ne diſcrepet imum.

Si licet indulgere paulìſpèr ſtudio propulſandæ à noſtro poëmate contumelię, totam quæſo eiuſdem diſpoſitionem ad hanc Horatij, Homeriq; lucernam exploremus.

Nos, ne Iudithæ cœptis cauſa deſit, ab ſeditione obſeſſæ gentis narrationem ordimur. Ecce auditor continuò haud minùs ſollicitus de belli exordio, quàm de fine; mox rapitur, pendetq; ambiguus, vt Iudithæ deliberationem intelligit; at dum ſuccedit nuntij Hieroſolymam dimiſsio, atq; in barbaris caſtris tumultus ab expectatione ſupremi euentus per nouam recentium euentuum voluptatem longiùs auehitur. Rurſùs ſecundo libro ad Iuditham reuertitur; abit illa, & hic quoque inſurgit animus, atq; ad exitum properat deſiderio; ſed ſuſpenditur conuentu, altercatione, conatibus Dęmonem, & ſuſpenſus delectatur; quod amittere videtur, ad luctum eſt. Tandèm Iuditha in caſtris, Holophernes forma capitur. quis haud animo deuoret ſucceſſum

iam

iam iam præſentem? aulæa verò cum imaginibus, cuſtodisq; Angeli tutela moras inijciunt. Adeſt tertius liber; cùm eò magis ad priſtinam redit auditor ſpem, quò propinquior videtur, tùm longiſsimè à Bethulia, atq; ab exitu rei abripitur, vnàque cùm nuntio Hieroſolymam profectus concilio intereſt, ſacrificioque, mox recenſet omiſſa, ſentitque optatam iamdiù ſe protaſim reperiſſe; cùm cataſtrophen expectabat. iucunda verò retardatio, quæ per varias oras, per vniuerſum Aſsyriorum exercitum mirantem manu deducit, qui auxiliorum apparatui haud fruſtrà adeſſe cunctantem iubet, quæ arma fatidica, futurarumque rerum prænuntia ob oculos ponit, ipſumque vnà cum ſuppetijs Bethuliam remittit. Quartus liber iterùm erigit ad ſpem exitus. Reditur in caſtra; conſumitur animus impendentium malorum metu, & amore euentus, quem tamèn eodem tempore ſpe nouarum voluptatum, quibus iamdiù aſſueuerat, abeſſe deſiderat: tùm cùm gaudio reperit, quo quæſitum tantoperè differat: legati adſunt Numidarum Regis inſtructiſsimi; Inde cœnæ ſplendidioris occaſio, apparatusque: feſtinat animus, & moratur, quippè aliud ſperat; nec fallitur. Ecce antè Deum Cœleſtium preces prò mortalibus ſollicitudo; Angelus ad Inferos, ad patrum limbum, ad Lethen fluuium; hinc ſomnum ducit in caſtra, hinc triumpho pars materiæ. Iam peracta eſt cœna, Holophernes in ſtratis ſui impos; Iuditha in cubiculo; dum

por-

portum tenet animus, adhùc hæſitat, ancepsq; cogitat, quomodò fœmina tantùm audeat; periculum illi timet, quæ ſibi non metuit; falſus toties, & fallacia gauiſus vix gladio, vix vulneri credit, & fluente ſub oculis ſanguine nutat fides. Tandèm Imperator obtruncatur. auditor magnitudine rei attonitus caput abſciſſum tractat, nec quieſcit. Euadit Iuditha, neque hoc ſatìs; dubitat ille, quid indè ſequatur, atque ad quintum ingenti ſtudio feſtinat. Hìc verò quæ nequaquàm ſomniauerat, pleraque reperit. Erecti euentu virorum animi, & pudore excitati præreptam ab imbelli fœmina ſibi laudem admirantur, æmulantur. Continuò ducum recenſet catalogum, ciuium eruptionem, adhortationes militares auribus ebibit, caſtrorum expugnationem, hoſtium fugam, atque in fuga præclara multa, ſuppetiarum aduentum ab Hieroſolymis, victoriam deniquè eximiæ Viraginis abſolutiſsimam intuetur, & plaudit. E'rerum contextu huiuſmodi videre eſt, quomodò rapiantur, ſuſpendanturque animi, quomodò nec principium, nec finis deſit, vnumque ab alio pendeat, primo nec medium, medio nec diſcrepet imum; & nihil fruſtrà, quomodò libri quique ſibi terminum quærant, & figant, quod à Iulio Cæſare Scaligero poëtis Epicis tantoperè commendatur. Iudithæ factum, vt in hiſtoria, hìc videas, hiſtoriam minimè videas, is enim,

atq;

atq;ità implicitus eſt ordo euentuum, vt qui ignoraret hiſtoriam, ille nihil fortaſsè aptius, concinniuſq; ad leges poëticas aut excogitari, aut diſponi fortaſsè potuiſſe fateatur.

Audio tamèn mulctari mihi propoſitionem; nàm cùm ſuſpenſum haberi dixerim auditorem vſq; ad exitum, mendacij me accuſant, quippè qui primo ſtatim in veſtibulo cædem Aſſyrij Ducis propono; quid enim prætereà expectet, qui ſummam rei initio tenet? Puerilis planè obiectio, cui reſpondere ſuperuacaneum fortaſsè fuerit. Tenet, ſed quid aliud Maro?

Arma, viruumq; cano, Troiæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus, Lauinaq; venit
Littora &c. Quid Homerus? quid vniuerſa Poëtarum claſſis peregit? Tenet, ſed vmbram potiùs rei, quàm rem ipſam; tenet finem, medias res non tenet; circà modum Auditoris ſuſpenſio verſatur, exitus aut fama, aut hiſtoria notus. Atquì cur diſsimules, quod non latet? aut cur prætermittas quod, quamquàm palàm ſit, tamèn in propoſitionibus eſt neceſſarium, ſi auditoris animus ducendus, captandusq; eſt? Equidem hoc vno reprehendendum me eſſe intelligo, quod huiuſmodi ineptiarum rationem habuerim.

Quod alterum ex eodem imminutionis hiſtoriæ crimine contrà nos telum depromunt, haud omninò videtur negligendum, quippè quod plurium præſtantium virorum hactenùs laceſſiuit ingenia; contendunt enim

contrà

contrà leges factum cùm actio poëmatis Epici quinque dierũ ſpatio anguſtiſsimè concludatur: ad Epicã maieſtatem pertinere, vt fabula tùm frequentia euentuum; tùm diuturnitate temporis adeò latè pateat, vt iuſtæ magnitudinis appellari poſsit; quæ quidem magnitudo de mente Ariſtotelis eiuſmodi ſit, vt exordium, medium, finem haud ægrè quiſq; valeat tenere memoria. Hac de rẽ variæ à doctis viris ſententiæ feruntur: Minturnus ſpatium anni requirit, cùm citrà hunc terminum nullam poſſe actionem contingere ob magna euenta præclaram putet, idq; ab Homero, & Virgilio metitur; alij longiorem poſtulant; nonnulli breuiore contenti ſunt. Caſteluitrus autem ſic ſtatuit Epicam fabulam eò laudabiliorem haberi debere, quò actio infrà anguſtius dierum curriculum ingentibus factis ad exitum deducta fuerit: Nobis cũ eo ſentire fas ſit, cuius opinio probabiliori videtur rationi inniti; nàm cum tria ſint, quibus poëmatis longitudinem metiri poſſumus, tempus nimirum, quo res peracta eſt, ſpatium quo ad audiendum, ſeù legendum poëma requiritur, & captus humanæ mentis, atque memoriæ, cui exæquetur, primum quidem Ariſtoteles omiſit omninò, de reliquis egit, viderurq; poſtremum complecti potiùs, quàm ſecũdum, necnon iuſtam illam eſſe Epici Carminis magnitudinem, quæ neq; vnicum mentis obtutum, neq; captum memoriæ ſuperet, definire. Quod enim ait ille in tantam creſcere amplitudinem opus Epicum poſſe, quan-

ta plurium Tragœdiarum, quæ ſimul exhibeantur, æquet ſpectaculum, vt multis negotium faceſsit ex eo, quòd neq; plures eodem tẽpore Tragœdiæ audiri poſſunt; neq; vna die continenter plures exhiberi, ità nihil mihi planè affert incommodi; nàm quod ad clepſydram metiuntur ipſi, ego ad animi menſuram referendum puto, hancquè adeò germanam illorum verborum interpretationem eſſe cenſeo, vt eiuſmodi in Epopoeia quæri debeat magnitudo, quam plurium Tragoediarum interior animi perceptio, non aurium extrinſeca conſequatur. Quicquid ſit, in hoc minimè laborandum videtur nobis, qui de primo genere, quod prætermiſit Ariſtoteles, deſceptamus, deq; tempore quærimus, quo res ad exitum perducta eſt, cuius limites anguſtiùs ſtatuere meo quidèm iudicio ſcriptoris laudi ampliſsimũ eſt aditum reſerare. Quid enim cenſeri poteſt admirabilius, quàm exiguo ſpatio res maximas comprehendi? id natura, id conſuetudo obtinuit, vt quæ difficiliora, atq; ab vſu quotidiano remotiora contingunt, ea plurimi ab omnibus fiant, & miraculo proxima videantur, cuiuſmodi ſunt, quæ aut temporis, aut loci, aut aliarum rerum anguſtioribus ſeptis ampliſsima continentur. Exempla in promptu: Temporis: celeritas profectò nihil minùs, quàm magnitudo rerum geſtarum Alexandri, Cæſarisq; immortalitati nomina conſecrauit, quorum alter fulmini eſt comparatus, alter [Veni, vidi, vici] ad ſummam gloriam in triumpho titulum prætulit.

tulit. nam quid ad Pompeij magnitudinẽ fuit illuſtrius, quàm piraticum bellum toto orbe prolatum tanta celeritate geſſiſſe, vt priùs confectum, quam ſuſceptum fuiſſe videretur? frigent res; ſi tempore affluant. loci: Sphœram Archimedis mirata antiquitas fuit, luſitq; in eam eleganti Epigrammate Claudianus, quòd paruo globulo, eoq; vitreo immenſos cœli ambitus comprehenderet. Idem Cremonę contigit ætate noſtrorum patrum: Faber enim deformitatis contemptiſsimæ, ſed cui natura, & ars certatim ingenium expoliuerant, ſphœram itidèm ædificauit tanta induſtria, & ſolertia, quanta vix mortalibus liceat. inerant Solis progreſsiones, Ortus, Occaſus, Lunæ incrementa, decrementa, defectiones, Stellarum tùm errantium, tùm fixarum traiectiones, & nodi, anni partes, & quicquid in Coelo eſt, exiguo ære circumſcriptum mira diligentia, artificioq; referebatur. Itaût pro miraculo haberetur, quomodò ſub tanta oris fuligine tàm illuſtris animi, induſtriæq; claritas effulgeret, vt inexplicabilem tot orbium varietatem, & motum, totque aſtrorum concurſus, & recurſus, quæ omnia in Coeli amplitudine, ac maieſtate acutiores oculi intueri vix poſſunt, in perbreui pila luminibus peragraretur, ac planè diſtingueretur. Id portentum ab ea Ciuitate Carolo V. dono datum, quaſi nihil magis, quam Coelum deberetur Imperatori, qui terræ ambitum ſuperauerat, auidè, lætanterq; acceptum eſt. Miramur itèm, ſi quis cùm tenui militum manu im-

Digitized by Google

menſum exercitum profligauit; ſi quis modico penu, leuiq; ſumptu lautiſsimum epulum dedit, & plura id genus. Adeò ardua, & rara ſuſpiciuntur, plana, & conſueta contemnuntur. Quò magis mirandum videtur, tantas res breuiſsimo quinq; dumtaxàt dierum ferè momento intrà ſimilitudinem veri apùd Bethuliam geri potuiſſe, quæ iuſto poëmati materiam oppidò amplam & magnificam ſuppeditarunt.

Nihil temerè immutatum defenditur.

QVęcunque in incrementis, decrementisq; me peccaſſe reprehendunt, hactenùs expoſita, & reiecta ſunt; nunc quæ à me immutata, neq; hiſtoricæ fidei conſentientèr narrata fuiſſe ſuperſtitioſi iſti cauillantur, ſuperſunt explicanda, probandumq; à ſacro textu quemadmodùm alienus minimè fuerim. Obijciunt primo loco ſitim, non famem ſeditioni Bethulienſium cauſam ſuppeditaſſe; de ſiti apud Oziam populum queſtum, de fame nequaquàm. Ita 3. cap. Hiſt. ſac. litteris conſignatum. Ad hoc reſpondendum puto, quicquid de Serarij, atq; aliorum ſententia ſit, qui famem in Ciuitate neutiquàm fuiſſe contendunt, Iudithæ ſanè ipſius ad Holophernem verba ſecùs oſtendunt, illa enim de fame loquitur nominatìm, neq; mendacij notam temerè inurere ſanctiſsimæ fœminæ iuſtum videtur, proùt in prima quæſtione ſatìs commodè mõſtratum eſt. Præterea

rea fames,ſitisq́;ità sũt affines;& correlatiuę,vt ſub vno, eodemq́;genere comprehendi,atq́;ad vnum,eundemq́; ſenſum vtraſq́;pertinere negandum non ſit;altera quippè cibi, altera potus appetentia eſt; altera humidi, & calidi, altera humidi, & frigidi; in vno conueniunt, in reliquo diſcrepant. Famis vocabulum communius videtur, atq; ad ſitim quoq; ſignificandam latius patere; fortaſsè quia ſolidioris, potiorisq; rei eſt appetentia, immò & viuidioris, cum calor ad vitam pertineat, frigus ad necem. Volũt tamèn diutiùs famem tolerari, quàm ſitim, quæ atrocior, vehementiorq́; ac citiùs interimit; cùm calor vires habeat actuoſiores ad euolandum; & ſanè ſitire dicimur, cum impotentèr aliquid deſideramus. Ità Medici, proùt refert vt plurimùm Fortunius Licetus in eo, quem de illis, qui diù viuunt ſine cibo,commentarium dictauit; quamquàm & de hoc poſſet fortaſsè diſputari;noui enim ego Romæ virum principẽ Oratorem olim Gallorum Regis, cui in inteſtinis accepto vulnere potu interdictũ perpetuò fuit. Vna dumtaxàt in annũ die ſtato tẽpore ſemèl licebat. Igitur ſine potu viuebat ille, ſine cibo nequaquàm;niſi fortè dicere velimus humidioribus adſueuiſſe,à ſalſis,& calidioribus ſitim cientibus epulis abſtinuiſſe. Vt vt ſit, aut alteram vſurpare prò altera, aut per Synechdochen ſpeciem pro genere collocare, aut vnã prò vtraq́; dicere nõ videtur abſurdũ. Maro quidèm ſapiẽtiſsimus Poëtarũ famẽ in veſtibulo inferi regni inter mala numerauit;

ſitim

ſitim præterijt. at non ne malum ſitis? & quidèm atrociſsimum, & quale nupèr commemorauimus; ſed vir ſummus vtramque ſub vno vocabulo comprehendere voluiſſe putandus eſt. Porrò expoſtulationum populi cùm magiſtratibus, ſermonisq; Iudithæ apud Holophernem non eadem eſt ratio: Iuditha cum hoſte colloquens, cum quamcunque vellet ſiuè famem, ſiuè ſitim vſurpare poſſet, communiorem elegit, eamq; calamitoſum Ciuitatis ſtatum quæ apertiùs doceret; ſitim ſilentio inuoluit, quia fortaſsè neceſſarium non exiſtimauit rem exprimere notam homini, qui fontium vſum obſeſſis ademerat. Populus, cum apùd ſuoſmet Duces lamentaretur, eam cauſam attulit, qua atrociùs confli-ctabatur, cuiq; minor ſpes medelæ; plura enim ad tollendam famem induſtria demonſtrat, ad ſitim exhauſtis puteis, ablatis fontibus nihil ſupererat; ambo ſiluerunt alteram, non negarunt. Patet itaque nullam à nobis veritati, & ſacro textui iniuriam illatam.

Inſimulant ſecundo loco me facti tempus præuertiſſe, ſuccenſentq; ex hoc capite vehementèr; planum enim eſſe aiunt in Hiſtoria Nabuchdonoſori, non Ochi temporibus Iudithæ victoriam contigiſſe. Detur religioſis hominibus, quod fortaſſe immodicè concupiſcunt, ſed mihi quoq; obſecro, non negetur inter multiplices opiniones poëtæ, cui veriſimile ſatis eſt, in poteſtate poſitum eſſe complecti quamcunque velit. De huiuſmodi quidèm propoſitione ambigit nemo; id in

rebus

rebus ad actionem ſpectantibus, ad artem, ad naturam ex arbitrio ſemper poëta facit. Multus eſt in hoc Mazzonius, exemplisq; poëtarum paginæ refertæ ſunt. Eſſe autem hac de re plures ſcriptorum ſententias exploratum, perſpicuum eſt. Melchior Canus l. 11. de locis Theol. c. 6. & Carion. in Monarch. 2. ante captiuitatem Babylonicam fuiſſe tradunt, tempus ad amuſsim non definiunt. Genebrardus lib. chronol. 2. in Sedeciæ Regis tempora; Ioannes Bentius, & Ziglerus in Ioſiæ; Bellarminus Cardinalis vir doctiſsimus, & pijſsimus in Manaſſæ Regnum contulerunt. Poſt captiuitatem ad Nabuchdonoſorem magnum reuocat Zonaras. Euſebius vero, Beda, Rabanus, Glycas, Otho Phryſingenſis, Lyranus, Hugo Cardinalis, Carthuſianus, Driedo, & plerique alij ad Cambyſem; D. Auguſtinus lib. 18. de Ciuitate Dei c. 26. in medium tempus à Cyro ad Darium conijcit. Suidas, Iulius Africanus, Ribera ad Xerſis, Mercator ad Darij Hyſtaſpis filij, Sulpitius Seuerus ad Artaxerſis ochi tempora transferre conantur. Videant planè obiectores quot ſententię, quamquè inter ſe diuerſæ mihi aditum aperuerint, vt etiamsi Bellarminij opinio melior Serario videatur, probetq; rationibus, & multis, & minimè contemnendis, nihilominùs mihi integrum fuerit Sulpitium ſectari. Feci verò non vna ex cauſa, nam & pace tantorum virorum poſt reditum à captiuitate Babylonica in Iudæam contigiſſe huiuſmodi victoriam cenſeo, neq; ab ipſa ſacri textus in

quinto

quinto capite lectione recedo diſertis verbis idem oppidò demonſtrante; & cum Vagao, ſiuè Baguas Spado Ochum Regem iugulauerit, Vagaonis in libro Iudith incidat mentio, vero ſimile in primis videtur eundem Baguam fuiſſe, qui Holophernem Bethuliam vſq; ſecutus eſt, & qui Ochum interemit; in antiquioribus quippè ſucceſsibus à communione vocabuli ad communionem rerum geſtarum facilis tranſitus; cumq; plures Hercules fuerint viri fortiſsimi, ad vnum tamèn inſignia facinora referuntur. Baguam verò noſtrum eundem fuiſſe, qui Ochum de medio ſuſtulit, non minimum noſtro poëmati ornamentum affert, vt in quinto libro videre licet. Ad Heſteris quoq; Hiſtoriam intertexendam poſteriorem tempore Iuditham ſtatuere opportuniſsimum iudicauimus. Quodq; acriùs vrgere videbatur indecorum Regi exiſtimauimus Rempublicã deſerere tanto in periculo conſtitutam, quemadmodùm fatendum erat, ſi bellum huiuſmodi ſub Manaſſe neceſſariò ſtatuendum fuiſſet. Quod in vocabulis Nabuchdonoſori Regis, Aſſyrijq; Regni fundamentum locant, ſi tot hiſtoricis, Patribusq; qui ad fidem faciendã loquuntur, negotium non faceſsiuit, nihil eſt, quod Poëtæ faceſſat, qui fidem hiſtoricam non requirit. etenim Nabuchodonoſorus apud Chaldæos, Xerſes, Artaxerſes, Aſſuerus apud Perſas, Pharao, Ptolemæusq; apud Aegyptios, Cæſar apud Romanos cognomenta fermè Regum ſunt, quæ vti ex communione Regnorum communi-

municari regibus facilè potuerunt, ità faciliùs ijs, intèr quos ex morum ſimilitudine conueniebat. Ex quo fit, vt Ochus Nabuchdonoſoro, qui magni nomen ſortitus eſt, præter Regni titulum, ſuperbia, immanitate, impotentia nequaquàm diſsimilis, ſic apùd eas gentes Nabuchdonoſorus appellari potuerit, quemadmodùm apud nos quiſquis princeps crudelitate præeminet, Neronis nomine notatur. Nihil autem officit ſacra pagìna, quæ de Aſſyrijs vnis verba facit, cùm & plurium Regnorum Reges in quacunque prouincia libuerit, ſedem conſtituant, & fieri potuerit, vt Ochus Aſſyriæ præpoſitus à patre primùm, Medorum deinde Regem Arphaxadum, ſeu Regni potiùs inuaſorem debellauerit; immò verò ſub vnius nationis nomenclatura cæteras quoq; eidem Principi ſubditas comprehendere, neq; abſurdum, neq; inuſitatum videtur.

Ex his ad tertiam quandam obiectionem facilis reſpõſio patet: eſt autem tertia obiectio, cùm hiſtoria de Aſſyrijs dumtaxàt ſermonem habeat, contrà veritatem à me fuiſſe factitatum, qui hoſtes modò Aſſyrios, modò Perſas, modò Chaldæos, modò Medos promiſcuè appellauerim. At profectò ſi Aſuero Ocho rerum potiente id bellum fuit, Aſſyrios, Perſas, Medos, Chaldæos, & complures prætereà nationes eidem obtemperaſſe non eſt dubitandum. Aſſuerus certè Longimanus Ochi pater, de quo in libro Heſter, centum viginti ſeptem prouincijs imperaſſe perhibetur. Quamobrèm autèm de

Aſſyrijs tantùm in ſacro textu,de cæteris nulla ſit mentio,illud quidem vel ad proximè allatas rationes, vel ad ſcribentis characterem referendum videtur. Cæterùm tantum exercitum ex varijs nationibus conflari aut omninò neceſſe fuit, aut maximam ſaltem veri imaginem præſefert,atq; ad Rethorum ornatum dicendi genus in primis pertinet partem pro toto quandoq; vſurpare. Idem Homerus, Virgiliusq; factitarunt,cum Græcorum ad Ilium delectus nunc Argiuos,nūc Mirmidonas,nunc Achiuos,nunc Delopes appellarunt,qui haud ſecùs ſub vno Agamemnone,atq; hi ſub vno Holopherne promiſcuo agmine militarunt.

Pro lingua, & ſtylo peroratur.

EXpeditis rebus,ad verba,linguam,ſtylumq,tranſeamus;nàm in his quoq;nonnulli reperiūt,quod reprehendāt,quippè qui materno,vulgariq;idiomate malint,quam latino me ſcripſiſſe; pluresq; huiuſce rei probationes afferunt, tùm quià vt noſtratis linguæ vſus cōmunior, ità opus à pluribus exciperetur,legereturq;tùm quià æquius videtur locupletare monumentis linguam noſtram,quàm alienam. Ità Hebræi, Græci,Latini propriam quiq;excoluerunt. Addunt latinè ſcripta recentiorum vulgò explodi, tanquàm exauctorata, atque ad maieſtatem, & cultum veterum minimè pertingentia, quæq; tandèm pædagogiam vtiq; ſapiant. Miſera verò

ſcri-

ſcribentium conditio, quos ità oportet comparare ſe ſe, vt nihil eſſe in poteſtate ſua reliquum, & de rebus ſingulis rationem ſibi reddendam putent. Nos hæc tamèn nihil mouent, quominùs Iuditham Vindicem latinè decantaſſe iuuet. Enimuerò quibus ignoti non ſumus, ij palàm teſtari poſſunt, quæ nam ad communem quoq; linguam nobis inſtrumenta ſuppetant: ſed ad maieſtatem rei ſacræ pertinere rati à latino idiomate non diſcedere, hoc amplexi ſumus, Eccleſiæq; Sacroſanctæ conſuetudinem, atq; auctoritatem haud improbè ſecuti videmur. Atquì cum Italico ſermoni ęquè operam dederimus, neſcio tamèn, quo ducti genio, & voluptate ità ergà latinum affecti ſumus, vt nihil ſuauius, illuſtrius, auguſtius noſtris auribus illabatur: nàm, & grauitate in ſerijs pollet, & terrorem ad arma comparatum habet, & proprietatem ad naturā tenet, & flores ad ornatum parit, & nequitiam ad nugas fouet, & mollitiem ad amores ſpirat, omnium rerum compos, omnibus argumētis par, tantaq; vbertate præditus eſt, vt vel ipſam ſententiam ſuggerat, acutèq; dicta ſuppeditet mirum in modum; nam earum rerum, quas in latino admiramur idiomate, quæ non friget Deus bone in noſtrū trāſlata? Nolim alijs linguis iniuriam facere, at ſi mihi huiuſmodi genij mei ductum ſequi liceat, latinam cæteris facilè præferam, atq; vt Romæ imperium omnium maximū princeps huiuſce vniuerſitatis Deus terra, mariq; tùm in prophanis, tùm in ſacris rebus largitus eſt, haud ſecùs linguā quoq;

tradidiſſe profitebor , quæ reliquarum ferè princeps eminere debeat. Noui ego me apud quoſdam communis linguæ aſſertores acerrimos grauiter offendere: parcant verò, & pulchram filiam pulcherrimæ parenti non anteponi haud inuiti patiantur. Quod ad primam rationem contrà nos allatam attinet, quiſquis à pluribus, quàm à melioribus legi honorificentius exiſtimat, ſuo sēſu gaudeat. Ego quidem ſapientem lectorem malim, quàm imperitum; ſapientes autem pauci, imperiti oppidò multi; neq; enim vnquàm animum induxi meum, vt tōſoribus laborare, atq; humilem famam per cauponas, & fornices venari operæpretium putarē. Immò verò cū latino idiomate vſi ſumùs, nobis non immeritò perſuaſum eſt ſcripſiſſe nos pluribus, quàm Hetruſco feciſſemus, cùm latino communius nullum, non Italiæ limitibus, non Europæ finibus cohibeatur, ſed vniuerſum peruagetur terrarum Orbem, & cancellis Herculeis effractis ad remotiſsimas Inſulas penetrauerit. Dicant oro cenſores iſti, plures ſint nec ne, qui Italicè in arcto Italiæ ſinu, aut vix vllibi exteriùs loquuntur, an verò qui latinam linguam vbiq; terrarum callent? Neq; ſanè in hoc non liceat mihi itidèm ambitioſum eſſe, qui, vt veram honorificentiam ſecutus ſum, non eam, cui tantoperè inhiant, qui meis illam oculis non intuentur, ita nullis ſpatijs coërcitus eandem vberem, amplam, nec Oceani quidèm finibus comprehenſam magnanimo auſu quæſiuerim. Ad ſecundam, tertiamq; rationes affini-

fini-

finitate coniunctas migro; neq;Hebræos,Græcos,Latinos,ſuo quemq;charactere ſcripſiſſe nego:illud factitaſſe omnes non concedo; nam & Philo Hebræus græcè, & Marcus Euangeliſta latinè ſcripſere. Cicero ipſe,Cæſar,Latinorū alij græco idiomate plura dictaſſe traduntur, quorum ſi monumenta extarent,nulla hìc nobis ſupereſſet neceſsitas diſputandi; cùmq; Athenas prò gymnaſio haberent,ad auctoritatem, ad elegantiam atticè plerumq; ſcribere, ac loqui minimè erubeſcebant; non enim linguę illi,à qua ſuam deriuauerant, eam calumniam importandam cenſebant,vt ipſam contemptui haberent; matrem fatebantur, magiſtram venerabantur, Platonem omnia Socrati accepta referentem imitabantur. noſtri verò cùm communem dicendi formam à Latinis acceperint,Latinos faſtidiunt, negliguntq;non ſic egere maiores noſtri, quorum egregijs monumētis omnia literarum domicilia referta ſunt. Quòd ſi antiquitùs Latini latinè ſcripſerunt, aliarum ſanè linguarum ratio diſpar; non Græci, non Hebræi ſermonis ea neceſsitas, quæ Latini;nàm cùm Romanum Imperiū longè, lateq; ad remotiſsimas noti Orbis prouincias porrigeretur, vt latinè ſcriberent, Romanamq;linguam ditarent, rerum ſtatus exigebat. Quod quidèm etiā vſu venit apud nos,qui in vnam conuenientes Latinam Eccleſiam, latinum ſermonem adeò vſurpamus, vt hic omniū Chriſtianorum communis,maternusq,habendus ſit.Qui explodunt,qui pædagogiam ſapere latrant,ij profectò aut

deli-

deliramenti remedijs indigent, aut pędagogo; etenim ità fit, vt pleriq; damnent, quæ ab ſuopte ingenio remota ſunt. Cum autem negant ad antiquorum maieſtatem, purit itemq; à recentioribus perueniri poſſe, magnoperè quidèm non aduerſabor. Fracaſtorius tamèn popularis meus, Sannazarius, Vida, & pleriq; eiuſdem ordinis clariſſimi viri ſatìs oſtendunt, quàm proximè poſſit accedi; quod eò videtur admirabilius, quò non vnà cum lacte, ſed incredibili cum labore latinus nobis ſermo ſupereſt hauriendus.

Tranſeo ad ſtylum, in quo cum Virgilij puritatem, candorem, numerum pro viribus imitari ſtuduerim, audiamq; hæc ipſa à nonnullis eidem vitio verti, tanquàm arida, eneruiaq; vereor profectò, ne magnam cum ijs cōtentionem ſuſceperim. At quicquid ſit, malim mihi adeſſe vitia Virgilij, quàm eorum virtutes, neq; id temerè, nàm ſi quod decorum habetur, quærendum eſt, grauiſſimo poëmati grauiſsimus character aptandus videtur; Floſculi, effœminatarumq; ſententiarum lenocinia Epigrammati, & Muſæ lyricæ relinquenda; neq; enim decet eadem veſtis virum grauem, quæ adoleſcentulum. In hac verò Virgilij imitatione, cum nullius iurare in verba magiſtri ſoleamus, non adeò immodicè religioſi fuimus, vt aliorum quoq; poëtarum melioris notæ rationem non habuerimus; nam & ſentētijs ad Lucanū, & ornamentis ad Claudianum pro re nata propiùs accedere conati ſumus, & ſeculo hunc pruritum exigenti, quā-

tum

tum expedire arbitrati fuimus, morem geſsimus. Cæterùm de hæreſi, qua laborant ij, qui Maronem penè fatuæ ſimplicitatis damnant, nihilq; afferunt noui afferre præter narrationem, nihil videtur ſtatuendum, cum res in aperto ſit; quod ſi diuini poëmatis præclara lumina non perſpiciunt, cæcitatem doleo, & ſi tantus eſſem, qui medicinam adhibere poſſem, non inuiderem, cum vtiq; ſatis conſtet Lucanum, Claudianumq; non tàm ingenij ductu, quam deſperatione loci aliud iter iniјſſe: Quæ quidem res quemadmodùm primo obtutu Lucano meruit, vt Virgilio à plerisq; præferretur, ſic conſultiore deindè trutina penſitata priſtinam Maroni dignitatem reſtitui conſenſit; Lucanus in ordinem redactus eſt; neq; ij, qui Maroni aduerſantur, Lucani profectò eſſe meo iudicio malint, quàm Marones. Porrò dictionem latinam, perſpicuam, non affectatam nauitèr affectauimus. Hæc verò ſunt, quæ pro noſtra Juditha in medium afferre operæpretium exiſtimauimus. Si rerum intima penetraſſe, atq; obiectiones aptè propulſaſſe contigerit, non eſt, cur aliquis admiretur, cùm nemini notiora ſint ingenij monumenta, quàm ipſimet auctori, qui quid ſentiat, & velit, perſpectum habet; ſin ſecùs, rem integram ſanioribus iudicijs vltrò remittimus.

FINIS.

Digitized by Google

Errata ſic corrigito :

Pagina	*Verſus*	*Errores*	*Correctiones*
2	8	ſittore	litt ore
6	26	oſidione	obſidione.
7	5	potamus	putamus
8	11	innutile	inutile
9	3	exibuit	exhibuit
43	23	Ducunt muros	Ducunt ad muros
49	6	Magnæ	Magnę
53	26	tali	tuli
58	7	Quæ venis	Quæ ruis
59	2	diffūdunt	diffindunt
69	4	viridici	veridici
78	27	deficit	defecit
82	6	preferre	perferre
82	13	Rſepondit	Reſpondit
95	22	Silicèt	Scilicèt
104	1	quinq;	quemque
112	7	perrenem	perennem
118	24	fuere	fruere
136	22	aſlatur	affatur
142	10	exemplò	extemplò
241	1	contendere	contendant
245	72	ὀργᾶν	ὀργᾶνα
251	19	Ingnauiæ	ignauiæ
255	6	nouos Deos,nouos reges	vt nouos Deos, ita nouos reges
262	27	narrare	narrari
267	27	ciſtodias	cuſtodias
268	1	mouendum	monendum
276	25	Ion ahtan	Ionathan
280	4	deuorauit	deuorauerit
284	13	congnomentum	cognomentum
284	21	cnnſilium	conſilium
285	1	fifideliſſimæ	ſideliſsimæ
287	20	ratq;	atq;
288	26	eut	aut

Alia leuiora Lectoris iudicio relinquimus.

Digitized by Google

Digitized by Google